

Podnebna akcija. Družbena. Pravična.

*Priročnik argumentov za
pravično in ekološko družbo*

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

Zahvala

Izdaja tega priročnika ne bi bila mogoča brez podpore velikega števila projektnih partnerjev in sodelavcev. Osnutke so pregledali projektni partnerji iz Bruslja, Nemčije, Severne Makedonije, Romunije in Slovaške. Več kot 30 kolegov iz Fundacije Friedrich Ebert s celega sveta nam je zagotovilo dragocene povratne informacije o posameznih odsekih. Jezikovna urednica ga. Carla Welch nam je pomagala ustvariti »skupen glas« iz različnih slogov pisanja vseh osmih avtorjev. Kolegica iz Fundacije Friedrich Ebert Marie Meier je ne nazadnje podpirala celoten proces izdelave priročnika od začetka do konca in skrbela za najmanjše podrobnosti z veliko osebno in profesionalno predanostjo.

Vsebina

Predgovor

stran 6

Nujno potrebujemo pogumno podnebno politiko. In družbena pravičnost je predpogoj za trajnostno in uspešno politiko. S tem priročnikom argumentov predstavljamo, kaj moramo storiti kot družba, preden bo prepozno.

Uvod

stran 10

V tem priročniku argumentov uporabljamo primere dobre prakse za učinkovito podnebno sporazumevanje. V uvodu bodo predstavljeni prednosti in slabosti podnebnega sporazumevanja, struktura priročnika in poglavja, ki jih vključuje.

4

Družbeno pravična energetska preobrazba

S spodbujanjem energetske tranzicije bodo doseženi štirje cilji družbenega napredovanja. Prvič, obnovljivi viri energije bodo demokratizirali naše elektroenergetske sisteme. Drugič, pomagali nam bodo zagotoviti cenovno ugoden dostop do zanesljive energije za vse: delavce, podjetja in potrošnike. Tretjič, energetska tranzicija bo nesporno pomagala v boju proti podnebnim spremembam in z njimi povezanimi družbenimi deformacijami. Četrtič, obnovljivi viri energije izboljšujejo tudi posameznikovo in javno zdravje.

stran 66

1

stran 14

Ambiciozna podnebna akcija za družbeno pravičnost in enakopravnost

Podnebne spremembe ogrožajo temelje našega dobrega počutja. Nasprotno pa lahko ambiciozni podnebni ukrepi zmanjšajo obstoječe družbene krivice tako na globalnem kot tudi lokalnem nivoju. Socialni demokrati so se vedno borili za socialno pravičnost. Uspešno in na družbeno pravičen način so se ukvarjali s temeljnimi družbenimi prehodi v preteklosti in zato lahko črpajo iz bogatih izkušenj in poznavanja navdihujočih konceptov okoljske in socialne trajnosti.

5

stran 88

Družbeno pravična transformacija mobilnosti

Transformacija mobilnosti ponuja izjemne priložnosti za izboljšanje kakovosti življenja. Ta proces je nujen in se že odvija, saj na stotine skupnosti izvaja pametne in trajnostne koncepte mobilnosti. Ti koncepti zagotavljajo, da so življenja prebivalcev bolj zdrava, urbani prostori prijaznejši do skupnosti, lokalna gospodarstva močnejša, družbe bolj pravične in okolje čistejše za nas in za prihodnje generacije.

2

Dekarbonizacija gospodarstva

Krepitev družbe in gospodarstva, ki ne temelji več na fosilnih gorivih, intenzivnih z ogljikom (dekarbonizacija), bo zahtevala velike naložbe, pa tudi tehnične in socialne inovacije. Hkrati pa je to priložnost za ustvarjanje številnih novih in varnih delovnih mest, novih izdelkov in novih poslovnih modelov v številnih industrijah.

stran 34

3

Povezovanje megatrendov

Dekarbonizacija ni edina preobrazba, ki smo ji trenutno priča. Digitalizacija in demografske spremembe, pa tudi spreminjajoča se narava trga dela bodo na primer bistveno vplivale na to, kako in kdaj delamo.

stran 52

6

Kdo odloča o ambicioznih podnebnih politikah v demokraciji?

Vsi potrebni politični instrumenti za boj proti podnebnim spremembam so že na voljo – le uporabiti jih je treba, po možnosti kot mešanico nadnacionalnih, nacionalnih, regionalnih in individualnih akcij.

stran 110

7

Vzajemne koristi demokracije in ambicioznih podnebnih politik

Demokracije so najprimernejše za vpeljavo učinkovitih in pravičnih podnebnih politik. In obratno, z ambicioznimi podnebnimi politikami lahko zaščitimo demokracijo.

stran 126

Predgovor

Dragi bralec, draga bralka,

obstajajo nekatera vprašanja, ki kljub izjemno zapleteni in zahtevni naravi kažejo, da imamo dovolj dokazov, da so v celoti rešljiva. Še več, njihovo reševanje bi naša življenja v trenutku spremenilo na bolje. Eno od teh vprašanj je podnebna politika; s tem priročnikom argumentov si želimo prispevati k skupnim prizadevanjem za spoprijemanje s tem izzivom.

Pa začnimo z osebno zgodbo. Povezana je z enim od avtorjev našega priročnika. Med pisanjem svojega poglavja se je naš avtor začel voziti na delo s kolesom dvakrat ali trikrat tedensko, namesto da bi se peljal z avtomobilom kot običajno. Ta avtor ne živi le na obrobju mestnega jedra, ampak celih 11 km od pisarne. Njegov primer odlično ponazarja, kako lahko majhne iniciative in spodbude, ki jih lahko imenujemo tudi »brce v rit«, pa naj bodo materialne ali psihološke, spremenijo naš način življenja na bolje. Ta avtor je opazil koristi v izboljšanju svoje fizične kondicije in zdravja, privarčeval je nekaj denarja, ni prispeval k onesnaževanju zraka in preživel je več časa na prostem, tako da je lahko tudi uredil svoje misli in užival na svežem zraku. Še pomembneje pa je, da je bil nagrajen s pozitivnim občutkom, da je prispeval k bolj zdravi prihodnosti za svoje otroke. In to je prvo ključno sporočilo tega priročnika: ***s spremembo svojega načina življenja na način, ki je bolj združljiv z našim okoljem, lahko preprečimo zelo velike spremembe na slabše, saj bodo posledice podnebnih sprememb vplivale na vsakega izmed nas. Izboljšamo lahko svojo trenutno kakovost življenja.*** Kot kaže naš odziv na pandemijo covid-19,

ko smo soočeni z novimi omejitvami, smo sposobni prilagoditi in spremeniti način življenja in ga živeti bolj trajnostno. Enako velja za naša prizadevanja za reševanje podnebne krize. Politike in dobre prakse na tem področju niso pobožna želja, temveč so že del vsakdanje realnosti za tisoče in tisoče ljudi v mestih, regijah in državah s progresivnimi okoljskimi politikami po vsem svetu. Kolektivna akcija je ključnega pomena, če želimo doseči infrastrukturne spremembe, potrebne za spodbujanje sprememb v obnašanju ljudi. Namesto da ta proces prepustimo prostemu trgu, moramo ta projekt dojeti kot demokratični proces, ki temelji na univerzalni solidarnosti in odločni zavezanosti skupnemu cilju.

Podnebna akcija pomeni družbeno pravičnost

Drugo ključno sporočilo našega priročnika je, da sta ***socialna pravičnost in socialno počutje neločljivo povezana z okoljem in podnebjem.*** Navsezadnje so vedno finančno podhranjeni sloji ali pa srednji razredi tisti, ki zaradi podnebne krize najbolj trpijo, ne pa tudi tisti sloji, ki so podkrepljeni z varno mrežo privilegijev in dovolj finančnih blazin, ki absorbirajo hude posledice podnebnih sprememb. Pri prvih gre za male kmete, ki so zaradi suše izgubili prihodke, starejše državljane, ki preživljajo vse bolj vroča poletja, vozače srednjega razreda, ki stalno obtičijo v prometnih zastojih ali pa so prisiljeni živeti v bližini avtocest in industrijskih območij, kjer trajno vdihujejo emisije. Gre za delavce v tovarnah avtomobilov, katerih delovna mesta so ogrožena, ker vodstvo podjetja ni upoštevalo vetrov sprememb, ker so predolgo vztrajali pri zastarelih tehnologijah in s

tem spregledali marsikatero poslovno priložnost. Ne glede na to, ali govorimo o decentralizirani oskrbi z energijo, trajnostnem prometu, pravični tranziciji regij, ki so se preživljale s premogom, zagotavljanju trajnostnih zelenih delovnih mest nekdanjim rudarjem in s tem zagotavljanju stabilnega dohodka za njihove družine, vidimo, da ambiciozne podnebne politike pomagajo ljudem, ki bi jih sicer vplivi hitro spreminjajočega se podnebja najbolj prizadeli. Te politike jim zagotavljajo varnost in nove priložnosti. S tem, ko se zelene politike spoprijemajo z izzivi naše trenutne podnebne realnosti, postavljajo življenje nas in naših otrok na trdnejšo podlago.

EU si je zadala cilj, da postane prva karbonsko nevtralna celina do leta 2050. To še zdaleč ni utopija. Dobra novica je, da so že vzpostavljena uveljavljena orodja socialne demokracije, ki podpirajo energijsko učinkovitost, zamenjavo fosilnega goriva z obnovljivo energijo, trajnostno mobilnost, ravnanje z odpadki, prehod z linearne na krožno gospodarstvo, in še bi lahko naštevali. S temi politikami lahko dosežemo svoje cilje. **Zato moramo okrepiti prizadevanja, pospešiti procese in nadgraditi številne dobre prakse, ki so že dale oprijemljive in praktične rezul-**

tate, ko gre za okoljsko trajnost naših skupnosti in izboljšanje kakovosti našega življenja in življenja prihodnjih generacij.

S podporo ljudstva

Zares spodbudna novica je, da ima ta vrsta politike podporo po vsem svetu: večina državljanov je izkazala svojo podporo pri določanju prednostnih nalog na področju podnebnih ukrepov, tudi v obdobju po gospodarskem okrevanju po pandemiji covid-19. Po podatkih Eurobarometra iz decembra 2019 94 odstotkov Evropejcev trdi, da je zaščita okolja zanje osebno pomembna, 78 odstotkov pa se jih strinja, da okoljska vprašanja neposredno vplivajo na njihovo vsakdanje življenje in zdravje. Večina državljanov po svetu (68 odstotkov) se strinja, da če njihove vlade ne bodo takoj ukrepale za ublažitev podnebne krize, bodo pustile svoje državljane na cedilu. Skoraj šest od desetih anketirancev (57 odstotkov) pravi, da ne bi volili politične stranke, ki podnebne krize ne jemlje resno. Ne smemo dovoliti, da ta pričakovanja ljudi, ki kličejo po akciji, ostanejo neizpolnjena. Odločevalci morajo ukrepati glede tako močnega družbenega soglasja.

Globalni in evropski podnebni cilji, ki jih obravnavajo Evropski zeleni dogovor in druge politike, so podkovani z znanostjo in so praktično nesporni. Da bi jih dosegli, bomo morali v resnici ponovno preučiti nekatere koncepte, zlasti tiste, ki so v zadnjih nekaj stoletjih oblikovali zahodni gospodarski model: močno osredotočenost na BDP in gospodarsko rast, nezasluženo vrednost, pripisano dejavnostim, ki škodujejo okolju, socialni pravičnosti in našemu počutju. S prevladujočim gospodarskim modelom, ki ima grozljive posledice za naš naravni habitat in povzroča širše družbene krivice, postaja vse bolj očitno, da imajo **problemi okoljske krize in družbene nepravičnosti skupni temeljni vzrok**: neoliberalno kapitalistično logiko s svojimi mantrami neskončne rasti, konkurenčnosti, dobičkonosnosti in izkoriščanja virov za vsako ceno. Ti dve krizi je zato treba obravnavati z uporabo istega sklopa rešitev. Odkrito povedano, če želimo zagotoviti nadaljevanje človeškega življenja na našem planetu, mora prevladujoči koncept napredka in kakovosti življenja kot takega vključiti elemente, kot so trajnost, medgeneracijska pravičnost in solidarnost, skupno dobro in način življenja, ki je združljiv s potrebami in mejami našega naravnega habitata, naše matere Zemlje.

Ko boste prebrali ta priročnik argumentov, boste lahko opredelili nekatera glavna načela, ki jih je treba vedno upoštevati, kadar ocenjujemo izzive, ki so pred nami. Ta načela nam zagotavljajo okvir in splošno usmeritev. Prvo od njih je učinkovitost: kako lahko zmanjšamo porabo energije in virov za gospodarsko proizvodnjo? Drugo načelo je ločitev: kako lahko dolgoročno popolnoma ločimo naše gospodarske dejavnosti od omejene obdarjenosti z naravnimi viri? Tretjič, pri doseganju tega bi nas moralo voditi načelo doslednosti, kar pomeni, da je treba naše materialne in energetske tokove spremeniti tako, da bodo združljivi s potrebami in omejitvami ekosistema, ki nas obdaja. Četrto načelo, ki ga je treba upoštevati, je zadostnost: kako lahko spre-

nimo naše vzorce porabe tako, da preprosto uporabimo manj naravnih virov kot prej? In ne nazadnje so enako pomembna načela socialne pravičnosti, poštenosti in solidarnosti: kako lahko zagotovimo, da vsi, ki se spopadamo s podnebnimi izzivi, prevzamemo del odgovornosti, ki je skladna z našimi sposobnostmi in potrebami, tako da naša prizadevanja ne bodo pustila nikogar za seboj? Ne glede na to, ali govorimo o povečevanju obnovljivih virov energije, tranziciji v mobilnosti, ustvarjanju trajnostnih zelenih delovnih mest itd., je treba poskrbeti, da temeljna načela, ki so tukaj opisana, razumemo na način, da ne počnemo le drugih stvari, ampak da stvari dejansko počnemo drugače. Z drugimi besedami, da se resnično obnašamo trajnostno.

V tej izdaji boste našli 149 strani, ki so polne argumentov, primerov dobre prakse, dejstev in števil, ki kažejo, da je vse navedeno izvedljivo, da je na številnih področjih in primerih to nekaj, kar že počnemo. Kako lahko okrepimo svoja prizadevanja in smo drznejši pri prizadevanjih za naše skupne cilje, zaradi česar bodo naša življenja in vse družbe ne samo okoljsko trajnostne, ampak tudi bolj družbeno pravične.

Točka preloma 1,5 °C

Popolnoma naravno je, da vsaka sprememba povzroči negotovost. Vendar bo neukrepanje, ko gre za podnebno krizo, povzročilo veliko več negotovosti zaradi hudih posledic za okolje, ki pa ima velik vpliv na vse nas. **Če ne bomo omejili globalnega segrevanja na 1,5 °C, obstaja veliko tveganje, da bomo dosegli točko preloma v sistemu Zemlje, po kateri nam tega nevarnega cikla ne bo uspelo več zaustaviti in se bo globalno segrevanje še naprej povečevalo.** Degradacija gozdov, ki služijo kot naravni ogljikovi odtoki in jih uničujejo požari zaradi suše, višanje koncentracije metana, ki se sprošča pri topljenju permafrosta, ali izguba bele ledene odeje, ki je prej odbijala veliko sončne svet-

lobe nazaj v ozračje, so le tri takšne točke preloma, ki smo jih verjetno že dosegli. Zato je velika večina držav leta 2015 podpisala Pariški podnebni sporazum in ustvarila večstranski okvir za »zadržanje povišanja povprečne svetovne temperature za precej pod 2 °C nad predindustrijskimi ravnmi in prizadevanja za omejitev povišanja temperature za 1,5 °C nad predindustrijskimi ravnmi, ob spoznanju, da bi to znatno zmanjšalo tveganja in vplive podnebnih sprememb«, kot je navedeno v 2. členu.¹ Medvladni odbor za podnebne spremembe (IPCC), mednarodno znanstveno združenje, ki koordinira ugotovitve tisočih najbolj priznanih podnebnih znanstvenikov na svetu, je opisal velike razlike v spremembi globalne temperature med +1,5 °C in +2 °C v svojem celovitem poročilu »Globalno segrevanje za 1,5 °C«,² v katerem poudarja, kako nujno je, da ne dosežemo točke preloma v podnebnem sistemu naše Zemlje.

Ko govorimo o »ambicioznih podnebnih politikah« v tem priročniku, **mislimo politike v skladu s ciljem 1,5 °C. Gre za politike**, ki nas lahko rešijo nenadzorovanega, samooživljajočega globalnega segrevanja. Z »ambicioznimi podnebnimi politikami« mislimo na **pravo družbeno-ekološko preobrazbo na bolje**, ne le na nekatere zelene kozmetične spremembe sicer konvencionalnih politik. Tako se mora, »da bi vse ostalo enako, vse spremeniti«. ³ Z drugimi besedami, če želimo še naprej živeti na naseljenem planetu, se morajo naše družbe spremeniti – na bolje. Če nam ne uspe, bo podnebna kriza destabilizirala tako naše naravno okolje kot tudi naše družbe in naše počutje.

Zavedamo se pomislekov glede te spremembe, zato jih v vsakem poglavju obravnavamo neposredno, razgaljamo mite o podnebnih politikah in instrumentaliziramo upravičeno negotovost ljudi. Najboljša stvar pri reševanju podnebne krize je, da ne temelji na pobožnih željah. **Podnebna akcija se lahko nanaša na stotine in stotine primerov dobre prakse, ki prinašajo rezultate v resničnem življenju, in se**

navdihuje pri njih. Zato se ta priročnik drži dejstev in samo dejstev, realističnih politik in praktičnih rešitev, ne pa scenarijev s praznimi obljubami.

Naloga političnih in nevladnih organizacij je, da predlagajo rešitve, predstavijo dobre prakse in opolnomočijo pridobljene lekcije, nato pa zagotovijo njihovo implementacijo. Na ta način pomagajo odločevalcem, voditeljem, aktivnim prebivalcem in članom skupnosti, da se spopadejo z najnujnejšimi izzivi v najboljšem interesu sedanje in prihodnjih generacij. Socialni demokrati menimo, da je to naša dolžnost. Zgodovinsko gledano je socialdemokratsko gibanje izzivalo in dosegalo družbene preobrazbe, družbe smo usmerjali skozi težke čase s končnim ciljem, da bi jih naredili bolj humane in pravične. Kdo bi lahko bil bolje opremljen za iskanje pravega kompromisa, ravnovesja in sinergije med podnebjem ter socialno varnostjo in pravičnostjo?

»Nič se ne zgodi samodejno. In le nekaj stvari traja. Zato pazite na svojo moč in dejstvo, da vsaka doba želi svoje odgovore. Da bi lahko naredili nekaj dobrega, morate odgovarjati dobi dovolj hitro.« Te slavne besede, ki jih je izgovoril pokojni Willy Brandt pred 28 leti, so še kako primerne za današnjo misijo. V našem primeru poznamo izzive, ki jih moramo obravnavati, in zavedamo se prednosti, ki jih imamo. Vendar moramo svoja prizadevanja podvojiti. Upamo, da bo ta priročnik odigral svojo vlogo pri doseganju ravno tega.

Uvod

Podnebno komuniciranje in struktura tega priročnika

Znanstveniki že od sedemdesetih let opozarjajo na globalno segrevanje. Danes nas nenehno preplavlja jo informacije o podnebni krizi in okoljske katastrofe se dnevno pojavljajo v novicah. Kljub prisotnosti tega, kar se je poimenovalo »problematizirano znanje«, obstaja veliko pomanjkanje ukrepov – tako na politični kot na individualni ravni. Razlogi za to vrzel med ozaveščanjem, namero in obnašanjem so raznoliki. Študije so pokazale, da preproste informacijske kampanje – pristop, ki se pogosto uporablja za ozaveščanje o podnebni katastrofi – redkokdaj privedejo do posameznikovega okolju prijaznega vedenja (Steg & Vlek 2009). Na podlagi tega lahko oblikovalci podnebnih politik, zagovorniki trajnosti in okoljski aktivisti dobijo vpogled v okoljsko psihologijo in komunikacijsko znanost.

Vemo, da bo za boj proti podnebni krizi treba več kot samo navesti dejstva. Strateško moramo premisliti o svojih sporočilih, če želimo doseči svoje občinstvo in se izogniti morebitnemu odporu ali odzivanju, ki lahko na koncu premaga naš prvotni namen. V tem priročniku argumentov je bilo uporabljenih veliko načel v zvezi s psihologijo podnebnih komunikacij. Socialnim demokratom, ki delajo v okviru družbeno-ekološke preobrazbe, zagotavljajo dragocene nasvete o tem, kako njihovo sporazumevanje narediti učinkovitejše.

Najprej je skupina avtorjev analizirala bodoče ciljne bralce priročnika. Z razvojem opisov hipotetične osebe, ki jo je priročnik želel nagovoriti, smo opredelili nekaj skupnih imenovalcev za vrednote, identitete, mentalne modele, demografijo, navade in okoliščine ljudi, za katere upamo, da jih bo ta publikacija dosegla. Zelo pogosto je **zagotavljanje dobrega ujemanja med našo komunikacijo in ciljno publiko prav tako pomembno kot vsebina samega sporočila** (Webster & Marshall 2019).

Druga temeljna obravnava se je osredotočala na način, kako predstavimo argumente. Socialna psihologija in kognitivno jezikoslovje sta pokazala, da način komuniciranja vsebin dejansko spreminja načine, kako se ljudje odzivajo nanje (Lakoff & Wehling 2008). S tem v mislih **naš priročnik bralcem zagotavlja proaktivne argumente, ki jim omogočajo, da postanejo avtorji svojih lastnih zgodb**. Namesto da bi se zgolj odzivali na diskurz hegemonije, smo ustvarili argumente z okviri, ki jih lahko uporabimo kot orodja za pripovedovanje lastne zgodbe o socialnodemokratski preobrazbi v globalno pravičnost in trajnost. Ta način argumentacije ustvarja vseobsegajočo zgodbo, ki se lahko realizira tako v praktični uporabi kot tudi v opolnomočenju bralcev. Vsako poglavje je zasnovano tako, da bralca spodbudi k drugačni problematizaciji odprtih vprašanj in mu daje avtoriteto, da soustvarja našo skupno zgodbo, ki se imenuje sprememba.

Ko se boste poglobili v posamezna poglavja, boste opazili, da se vsako začne s **pozitivno, prijemljivo vizijo**. To v bralcu vzbuja hvaležna čustva in krepí odprtost in pogum, ki sta potrebna za prepoznavanje in izkoriščanje priložnosti za reševanje podnebne krize in njenih vzrokov, namesto da bi se pred temi vprašanji skrivali (Harré 2011). V okviru skrb vzbujajočih podnebnih katastrof in obsežnih globalnih krivic je to pogosto lažje reči kot storiti. Pomembno je, da se opomnimo na morebitne neželene stranske učinke komuniciranja, ki se usuje kot plaz sporočil in sproža neprijetna čustva, kot so bojazen, tesnoba, krivda in eksistencialni strah. Obstaja velika verjetnost, da bodo ciljne skupine argument razumele, morda se bodo celo zavedele resničnosti grožnje in verjele v biosferske in altruistične vrednote – škodljivo vedenje se bo nadaljevalo ali celo poslabšalo. Tak pojav je že desetletja predmet raziskav in ustvarja to, kar socialna psihologija imenuje »kognitivna disonanca«. Zato tvegamo spodbujanje okoljsko problematičnih ravnanj in preusmerjamo bralčovo pozornost stran od tveganj, kar povzroči, da si ta tveganja ponovno razlaga na svoj način in postane apatičen do težav ali pa aktivira materialistične vrednote (Crompton & Kasser 2009).

Eden od možnih načinov obravnavanja te dileme je, da se osredotočimo na konstruktivne vizije trajnosti in pravičnosti, ki nas lahko navdihujejo in motivirajo. Te vizije nas lahko privedejo do pozitivnih občutkov. In te lastnosti, ki jih prebudimo z navdihom in pozitivnimi občutki, so bistvene za družbeni napredek (Harré 2011). **Poleg spodbujanja ustvarjalnosti in odprtosti pozitivna čustva izboljšujejo tudi bralčovo sposobnost, da obdela skrb vzbujajoče informacije, ki so neizogibni in ključni del podnebne komunikacije.** V tem priročniku se ne izogibamo ostrejših vidikov realnosti, ki se jih sicer vsi preveč dobro zavedamo. Jih pa predstavljamo v obliki, ki olajša njihovo predelavo, s tem pa bralce spodbujamo, naj iz ostrih robov realnosti črpajo motivacijo za ukrepanje, ne pa da se od teh vprašanj umikajo.

Drugi bistveni premislek, ko gre za strateško komunikacijo, je jezik, ki ga uporabljamo. **Uporaba progresivnih okvirov je ključna za ustvarjanje sprememb in vizijo, da je transformacija mogoča.** V tem priročniku je bilo veliko skrbi posvečene ustvarjanju okvirov, ki se osredotočajo na pravično in trajnostno prihodnost. Z uporabo določenih besed in besednih zvez ter namernim vključevanjem ali izključevanjem nekaterih vidikov širšega diskurza ustvarjamo konstruktiven pogled na svet. S tem v mislih so argumenti zasnovani tako, da se sklicujejo na zelo poseben sklop vrednot. Sporočila so motivacijska in so učinkovita spodbuda za ukrepanje. S povezavo med pozivi in koncepti, kot sta pravičnost in poštenost, se spodbujajo intrinzične vrednote, ki krepijo motivacijo za gradnjo bolj trajnostnega, pravičnega in demokratičnega sveta. Prvo poglavje se na primer takoj začne s pripovedjo, da je velikopotezno podnebno ukrepanje pomembno za socialno pravičnost in enakost. S tem ko se osredotočamo na prihodnje generacije, razredne in globalne delitve na sever in jug, ta zgodba prikazuje, kako je podnebno ukre-

panje koristno orodje boja za pravičnost. Če upoštevamo to perspektivo, namesto da bi se osredotočili na stroške podnebnih ukrepov ali celo spustili nivo diskurza na raven, ki označuje podnebno ukrepanje kot sredstvo za doseg eksternih ciljev (kot so dobički podjetij, moč, dosežki ali nacionalna varnost), lahko učinkovito spodbujamo motivacijo.

Poleg tega smo zelo pazili, da smo upoštevali ciljno občinstvo. Z upoštevanjem, kaj je bralcem pomembno, kaj imajo skupnega in kaj je značilno za njihovo skupno identiteto socialnih demokratov, bodo sporočila naletela na razumevajoča ušesa (PIRC 2011). To lahko vidite v prvem poglavju, ki poudarja močno povezavo med preteklimi boji socialnih demokratov in socialno pravičnostjo. Prvo in drugo poglavje zajemata zlasti razredna vprašanja in globalizacijo. Pri obravnavanju vidikov pravičnosti, varnosti, gospodarstva in delovnih mest smo morali kategorizirati manj privilegirane skupine ljudi, ljudi, ki niso imeli toliko koristi od kapitalističnega svetovnega gospodarstva. ***Izbirali smo vključujoč jezik, tako da smo se izogibali logiki »mi in drugi«¹ in se osredotočili na podobnosti med nami. Medtem ko želimo biti izrecni glede posameznih težav, s katerimi se spoprijemajo ljudje, smo hkrati želeli poudariti tudi sistemske težave in možne načine za boj proti njim (Underhill 2020). Zato lahko priporočila, določena v tem priročniku, pomagajo spodbujati solidarnost in empatijo ter zgraditi bolj vključujočo družbo (PIRC 2011).***

Drugi ključni element vsakega od poglavij v tem priročniku so primeri dobre prakse, ki kažejo, kako je sprememba povsem mogoča, in poudarjajo pozitivne družbene norme, ki jih morajo spoštovati posamezniki in institucije, ki si že prizadevajo za preobrazbo. Ljudje smo družbena bitja. Ko vidimo, kako drugi počnejo določene stvari (bolj ko so ti ljudje podobni nam, bolje je), to močno vpliva na naša dejanja. Pravzaprav je vpliv družbenih norm ena najpomembnejših spodbud človeškega obnašanja in

hkrati ena najbolj nezavednih. Učenje o trajnostnih pobudah in delu, ki ga opravijo podobno misleči ljudje, je lahko bolj motivirajoče in vplivno kot le zavedanje o okoljskih problemih, zaradi katerih so taki ukrepi sploh potrebni (Klöckner 2013). Z navajanjem primerov dobre prakse želimo poudariti že uspešne transformacije, zaradi katerih se bodoče spremembe zdijo bolj izvedljive. Ti primeri dobre prakse so predstavljeni na način, ki poudarja vlogo ljudi pri ustvarjanju sprememb in s tem navdihuje bralce.

Še ena pomembna korist primerov dobre prakse je, da zagotavljajo akcijsko znanje o tem, kako se lotiti določenih vprašanj. To lahko ljudem pomaga pri razvijanju občutka, da so sposobni ukrepati, ko je potrebno zaščititi okolje. Kar je zelo pomembno, saj se je izkazalo, da je individualna in kolektivna učinkovitost bistvena za okolju prijazno vedenje (Klöckner 2013).

Kot je nekoč dejal Albert Einstein: »Ne moremo rešiti težav z uporabo iste vrste misli, ki smo jo uporabili, ko smo jih ustvarili.« Ta priročnik izpostavi nekatera pereča vprašanja, ki se nanašajo na industrializirane in kapitalistične družbe. Še pomembneje je, da presega zgolj analizo statusa quo in ***prikazuje tudi možne načine za premik naprej, v bolj pravično, trajnostno in socialnodemokratsko prihodnost.***

Opombe in viri

Uvod

Opombe

¹ Uporaba jezika, ki distancira eno skupino ljudi od druge.

Viri

Crompton, T. & Kasser, T. (2009): *Meeting environmental challenges: The role of human identity*; dosegljivo na: www.valuesandframes.org/downloads (zadnji dostop 1. 11. 2016).

Klößner, C. A. (2013): A Comprehensive Model of the Psychology of Environmental Behaviour – a Meta-Analysis, in: *Global Environmental Change*, 23(5), 1028–1038.

Lakoff, G. & Wehling, E. (2008): *Your Brain's Politics. How the Science of Mind Explains the Political Divide*. Heidelberg: Carl-Auer Publishers.

Public Interest Research Centre (2011): *The Common Cause Handbook. A Guide to Values and Frames for Campaigners, Community Organizers, Civil Servants, Fundraisers, Educators, Social Entrepreneurs, Activists, Funders, Politicians, and everyone in between*.

Harre, N. (2011): Psychology for a Better World. Auckland Department of Psychology, University of Auckland; dosegljivo na: www.psych.auckland.ac.nz/psychologyforabetterworld (zadnji dostop 16. 6. 2020).

Steg, L. & Vlek, C. (2009): Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative research agenda, in: *Journal of Environmental Psychology*, 29, 309–317.

Underhill, R. (2020): A Practical Guide For Communicating Global Justice and Solidarity – An alternative to the language of development, aid and charity; dosegljivo na: <https://www.healthpovertyaction.org/wp-content/uploads/2019/04/A-Practical-Guide-For-Communicating-Global-Justice-and-Solidarity.pdf> (zadnji dostop 17. 6. 2020).

Webster, R. & Marshall, G. (2019): *The #TalkingClimate Handbook. How to have conversations about climate change in your daily life*. Oxford: Climate Outreach.

Predgovor

Opombe

¹ https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf

² <https://www.ipcc.ch/sr15/>

³ Znan citat iz romana Gepard avtorja Giuseppeja Tomasija di Lampeduse.

1

Ambiciozno podnebno ukrepanje za družbeno pravičnost in enakopravnost

Ambiciozna podnebna akcija je bistveno orodje za boj proti naraščajočim krivicam na globalni in lokalni ravni. Socialni demokrati so se vedno borili za družbeno pravičnost. Uspešno so se ukvarjali s temeljnimi tranzicijami na družbeno pravičen način in imajo obsežen arhiv navdihujočih konceptov okoljske in socialne trajnosti, na katerem lahko gradijo.

V tem poglavju bomo izpostavili pomen ambicioznih podnebnih politik za zagotovitev socialne pravičnosti (prvi del) in družbenega napredka (drugi del). Pokazali

bomo tudi, da pojem družbeno-ekološke preobrazbe ni nov pojem v socialni demokraciji, ampak je v resnici sestavni del njenega zgodovinskega razvoja (tretji del).

Magda, kaj si želiš letos za rojstni dan?»

Ambiciozno podnebno politiko, da bom lahko čudovita babica, ko odrastem, tako kot ti.

Prvi del: Ambiciozna podnebna akcija je bistveno orodje za boj proti naraščajočim krivicam na globalni in lokalni ravni.

Ambiciozne podnebne politike spodbujajo socialno pravičnost. To dejstvo poudarja vse večje število naprednih državljanov in socialnodemokratskih politikov. V spodnjem razdelku bomo osvetlili interakcijo med podnebno krizo in socialno pravičnostjo za različne marginalizirane skupine.

V različnih državah po svetu se soočamo s krizo pravičnosti. ***Zaradi podnebne krize manj privilegirane skupine v družbi trpijo trojno breme naraščajočih krivic:***

1. Prvič, marginalizirani prebivalci bolj trpijo zaradi posledic podnebne krize:

- Ko vročinski val zajame mesto, temperatura 40 °C prizadene starejše ljudi, ki živijo v soparnih stanovanjih velikosti 40 m², veliko bolj kot prebivalce velike lepe hiše s senčnim vrtom, kjer se lahko ohladijo. Prav tako lahko dobro plačani delavec vklopi klimo ali zapusti pisarno, medtem ko delavec v proizvodnji ne more zapustiti tekočega traku v zadušljivo vroči tovarni. To ni samo stvar osebnega udobja: tudi v premožni Nemčiji je v zadnjih letih v vročinskih valovih umrlo 20.000 ljudi – dvakrat več kot v prometnih nesrečah.¹ Tudi druge naravne nesreče, ki jih povzroča globalno segrevanje, bodo bolj prizadele marginalizirane sloje družbe, saj so njihovi domovi, šole in službe pogosto locirane na mestih, kjer so naravne katastrofe verjetnejše, na primer na nevarnih tleh ali poplavno ogroženih območjih.²

- Poleg tega ***sektorji, ki jih je podnebna kriza najbolj prizadela, trenutno zagotavljajo delovna mesta za pretežno nizko usposobljeno delovno silo.*** Govorimo o kmetijskem sektorju, ki že trpi zaradi suš, neurij, pomanjkanja vode in vse bolj nepredvidljivih vremenskih vzorcev, ter o turizmu, ki se poleg teh izzivov sooča tudi s problemom dvigovanja ravni vode (glej tudi poglavje 2, stran 40). Zato so manj privilegirani ljudje ranljivejši zaradi vplivov podnebne krize. ILO ocenjuje, da bo v naslednjih desetih letih zaradi podnebne krize prišlo do izgube 80 milijonov delovnih mest s polnim delovnim časom, vendar je celo ta številka odvisna od tega, ali bomo globalno segrevanje obdržali pod +1,5 °C. Če tega cilja ne bomo dosegli, bo še več ljudi izgubilo službe. Študije kažejo, da državljani EU tveganje izgube delovnih mest zaradi vplivov globalnega segrevanja (ali zaradi neenakosti) dojemajo kot večje od tveganja izgube delovnih mest zaradi ukrepov za zmanjšanje emisij ogljika.³

2. Drugič, družbeno marginalizirane skupine so manj sposobne za soočanje s takimi vplivi podnebnih kriz – so preprosto manj odporne.

Stroški poplavljenе kleti ali popravila strehe, ki jo je uničilo neurje, predstavljajo večje breme za revne kot pa za premožne prebivalce z dobrimi zavarovanji. Ljudje, ki delajo v močno prizadetih sektorjih, so običajno tudi manj prilagodljivi, ko gre za spremembo njihovega dela. Mali kmet na primer morda ne bo imel potrebnega kapitala in znanja za namestitev inovativnega sistema namakanja, ki varčuje z vodo, da bi minimaliziral učinke suše.

3. Tretjič, je vse skupaj še bolj nepošteno, ker neprivilegirane skupine v družbi prispevajo manj k podnebni krizi – in to velja za vsako državo tako v sedanjosti kot v preteklosti.⁴

Manj privilegirani manj letijo z letali, bodisi poslovno bodisi v prostem času, ne vozijo velikih avtomobilov, ogrevajo veliko manjša stanovanja in kupujejo manj potrošniških izdelkov. Dejansko 45 odstotkov svetovnih emisij toplogrednih plinov povzroča najbogatejših 10 odstotkov svetovnega prebivalstva, najrevnejših 50 odstotkov pa je odgovornih za 13 odstotkov emisij. Čeprav večina bogatih »največjih onesnaževalcev« živi v industrializiranih državah svetovnega severa, je treba dodati, da tretjina živi v državah s srednjim dohodkom, na primer v Rusiji.⁵

Posebni poročevalec ZN za izredno revščino in človekove pravice Philip Alston je celo opozoril, da »tvegamo scenarij ‚podnebnega apartheida‘, kjer bogati plačajo za beg pred segrevanjem, lakoto in konflikti, medtem ko preostali svet trpi v teh okoliščinah.«⁶

Vsi si želimo, da bi bile naše družbe pravične, in vsi si prizadevamo za boj proti naraščajoči neenakosti. Glede na tri razloge, opisane zgoraj – marginalizira-

ni so ranljivejši, manj odporni in so prispevali manj k emisijam – je nujno, da se podnebna kriza omeji, da se prepreči poglobljanje vrzeli med bogatimi in revnimi v svetu.

Podnebna kriza ni le kriza pravičnosti z vidika privilegiranih v primerjavi z ogroženimi skupinami v družbi, temveč tudi v več drugih razsežnostih, zlasti pravičnosti a) med generacijami, b) med narodi in c) med moškimi in ženskami.

1. Vsi si želimo boljšo prihodnost za naše otroke in vnuke.

- Želimo si, da živijo v dostojanstvu in brez strahu, da lahko razvijajo svoje talente in poskrbijo za svoje najbližje. Vendar smo skupaj z našimi starši porabili toliko sredstev, da za prihodnje generacije⁷ ne bo ostalo veliko. Kakšno dediščino bomo predali našim otrokom: kisle oceane, prežete s plastičnimi odpadki namesto z ribami, zapuščene pokrajine, vse manj biotske raznovrstnosti.⁸ Ne nazadnje jim bomo predali tudi družbe, ki so nenehno v stanju krize zaradi širjenja bolezni, naravnih

nesreč in naraščajočih stroškov, ki so posledica potrebe po prilagajanju novim razmeram. Ni presenetljivo, da se mladinska gibanja po vsem svetu zelo trudijo opomniti našo generacijo, da »ni planeta B«, na katerem bi živeli naprej.⁹ ***Če želimo, da naši otroci živijo srečno življenje, moramo preoblikovati naše družbe in gospodarstva v skladu s socialnimi in okoljskimi načeli – z drugimi besedami, spremeniti jih moramo na bolje, in to takoj.***

2. Zagotoviti moramo, da se podnebna pravičnost obravnava kot prednostna naloga na mednarodni ravni, kjer vidimo enake vzorce krivic kot na nacionalni ravni:

- Države z nizkim ogljičnim odtisom (sedanjim, zgodovinskim, skupnim in na prebivalca) bodo vplivi globalnega segrevanja najbolj prizadeli. Večina teh držav se nahaja v že tako toplih regijah, ki bi lahko z naraščajočo vročino postale nenaseljive puščave.¹⁰ Zaradi geografskih značilnosti, kot so dolge, vedno bolj spodkopane obale, bi jih lahko z naraš-

čajočo frekvenco prizadejale hude nevihte ali pa bi lahko ogromne rečne delte pogoltnil ocean.¹¹

- Večina teh držav so države z nizkim dohodkom, zaradi česar so v slabšem položaju, ko poskušajo povečati svojo odpornost na podnebno krizo.¹² Izboljšanje odpornosti ne zahteva samo dragega razvoja infrastrukture, ampak tudi oblikovanje načrtov reševanja ali pa zagotovitev sredstev za žrtve ekstremnih vremenskih dogodkov. Vendar pa človeških in finančnih virov pogosto primanjkuje.
- Tako lahko podnebna kriza bistveno poslabša globalno neenakost. Glede tega že desetletja poteka mednarodna razprava o odgovornosti različnih narodov za omejitve podnebne krize. Medtem ko je že jasno, da je treba do leta 2050 preprečiti povišanje temperature za 1,5 °C (kar bi privedlo do nepopravljivega globalnega segrevanja), mora do takrat vsak narod postati tudi ogljično nevtralen. Vendar pa ne smemo zanemariti razmisleka o odgovornosti

za zgodovinske emisije – to je težava, ki so jo pretežno povzročile države globalnega severa. S tega vidika cilj EU glede ogljične nevtralnosti do leta 2050 ni ambiciozen, ampak dejansko prepozen.

- Mednarodna solidarnost danes, ko gre za reševanje podnebne krize, ne pomeni le pravične porazdelitve bremena pri priznavanju zgodovinskih emisij, temveč tudi pravično porazdelitev priložnosti, ki jih ustvarjajo zelene inovacije. Če države na globalnem severu, ki so primarno povzročile velik delež izpustov, zdaj prodajajo inovativne zelene tehnologije tistim državam na globalnem jugu, ki že trpijo zaradi posledic globalnega segrevanja, tega ne moremo več imenovati mednarodna solidarnost. Glede na to, da so prvotno pomembno prispevale h globalnemu segrevanju, bi morale države globalnega severa vsaj prenesti zelene tehnologije v najbolj prizadete države globalnega juga, kar bi jim omogočilo tehnološki preskok. Še bolje bi bilo, če bi države globalnega severa podprle zelene raziskave in inovacije na globalnem jugu, da bi podjetja na globalnem jugu lahko zahtevala več patentov, na primer za obnovljive vire energije ali mobilnost v mestih.
- Mednarodna solidarnost je od svojega začetka glavno načelo socialne demokracije. Danes v globaliziranem svetu solidarnost ni samo vprašanje vrednot, ampak je dejanska dobrina, saj pomeni združevanje sil. Grožnjo človeštvu lahko preprečimo le, če resnično stopimo skupaj proti podnebnim spremembam in sodelujemo na svetovni ravni. Pariški podnebni sporazum, ena najpomembnejših večplastnih pogodb v zadnjih desetletjih, je odlična podlaga za takšno skupno ukrepanje.

3. *Dejstvo je, da globalno segrevanje vpliva bolj na ženske kot na moške.*

- Več žensk trpi zaradi revščine, pogosto jim primanjkuje dostopa do esencialnih virov, v kriznih časih pa marsikje rešujejo ali hranijo fante in moške pred dekleti in ženskami.¹³ Poleg tega gospodarski sektorji, na katere globalno segrevanje močno vpliva, kot so na primer kmetijstvo, turizem in zdravstvo, zaposlujejo večinoma žensko delovno silo. V mnogih podsaharskih afriških državah imajo ženske zaradi svojega pomena v kmetijstvu stabilizacijsko vlogo za svoje družine in skupnosti, zdaj pa je ta model življenja vedno bolj ogrožen. Tudi v turističnem sektorju bo izgubljenih veliko delovnih mest – ko hrvaških plaž ne bo več, ne bo več potrebe po sobaricah. Nasprotno pa bo v zdravstvenem sektorju potrebnih veliko dodatnih medicinskih sester, da bodo naši zdravstveni sistemi delovali, ko se bo podnebna kriza v celoti razmahnila. Zagotoviti moramo, da to dodatno delo opravljajo zaposleni, ki delajo v dobrih pogojih, in ne samo medicinske sestre, ki danes že delajo (neplačane) nadure (glej zgoraj, stran 19, in za učinke podnebnih politik na enakost spolov glej poglavje 3, stran 55).
- Vendar je napačno, če ženske prikazujemo samo kot nemočne žrtve podnebne krize. Po vsem svetu so voditeljice v boju proti podnebni krizi ženske, od malih kmetic na globalnem jugu, ki ponovno odkrivajo tradicionalne kmetijske tehnike, ki so koristne v sedanjih razmerah, do Grete Thunberg, najstniške ustanoviteljice »Petkov za prihodnost«.¹⁴ Znanstveni podatki, ki so na voljo, pogosto kažejo, da so ženske bolj obveščene o podnebni krizi in bolj zaskrbljene glede njenih vplivov.¹⁵
- Zato **podnebne politike ne bi smele upoštevati le razlik v posledicah podnebnih vplivov**

na moške in ženske, temveč tudi posebej opolnomočiti ženske za boj proti temu izzivu in s tem prispevati k enakosti spolov.

Kaj pa ...

... pomisleki, da bi ukrepi za ublažitev podnebne krize lahko povzročili nove krivice znotraj držav zaradi večanja razrednih razlik, na primer zaradi cen CO₂, ki najbolj prizadenejo manj premožne?

Pot naprej: družbeno pravičnost zagotovimo doma

- Ambiciozni ukrepi za ublažitev podnebnih sprememb lahko pomagajo zmanjšati obstoječe socialne krivice. Zlasti socialni demokrati bi morali zagotoviti, da bodo nove politike oblikovane na ta način.
- Na nacionalni ravni obstaja veliko rešitev za dobro prakso. Odličen primer je sistem cen ogljika z učinkom prerazporeditve.¹⁶ V tem sistemu privilegirani, »največji onesnaževalci«, plačajo več, medtem ko marginalizirane

skupine, ki povzročajo manj emisij, že v začetku plačajo manj. Skupni davčni prihodki se lahko nato neposredno povrnejo revnejšim članom družbe ali pa se delno uporabijo za okoljske projekte, ki koristijo manj privilegiranim skupinam v družbi – to bi lahko vključevalo nove skupnostne vrtove, brezplačen javni prevoz ali nove sisteme ogrevanja/izolacije socialnih stanovanj. V obeh primerih imajo marginalizirane skupine konec leta več denarnih sredstev, kar bi jim lahko pomagalo izboljšati svoj socialni status. Ta sistem hkrati deluje tudi kot nagrada za primerljivo nizek ogljični odtis.

- Vendar pa ni treba oceniti le fiskalnih ukrepov v smislu njihovih učinkov na socialno pravičnost. Dejansko je treba tudi za podnebne in vse druge predpise ter vladne naložbe opraviti enak nadzor: boljši brezplačni javni prevoz, nove kolesarske steze ali subvencije za (tovorna) kolesa so boljša naložba z vidika socialno marginaliziranih razredov kot subvencije za električno terensko vozilo v

vrednosti 60.000 evrov. Prav tako bi bilo bolj pravično in zdravo prepovedati vse avtomobile v mestnih središčih, če obstajajo dobre alternative, kot pa dovoliti samo nova električna vozila (glej tudi poglavje 5, stran 107).

- To je le nekaj primerov, ki prikazujejo, **da bo najboljša rešitev z okoljskega vidika prinesla tudi večjo družbeno pravičnost.**

Kaj pa ...

... dejstvo, da številne države v Evropi povzročajo razmeroma malo emisij, medtem ko vlade večjih držav, kot so Združene države Amerike ali Brazilija, nočejo sprejeti ustreznih ukrepov?

Pot naprej: zagotavljanje globalne podnebne pravičnosti

Ta »igra krivde«, kjer vsi kažemo s prstom na sosedo, in čakamo, kdo bo naredil prvo potezo, je tipična taktika zavlačevanja. V okviru boja proti podnebni krizi v (Vzhodni in Zahodni) Evropi ta argument ne drži iz petih razlogov:

1. Prvič, če upoštevamo a) zgodovinske emisije, ki jih je povzročila zgodnja industrializacija, in b) emisije na prebivalca, ima vsaka evropska država visok ogljični odtis. Na splošno so evropske države povzročile 33 odstotkov svetovnih emisij, države članice EU pa 22 odstotkov.¹⁷ Iz števil ni razvidno dejstvo, da se emisije CO₂ štejejo tam, kjer se proizvaja, ne pa tam, kjer se proizvod tudi uporabi. Torej, če je v Indiji proizvedeno jeklo z visokim odstotkom emisij, vendar se uporablja na Slovaškem, je država s slabo oceno Indija.
2. Drugič, če bi vsaka država čakala, da njene »večje sosedo« naredijo prvo potezo, na koncu nihče ne bi storil ničesar. Ali dejstvo, da je Poljska uvrščena na 26. mesto seznama največjih držav, ki oddajajo toplogredne pline, na primer pomeni, da preostalim 171 drža-

vam, ki so podpisale Pariški podnebni sporazum, ne bi bilo treba storiti ničesar, dokler se poljska vlada ne odloči, da bo v celoti izvajala pogodbene obveznosti?

3. Tretjič, tudi če nacionalne vlade nasprotujejo ambicioznim podnebnim politikam, to ne pomeni, da ogljičnega odtisa v določeni državi ni mogoče zmanjšati. Napoved predsednika Trumpa, da se bo umaknil iz Pariškega podnebnega sporazuma, je na ravni številnih držav in skupnosti ZDA naletela na močan odpor, njihovo nasprotovanje pa je izraženo v sporočilu s sloganom »Še vedno smo za«. Kampanja z istim imenom danes združuje interesne skupine s skupnim proračunom 6,2 bilijona dolarjev, kar bi jo potencialno naredilo za tretje največje gospodarstvo na svetu.¹⁸ Podobno v mnogih drugih državah napredni politiki sodelujejo v neposrednem dialogu na ravni skupnosti in regije (na primer v »Zavezi županov«) o najboljših načinih za boj proti globalnemu segrevanju.¹⁹
4. Četrtoč, majhne države lahko igrajo ključno vlogo, če znajo voditi z dobrim zgledom. To velja za države globalnega juga, ki so mednarodno pohvaljene kot »podnebni prvaki« (Kostarika in Maroko), pa tudi za majhne evropske države. Danska na primer sledi zelo ambiciozni podnebni politiki, zmanjšanju emisij in podpori zelene diplomacije. Take države vzornice lahko sprožijo »učinek domin«. Nemška energetska tranzicija se je na primer začela kot edinstven politični eksperiment v poznih devetdesetih letih v okviru svetovne prevlade proizvodnje fosilnih goriv in zelo majhne niše za izjemno drage obnovljive alternative. V nekaj desetletjih je sprožila svetovni uspeh proizvodnje energije iz obnovljivih virov in povzročila nastanek visoko konkurenčne industrije obnovljivih virov.

5. Petič, že več let veliki nasprotniki opisujejo ukrepe za zmanjšanje podnebnih sprememb kot »breme« – čeprav so dejansko ravno nasprotno. ***Ambiciozne podnebne politike so velika priložnost za ustvarjanje bolj pravičnih, zdravih družb in za izboljšanje počutja ljudi po vsem svetu.***

V tem priročniku bomo opisali več primerov pozitivnih prednosti ambicioznih podnebnih politik – za socialno pravičnost in enakost spolov, za delovna mesta, zdravje, demokratične postopke odločanja in celo za časovno suverenost.²⁰

Drugi del: Ambiciozne podnebne politike ščitijo družbene dosežke zadnjih desetletij.

V zadnjih nekaj desetletjih je naša svetovna skupnost naredila izjemen napredek za zanesljivo preskrbo s hrano, dostop do vode in zdravstvenega varstva, iz revščine se je rešilo na milijone ljudi. Podatki iz zadnjih let pa kažejo, da je ta družbeni napredek ne samo zastal, ampak da so nekateri dosežki zaradi nastajajoče podnebne krize že začeli nazadovati, saj so ti uspehi deloma temeljili na prevelikem izkoriščanju naravnih virov.²¹

- Število ljudi v absolutni **revščini** je dvesto let stalno upadalo. To je nesporno velik uspeh.²² Prav tako smo videli precejšnje povečanje bogastva v številnih državah Vzhodne in Južne Evrope. Vendar bi lahko po podatkih Svetovne banke **do leta 2030, 122 milijonov ljudi zaradi vplivov podnebne krize ponovno potisnili v revščino**, kar bi močno spremenilo pozitiven trend zmanjševanja revščine.²³

PASIVNOST PRI ZAŠČITI PODNEBJA POVEČUJE REVŠČINO

122
milijonov ljudi

dvakrat več, kot je prebivalcev Balkana

- **Lakota** spet narašča. Po mnenju Organizacije združenih narodov za prehrano in kmetijstvo so »podnebna variabilnost in skrajnosti [...] ključna sila za nedavni porast svetovne lakote,«²⁴ zaradi česar je »število podhranjenih ljudi na svetu od leta 2015 naraščalo in se je vrnilo na raven, ki smo jo videli v letih 2010–2011.«²⁵ Podnebje vpliva tudi na kmetijstvo v (vzhodnih) evropskih državah. Suša v Rusiji v letih 2010 in 2012 je na primer zmanjšala donos pridelkov s četrte na tretjino, kar je močno zvišalo cene hrane.²⁶
- Dostop do čiste pitne **vode** ne bo problem le na območjih, ki so že nagnjena k suši, ampak tudi v številnih državah svetovnega severa. V Srednji in Vzhodni Evropi vlade Bolgarije, Češke republike, Madžarske, Litve, Poljske, Moldavije, Romunije, Slovaške, Slovenije in Ukrajine sodelujejo s Svetovno meteorološko organizacijo za vzpostavitev integriranega sistema upravljanja suše.²⁷ Najbolj skrb vzbujajoči so ledeniki srednje Azije, ki zagotavljajo pitno vodo za prebivalce vseh sosednjih držav in se trenutno izjemno krčijo.
- Naraščajoča podnebna kriza vse bolj pritiska na naše **zdravstvene** sisteme. Vročinske obremenitve in poškodbe zaradi naravnih nesreč pa niso edini razlog za zaskrbljenost.²⁸ Zaradi naraščajočih temperatur lahko živali iz (sub)tropskih regij preživijo v Evropi kot živali gostiteljice in širijo bolezni, kot je virus Zahodnega Nila, ki je že dosegel jugovzhodno Evropo in Češko republiko.²⁹ Ne nazadnje se zaradi podnebne krize zaostruje tudi onesnaževanje zraka, kar zmanjšuje pričakovano življenjsko dobo milijonov ljudi (glej tudi poglavje 5, stran 90). To je resen problem, saj ima le polovica svetovnega prebivalstva dostop do zdravstvenega varstva, mnogi ljudje pa so potisnjeni v revščino, ker si ne morejo privoščiti zdravljenja, ki ga potrebujejo.³⁰

Tako nam ambiciozne podnebne politike pomagajo zaščititi družbeni napredek, ki smo ga dosegli v preteklih desetletjih ali celo stoletjih.³¹

- Še več, družbeno-ekološka preobrazba naših gospodarskih sistemov bo pomagala končati lakoto (na primer z zmanjšanjem količine živilskih odpadkov), dajala bo prednost robustnim zdravstvenim sistemom namesto produktom za kratkoročno potrošnjo, vsem članom družbe pa bo omogočila boljše življenje z bolj pravično porazdelitvijo bogastva (ne nujno s stalno naraščajočim BDP). **Progressivni akterji si že desetletja želijo uresničiti to vizijo boljše prihodnosti.**

Toda vplivi podnebne krize ne ogrožajo le našega socialnega sistema. Ogroženi so tudi določeni aspekti človekove varnosti:

- Eno od vprašanj, na katero se osredotoča razprava, je podnebna kriza kot gonilo **oboroženih spopadov**. Pomanjkanje vode, lakota in s tem množične migracije spodbujajo, ne povzročajo, konflikte znotraj narodov in med narodi. Strokovnjaki se strinjajo, da bo podnebna kriza s povečanim svetovnim segrevanjem postala pomembnejši dejavnik v svetovnih spopadih,³² ZN pa so podnebno krizo celo razglasili za »največjo grožnjo globalni varnosti«.³³
- Vse bolj v središču mednarodne razprave je tudi vprašanje **podnebnih beguncev**. Kot poudarja Urad Visokega komisariata Združenih narodov za begunce: »Podnebne spremembe in naravne nesreče lahko povečajo in poslabšajo grožnje, ki ljudi silijo v beg čez mednarodne meje. Prepletanje podnebja, konfliktov, revščine in preganjanja zelo povečuje zapletenost begunske krize.«³⁴ Čeprav je težko napovedati, koliko je podnebnih beguncev in koliko jih bo v prihodnosti, kam se bodo selili in ali je bila podnebna kriza odločilni dejav-

nik pri njihovi izbiri, da bodo zapustili svoje domove, se vseeno ugiba o približnih številkah. Nedavno poročilo Svetovne banke je na primer napovedalo približno 140 milijonov podnebnih beguncev do leta 2050, če se bo s podnebnimi ukrepi zavlačevalo.³⁵

- Vplivi globalnega segrevanja na **infrastrukturo** so v razpravi deležni manj pozornosti. Glede na pomen šol, bolnišnic, železnic, cest in tovarn je jasno, da je za vse nas izrednega pomena infrastruktura, ki je odporna na podnebje: stavbe morajo biti sposobne prenesti naravne nesreče (nevihte, poplave, močno deževje, požare, zemeljske plazove itd.), pa tudi »počasnejše spremembe« (suša, topljenje permafrosta in ledenikov ali dvigovanje morske gladine). Glede na globalno segrevanje, ki smo ga že povzročili, so ti vplivi neizogibni.³⁶ Prav tako ni mogoče, da bi zgradili infrastrukturo, ki bi bila odporna na svet, toplejši za +5 °C. Zato bi se morali osredotočiti na upočasnitev globalnega segrevanja in ublažitev njegovih učinkov – s čimer bi postavili temelje za boljšo prihodnost.

- Šele danes lahko podrobno ocenimo **gospodarske izgube**, ki so jih povzročile naravne nesreče kot posledica podnebnih sprememb: trenutna ocena je približno 520 milijard ameriških dolarjev na leto, kar je enakovredno švedskemu BDP.³⁷ Za države v svetu +5 °C ni mogoče oceniti gospodarskih in infrastrukturnih izgub, ne nazadnje zato, ker bosta izguba kulturne dediščine in ogrožitev preživetja, ko bodo veliki deli Sankt Peterburga, nizozemske in hrvaške obale pod morsko gladino, tako veliki, da ju ne bo mogoče oceniti z denarjem.
- Ne nazadnje bi nekontrolirano globalno segrevanje destabiliziralo tudi naše **politične sisteme**, saj bi hkrati omajalo nekatere politične dosežke, kot so postopki participativnega odločanja in večja enakost spolov. V času krize vlade običajno sprejemajo drzne in drastične ukrepe, ki pogosto zanemarjajo glasove drugih političnih interesnih skupin. Takšne razmere redko prinašajo socialni napredek in inovacije, ampak vključujejo vrnitev k zastarelim vrednotam (glej tudi poglavje 7, stran 128).

Kaj pa ...

... naložbe, ki so potrebne, da bodo naše skupnosti odpornejše na podnebje?

Pot naprej: zagotavljanje varnosti za družbo in posameznike/-ce

- Vlagati moramo v kmetijsko načrtovanje, zdravstvene sisteme, upravljanje voda, odporno infrastrukturo in tudi sisteme zgodnjega opozarjanja, da se bomo lahko bolje spoprijeli s posledicami globalnega segrevanja, za katere že z današnje perspektive vidimo, da so neizogibne. Svetovni gospodarski forum ocenjuje, da potrebujemo investicije v višini

1,8 bilijona ameriških dolarjev na petih ključnih področjih. To se morda zdi veliko, dobra novica pa je, da lahko ta naložba do leta 2030 sprostí koristi v višini 7,1 bilijona ameriških dolarjev. Takšne naložbe ne bi le preprečile veliko višjih stroškov, temveč bi spodbudile tudi inovacije, pokazale pa bi se tudi druge koristi za družbo (za podrobnejše informacije o tem glej poglavje 2, od strani 36 naprej).³⁸

NALOŽBE V ZAŠČITO PODNEBJA KORISTIJO GOSPODARSTVU

- Generalni sekretar ZN António Guterres je imel popolnoma prav, ko je poudaril, da **»ima vse svojo ceno. Največji strošek pa je, če ne delaš ničesar.«**³⁹ Nedavna študija je pokazala, da lahko preprečimo škodo v višini 30 bilijonov ameriških dolarjev, ki jo bo povzročilo globalno segrevanje, če se bomo držali cilja, da ne prekoračimo povišanja temperature za več kot 1,5 °C. Veliki večini narodov, ki predstavljajo 90 odstotkov svetovnega prebivalstva, bi to koristilo.⁴⁰
- Kolikšno vrednost imajo na milijone človeških življenj ter kulturna in naravna dediščina, ki se bo izgubila? To so stvari, ki jih preprosto ne moremo ovrednotiti s ceno.

Tretji del: Socialni demokrati so dobro opremljeni za izzive, ki so pred nami.

Socialni demokrati, ki so se ukvarjali z mnogimi pomembnimi spremembami in prehodi, lahko črpajo iz bogate zgodovine konceptov za okoljsko in družbeno trajnost:

- Socialna demokracija je bila skozi zgodovino vedno tesno povezana z okoljskimi vprašanji. Za pridne delavce v industriji je bila narava zatočišče in kraj za počitek, kjer so si lahko opomogli od dolgih izmen v tovarnah ali rudnikih. Hkrati jim je dala priložnost, da uidejo pogosto težkim življenjskim razmeram v delavskih območjih naselij in mest. Odločitev za čas v naravi je bila zato vedno neka oblika odločenosti za lastno avtonomijo. Gibanje delavcev, ki se je pojavilo po vsej Evropi v osemdesetih letih 19. stoletja, je želelo institucionalizirati to občudovanje narave. S tem v mislih je bilo leta 1895 ustanovljeno turistično društvo »Prijatelji narave«, mednarodno združenje naravi prijaznih delavcev iz različnih držav. Že na tej zgodnji stopnji v zgodovini socialne demokracije je bilo torej ugotovljeno in še več, priznано, da je treba mednarodna vprašanja narave reševati v duhu sodelovanja.
- V sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja so se začeli vedno bolj eksplicitno in odprto pogovarjati o okoljskih politikah in dilemah, ki so bile odprte za diskusijo. Po vsem svetu je namreč degradacija okolja postajala vse preveč očitna. Nemški kancler Willy Brandt je spodbujal izmenjavo med državami v razvoju in državami globalnega juga. Prav on je stal za prvo nemško zvezno vlado, ki je leta 1971 sprejela razvojni program. Dejstvo, da danes razpravljamo o okoljskih in pod-

nebnih vprašanjih v svetovnih razsežnostih, je pretežno zasluga Willyja Brandta. Njegova nova vzhodna politika je predstavljala pomemben korak k združenji Evropi. Hkrati se je po razpadu komunizma zavzemal za globalno upravljanje – in prav ta zahteva je danes pomembnejša kot kadar koli prej.

- Kot predstavniki delavcev se socialdemokrati nikoli niso osredotočali samo na ukrepe za varstvo okolja, ampak so jih skrbeli tudi družbeni vplivi. Politiki so bili pogosto zaskrbljeni nad izgubo delovnih mest, a niso uspeli izkoristiti priložnosti za strukturne spremembe. To je bilo tako relevantno, da se je nemška socialdemokratska stranka SPD v sedemdesetih letih odločila ukvarjati s strukturnimi spremembami na svojem lokalnem območju Severnega Porenja-Vestfalije. Ciljali so na premogovno in težko industrijo. Za Willyja Brandta je bil cilj »ponovno narediti nebo modro nad rudarskimi stolpi« v nemški regiji Porurje. Začel se je dolgotrajen proces preobrazbe z močnim podarkom na gospodarski diverzifikaciji: nova raziskovalna, proizvodna in storitvena podjetja so se preselila na nekdanja industrijska območja. Zato se je kakovost življenja v regiji znatno izboljšala, saj so se izboljšale okoljske razmere. Ta preobrazba v Severnem Porenju-Vestfaliji še vedno velja za pozitiven primer okoljsko zavednih strukturnih sprememb (glej tudi poglavje 2, stran 43).
- V tem obdobju so se v različnih državah začele ustanavljati prve zelene stranke, ki so na politični parket pripeljale številna okoljska vprašanja in tudi druge stranke spodbudile k vključitvi okoljskih politik v svoje politične programe. Poleg zelenih so tudi socialni demokrati razvili vseobsegajoče okoljske koncepte. Trideset let kasneje mnoge socialdemokratske stranke še vedno čutijo, da imajo tako socialne kot tudi zelene korenine.

- Mejniki v okoljski politiki je bila objava poročila z naslovom »Naša skupna prihodnost«. Poročilo, napisano pod vodstvom nekdanje socialdemokratske predsednice norveške vlade Gro Harlem Brundtland, je prvič opredelilo izraz trajnostni razvoj in sprožilo široke razprave o svetovni trajnostni okoljski politiki.
- Tudi v Srednji in Vzhodni Evropi je okoljska degradacija v osemdesetih letih postala vroča politična dilema, ne nazadnje tudi zaradi jedrske nesreče v Černobilu. Po vsej regiji so bile oblikovane okoljske skupine, njihove članice in članice pa je režim razglasil za nasprotnike in nasprotnice komunističnih režimov. Po propadu komunizma so številni od teh okoljskih aktivistov in aktivistk našli politično zatočišče v socialdemokratskih strankah, kjer so še naprej raziskovali okoljska vprašanja.

Kaj pa ...

... skupna podnebna politika socialne demokracije in sindikatov, ki so zakoreninjeni v delavskem gibanju? Ne bomo izdali svoje preteklosti?

Pot naprej: skupaj s sindikati in s spoštovanjem do naših korenin

- Ni dvoma, da lahko sindikati igrajo in bi radi igrali ključno vlogo v boju proti podnebni krizi. So naravni partnerji, ko gre za podporo okoljski preobrazbi, ki vodi tudi do večje družbene pravičnosti.
- V preteklosti se je lahko zgodilo, da je sindikalist ali sindikalistka z naprednim mnenjem o podnebni krizi težko dobil ali dobila podporo. Toda s tem, ko se je podnebna kriza razmahnila, ko se je bistveno povečala neenakost tako na nacionalni kot globalni ravni, ko se je ukinilo na milijone delovnih mest v močno prizadetih sektorjih, ko se je ogrožalo zdravje in dobro počutje vseh delavcev ter

s tem naša skupna prihodnost, se je ta slika močno spremenila – na bolje.

- Danes so vse večje mednarodne konfederacije sindikatov dejavni nosilci podnebnih politik, prav tako tudi njihovi številni regionalni in nacionalni kolegi ter njihovi člani. Mednarodna konfederacija sindikatov in Evropska federacija sindikatov poudarjata podporo Pariškemu podnebnemu sporazumu in stojita za konceptom »pravičnega prehoda« v trajnostno prihodnost (glej tudi poglavje 2, od

- Bolj pragmatični sindikalisti so poudarili, da »če sindikati ne sedejo za mizo«, ko se oblikujejo podnebne politike, »bodo končali na jedilniku«. Obe strani sta začeli razumevati pomen vključitve predstavnikov sindikatov v večstranske dialoge o razvoju in izvajanju podnebnih politik, ki so združili vlado, sindikate, znanstvenike in predstavnike okoljskih nevladnih skupin. To je danes mogoče šteti kot podlago za oblikovanje komisij v številnih državah, ki opredeljujejo skupne poti za

strani 40 naprej). Leta 2015, ko je bil sklenjen Pariški sporazum, je Mednarodna organizacija dela objavila svoje »Smernice za pravičen prehod na okoljsko trajnostna gospodarstva in podjetja za vse«, ⁴¹ naslednje leto pa sta Mednarodna konfederacija sindikatov in Evropska federacija sindikatov ustanovili »Center pravične tranzicije«, ki podpira pravične tranzicijske procese po vsem svetu. ⁴²

pravičen prehod na gospodarstvo z ničelno ogljično bilanco.

- Seveda se bodo sindikati v prvi vrsti osredotočili na interese svojih članov, delavcev – to je njihovo poslanstvo. Vendar to ne pomeni, da je treba podnebne ukrepe upočasniti. Ko bo določen konkreten datum postopnega izstopa, morajo premogovni lobiji in druge interesne skupine že od začetka zagotoviti, da bodo

rezultati pogajanj v skladu s ciljem Pariškega podnebnega sporazuma 1,5 °C, to je, da določeni proračun ogljika ne bo presežen.⁴³ Tako je mogoče poiskati najboljši način zagotavljanja, da bo prehod, ki bo končan do tega določenega datuma, družbeno pravičen. Ključnega pomena je, da zagotovimo rezultat v skladu s Pariškim podnebnim sporazumom; če namreč sprožimo negativno zanko nenadzorovanega globalnega segrevanja, ne bomo dosegli ničesar. Kot je nenehno poudarjala Sharan Burrow, generalna sekretarka Mednarodne konfederacije sindikatov: »Na mrtvem planetu ni delovnih mest.«

- V boju za pravično tranzicijo so torej sindikati naravni zavezniki socialnih demokratov. To je nadaljevanje naše skupne preteklosti. Pri prizadevanju za svoje cilje moramo tudi sindikati in socialni demokrati imeti v mislih celotno dimenzijo in nenehno reformirati svoje tradicionalne temeljne vrednote, da bi zagotovili, da se vklopijo v današnji svet. Zato si moramo postaviti naslednja vprašanja: Kakšen pomen ima lahko danes mednarodna solidarnost, če zanemarjamo podnebno pravičnost? Kateri

člani naše družbe so danes najbolj marginalizirani – industrijski delavci, kot je bilo to v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ali ljudje z nizkimi plačami, prekarnimi oblikami zaposlitve in zaposleni v sektorjih, v katerih so zaposlitve ogrožene zaradi globalnega segrevanja? Kako se lahko enotno zoperstavimo izvažanju blaga v Evropo, ki se proizvaja pod grozljivimi delovnimi in nevzdržnimi okoljskimi pogoji v državah globalnega juga? In kako se lahko znebimo neoliberalnega svetovnega reda, ki ga podpira poslovni model, ki nas je pripeljal do situacije, v kateri vedno manjše število ljudi dobičkonosno izkorišča druga človeška bitja in naše okolje? V tem skupnem prizadevanju so sindikati in socialni demokrati začeli oblikovati nova zavezništva – s privabljanjem novih članov, ki so zaposleni v zelenih sektorjih, ali s sodelovanjem z okoljskimi nevladnimi gibanji in organizacijami. Da bi odgnali vse preostale dvome, moramo poudariti naše socialnodemokratske temeljne vrednote – pravičnost, solidarnost in socialni napredek – za katere so, kot smo pokazali v prvih dveh delih tega poglavja, ključnega pomena ambiciozne podnebne politike.

Za kaj si prizadevamo?

- ***Vsi si prizadevamo za svet z več družbene pravičnosti in enakopravnosti, za lastno generacijo ter za generacije naših otrok in vnukov.*** V duhu mednarodne solidarnosti želimo končati lakoto in revščino, želimo delujoče zdravstvene sisteme in bolj pravično porazdelitev bogastva v svetu. ***Ambiciozne podnebne politike pomagajo preprečiti grožnje in prepreke tej viziji, hkrati pa tudi pomagajo graditi takšne skupnosti.*** Številne države že izvajajo podnebne projekte, ki koristijo marginaliziranim skupinam (kot so skupnostni vrtovi, brezplačni javni prevoz ali energetska

učinkovita socialna stanovanja). Marsikatero državo že uporabljajo politična orodja, ki vodijo k zmanjšanju emisij CO₂ in bolj pravični porazdelitvi bogastva hkrati (kot so davki na ogljik z močnim učinkom prerazporeditve).

- ***Na podlagi izkušenj uspešnih že izpeljanih prehodov in na podlagi izjemno naprednih okoljskih politik, ki so se izvajale v prejšnjih desetletjih, si vse več socialnih demokratov, sindikatov in drugih progresivnih akterjev prizadeva za to vizijo življenja, ki je družbeno in okoljsko boljša za vse.***

Opombe in viri

Opombe

- ¹ Študija, objavljena s strani nemškega Ministrstva za okolje, ni zajela veliko hujših vročinskih valov leta 2018 in 2019. Glede na razpoložljivost podatkov je študija zajela samo poletja 2003, 2006 in 2015. https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/1410/publikationen/das_monitoringbericht_2019_barriere-frei.pdf, stran 34 (zadnji dostop 16. 4. 2020).
- ² Pomislite na film Parazit, nagrajen z oskarji, v katerem je bogata družina prisiljena odpovedati kampiranje zaradi deževja, medtem ko se je revna družina prisiljena znajti v poplavljenem kletnem stanovanju.
- ³ Glej <https://europeanmoments.com/opinions/eupinions> (zadnji dostop 23. 6. 2020).
- ⁴ To seveda ne pomeni, da marginalizirane skupine ne bi smele imeti dostopa do trajnostnih izbir: ogrevalni sistemi, ki ne uničujejo lokalnih gozdov, energijsko učinkoviti hladilniki in organska hrana bi morali biti dostopni vsakomur.
- ⁵ Skupno 26 odstotkov največjih onesnaževalcev živi v EU, Rusiji in Osrednji Aziji, glej <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>, stran 179, in https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/mb-extreme-carbon-inequality-021215-en.pdf (zadnji dostop 16. 4. 2020).
- ⁶ <https://edition.cnn.com/2019/06/25/world/climate-apartheid-poverty> (zadnji dostop 15. 4. 2020).
- ⁷ Na voljo je več ponazoritvenih orodij, ki kažejo, v kolikšni meri živimo na račun naslednje generacije – na primer, če štejemo število planetov Zemelj, ki bi jih potrebovali, da bi podprli naš življenjski slog, ali »dan globalnega ekološkega dolga«. Da bi nadaljevali z našimi trenutnimi življenjskimi slogi – z vsemi njihovimi socialnimi razlikami – bi potrebovali 1,75 planeta Zemlje. Če bi imeli vsi življenjski slog povprečnega italijanskega državljanca, bi potrebovali štiri planete Zemlje. »Dan globalnega ekološkega dolga« zaznamuje dan v letu, po katerem »preveč porabimo« svetovne vire, ki jih je treba varčevati za prihajajoče generacije. Vsako leto pade »dan globalnega ekološkega dolga« nekoliko prej v letu; leta 2019 je bil 19. julija. Uporaben pregled teh orodij lahko najdete tukaj: https://www.theworldcounts.com/challenges/planet-earth/state-of-the-planet/overuse-of-resources-on-earth_
- ⁸ Najbolj priljubljen pristop k ponazoritvi mej naseljenosti planeta Zemlje temelji na tem, kar imenujemo »planetarne meje«. Devet planetarnih meja opredeljuje »varen operativni prostor za človeštvo«, medtem ko je »prestopanje ene ali več planetarnih meja lahko uničujoče ali celo katastrofalno zaradi tveganja, da prestopimo prag, ki bo sprožil nelinearne, nenadne okoljske spremembe med celinami in v planetarnem sistemu.« Glej <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries/planetary-boundaries/about-the-research/the-nine-planetary-boundaries.html> (zadnji dostop 16. 4. 2020).
- ⁹ Najvidnejše mladinsko gibanje je »Petki za prihodnost«, ki je v samo 12 mesecih vzpostavilo globalno predstavništvo. Da bi videli, kako vodja gibanja opisuje možnosti, da njena generacija živi dobro življenje, glej <https://www.npr.org/2019/09/23/763452863/transcript-greta-thunbergs-speech-at-the-u-n-climate-action-summit?t=1587037264028> (zadnji dostop 16. 4. 2020).
- ¹⁰ Glej <https://www.weforum.org/agenda/2020/05/global-warming-heat-territory-earth-uninhabitable/> (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ¹¹ Najnovejši »Globalni indeks podnebnih tveganj«, poročilo, ki vsebuje podatke o ekstremnih vremenskih dogodkih in se objavlja enkrat letno, navaja, da je bilo »v desetih najbolj prizadetih državah in ozemljih v obdobju od 1999 do 2018 sedem držav v razvoju v skupini držav z nizkim dohodkom ali državami z nižjim srednjim dohodkom, dve pa sta bili razvrščeni kot državi z višjim srednjim dohodkom (Tajska in Dominikanska republika), ena pa je bila razvrščena kot napredno gospodarstvo, ki ustvarja visok dohodek (Portoriko)«. Glej https://germanwatch.org/sites/germanwatch.org/files/20-2-01e%20Global%20Climate%20Risk%20Index%202020_10.pdf (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ¹² Glej <https://gain.nd.edu/our-work/country-index/> (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ¹³ Za seznanitev s to tematiko glej na primer: <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/climate-change> ali <https://www.globalcitizen.org/en/content/how-climate-change-affects-women/> (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ¹⁴ Glej na primer https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uac=t&ved=2ahUKEwiVr6GT7MLqAhWixMQBHb7GA5QQFjABegQIAxAB&url=https%3A%2F%2Fwww.ipcc.ch%2Fapps%2Fnlite%2Far5wg2%2Fnlite_download2.php%3Fid%3D9719&usq=AOvVaw0w7DWxcyZRB-D6yyO99Gu9a (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ¹⁵ Za podatke o ZDA glej McCright, Aaron M. (2010): The effects of gender on climate change knowledge and concern in the American public, v: Population and Environment 32, številka 1, strani 66–87.
- ¹⁶ Glej na primer <https://medium.com/the-sensible-soapbox/british-columbias-carbon-tax-is-working-3ea-81114be5a> ali pa <https://www.freitag.de/autoren/der-freitag/co2-steuer-als-gerechtigkeitsmotor-so-gehts>.

- ¹⁷ Glej <https://ourworldindata.org/contributed-most-global-co2> (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ¹⁸ Glej <https://www.wearestillin.com/about> (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ¹⁹ Glej <https://www.covenantofmayors.eu/> (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ²⁰ Ta poanta je bila ilustrirana v slavni karikaturi prejemnika Pulitzerjeve nagrade Joela Pitta že leta 2009: <https://www.climateactionreserve.org/blog/2012/08/31/environmental-cartoons-by-joel-pett/> (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ²¹ Svetovna recesija, ki jo je povzročila kriza covid-19, bi lahko ogrozila tudi ta pozitiven razvoj na dva načina. Prvič, poleg številnih žrtev samega koronavirusa bo nastajajoča gospodarska kriza ogrozila preživetje nešteti ljudi in stala milijone delovnih mest. Drugič, če države ne bodo v celoti stopile na »zeleno obnovo« pot, bodo lahko podnebni cilji postali nedosegljivi, kar bo privedlo do vseh hudih vplivov, ki so opisani v tem poglavju.
- ²² Odstotek ljudi, ki živijo z manj kot enim dolarjem na dan, se je od leta 1820 zmanjšal s 84 odstotkov na 24 odstotkov do začetka devetdesetih let. Odstotek ljudi, ki živijo z manj kot 1,9 dolarja na dan, pa se je od začetka osemdesetih let zmanjšal s 44 na 9,6 odstotka do leta 2015. Glej <https://ourworldindata.org/extreme-poverty> (zadnji dostop 15. 4. 2020).
- ²³ Glej https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/A_HRC_41_39.pdf, stran 6. Za originalno poročilo glej <https://www.worldbank.org/en/topic/climatechange/brief/shock-waves-managing-the-impacts-of-climate-change-on-poverty-background-papers> (zadnji dostop 15. 4. 2020).
- ²⁴ <http://www.fao.org/state-of-food-security-nutrition/2018/en/> (zadnji dostop 15. 4. 2020).
- ²⁵ <http://www.fao.org/3/ca5162en/ca5162en.pdf#page=30> (zadnji dostop 15. 4. 2020).
- ²⁶ Glej <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/15863.pdf>, stran 8 (zadnji dostop 22. 5. 2020).
- ²⁷ Glej <https://public.wmo.int/en/resources/bulletin/integrated-drought> (zadnji dostop 8. 7. 2020). Študija o podnebnih spremembah v Belorusiji, Ukrajini in Moldaviji tudi osvetljuje tveganja suše in pomanjkanja vode, najbolj ogroženi sta Ukrajina in Moldavija: https://www.droughtmanagement.info/literature/ZOI_climate_change_eastern_europe_2012.pdf (zadnji dostop 8. 7. 2020).
- ²⁸ Sedanje poročilo o človekovem razvoju opozarja, da »negativni vplivi podnebnih sprememb vplivajo tudi na zdravje in izobraževanje. Podnebne spremembe naj bi med letoma 2030 in 2050 povzročile 250.000 dodatnih smrtnih žrtev na leto zaradi podhranjenosti, malarije, driske in vročinskega stresa.« Glej <http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>, stran 180 (zadnji dostop 15. 4. 2020).
- ²⁹ »Na zdravje ljudi vplivajo tudi nevarne okužbe in vplivi ekosistema. Večina držav Srednje in Vzhodne Evrope, Kavkaza in Srednje Azije poroča o visokem tveganju za takšne zdravstvene grožnje, vključno s tularemijo, antraksom, zahodnim encefalitisom, hemoragično vročico z ledvično boleznijo, krimsko-kongoško hemoragično vročico, vročico Zahodnega Nila, brucelozo in vročico Q, pa tudi za nevarne okužbe, kot so kolera, malarija, tifus, lišmanioza, leptospiroza in druge.« Glej <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/15863.pdf>, stran 8.
- ³⁰ <https://www.who.int/gho/world-health-statistics> (zadnji dostop 15. 4. 2020).
- ³¹ Posebni poročevalec Združenih narodov za ekstremno revščino in človekove pravice Philip Alston je poudaril, da »spremembe podnebja ogrožajo zadnjih 50 let napredka na področju razvoja, svetovnega zdravja in zmanjševanja revščine«. Glej <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24735&LangID=E> (zadnji dostop 15. 4. 2020).
- ³² Glej <https://en.unesco.org/courier/2018-2/climate-change-raises-conflict-concerns> (zadnji dostop 16. 4. 2020) ali Mach, K. J., Kraan, C. M., Adger, W. N. et al. (2019): Climate as a risk factor for armed conflict, v: Nature 571, 193–197. <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1300-6>.
- ³³ Glej <https://www.un.org/en/chronicle/article/greatest-threat-global-security-climate-change-not-merely-environmental-problem> (zadnji dostop 22. 5. 2020).
- ³⁴ Glej <https://www.unhcr.org/news/stories/2019/10/5da5e18c4/climate-change-and-displacement.html> (zadnji dostop 8. 7. 2020).
- ³⁵ Glej <https://www.worldbank.org/en/news/infographic/2018/03/19/groundswell---preparing-for-internal-climate-migration> (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ³⁶ Če omenimo le dva primera: prvič, da se pripravimo na porast globalnega segrevanja, bo moralo veliko mest zamenjati vse svoje kanale, da voda po hudem deževju ne bo poplavljala mest. Drugič, kritično infrastrukturo v arktičnih regijah (ceste, elektrovođe, stavbe itd.) bo treba skoraj v celoti zgraditi na novo zaradi topljenja permafrosta. Glej <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/15863.pdf>, stran 9 (zadnji dostop 17. 4. 2020).

³⁷ Po podatkih Svetovne zavarovalne agencije München Re's NatCatSERVICE: <https://www.munichre.com/en/risks/climate-change-a-challenge-for-humanity.html> (zadnji dostop 17. 4. 2020).

³⁸ Glej <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/climate-resilience> in <https://newclimateeconomy.report/2016> (zadnji dostop 16. 4. 2020).

³⁹ Njegov odličen govor na podnebnem vrhu: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2019-09-23/remarks-2019-climate-action-summit> (zadnji dostop 17. 4. 2020).

⁴⁰ Glej https://www.researchgate.net/publication/325321687_Large_potential_reduction_in_economic_damages_under_UN_mitigation_targets (zadnji dostop 23. 6. 2020).

⁴¹ Glej https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf (zadnji dostop 10. 7. 2020).

⁴² Spletna stran je dostopna na <https://www.ituc-csi.org/just-transition-centre?lang=en> (zadnji dostop 10. 7. 2020).

⁴³ Dejstvo, da ni bil določen datum postopnega izstopa, je ena največjih kritik nemške »komisije za premog«. Če pogledamo proračun ogljika, bi morala Nemčija ukiniti uporabo premoga najpozneje do leta 2030, vendar so se interesne skupine lahko dogovorile le o postopni ukinitvi do obdobja 2035–2038. Zaradi počasnejše širitve obnovljivih virov energije je v tem sektorju ogroženih več tisoč delovnih mest (glej <https://www.bund.net/service/presse/pressemitteilungen/detail/news/diw-studie-kohleausstieg-muss-bis-2030-kommen-zwei-drittel-des-gesamten-deutschen-emissionsbudgets-bereits-in-20-jahren-aufgebraucht/>). Drugo veliko vprašanje je, ali je pravično dodeliti 40 milijard evrov davkoplačevalskega denarja za industrijo brez prihodnosti, medtem ko nekdanji zaposleni v bankrotiranih nemških solarnih podjetjih niso prejeli nobene pomoči, strukturno šibke regije, ki so odvisne od stabilnega sektorja energije vetra, pa tudi ne prejemajo toliko podpore kot regije premoga.

Viri

Koristen pregled povezav med neenakostjo in podnebno krizo: <http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf> (zadnji dostop 15. 4. 2020).

Povezave med revščino in podnebno krizo so razložene na https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/A_HRC_41_39.pdf (zadnji dostop 15. 4. 2020).

Celovita informacijska tabela vplivov podnebne krize na zdravje, ki jo je pripravila Svetovna zdravstvena organizacija v Evropi: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/347983/13-Fact-sheet-SDG-Climatic-change-FINAL-25-10-2017.pdf?ua=1 (zadnji dostop 15. 4. 2020).

Smernice Mednarodne organizacije dela za pravično tranzicijo: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf in novejša publikacija Mednarodne organizacije dela: Galgóczi, Béla/ILO (2018): Just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all, https://labordoc.ilo.org/discovery/delivery/41ILO_INST:41ILO_V2/1256119990002676.

Dva najpomembnejša dokumenta, ki vodita ambiciozne podnebne politike, sta Pariški podnebni sporazum: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf in poročilo 1,5 °C Medvladnega foruma za podnebne spremembe ZN: <https://www.ipcc.ch/sr15/>

2

Dekarboni- zacija gospo- darstva in prihodnost delovnih mest

Dekarbonizacija vseh sektorjev gospodarstva je priložnost za ustvarjanje novih delovnih mest v nastajajočih panogah preko novih poslovnih modelov krožnega gospodarstva.

V tem poglavju bomo obravnavali ključno, a zapleteno nalogo, ki je pred nami: dekarbonizacijo vsakega posameznega sektorja našega gospodarstva. Trdimo, da bo to dejanje na ozadju prej navedenega argumenta zahtevalo obsežne naložbe, pa tudi tehnične in socialne inovacije. Če bomo izkoristili te potenciale, lahko ambiciozni podnebni ukrepi

ustvarijo množico novih in boljših delovnih mest. Tu bomo nanizali dokaze za podporo izvedljivosti tega scenarija in predstavili načine, kako ga lahko uresničimo in zgradimo bika za roge. Navsezadnje, če ignoriramo podnebno krizo, ustvarimo še večji izziv, saj na mrtvem planetu ni delovnih mest.

... dekarbonizacijo moramo sprejeti zdaj, da rešimo svet pred podnebnim zlomom. Na mrtvem planetu ni nobenih služb.

Prav imaš, Jack. Ampak kaj lahko naredimo na tem zdravem planetu, če nimamo služb?

Prvi del: Naložbe, potrebne za razvoj nove industrijske in javne infrastrukture, bodo zagotovile veliko novih delovnih mest.

Dekarbonizacija našega gospodarstva zahteva ogromen naložbeni program. V naslednjih 30 letih bomo morali nadgraditi večji del naše javne in zasebne infrastrukture, da bo postala ogljično nevtralna. To vključuje energetska omrežja, elektrarne, kemične predelovalne naprave, gradbene zaloge, prometno omrežje, predelavo odpadkov ter še veliko drugih delov gospodarstva.

Da bi dobili pregled nad obsegom te naloge, je treba podrobneje proučiti različne sektorje našega gospodarstva in ukrepe, ki jih je treba sprejeti v vsakem primeru:

1. V **energetskem sektorju** bomo morali termoelektrarne na fosilna goriva nadomestiti z napravami za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov, kot so solarni sistemi, vetrne elektrarne, elektrarne na biomaso in hidroelektrarne. Razpršeno skladiščno omrežje, ki temelji na različnih tehnologijah, bo bistven del elektroenergetskega sistema, ki bo zagotavljal zanesljivo oskrbo v dneh in tednih, ko bo manj sonca in vetra. Uporaba obnovljive elektrike za proizvodnjo zelenega vodika je eden od načinov shranjevanja presežka električne energije v časih, ko dobava presega povpraševanje, drugi načini pa so baterije in črpalke za shranjevanje hidroelektrične energije. Ko se proizvodnja elektrike iz obnovljivih virov decentralizira, bi se lahko enako zgodilo s proizvodnjo vodika, ki bi se lahko nahajal na samih proizvodnih lokacijah, zlasti blizu vetrnih kmetij. Ta proces lahko ustvari nova delovna mesta v lokalnih skupnostih in nove dobavne verige ter proizvodna omrežja.

2. **Industrija** bo morala nadomestiti ogljično intenzivne procese proizvodnje z novimi alternativami brez ogljika. To velja tako za uporabo energije v prizadetih panogah kot tudi za kemične procese, ki proizvajajo CO₂ ali uporabljajo ogljično intenzivne proizvode. Za številne ogljično intenzivne industrijske procese so tehnološke rešitve že pri roki in najverjetneje bomo priča nastanku novih industrijskih sektorjev. Vendar pa so številne od teh novih tehnologij še vedno v razvoju in potrebni bodo nadaljnje raziskave in pilotni projekti, da bodo dosegli industrijsko raven. V zadnjem času je bila deležna velike pozornosti na primer uporaba zelenega vodika. Lahko se uporablja kot nadomestek v številnih energetsko intenzivnih proizvodnih procesih, ki so bili pred tem med drugim potrebni za uporabo fosilnih virov energije, zato so bili zelo ogljično intenzivni. Eden od primerov uporabe zelenega vodika v industrijskih procesih je na primer zamenjava za premog v proizvodnji jekla.
3. **Sektor mobilnosti** bo moral močno vlagati v prožnost (»multimodalnost«) transportnega sistema. To bo med drugim zahtevalo širitev in bolj zeleno delovanje javnega prevoza, razvoj storitev izmenjave, pa tudi močno medsebojno povezanost različnih možnosti mobilnosti in navsezadnje tudi njeno digitalizacijo. Tako bodo ljudje še mobilnejši, kot so danes, zaradi česar bo manj lastnikov avtomobilov. Povečanje zmogljivosti javnega prevoza bi moralo vključevati širitev železniškega sistema na dolge razdalje ter možnosti mestnega in lokalnega prevoza. V zvezi s preostalimi avtomobili bomo morali obstoječe motorje z notranjim zgorevanjem zamenjati z vozili z nič emisijami, na primer z električno energijo ali vodikom kot njihovim sekundarnim virom energije. Po eni izmed študij bo moralo biti

do leta 2050 vsaj 80 odstotkov avtomobilov električnih.¹ Za bolj poglobljen pogled na mobilnost glej 5. poglavje.

4. Pogosto spregledan, vendar kljub temu ključen sektor je **ogrevanje in hlajenje**, ki obsega vse načine, s katerimi ogrevamo svoje hiše in javne stavbe pozimi, jih hladimo poleti, vključno z načini kuhanja, pogrevanja in hlajenja ter zamrzovanja svoje hrane. Sektor ima velik neizkoriščen potencial za zmanjšanje emisij ogljika. Za to je potrebna dvojna strategija večje energetske učinkovitosti in pridobivanja energije iz obnovljivih virov. Z drugimi besedami: ostati moramo hladni, topli in dobro nahranjeni, pri tem pa porabiti manj energije kot prej in se zanašati le na obnovljive vire energije brez emisij. Da bi se to zgodilo, bomo morali najprej prenoviti obstoječe zgradbe, na primer z izboljšanjem in posodobitvijo izolacije. Drugič, konvencionalne ogrevalne sisteme, ki temeljijo na premogu, nafti ali zemeljskem plinu, bomo morali nadomestiti z ničemisijскими tehnolo-

gijami, kot so solarni sistemi, toplotne črpalke, ki uporabljajo zeleno električno energijo, ali sistemi daljinskega ogrevanja na obnovljive vire. Poleg tega moramo ponovno proučiti arhitekturno zasnovo na način, da bo čim bolj energetske učinkovita, na primer s skrbno načrtovanim kroženjem zraka in ureditvijo oken.

5. Zadnji sektor, ki si tukaj zagotovo zasluži omembo, je **kmetijstvo**. Je največji vir izpustov metana in dušika – toplogrednih plinov, ki veliko bolj škodijo našemu podnebju kot ogljikov dioksid. Čeprav je pogosto rečeno, da je kmetijstvo težko dekarbonizirati, ni nemogoče, če nam uspe spremeniti način proizvodnje in trženja kmetijskih proizvodov. Pametno podnebno kmetovanje je ključno, prvi korak je preusmeritev kmetijskih subvencij na ekološko kmetovanje. Pri nekaj manj kot 40 odstotkih te subvencije predstavljajo velik delež proračuna EU in trenutno koristijo predvsem velikim kmetijskim industrijam.² Čeprav je ta sektor manj naložbeno intenzi-

ven, bi lahko postal intenziven na področju delovne sile in ustvaril nova delovna mesta z novimi poslovnimi modeli. To še posebej drži, če na kmetijstvo pogledamo celotno, pri tem pa uporabimo načela krožnega gospodarstva: biološki odpadki se lahko spremenijo v gnojila ali bioplin na lokalni ravni – tudi brez velikih finančnih naložb ali posebnega usposabljanja za lokalne kmete.

- Ne nazadnje je bilo skupno dodatno vlaganje, potrebno za dekarbonizacijo v Nemčiji v naslednjih 30 letih, ocenjeno na približno dva bilijona evrov. To se morda zdi velika vsota denarja, vendar dejansko znaša le približno tri odstotke vseh naložb v industrijske obrate in stanovanjske stavbe, ki bi bile potrebne za ohranitev kapitala v nemškem gospodarstvu. To ponazarja pomembnost obsega glede na velikost gospodarstva. Bistvo je: **to je precejšnja investicija, vendar je izvedljiva.**
- Še več, pogled na posledice potrebnih naložb za delovna mesta v prizadetih sektorjih razkriva dobre novice. Prvič, te naložbe bodo **sprožile povpraševanje po izdelkih** na vodilnih trgih **tehnologij za varstvo podnebja**: po tehnologijah obnovljive energije, zeleni mobilnosti ter tehnologijah in rešitvah za energetske učinkovitost. Na primer potrebovali bomo razširitev obstoječega železniškega omrežja, nove ogrevalne sisteme, izolacijske materiale, vetrne turbine, če jih naštejemo le nekaj.

To bo ustvarilo veliko več delovnih mest v ustreznih sektorjih in vseh regijah. V spodnjem razdelku bomo proučili posebne poklice, ki bodo najverjetneje imeli koristi:³

1. S preoblikovanjem infrastrukture bodo ljudje, zaposleni v gradbenem inženiringu, prvi izkusili koristi: treba je zgraditi železnice in posodobiti zgradbe.

2. Obsežna preobrazba vseh zgradb bo imela pozitiven vpliv na delavce na področju notranje gradnje in na celoten obseg **poklicev, povezanih z načrtovanjem in nadzorom gradbišč**, pa tudi na delovna mesta na področju **gradbenega inženiringa** in tehničnih gradbenih storitev.
3. Poleg tega bo prehod z individualne mobilnosti na več javnega prevoza ustvaril delovna mesta v **prometnih in logističnih** storitvah, na primer tistih, ki se nanašajo na širitev sistemov javnega prevoza in izmenjave, upravljanje prometa in razvoj infrastrukture za zeleno mobilnost.
4. Ne nazadnje se bo povečal obseg delovnih mest v **mehatroniki, energetski elektroniki in elektrotehniki** zaradi povečanega povpraševanja po obnovljivih električnih rešitvah in storitvah. V decentraliziranem energetskega sistemu bi lahko ta delovna mesta neposredno koristila lokalnim skupnostim.
- Glede na to, da je treba veliko potrebnih naložb porazdeliti po vseh regijah in sistem energije iz obnovljivih virov bolj decentralizirati, kot je današnji visoko centralizirani sistem, ki temelji na nastajanju toplotne energije, si lahko te koristi delijo vse regije. Oprijemljiv primer, ki to jasno ponazarja: danes je skoraj 300.000 ljudi že zaposlenih na vodilnem trgu energije iz obnovljivih virov po vsej Nemčiji⁴ v primerjavi s samo okoli 28.000 zaposlenimi v premogovni industriji, ki je skoncentrirana v točno določenih regijah.

Scenariji za Nemčijo kažejo, da bi dekarbonizacija gospodarstva lahko ustvarila več delovnih mest, kot bo izgubljenih, v primerjavi s scenarijem z manj ambiciozno podnebno politiko.

- **V zelenih sektorjih je zaposlenih že na milijone ljudi.** Nedavne raziskave, ki jih je izved-

la Nemška agencija za okolje, kažejo, da je 6,4 odstotka nemške delovne sile (skoraj tri milijone ljudi) že zaposlenih na področjih, povezanih z varstvom okolja, od ekoturizma in trajnostnih finančnih storitev do delovnih mest v sektorju zelene industrije. Več kot polovica teh delovnih mest je prav neposredno povezana z varstvom okolja.⁵ Najmanj

400.000 zaposlenih dela v sektorjih obnovljive energije, v primerjavi s samo 18.600 zaposlenimi v sektorju rudarjenja lignita v Nemčiji. Zelo malo je študij, ki ugotavljajo številke posebej za sektor mobilnosti (to so delavci, ki so zaposleni v proizvodnji avtomobilov z motorji z notranjim zgorevanjem, v primerjavi s tistimi, ki gradijo ne le električne ali vodikove avtomobile, ampak tudi (tovarna) kolesa, vlake, avtobuse, železnice in kolesarske steze). **Ambiciozne podnebne politike privedejo tudi do varnih delovnih mest v zelenih sektorjih v prihodnosti – ob vztrajanju pri konvencionalnih panogah pa so ta delovna mesta ogrožena. Konvencionalni sektorji so že privedli do tisočev brezposelnih.**⁶

- Eden od razlogov za izgubo delovnih mest je, da zaposleni na zelenih delovnih mestih še niso organizirani v sindikatih in zato nimajo močne zastopanosti (v nasprotju s sektorjem premoga s tradicionalno zelo visoko stopnjo organiziranosti in močnim glasom tudi v sindikatih). ***Sindikavno organiziranje zelenih delovnih mest je zato ključno za uspešno tranzicijo, poleg tega pa je v korist vseh zainteresiranih skupin*** – zaposleni dobijo boljše zastopanje, sindikati nove člane in zelena podjetja pridobijo glas.
- Zgodovinsko gledano vzponi in padci gospodarskih sektorjev niso nič novega. Vendar ***imamo tokrat priložnost oblikovati prehod gospodarstev v politično vodenem procesu, ki zagotavlja socialno pravičnost***. Danes je kot oskrbovalcev konjev zaposlenih zelo malo ljudi v primerjavi z obdobjem, ko so bili konji glavno prevozno sredstvo, in zelo malo gasilcev je zaposlenih na vlakih – ta delovna mesta so preprosto izginila zaradi tehnološkega napredka. V zadnjih nekaj desetletjih je na tisoče tajnikov in tajnic postalo tehnološki višek, ker so računalniki postali bistven del pisarniške opreme (za podrobnejšo razpravo o učinkih digitalizacije na zaposlovanje glej tudi 3. poglavje, od strani 57 naprej). Veliko teh preobrazb se je zgodilo zaradi prostega trga dela. Vendar so nekatere sprožili vladni ukrepi – na primer izgube delovnih mest v tobačni industriji, ko je vlade začelo bolj skrbeti, da imajo njihovi prebivalci zdrava pljuča, kot pa da se ustvarja dobiček v tem sektorju.
- Če pogledamo preusmerjanje naložb, je jasno, da je tržno podprt propad številnih »rjavih«⁷ gospodarskih sektorjev možen scenarij: glavne zasebne banke, pa tudi številni pokojninski skladi in drugi finančni vlagatelji se umikajo iz industrij, ki temeljijo na fosilnih gorivih, multilateralne in nacionalne razvojne

banke izvajajo strategije **umika** z ugotovitvijo, da ti sektorji nimajo prihodnosti.⁷ **Zato ključno vprašanje ni, ali bodo lahko okoljsko škodljive industrije nadaljevale s »poslovanjem kot običajno« ali pa se bodo skrčile, temveč ali se bodo zaposleni in skupnosti soočali s tržno orientiranim izstopom brez varnostne mreže ali pa bomo postavili politične okvire za pravični prehod že zdaj, kar bo državljanom omogočilo, da sodelujejo pri oblikovanju lastne prihodnosti.**

- Ključno sporočilo je torej, da bo dekarbonizacija pripeljala do premikov v strukturi zaposlovanja. Uspeh te tranzicije bo odvisen od učinkovitega upravljanja, političnega vodstva, prave gospodarske spodbude za obnovljive vire energije ter trajnostne proizvodnje in potrošnje. Še vedno bomo proizvajali in porabljali – vendar bomo proizvajali drugačne stvari in jih konzumirali drugače.
- To postane še očitneje, če **celovito pogledamo na strukturo zaposlovanja** naših gospodarstev. Ali si ne bi morali prizadevati za družbo, v kateri je dovolj voznikov avtobusov, da se prepričamo, da nihče ne ostane na avtobusni postaji sredi ničesar; v kateri imamo dovolj učiteljev, da podprejo individualni razvoj vsakega otroka, dovolj medicinskih sester, da dobro skrbijo za starejše in pomoči potrebne; v kateri se umetniki lahko preživljajo s širitvijo naših obzorij s svojo ustvarjalnostjo in umetniškimi deli? Tudi v večini naših evropskih gospodarstev so ti sektorji kronično omejeni in premalo financirani – čeprav ljudje, ki v njih delajo, prispevajo veliko več k našemu dobremu počutju kot na primer nakup novega potrošnega produkta vsakih nekaj mesecev.
- Odrast bo torej doletela nekatere industrijske sektorje (kot je premogovni) – vendar **»rjavih« industrijskih delovnih mest ni treba nujno nadomestiti z »zelenimi«**. Če pogledamo s širše

perspektive, lahko poskrbimo, da tisti zaposleni, ki največ prispevajo k našemu dobremu počutju, prejmejo poštene plače, s čimer prispevamo tudi k večji družbeni enakopravnosti in enakosti spolov. V teh časih so prekarne pogodbe, nevzdržni delovni časi, nizke plače in pomanjkanje sindikalne organizacije večji problem za ženske, ki delajo v negotovem sektorju (na primer v zdravstvu in izobraževanju), kot za (moške) rudarje – če je delo oskrbe sploh finančno nagrajeno in ne le samoumevno.

Tako moramo pri oblikovanju pravih prehodnih procesov našega gospodarstva **zagotoviti, da bomo spodbujali tiste sektorje, ki na koncu prispevajo k naši sreči in preoblikujejo naše skupnosti v bolj pravične**. Ne pa da spodbujamo tiste sektorje, ki uničujejo naše zdravje in okolje.

- Konec koncev tudi ne smemo pozabiti, da omejevanje podnebne krize preprečuje tudi izgubo delovnih mest, zlasti v turizmu in kmetijstvu (glej tudi 1. poglavje, stran 16). Na mrtvem planetu preprosto ni delovnih mest.

Kaj pa ...

... delavci, ki so trenutno zaposleni v tistih sektorjih, pri katerih se bo spremenila struktura zaposlovanja zaradi sprememb, povezanih s prehodom, na primer v vseh tistih panogah, ki so vezane na fosilno industrijo? Kako lahko poskrbimo, da bodo jutri še vedno imeli dostojna in varna delovna mesta?

Pot naprej: oblikovanje delovnih mest za prihodnost

- Za začetek opredelimo industrije, ki se bodo z dekarbonizacijo bistveno spremenile. Pomemben vidik, ki ga je treba upoštevati, pa je, da samo dejstvo, da postajajo poklici zastareli, ne pomeni nujno brezposelnosti. Vse je odvisno od tega, kako upravljamo

prehod, kar je nekaj, kar bomo raziskali na naslednjih straneh in v četrtem poglavju, s posebnim poudarkom na energetskega sektorju. V končni fazi je **pravična tranzicija** sprejemanje in **vključevanje v spremembo, ki se neustavljivo bliža**.

- Kot je že opisano, bodo tisti sektorji, ki so povezani s fosilno industrijo, nedvomno izgubili precejšen delež trenutnih zaposlitev. To bo še posebej vplivalo na tiste delavce, ki delajo v industriji fosilne nafte in plina, rafineriji teh proizvodov, rudarjenju premoga in termoelektrarnah, zlasti tistih na premog.
- Glede **rudarjenja premoga in lignita** pa so se **najpomembnejše izgube delovnih mest zgodile že** ob koncu hladne vojne. Lužica, regija lignita v vzhodni Nemčiji, je od leta 1990 izgubila skoraj 90 odstotkov delovnih mest. Na Poljskem, največjem območju premoga v Evropi, je bilo od leta 1990 izgubljenih kar 80 odstotkov delovnih mest v tem sektorju. Razlogi so večplastni, vendar sta imela ključno vlogo globalna konkurenca in racionalizacija proizvodnih procesov.
- Druga industrija, ki bo znatno prizadeta, je avtomobilska. Zlasti prehod na električna vozila bo vplival na nekatere dele dobavne verige, še posebej tiste segmente, ki so potrebni za pogon vozil in dobavljajo pogonske naprave. Glede na pomembno vlogo Vzhodne Evrope v avtomobilski industriji bo to po vključitvi v svetovne dobavne verige močno vplivalo na gospodarstva v regiji. Kakor koli pa je dekarbonizacija samo eden od akterjev, kar pomeni, da ambiciozne podnebne politike niso tak »morilec delovnih mest«, kot je pogosto rečeno. Številni vodilni trgi za avtomobile so podvrženi spremembam, ki bodo bistveno vplivale na vzorce mobilnosti in bodo z dekarbonizacijo ali brez nje zmanjšale povpraševanje po avtomobilu, kot

ga poznamo. Digitalizacija poganja nove poslovne modele. Urbanizacija povečuje povpraševanje po javnem prevozu zaradi vedno večje gostote prebivalstva v mestnih področjih. Industrijska politika nastajajočih gospodarstev pa je vse bolj usmerjena v mo-
tnje obstoječe industrije, vključno z avtomobilskim sektorjem. Usmerjajo se v razvijanje novih domačih poslovnih modelov, da bi dohiteli napredna gospodarstva, na primer s proizvodnjo baterijskih celic za električna vozila. Zato se bo **avtomobilski sektor nedvomno soočal z veliko preobrazbo – tudi brez ambiciozne podnebne politike**. Preobrazbo mobilnosti bomo podrobneje opisali v petem poglavju.

- Še več: nadaljnja avtomatizacija rudarjenja in industrijske proizvodnje bi v vsakem primeru povzročila izgubo zaposlitev. Nihče v Evropi ne koplje več premoga s krampom – vse to počnejo stroji. Enako velja za tovarne avtomobilov in proizvodnjo številnih drugih industrijskih proizvodov. Medtem ko so bile do sedemdesetih let prejšnjega stoletja tovarne polne delavcev, je danes težko opaziti človeka med vsemi roboti na proizvodni liniji. V Srednji in Vzhodni Evropi mnogi od teh sektorjev nujno potrebujejo naložbe, da bi spet postali dobičkonosni. Vendar v tem primeru naložba pomeni tudi **avtomatizacijo, kar pa nedvomno privede do izgube delovnih mest – tako da bi morali tako ali tako zagotoviti varnostno mrežo za te delavce**.

Poglejmo, kako se lahko prepričamo, da izumiranje določenih poklicev ne bo pomenilo tudi izgube delovnih mest. Na voljo imamo celoten repertoar namenskih instrumentov za podporo tistim delavcem, ki jih bodo prizadele prihajajoče spremembe:

- Zlasti ko gre za rudarje v rudnikih premoga, obstajata dva ukrepa finančne podpore, ki sta se že izkazala za učinkovita: programi predčasne upokojitve starejših delavcev in prehodni sklad, iz katerega se izplača mlajše rudarje, ki se morajo prekvalificirati in najti zaposlitev v drugih panogah. Ko gre za druge industrije, je sindikat kovinarjev v Nemčiji IG Metall pred kratkim predlagal prehodno kratkoročno ureditev dela za sektorje, ki so podvrženi strukturnim spremembam, kot je avtomobilska industrija, in sicer tako, da se delavcem skrajša delovni čas, da bi jim dali priložnost za pridobitev novega sklopa kvalifikacij. Na ta način se lahko kvalificirajo za zaposlitev v nastajajočih sektorjih, še preden postanejo dejansko brezposelni. Razliko v plači med skrajšanim in polnim delovnim časom krije država.
- Poleg tega delavci prejmejo pomoč pri prehodu na različna, a podobna področja dela. V nemškem Porurju so delavci dobili službe v razstavljanju rudarske opreme ali v pomoči pri rekultiviranju območja (kar je zelo dolg proces). Nove rezervne elektrarne, ki uporabljajo sintetični plin, lahko zagotovijo tudi nove zaposlitve za tiste, ki so včasih delali v termoelektrarnah.
- Prekvalifikacija na nova poklicna področja je še posebej obetavna, če je osredotočena na spretnosti, ki jih je ali naj bi jih bilo težko najti ali pa obstaja po njih veliko povpraševanje. Tak primer je gradbeni sektor. Potrebno bo veliko več delavcev, ki bodo obnovili in zgradili vse energetske učinkovite nepremičnine.

Sprememba delovnega mesta ali sektorja vedno zmoti življenje posameznika. Težko je sprejeti dejstvo, da se sektor krči, zlasti če smo ga v preteklosti zelo spoštovali, zato so »rešitve«, ki se nalagajo de-

lavcem od zunaj, redko učinkovite. Da bi bil prehod na ravni posameznika bolj premostljiv, so pomembni trije premisleki:

1. Najprej je treba priznati življenjske dosežke ljudi. Premog je v zadnjih desetletjih ogreval nešteto gospodinjstev in avtomobili z motorji z notranjim zgorevanjem so omogočali neprecenljivo individualno mobilnost. Na primer stare tovarne in rudniki so postali spomeniki kulturne dediščine.
2. Ljudem je treba dati čim več avtonomne izbire, ko gre za oblikovanje lastne prihodnosti. Če gledamo z vidika izbire, da se upokojijo ali naučijo novih spretnosti, da lahko sami izbirajo med različnimi novimi službami, državljani s te perspektive niso »žrtve« ali naključni opazovalci, temveč gospodarji lastne usode.
3. Nova delovna mesta bi morala zagotavljati delovne pogoje, ki so vsaj tako dobri kot tisti na prejšnjem delovnem mestu. To je pogosto lažje reči kot storiti, ker so se delovni pogoji v težki industriji in rudarstvu zaradi dela sindikatov precej izboljšali. Veliko ljudi v teh sektorjih je imelo dobiček od dobro plačanih pogodb za nedoločen čas, kar ne velja vedno v še zmeraj nastajajočem sektorju pridobivanja energije iz obnovljivih virov.

Kaj pa ...

... regije, ki se močno zanašajo na rudarjenje premoga, ali tiste, ki so odvisne od težke industrije? Ali sploh lahko imajo kakšne koristi od dekarboniziranega gospodarstva?

Pot naprej: izkoristimo okno priložnosti

- Kot smo že opisali, se je večina strukturnih sprememb v zvezi z rudarskimi regijami premoga in lignita že zgodila.

- Na eni strani to pojasnjuje, zakaj so preostale rudarske dejavnosti tako pomembne za lokalna gospodarstva. Po drugi strani pa ambiciozna podnebna agenda ponuja tem regijam okno priložnosti, da pritegnejo pozornost in strukturna sredstva, ki jih potrebujejo za

onalnih agencij, ki spodbujajo prenos znanja in mreženje med lokalnimi akterji in poskušajo usklajevati prehodne ukrepe. Ena od lekcij, ki smo se jih naučili iz Porurja, je, da so skupna vizija, decentralizirano upravljanje in vključevanje civilne družbe ključni dejavniki uspeha.

ustvarjanje novih gospodarskih priložnosti. Ne samo, da bo zagotavljanje strukturnih podpornih sredstev za te regije v prihajajočih letih odprlo nove možnosti, temveč bo koristilo tudi tistim področjem, ki so v preteklosti trpela v rokah deindustrializacije.

Ko gre za vprašanje, kako podpreti celotne regije, na katere bo vplival prehod, je na voljo veliko že pridobljenih lekcij, na primer iz nemškega Porurja in konca premogovne industrije v Nemčiji, ki lahko zagotovijo usmeritve za prihodnost:

- Regionalni, nacionalni in evropski **podporni programi** lahko pomagajo pri izvajanju družbeno sprejemljive strukturne preobrazbe. To pogosto vključuje ustanovitev namenskih regi-

- V skladu s konceptom »**napredovanje skozi izobraževanje**« **sta ustanovitev** univerz in centrov za poklicno usposabljanje ter prenos vladnih agencij na lokalno raven omogočila nekdanjim delavcem, pa tudi njihovim otrokom in vnukom, da si prizadevajo za vedno višjo stopnjo izobrazbe. To ni pomagalo samo okrepiti lokalnega gospodarstva, ampak je bilo še posebej združljivo s socialnodemokratsko perspektivo, da je izobraževanje pomembna pot do samoizpolnitve.
- Poleg tega bi bilo treba programe vladnega financiranja **raziskav in razvoja** ter druge ciljno usmerjene subvencije za nove tehnologije osredotočiti na regije s strukturnimi težavami ter podpirati in spodbujati ustvarjanje novih

gospodarskih sklopov, kot je proizvodnja baterijskih celic. Razvoj vozlišča med raziskavami in razvojem, univerzami, proizvodnimi objekti in zagonskimi podjetji se je izkazal kot učinkovito gibalno za uspešno tranzicijo v Porurju. Nekateri prvi tehnološki parki v Evropi so bili ustanovljeni prav v mestih v tej regiji, na primer v Dortmundu.

- Da zaključimo, **priložnosti za regije**, ki se transformirajo iz težke industrije ali rudarjenja, **so različne**. Lahko postanejo kulturna središča, kjer obiskovalci raziskujejo fantastične zgradbe in stroje iz pretekle dobe (kot na primer Unescova dediščina »Zeche Zollverein«),⁸ lahko se spremenijo v rekreacijska območja (na primer rudniki lignita, ki se predelajo v jezera). Lahko pa se običajno dobro razvita infrastruktura železniških in cestnih povezav ter mrež uporabi za privabljanje novih industrij.

Kaj pa ...

... naložbe, ki so potrebne za preoblikovanje infrastrukture? Kako lahko mobiliziramo zbiranje finančnih sredstev?

Pot naprej: financiranje spremembe

Na voljo je veliko instrumentov za financiranje preoblikovanja infrastrukture in podporo regijam, ki doživljajo strukturne spremembe:

- Pri financiranju prehoda javne in zasebne infrastrukture je ključna **kombinacija javnih sredstev in zasebnih naložb**. Za države Srednje in Vzhodne Evrope sta mehanizem pravičnega prehoda in financiranje prek Evropske investicijske banke kot del zelenega dogovora Evropske komisije⁹ pomemben vir finančne podpore. Za privabljanje zasebnega denarja, na primer iz pokojninskih skladov, imajo inovativne oblike javno-zasebnih partnerstev, ki ponu-

jajo skromne, a stabilne donose, možnost, da mobilizirajo sredstva institucionalnih vlagateljev, ki iščejo takšno priložnost. Ne nazadnje lahko vključitev podnebnih kriznih tveganj v ocene tveganj bank in drugih vlagateljev pomaga pri naložbah v obnovljive vire energije in druge trajnostne tehnologije, saj jih naredi konkurenčne tradicionalnim naložbam in s tem spodbudi finančne akterje k prestrukturiranju svojih portfeljev. Akcijski načrt Komisije EU za trajnostno financiranje je prvi korak v to smer.¹⁰ Tako kot se banke in skladi umikajo iz industrij, intenzivnih z ogljikom (glej stran 40), si trajnostno financiranje ogleduje nove naložbene priložnosti v sektorjih s prihodnostjo.¹¹ To je razlog, da je Tesla pred kratkim postal najkoristnejši proizvajalec avtomobilov na svetu (čeprav je Toyota, zdaj ocenjena kot druga, prodala 30-krat toliko avtomobilov) in da je vlaganje v obnovljive vire energije v zadnjih letih doseglo eno rekordno leto za drugim.

- Regije premoga in druge regije, ki so predmet strukturnih sprememb, bodo lahko prejele več sredstev prek regionalnih programov EU in Sklada za pravični prehod, ki je prav tako del zelenega dogovora EU.

Kaj pa ...

... uhajanje ogljika? Kako naj poskrbimo, da se energetske intenzivne industrije enostavno ne odselijo v tujino, namesto da bi sprejele zeleno prihodnost?

Pot naprej: globalna poštena igra

- V naslednjih 10–20 letih bo **velik odstotek inštalacij v energetske intenzivne industrije, kot sta proizvodnja jekla in kemična obdelava, zahteval ponovne investicije**. Te nove inštalacije bodo obratovala več desetletij. Zato je ključnega pomena, da te nove

naprave uporabljajo tehnologije z najnižjim ogljičnim odtisom. Drugače bodo prispevale h globalnemu segrevanju z učinkom »zaklepanja ogljika«. Poleg tega jih bodo izgnali s trga z vedno višjo ceno CO₂ in prizadevanji za dekarbonizacijo po vsem svetu. Tako bodo končale kot drago nasedlo premoženje.

- Danes te nove tehnologije, na primer uporaba vodika v proizvodnji jekla, in podobni proizvodi še niso konkurenčni proizvodom, s katerimi tekmujejo in ki so proizvedeni z uporabo običajnih, ogljično intenzivnih proizvodnih metod in tehnologij. Slednje so bile v mnogih primerih zgodovinsko ali pa so še danes podprte s subvencijami.

Dokler te nove tehnologije ne dozorijo in postanejo konkurenčne sistemu za določanje cen in trgovanje z emisijami, bodo morali tisti, ki bodo v prvih bojnih vrstah orali ledino, poskrbeti, da jih dekarbonizacija teh panog ne bo odgnala v tujino niti prisilila v propad zaradi njihove nezmožnosti konkuriranja na mednarodnem trgu. Zato se trenutno razpravlja o treh možnih instrumentih na evropski ravni in v številnih državah članicah:

1. Najprej bomo morali proučiti učinkovitost in izvedljivost prilagoditev **davka na ogljikove meje**, to je uvoznih tarif na podlagi odtisa CO₂ nekaterih energetsko intenzivnih proizvodov. To bi lahko pomagalo zaščititi industrije v prehodu pred uničujočo mednarodno konkurenco. Od začetka leta 2020 EU razmišlja o izvajanju takšne sheme v okviru Evropskega zelenega dogovora.
2. **Pogodbe o razliki ogljika** bi lahko zapolnile vrzel med trenutno visokimi proizvodnimi stroški energetsko intenzivnih izdelkov, ki ne vsebujejo ogljika, na primer jekla, in cenami na svetovnem trgu, ki jo še vedno določajo izdelki, proizvedeni s cenejšimi, a bolj ogljično

intenzivnimi metodami proizvodnje. Seveda, če se vlade strinjajo, da bodo pokrile razliko v cenah tistim podjetjem, ki so pripravljena dekarbonizirati svojo proizvodnjo.

3. Na dolgi rok je dodatno dolgoročno mednarodno sodelovanje bistvenega pomena za dogovor o **izvršni globalni ceni ogljika**, ki bi izravnala konkurenčne pogoje med ogljično intenzivnimi in ogljično nevtralnimi metodami proizvodnje.
- Ne nazadnje lahko sindikati s strokovnim znanjem o vrednostnih verigah zagotovijo bistveno podporo v vseh teh prizadevanjih. Na podlagi duha mednarodne solidarnosti lahko pomagajo zapolniti vrzeli, ki so jih ustvarili narodi, ki ne izpolnjujejo okoljskih standardov.

Kaj pa ...

... visoka stopnja usposobljenosti in znanja, ki ju zahtevajo številne od teh novih industrij in delovnih mest? Ali niso konkurenčni pogoji bolj naklonjeni visoko naprednim gospodarstvom? Kako lahko poskrbimo, da bodo tudi manjša gospodarstva imela koristi, ne pa da bodo morala sprejemati posledice odločitev drugih?

Pot naprej: znotraj in zunaj Evropske unije

- Države Srednje in Vzhodne Evrope so že vključene v dobavne verige svojih zahodno-evropskih sosed – najboljši primer za to je avtomobilski sektor. Zato je ključno, da države Srednje in Vzhodne Evrope pravočasno predvidijo te prehode in nadgrajujejo svoje znanje, ki temelji na tehničnem raziskovanju in se je nabralo v zadnjih 30 letih, da bi ostale del globalno integriranih omrežij gospodarske dejavnosti. To mora spremljati kampanja znanj in spretnosti, ki bo delavcem in podjetjem omogočila prilagajanje tehnološkim

spremembam in vključevanje v nova omrežja gospodarskih dejavnosti.

- Številne države Srednje in Vzhodne Evrope imajo mlado, kvalificirano delovno silo na področju informacijske tehnologije, ki lahko prispeva k razvoju novih, digitaliziranih rešitev za prehod, s tem pa ustvarja dodano vrednost v domači državi.
- Številne spremembe, ki smo jim trenutno priča, so resnično globalne spremembe. V tem smislu bo morala vsaka evropska država v naslednjih desetletjih sprejeti nekatere odločitve. Vendar pa je veliko srednje- in vzhodnoevropskih gospodarstev del Evropske unije, zaradi česar so del gospodarskega zavezištva s svetovnim vplivom. Zato je ključnega pomena, da **izboljšamo evropsko sodelovanje**. In prvi koraki so že narejeni: Evropski zeleni dogovor in Evropska industrijska strategija sta dva začetna poskusa razvoja skupnega evropskega odziva na globalne megatrende, ki jih moramo obravnavati kot skupnost.
- Medtem bodo imele celo **države, ki niso del EU**, priložnost, da se uspešno spopadejo s preходом, če bodo v okviru Evropskega zelenega dogovora uspešno uporabile instrumente podpore in sodelovanja za financiranje ter posojila EU (na primer sredstva iz instrumenta za predpristopno pomoč ali posojila iz pro-

gramov Evropske banke za rekonstrukcijo

in razvoj ter Evropske investicijske banke).

Druge mednarodne finančne organizacije, Svetovna banka ali Nemška razvojna banka KfW, in drugi mednarodni donatorji prav tako podpirajo zeleno infrastrukturo v državah z razvojnimi izzivi.

- Da bi v celoti odklenili potenciala za lokalno ustvarjanje delovnih mest in z njim povezane koristi za lokalne skupnosti, je treba vzpostaviti upravni okvir za dekarbonizacijo. Eno najpomembnejših vprašanj bo, kako povečati decentralizirano proizvodnjo električne energije in dopolnilno omrežje, tako da bodo delovna mesta, povezana z delovanjem, ostala tudi v lokalnih skupnostih. To je zelo drugačen pristop od centraliziranih sistemov, ki jih uporabljamo trenutno. Je tudi predpogoj, če želimo, da bodo od novega sistema imela koristi tudi tranzicijska gospodarstva. Močna regionalna, medregionalna in evropska medsebojna povezanost, ki zagotavlja okrepitev oskrbe in tehnične stabilnosti, ostaja ključna za uspešen energetske prehod. Tudi decentralizacija proizvodnje energije je ključni korak na poti k učinkovitejši, bolj trajnostni in družbeno pravični proizvodnji energije. Posledice decentraliziranega energetskega prehoda so podrobneje raziskane v četrtem poglavju.

Drugi del: Prehod z linearne- ga na krožno gospodarstvo bo zagotavljal nove izdelke, zdru- žljive s podnebjem, in poslovne modele, ki bodo ustvarili nova delovna mesta.

Pomemben prispevek k temu, da bodo naša gospodarstva bolj trajnostna, bo premik z linearne na krožno gospodarstvo. V linearnem gospodarstvu se sredstva pridobivajo, predelajo, porabljajo in na koncu zavržejo kot odpadki. V krožnem gospodarstvu odpadki sami štejejo za vir. Viri in materiali, ki so bili že uporabljeni, se uporabljajo čim dlje (pristop od zibelke do zibelke).

Ne gre torej samo za nadomestitev stare infrastrukture, ***pojavi se bodo tudi novi poslovni modeli, ki bodo delovali z roko v roki s podnebjem.*** Dekarbonizacija je na koncu več kot le zamenjava vseh procesov v našem gospodarstvu, ki so povzročitelji toplogrednih plinov, z alternativami, združljivimi s podnebjem. To je priložnost, da ustvarimo novo gospodarstvo z boljšim življenjem za vse, če že v začetku proaktivno obravnavamo družbena vprašanja.

Dekarbonizacija bo na koncu uspešna le, če nam uspe zapreti čim več ciklov uporabe naravnih virov.

Eden pomembnih razlogov je, da sam energetski prehod zahteva zelo intenzivno porabo naravnih virov: za proizvodnjo vetrnih turbin in sončnih kolektorjev je potrebna ogromna količina kovine, nato pa jih je treba tudi reciklirati. Čeprav ne vključujejo kurjenja fosilnih goriv, zelene elektrarne prav tako zahtevajo porabo naravnih virov. Ogljični odtis in odtis virov obnovljivih elektrarn (in celo električnih avtomobilov) je brez dvoma bistveno boljši od fosilnih alternativ. Vendar še vedno potrebujemo energijo in materialne vire, da jih proizvedemo in recikliramo. Če se želimo izogniti situaciji, kjer bomo z reševanjem enega okoljskega problema na

koncu ustvarili drugega, bomo morali biti s svojimi sredstvi čim učinkovitejši. Poleg tega izkoriščanje naravnih virov ogroža tudi naše preživetje in je – poleg podnebne krize – vprašanje, ki ga moramo nujno problematizirati.

- Povečana učinkovitost virov bo s seboj prinesla tudi obsežne spremembe v večini naših izdelkov. Zasnovani bodo morali biti tako, da se lahko vsi uporabljeni materiali na koncu življenjskega cikla izdelka povrnejo. Prav tako bodo morali biti izdelani pretežno iz obnovljivih virov, da se omogoči učinkovito recikliranje. To bo ustvarilo ***nova delovna mesta v lokalnih skupnostih, ki bodo vključevala oblikovanje izdelkov, popravila in na koncu še obdelavo odpadkov.***
- Enako velja za ***nove poslovne modele, ki temeljijo na izmenjavi in ne na lastnini stvari.*** To so modeli, ki se bodo nedvomno pojavljali vedno pogostejše, ker so priročneje za potrošnike. Na primer pralni stroj: namesto da bi ga imeli v lasti, bi lahko preprosto kupili določeno število ciklov pranja perila. Ko bi bili ti porabljeni, bi lahko pralni stroj avtomatsko vrnil in nam ne bi bilo treba skrbeti, kako ga reciklirati. Storitve skupne rabe že začenjajo spreminjati načine, kako se ljudje premikajo od ene točke do druge: skupni prevozi v avtomobilih in deljenje enega avtomobila med več voznikov sta le dva primera.
- Obsežna študija, ki jo je izvedla Evropska komisija, ocenjuje, da bi lahko prehod na krožno gospodarstvo do leta 2030 povečal BDP Evropske unije za približno 0,5 odstotka in ustvaril ***700.000 dodatnih delovnih mest. Od tega bi imele države Srednje in Vzhodne Evrope večje koristi od zahodnoevropskih držav.***¹²
- Poleg tega moramo razmisliti tudi o regulativni plati razmer: ocena učinkov Evropske

**KROŽNO GOSPODARSTVO SPODBUJA
GOSPODARSTVO SREDNJE IN VZHODNE
EVROPE**

komisije glede ciljev za zmanjševanje odpadkov, poenostavljena zakonodaja, boljše spremljanje in razširjanje dobrih praks bi lahko do leta 2030 ustvarili več kot 180.000 novih pisarniških delovnih mest po vsej Evropi.

Kaj pa ...

... vsa nova znanja, potrebna za delovna mesta v krožnem gospodarstvu? Kako lahko delavce opremimo s potrebnim znanjem in spretnostmi in poskrbimo, da nihče ne bo zaostajal?

Pot naprej: postopno spreminjanje spretnosti

- Najprej moramo upoštevati, da bo do spremembe prišlo postopno v naslednjih 30 letih. Da bi se izognili situaciji, v kateri bi se delavce pustilo na cedilu z nizom »zastarelih znanj«, je pomembno, da se razvije strategija usposabljanja in kvalifikacij že v začetni fazi prehoda (kot je bilo obravnavano na strani 43).
- Konec koncev bodo globalne spremembe, ki se nam dogajajo – in ne govorimo samo o globalnem segrevanju – bistveno spremenile naš način dela. S filozofijo, da nikogar ne puščamo za seboj, bomo izvajali tudi

kampanje spretnosti in znanj, s katerimi bomo poskušali ugotoviti, katere spretnosti in kvalifikacije bodo delavci potrebovali v prihodnosti. V pripravi so že nekateri impresivni projekti, ki pomagajo pri izrisovanju prehodnih poti za delovna mesta, ki bi lahko kmalu izginila, in poskušajo ugotoviti, katere dodatne spretnosti bodo ljudje potrebovali za uspeh v svetu dela v prihajajočih letih. Na primer viri, ki jih zagotavlja Cedefop, Evropski center za razvoj poklicnega usposabljanja, kot je na primer orodje za napoved znanja in spretnosti, pomagajo izvajati nove politike zaposlovanja.¹³

Kaj pa ...

... znan vzorec poslovnih modelov in tehnologij, ki se razvijajo v tujini? Kako lahko poskrbimo, da bodo tudi tranzicijska gospodarstva lahko požela koristi tega razvoja, ljudje in skupnosti pa bodo uspešni?

Pot naprej: preskok v krožno gospodarstvo

- Dejansko so napredna gospodarstva in njihova podjetja pogosto v prvi bojni liniji, ko gre za razvoj, pilotske projekte in izdelovanje novih poslovnih modelov in tehnologij. Vendar to koristi tudi tranzicijskim gospodarstvom. **Nove tehnologije so za te države cenejše** in cenovno dostopnejše zaradi že ustaljene in povečane proizvodnje in nižjih stroškov izdelave. Navedeno drži za obnovljive vire energije in verjetno bo podobno s krožnim gospodarstvom.
- Dekarbonizacija infrastrukture je breme tudi za visoko razvite države, ki so lahko nedavno vložile v posodobitev obstoječe fosilne infrastrukture in se zdaj soočajo z razgradnjo, obnovo itd., s čimer se znatno zmanjša stroškovna učinkovitost naložbe. Medtem lahko

države s starejšo infrastrukturo, ki jo je treba tako ali tako posodobiti (na primer elektrarne, ceste itd.), **»preskočijo« na naslednji nivo sodobne tehnologije.**

- Načelo »popravi, ponovno uporabi, recikliraj« ponuja tudi priložnost, da se **povrne več lokaliziranih delovnih mest** in poklicev, ki so bili izgubljeni v zadnjih desetletjih, ko so popravila stvari izginila iz mode.
- **Akcijski načrt EU za krožno gospodarstvo** določa ambiciozen program z oprijemljivimi ukrepi, ki obsegajo vse od visokih ciljev recikliranja do minimalnih standardov odgovornosti proizvajalcev pri oblikovanju izdelkov. Drugi pomembni koraki vključujejo prepoved in nadzor nezakonitega izvoza odpadkov. Današnji odpadki so surovine za poslovne modele jutrišnjega krožnega gospodarstva.
- To so prvi koraki, vendar pa vstopamo na neznano ozemlje. Preoblikovanje našega gospodarstva iz linearnega v krožno je pot, na katero se podajamo brez zemljevida. V vmes-

nem času bomo morali prenoviti temelje nekaterih naših bistvenih gospodarskih politik. Te bi lahko vključevale preoblikovanje našega davčnega sistema ali naše trgovinske politike v skladu z učinkovitostjo virov, doslednostjo in zadostnostjo, na primer s progresivno obdavčitvijo uporabe naravnih virov. **Država bo tako igrala odločilno vlogo** pri prehodu gospodarstva iz linearnega v krožno – na nacionalni, pa tudi na ravni mesta in občine (glej tudi poglavji 6 in 7). Ustvariti mora okvir, vendar mora zagotoviti tudi demokratično udeležbo pri njegovem izvajanju. V svojo izobraževalno politiko bo morala vnesti ključna načela trajnosti.

- Inovacije so vedno cvetele v podjetniških državah, ki zavzemajo proaktivno stališče do razvoja in razširitve novih tehnologij – danes pa se lahko tak podjetniški okvir zagotovi tudi na skupni evropski ravni. Slednji bi moral podpirati razvoj novih tehnologij in njihovo trženje. Prehod, ki ga moramo oblikovati,

tako ne bo združljiv z neoliberalnim razumevanjem interakcije držav in trga, saj neoliberalni ideal »nočne straže« ne bi bil zmožen spodbuditi in podpreti zahtevanih sprememb.¹⁴ Potrebno je progresivno vladanje. Kot smo videli v prvem poglavju (stran 26),

so socialni demokrati v preteklosti pomagali oblikovati takšne prehodne procese, in kot bomo videli v šestem poglavju (od strani 112 naprej), imajo vse sodobne države na voljo številne instrumente, ki nas vodijo v socialno pravično in okoljsko trajnostno prihodnost.

Za kaj si prizadevamo?

- V tem poglavju smo ocenili potencial dekarbonizacije gospodarstva v povezavi z delovnimi mesti in zaposlovanjem. ***Videli smo, da je potrebna tranzicija, da se ohranijo delovna mesta v sektorjih, ki jih je podnebna kriza že prizadela, in tistih, ki jih bo prizadelo neovirano globalno segrevanje, če ne bomo ukrepali.*** Navsezadnje na mrtvem planetu ni delovnih mest.
- Prav tako smo videli, da imajo ***progresivni akterji*** poleg gospodarske in tehnološke razsežnosti prehoda ***sposobnost zagotoviti, da bo proces tudi enakopraven in družbeno pravičen.*** To je ključna odgovornost, zlasti za socialne demokrate. Prepričati se moramo, da se ves razvoj, opisan v tem poglavju, politično upravlja tako, da prispeva k zmanjšanju neenakosti, na primer z obsežno prerazporeditvijo davčnih sistemov za mobilizacijo zadostnih sredstev.
- Številne interesne skupine so že razvile smernice za pravičen prehod – sindikati, politične stranke in nevladne organizacije – in se že uporabljajo po vsem svetu. Poleg razsežnosti socialne enakopravnosti teh političnih okvirov in smernic bodo morala ta načela vključevati tudi učinkovitost in zadostnost.
- V skladu s progresivno politiko bo treba uravnotežiti odnos med državo in trgom. ***Prizadevati si moramo za inovativno in podjetniško državo,*** državo, ki podpira razvoj in razširitev novih trajnostnih tehnologij s strateško industrijsko in inovacijsko politiko. V tej tranziciji pa ne bo dovolj, da se zanašamo na neoliberalno paradigma proste dinamike tržnih sil, ki naj bi prinesla napredek, ki ga potrebujemo.

Opombe in viri

Opombe

- ¹ Po študiji Klimapfade für Deutschland bi to samo v Nemčiji znašalo približno 33 milijonov električnih avtomobilov. Leta 2020 je bilo na nemških cestah okoli 48 milijonov avtomobilov. (https://www.kba.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2020/Fahrzeugbestand/pm06_fz_bestand_pm_komplett.html#:~:text=M%C3%A4rz%202020,%,%2C7%20Millionen%20Kfz%2DAnh%C3%A4nger.) Vendar upoštevajte, da je lahko ta številka na koncu manjša, odvisno od vrste prehoda mobilnosti, ki ga izberemo. Za več informacij glej poglavje 5.
- ² https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-expenditure-graph1_en.pdf.
- ³ Naslednje projekcije se osredotočajo predvsem na učinke dekarbonizacije na delovna mesta. Pomemben vpliv pa bodo imeli tudi drugi megatrendi, kot so digitalizacija in demografske spremembe. O njih podrobno razpravljamo v tretjem poglavju.
- ⁴ Pravzaprav bi jih lahko bilo še več, če ne bi bilo upada sončne fotovoltaične industrije.
- ⁵ Umweltbundesamt (2020): Beschäftigung im Umweltschutz. Entwicklung und gesamtwirtschaftliche Bedeutung, https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/1410/publikationen/2020_hgp_beschaeftigung_im_umweltschutz_final_bf.pdf.
- ⁶ Vlade, ki se osredotočajo na fosilna goriva, izgubljajo na tisoče služb v sektorju obnovljivih virov energije. Glej na primer <https://www.cleanenergywire.org/dossiers/energy-transitions-effect-jobs-and-business#Ups>, <https://www.solarpowerworldonline.com/2020/04/report-estimates-over-a-half-million-clean-energy-jobs-will-be-lost-through-q2/> or <https://www.theguardian.com/environment/2020/jun/25/up-to-11000-renewable-energy-jobs-could-be-lost-under-morrison-government-policies> (zadnji dostop 9. 7. 2020).
- ⁷ Glej na primer https://bankwatch.org/press_release/world-s-largest-multilateral-bank-ends-fossil-fuels-financing-or-for-a-global-overview <http://energywatchgroup.org/divestmentblog> (zadnji dostop 10. 7. 2020).
- ⁸ <https://www.zollverein.de/zollverein-unesco-world-heritage-site/>
- ⁹ Evropski zeleni dogovor je predlog Evropske komisije o ambicioznem načrtu za dekarbonizacijo evropskega gospodarstva do leta 2050: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.
- ¹⁰ Cilj akcijskega načrta EU za trajnostno financiranje je preusmerjanje kapitalskih tokov v bolj trajnostne naložbe z vključitvijo dolgoročnih premislekov, kot so tveganja zaradi podnebne krize in okoljske degradacije, v finančno načrtovanje: https://ec.europa.eu/info/publications/180308-action-plan-sustainable-growth_en.
- ¹¹ Glej na primer zaveznitvo ZN za lastnike neto-nič sredstev: <https://www.unepfi.org/net-zero-alliance/>.
- ¹² Cambridge Econometrics et al. (2018): Impacts of circular economy policies on the labour market, dosegljivo na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fc373862-704d-11e8-9483-01aa75ed71a1/language-en>.
- ¹³ Za več informacij glej: <https://www.cedefop.europa.eu/en>.
- ¹⁴ Glej Mazzucato, Mariana (2013): The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths. London: Anthem Press.

Viri

https://wupperinst.org/fa/redaktion/downloads/projects/PhasingOut_Coal_report.pdf
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC112593/kjna29292enn.pdf>
<http://library.fes.de/pdf-files/wiso/14450.pdf>
<http://www.fes.de/cgi-bin/gbv.cgi?id=16769&ty=pdf>
<http://library.fes.de/pdf-files/fes/15665.pdf>
<http://library.fes.de/pdf-files/wiso/16041.pdf>
<https://www.agora-energiawende.de/veroeffentlichungen/klimaneutrale-industrie-hauptstudie/>
https://www.leopoldina.org/uploads/tx_leopublication/2020_ESYS_Stellungnahme_Energiesystem.pdf
<https://library.fes.de/pdf-files/wiso/12622.pdf>
https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/first_circular_economy_action_plan.html

3

Povezovanje megatrendov

Povezovanje megatrendov je dodatno gibalo strukturnih sprememb. Dekarbonizacija ni edina preobrazba, ki smo ji priča dandanes. Obstajajo še drugi daljnosežni megatrendi, ki vplivajo na strukturne spremembe. Digitalizacija in demografske spremembe, pa tudi skrajšanje delovnega časa bodo bistveno vplivali na to, kako in kdaj delamo.

V tem poglavju bomo proučili megatrende, ki vplivajo na proces dekarbonizacije in imajo močan učinek na prihodnost dela: demografske spremembe, digitalizacijo in skrajšanje delovnega časa. Prikazali bomo, kako ti megatrendi vplivajo na zaposlovanje in delovna mesta,

pa tudi kako utirajo pot k bolj trajnostnemu, nizkoogljičnemu gospodarskemu modelu. Tudi drugi megatrendi, kot je deglobalizacija, ki jo je sprožila pandemija covid-19, ki sili svetovno gospodarstvo, da odstopi od gospodarskega povezovanja, bi lahko vplivali na prihodnost dela in dekarbonizacije.

Veš, da bodo vedno trendi, ki pridejo in grejo. Dekarbonizacija je ena od njih. Verjemi mi, izginila bo, kot digitalizacija.

Prvi del: Predvideva se, da bodo demografske spremembe v bližnji prihodnosti zmanjšale obseg delovne sile, zato bo na koncu morda veliko več delovnih mest kot delavcev.

- Razprava o tem, ali bo dekarbonizacija našega gospodarstva na koncu privedla do izgube velikega števila delovnih mest, pogosto sprejema enega najpomembnejših dejavnikov sprememb na trgu dela v naslednjih letih in desetletjih: demografske spremembe.
- Prvič, **prebivalstvo Srednje in Vzhodne Evrope naj bi se v naslednjih nekaj desetletjih skrčilo**. Te družbe se tudi hitro starajo. Glede trga dela to pomeni, da se bo razpoložljiva delovna sila znatno zmanjšala. Ta razvoj bo dodatno poslabšal pomanjkanje kvalificiranih delavcev, ki že vpliva na številne sektorje.
- Staranje družbe pa pomeni tudi, da **se bo moral razširiti sektor za oskrbo starejših**. Ker gre za delovno intenzivni sektor, se bo za delovno silo potegoval z drugimi gospodarskimi sektorji.
- V Srednji in Vzhodni Evropi bo tak razvoj dosegel še globlje dimenzije, dejstvo je, da je bilo v zadnjih nekaj letih na **trg dela** v Zahodno Evropo že precej **migracij**. Ta trend se bo morda nadaljeval, pa naj bo to v sektorju oskrbe, gradbenem sektorju ali drugih strokovnih poklicih.
- Takšen razvoj dogodkov kaže, da bo eden ključnih izzivov, kako zagotoviti dovolj delavcev za posodobitev javne in zasebne infrastrukture, ki je bila opisana v drugem poglavju.

Kaj pa ...

... kakovost delovnih mest? Kako lahko zagotovimo, da bodo nova delovna mesta v sektorjih gospodarstva, ki se bodo povečali – na primer v strokovnih poklicih, kot sta gradbeništvo in nega – zagotavljala vsaj enako visoko raven plač, varnost delovnih mest, občutek pripadnosti in zastopanje sindikatov kot delovna mesta v trenutno prevladujočih panogah, na primer v avtomobilskem sektorju in proizvodnji energije?

Pot naprej: več podpore sindikatom in enakopravnosti spolov

- Nekateri tradicionalni sektorji so dejansko še posebej močno zastopani s strani sindikatov. Vendar pa je vredno ponovno poudariti, da dekarbonizacija ni edino gibalno neizbežnih sprememb (kot je bilo argumentirano v drugem poglavju). Sindikati se bodo soočali z znatno preobrazbo teh sektorjev z dekarbonizacijo ali brez nje. Če želimo izpeljati ta prehod v duhu družbene pravičnosti in solidarnosti, se bodo morali sindikati lotiti temeljite analize virov energije, ki bodo na voljo, in razviti ustrezne strategije pristopa k virom električne energije.¹ Enako velja za socialdemokratske stranke in gibanja. Da bomo lahko močan podporni partner naši družbi med to veliko preobrazbo, potrebujemo proaktivni pristop, primerno znanje in učinkovite strategije. Pomembno je zavedanje, da prehoda ni mogoče ustaviti in da bi odlašanje z ukrepi povzročilo samo še hujše posledice.
- Trendi, povezani z demografskimi spremembami, bodo delovali v korist sindikatov, saj bo pomanjkanje delavcev lahko povečalo njihovo pogajalsko moč. Poleg tega se bo moč sindikatov krepila z vse večjo konkurenco za delavce iz sektorjev, kot sta oskrba in nega, ki bosta zaradi staranja prebivalstva pridobila pomen. Kriza, ki je nastala kot posledica pandemije

covid-19, je prav tako prinesla boljšo ozaveščenost o pomembnosti nege in odprla možnosti za podporo temu sektorju v boju za boljše delovne pogoje in višje plače.

- Ko govorimo o kakovosti delovnih mest in vprašanjih, ki so bila že zastavljena, bodo morali sindikati sklepati nova zavezništva in mobilizirati nastajajoče sektorje. Prav tako se bodo morali posvetiti različnim sektorjem gospodarstva, ki so bili do zdaj pomanjkljivo zastopani. **Proaktiven pristop lahko opolnomoči delovno silo v**

kosti spolov. Večji delež delovne sile v poklicih, povezanih s tem sektorjem, predstavljajo ženske. Če bi ta delovna mesta nadgradili, bi prispevali k pravičnejši porazdelitvi dohodkov znotraj gospodinjstev. To bi zmanjšalo pritisk na posameznika ali posameznico, ki prinaša domov večji del dohodka, in razbremenilo gospodinjstva, ki morajo računati na ta dohodek za osnovno preživetje. Hkrati bi omogočilo enakomernejšo razporeditev časa, ki ga porabimo za delo znotraj gospodinjstva. Čeprav bi se skupna vsota delovnih ur lahko povečala,

industriji, da uspešno upravlja prehod v nove sektorje, hkrati pa razvija zastopanost sindikatov ter omogoča kolektivna pogajanja in sprejemanje sporazumov. Za sindikate je to odlična priložnost, da si izborijo glavno vlogo v tranziciji v novo dobo dekarbonizacije, tako da služijo kot eden ključnih akterjev v uspešnem prehodu.

- Vse večji pomen sektorja oskrbe nazadnje predstavlja tudi priložnost za **povečanje ena-**

bi lahko delovne ure vsakega posameznika dejansko upadle. Vprašanja delovnega časa bomo raziskali v drugem delu tega poglavja.

Kaj pa ...

... vsi tisti, ki so trenutno brezposelni? Kako lahko poskrbimo, da se trenutno pomanjkanje služb preoblikuje v dostojne službe za vse?

Pot naprej: reforme za zagotovitev zaposlovanja

- Najprej, stopnje brezposelnosti se med evropskimi državami bistveno razlikujejo. Veliko srednje- in vzhodnoevropskih držav ima po podatkih Eurostata skoraj polno zaposlenost. Stopnja brezposelnosti v letu 2019 je bila na primer na Češkem približno 2 odstotka in na Poljskem 3,3 odstotka. Hkrati pa se številne države, kot sta Španija in Grčija, še vedno borijo z vztrajno visokimi številkami brezposelnosti med mladimi. Poleg tega je statistične podatke o brezposelnosti v Srednji in Vzhodni Evropi ter Jugovzhodni Evropi dobro obravnavati z nekoliko dvoma, saj v mnogih državah posamezniki nimajo vedno velike spodbude, da se uradno prijavijo kot brezposelni.
- Države, ki še vedno trpijo zaradi visoke brezposelnosti, morajo visoko stopnjo potrebnih **investicij in naložb, ki so potrebne za posodobitev javne in zasebne infrastrukture**, razumeti kot priložnost za ustvarjanje novih delovnih mest. Zato je vprašanje brezposelnosti med drugim odvisno tudi od tega, ali se bo zelena naložba lahko uspešno implementirala v prihajajočih letih.
- Poleg tega eden od razlogov za trdovratno brezposelnost, ki je pogosto spregledan, ni nujno pomanjkanje povpraševanja po delovni

sili, temveč neusklajenost **spretnosti** in trga dela. To v praksi pomeni, da spretnosti ljudi ne ustrezajo spretnostim, ki jih iščejo delodajalci. Ta težava pa ni od včeraj in jo je treba obravnavati s pomočjo ciljnih ukrepov, vključno z izboljšanimi programi kvalifikacij in usposabljanja z velikim poudarkom na praksi. Prav tako je treba spremeniti pristop v izobraževanju na splošno ter uvesti sodelovanje z javnimi in zasebnimi delodajalci, raziskovalnimi inštituti itd.

- Ključnega pomena bo torej, da vlagamo v usposabljanje in prekvalifikacijo delovne sile, da bi delavce opremili z zahtevanim znanjem in sposobnostmi. To pomeni, da bodo morale države prestrukturirati svoje **izobraževalne sisteme**. Zagotoviti bodo morale tako tehnične spretnosti kot tudi druga znanja, ki bodo nujno potrebna za jutrišnji svet dela. Nujno bo tesno sodelovanje z drugimi interesnimi skupinami, ki oblikujejo delovno silo na trgu dela.
- Trend demografskih sprememb torej v resnici nudi ogromno novih priložnosti za delovno silo, saj ima potencial, da jo opolnomoči in okrepi z večjo iznajdljivostjo v primerjavi s kapitalom. Ta povezovalna moč bo sicer lahko dala rezultate samo, če se bo **izvajala kolektivno** s pomočjo sindikatov.

Drugi del: Vzpostavitev novih digitalnih storitev in tehnologij olajša prehod na dekarbonizirano gospodarstvo in hkrati ustvarja nova in boljša delovna mesta.

Digitalizacija je že začela pospeševati dekarbonizacijo in ta trend se bo v prihodnosti samo še nadaljeval. Eden izmed primerov učinka tega trenda je, da nove **digitalne tehnologije omogočajo ogromne izboljšave na področjih, kot so proizvodnja obnovljive elektrike, upravljanje in distribucija**. Poglejmo samo sončno in vetrno energijo, ki sta na voljo le v določenih letnih časih in nista povsem predvidljivi. Uporaba te energije zato zahteva več komunikacije in sodelovanja pri uravnovešanju napajanja in povpraševanja. Tako sončno kot vetrno energijo lahko učinkoviteje uporabimo, če jo združimo z novimi tehnologijami za shranjevanje energije. Izboljšan dostop do podatkov in digitalizacija bosta okrepila izmenjavo informacij, kar bo olajšalo upravljanje povpraševanja po energiji v realnem času. Na primer pametni števeci bodo v posameznih gospodinjstvih omogočili učinkovitejšo napajanje, povpraševanje po energiji pa bo tako bolj predvidljivo. V večjem obsegu bo to omogočilo omrežnim operaterjem boljšo integracijo decentraliziranih obnovljivih virov energije in vključitev zagonskih podjetij, proizvajalcev in potrošnikov v omrežje. Ne nazadnje bo spodbujalo tudi ustvarjanje novih delovnih mest v sektorju obnovljivih virov energije.

- Dodatna korist digitalizacije je, da gre za **orodje, ki povečuje energetske učinkovitost**. To na eni strani zmanjšuje emisije toplogrednih plinov, na drugi strani pa nam nudi orodja, s katerimi lahko prečistimo oskrbo z energijo. Vendar pa se je letna stopnja izboljšanja globalne energetske intenzivnosti (opredeljena kot enota energije na enoto BDP) v zadnjih letih upočasnila in doživela

padec s skoraj 3 odstotkov v letu 2015 na 1,9 odstotka v letu 2017 ter ponoven padec na 1,3 odstotka v letu 2018.² Moderniziranje energetske učinkovitosti z digitalizacijo bi lahko obrnilo ta trend v večini sektorjev in področij, ki so odgovorni za emisije CO₂ in veliko povpraševanje po energiji. To velja za posamezna gospodinjstva (glej primer pametnih merilnikov zgoraj), pa tudi za velike občinske ali industrijske potrošnike.

- Vse te tekoče spremembe, ki jih je sprožila digitalizacija, bodo močno vplivale na poslovanje z električno energijo. Ne le da digitalizacija prispeva k dekarbonizaciji, ampak tudi bistveno preoblikuje sektor, zaradi česar so številne sedanje značilnosti različnih industrij postale zastarele. V prihodnosti bo digitalni sistem napajanja omogočil sprejemanje vse več avtonomnih odločitev. Kar pomeni, da bodo odstranjene vstopne ovire, del vrednostne verige pa se bo odprl za nove akterje. **Pojavili se bodo novi poslovni modeli** – tradicionalne storitve se bodo preusmerile od ustvarjanja težke infrastrukture, ki zagotavlja stabilno in predvidljivo oskrbo z električno energijo, k upravljanju prožnih, decentraliziranih energetskih rešitev. Regionalna in lokalna distribucija sistemskih operaterjev bosta verjetno igrali pomembnejšo vlogo. Poleg tega se trg za zagonska podjetja, ki proizvajajo učinkovita orodja in instrumente za upravljanje povpraševanja, že razvija. Vendar pa bo to imelo velik vpliv tudi na vrsto spretnosti in kvalifikacij, ki se bodo zahtevale na trgu delovne sile.
- Zgoraj opisani trendi pa ne bodo pripeljali le do sprememb v energetskega sektorju, temveč bodo prinesli tudi **strukturne gospodarske in družbene spremembe**. To pa bo posledično **pomembno vplivalo tudi na zaposlovanje**. Veliko poklicev bo izginilo ali pa se bodo preoblikovali, nove službe pa bodo zahtevale več

znanja in spretnosti, po drugi strani pa bodo tudi manj ponavljajoče. V naslednjih desetletjih **bo naloga sindikatov in oblikovalcev politik, da izkoristijo največje prednosti in priložnosti, ki jih digitalizacija ustvarja za delovno silo:** avtomatizacija bo utrla pot večji konkurenčnosti, preprečila bo, da bi proizvodna mesta izrinili na lokacije z nizkimi stroški zaposlovanja, in nadomestila rutinske naloge z bolj ustvarjalnimi. V končni fazi bo digitalizacija delavcem zagotovila boljše prejemke in izboljšala delovne pogoje.

Kaj pa ...

... tveganje, ki ga prinaša povratni učinek, tj. strah, da bodo prihranki, ki jih bo prinesla energetska učinkovitost zaradi novih tehnologij, izničeni zaradi sprememb v obnašanju ljudi ali drugih sistemskih dejavnikov?

Pot naprej: uredbe proti povratnemu učinku

- Ta pojav je bil predmet raziskav zadnjih nekaj let. Eden od strahov je na primer, da bi zaradi večje energetske učinkovitosti ljudje mislili, da

lahko porabijo več električne energije, saj je ta postala cenejša. Posledično bi jo uporabljali pogostejše in je s tem dejansko porabili več kot pred prehodom. Prav tako so nove tehnologije pogosto tako energijsko intenzivne, da bodo kmalu porabile vse vire, ki jih poskušajo prihraniti. Eden neposrednih učinkov digitalizacije je na primer širitev informacijske tehnologije, ki pa sama ustvarja precejšnje okoljske stroške. Pomembna komponenta številnih pametnih digitalnih tehnologij so na primer redki zemeljski materiali. Njihova uporaba ima daljnosežne posledice v smislu strupenega onesnaževanja. Pridobivajo se namreč z energijsko visoko intenzivnim procesom, ki sprošča emisije ogljika v ozračje in strupe v tla.

- Pametne infrastrukture imajo potencial, da povečajo učinkovitost virov, vendar le, če so pravilno upravljane. Ne moremo že vnaprej soditi, da je digitalizacija dobra za podnebje. Potrebujemo predpise, ki bodo usmerjali procese tranzicije k trajnosti. Zato so uredbe ključnega pomena za izboljšanje okoljskega vpliva digitalnih tehnologij.

- **Ko govorimo o povratnem učinku, nam je na voljo veliko tehničnih in političnih rešitev, ki nam lahko pomagajo, da ga na eni strani ublažimo in na drugi strani odklenemo pozitivni potencial digitalizacije.** Če se bodo izvajale prave uredbe, lahko dosežemo velike prihranke energije. Te uredbe bi se morale upoštevati že v začetni fazi oblikovanja pametnih izdelkov, saj imajo odločitve, ki se sprejemajo na tej stopnji pri razvoju pametnih tehnologij, ogromen vpliv na porabo energije. Določanje pogojev **ekološke zasnove** za izdelke, kot so prenosniki, pametni telefoni, strežniki itd., je bistvenega pomena za zmanjšanje njihove porabe energije in izboljšanje njihovega okoljskega vpliva. Na primer ocenjuje se, da bo zaradi zahtev za okoljsko primerno zasnovo strežnikov, določenih v predpisih EU, prišlo do letnih prihrankov energije v višini približno 9 TWh do leta 2030, kar je enako letni porabi električne energije v Estoniji leta 2014 in ustreza skupaj 2,1 milijona ton ekvivalenta CO₂.³ Podaljševanje in izboljšanje takšnih uredb bo imelo pomemben vpliv na to, koliko energije bo porabila pametna tehnologija, posledično pa na naš ogljični odtis.
- Uredb ne smemo uporabljati samo za ublažitev potencialno negativnih učinkov digitalizacije, ampak, kar je še pomembneje, za spodbujanje naprednih strategij in novih, bolj trajnostnih gospodarskih modelov. Skrb, da bo digitalizacija prinesla velike okoljske stroške, bi bilo treba nadomestiti s **trdno odločitvijo, da bomo kot družba uporabili tehnološke spremembe kot priložnost za oblikovanje bolj trajnostnih gospodarskih modelov**, kot je na primer krožno gospodarstvo (glej 2. poglavje, stran 47). Tehnološki napredek je posledica človeškega ukrepanja in mora biti vgrajen v široke progresivne okvire družbenega ukrepanja. Na primer uredbe, ki obravnavajo okolj-

sko primerno zasnovano pametnih tehnologij, se lahko uporabijo kot priložnost za zmanjšanje učinka pojavov, kot je načrtovana zastarelost, in za vidike, ki so pomembni za krožno gospodarstvo, kot sta trajnost in popravljivost. Regulativni ukrepi, ki zahtevajo, da so elektronske naprave, pametni telefoni ali prenosni računalniki zasnovani na način, ki zagotavlja trajnost, popravljivost, ponovno uporabo in recikliranje, nam bodo pomagali podaljšati življenjsko dobo teh proizvodov in zmanjšati količino e-odpadkov.

Kaj pa ...

... gospodarske turbulence in izgube delovnih mest? Kako lahko zagotovimo, da se delovna mesta, ki vključujejo enostavno avtomatizirane naloge in rutinske, ponavljajoče se dejavnosti, ne bodo v celoti avtomatizirala?

Pot naprej: novi trgi, novi poslovni modeli, nove službe

- Napredek digitalnih tehnologij dejansko prinaša tveganje, da bo tehnologija prevzela marsikatero delovno mesto. Vendar pa moramo upoštevati tudi drugo stran medalje. Medtem ko v nekaterih primerih tehnologija nadomešča človeško delo, po drugi strani tudi ustvarja nove zaposlitvene priložnosti. Ne samo, da **vsaka tehnološka revolucija obstoječe poslovne modele, trge in delovna mesta razstavi na dele, ampak tudi na novo sestavi nove trge, nova delovna mesta in nove poslovne modele**. Novo obnašanje ljudi, nove interakcije, novi potrošniški vzorci zahtevajo nove storitve in proizvode. Kar pomeni, da bodo ustvarjene nove priložnosti za zaposlovanje ljudi, za nova delovna mesta, ki bodo zahtevala bolj usposobljeno in posledično bolje plačano delovno silo.

- Še posebej ko govorimo o energetskega sektorju, več analiz, vključno s tisto, ki jo je izvedel Svetovni gospodarski forum, poudarja pomembne priložnosti, ki jih nudi digitalizacija za ustvarjanje novih delovnih mest v tem sektorju. Digitalne pobude naj bi ustvarile 3,45 milijona novih delovnih mest do leta 2025 – to pomeni 10,7-odstotno rast delovnih mest v elektroenergetski industriji.⁴ Najpomembnejše je, da je potencial za ustvarjanje delovnih mest največji prav v sektorju obnovljivih virov energije, in sicer v shranjevanju energije, ki bo ustvarilo skoraj milijon novih delovnih mest.
 - Jasno je, da ne bo čisto vsak delavec takoj dobil nove zaposlitve v nastajajočih panogah, tudi če bo opravil odlično usposabljanje in izobraževanje. Na tem mestu **morajo vlade uporabiti pametno, pravično in podporno socialno politiko**, ki smo jo že omenjali, da zgladijo prehod in zagotovijo, da bo proces pravičen za vso družbo. Vlade lahko vedno zgladijo negativne posledice digitalizacije z uvedbo različnih programov javnih del.
 - Ko razpravljamo o digitalizaciji, moramo vedeti, da se je skozi vso zgodovino človeštvo večkrat soočalo z gospodarskimi turbulencami zaradi tehnološkega napredka. Število delovnih mest pa se ob tem ni zmanjševalo, ampak se je povečevalo. Izkušnje iz preteklosti v zvezi z vplivom tehnološkega napredka kažejo, da nove tehnologije ne bodo v celoti avtomatizirale delovnih mest in povzročile brezposelnosti, ampak bodo spremenile nara-
- vo delovnih mest in nalog, ki jih bodo različna delovna mesta vključevala.
- Zato bi se morali osredotočiti na to, kako razviti strokovno znanje delovne sile, potrebno za to, da dejansko izkoristimo potencial, ki nam ga ponuja digitalizacija. V tem smislu bo ključno **spodbujanje nenehnega usposabljanja** in vseživljenjskega učenja v celotnem gospodarstvu. Izobraževanje in usposabljanje lahko ublažita negativne posledice digitalizacije, tako da usposobita delavce, da pridobijo tehnološke spretnosti, ki povečujejo njihovo zaposljivost in jim omogočijo, da napredujejo na boljše plačana delovna mesta. S tem bi jim tudi odprli vrata do ugodnosti, ki jih ustvarjajo nove tehnologije. Študije v zvezi z avtomatizacijo in tehnološkimi spremembami kažejo, da delavci, ki napredujejo na kompleksnejša delovna mesta, ki zahtevajo višjo raven tehnoloških spretnosti, zasedajo tudi boljše plačana delovna mesta, ki imajo hkrati boljše delovne pogoje.
 - Kar je najpomembnejše, vedno se moramo zavedati, da lahko tehnološki napredek pretežno nadzorujemo in usmerjamo. **Tehnologija se pogosto uporablja kot sinonim za izgubo nadzora – pozablja pa se, da lahko vlade usmerjajo inovacije in razvoj tehnologije, ne da bi jo uničile.** In čeprav je res, da tehnološka turbulenca sama ne bo gradila trajnostne družbe s tehnološkimi inovacijami, lahko naše vlade preusmerijo prihodnost in omogočijo bolj trajnostno krožno gospodarstvo, ki bo koristilo vsem ljudem in okolju.

Tretji del: Skrajšan delovni čas je eden glavnih trendov zadnjih stoletij, kar poudarja idejo, da delamo za to, da živimo, in ne obratno.

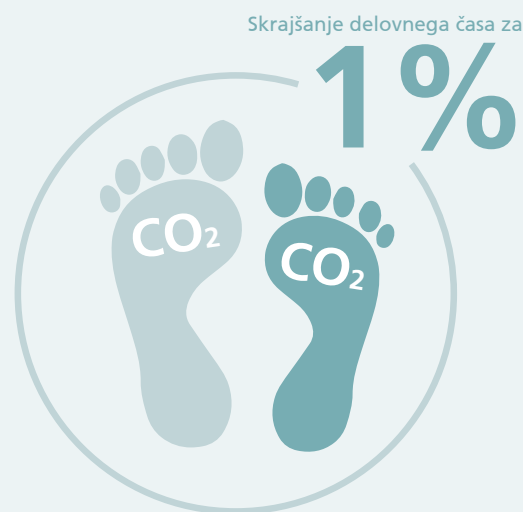
Razprava o prihodnosti dela je tudi razprava o kakovosti našega življenja: **koliko moramo delati, da bi si lahko privoščili življenjski slog, ki nas osrečuje?** Generacije sindikatov in socialnih demokratov so se borile za nenehno skrajševanje delovnega časa, in to precej uspešno do leta 1950. V petdesetih letih 19. stoletja, na vrhuncu industrijske revolucije, je bil 12-urni delovni dan in 6-dnevni delovni teden, skupaj torej 72-urni delovni teden, nekaj običajnega. Konec 19. stoletja je bilo ocenjeno, da je povprečni delovni teden znašal več kot 60 ur. Skozi 20. stoletje se je delovni čas krajšal in se po letu 1950 skrajšal na 40 ur in 5 dni na teden. Leta 2000 je Francija uvedla 35-urni delovni teden. »Štiri-dnevni delovni teden je neizogiben,« je trdil predsednik ZDA Richard Nixon že davnega leta 1956. Ne smemo namreč prezreti dejstva, da delamo za preživetje in da je delo samo sredstvo za trajnostni in dostojanstven obstoj, ne pa cilj sam po sebi.

- **Skrajšanje delovnega časa bi lahko prispevalo k vzpostavitvi trajnostnega gospodarstva in posledično trajnostne družbe.** Dobro je znano, da zaradi pomanjkanja časa delovno intenzivna gospodinjstva pogosteje posegajo po vnaprej pripravljenih živilskih izdelkih. Ti pa imajo tudi velik ekološki odtis zaradi dodatnih gospodinjskih aparatov ali embalaže, v kateri jih kupimo. V kombinaciji z boljšo ozaveščenostjo bi krajši delovnik lahko pomenil tudi, da bi ljudje več časa namenili okolju prijaznejšim dejavnostim. Lahko bi več časa posvetili domači kuhi, lahko bi popravljali zlomljene predmete, namesto da bi jih vrgli

stran, itd. Vse skupaj bi izboljšalo tudi naše počutje, kar bi nam omogočilo še boljše izkoristiti čas s svojimi najbližjimi ter ga posvetiti tudi telesni vadbi in svojim hobijem.⁵

- Krajši delovni teden bi pomenil, da porabimo manj virov in energije, privarčevali bi pri prevozu v službo, vzdrževanju delovnih prostorov in virih za proizvodnjo blaga in storitev. **Podatki kažejo, da imajo države s krajšim delovnim tednom tudi manjši ogljični odtis.** Študije kažejo, da skrajšanje delovnega časa za en odstotek vodi v zmanjšanje emisij ogljika za 0,8 odstotka.⁶ Ti rezultati so večinoma posledica nižjih dohodkov in manjše porabe.

SKRAJŠANJE DELOVNEGA ČASA ZMANJŠUJE EMISIJE OGLJIKA

Skrasjanje delovnega časa za 1 % = zmanjšanje emisij ogljika za 0,8 %

Kaj pa ...

... nižje plače za krajši delovnik? Kako lahko zagotovimo, da krajši delovnik ne bi zmanjšal tudi konkurenčnosti in znižal produktivnosti, kar bi posledično znižalo tudi plače?

Pot naprej: poštene plače za povečanje produktivnosti

- Res je, da lahko skrajšan delovni čas sicer zniža plače, vendar se je temu mogoče tudi izogniti. Pretekli primeri kažejo, **da je sindikatom večkrat uspelo skrajšati delovni čas brez znižanja plač.**
- Poleg tega skrajšani delovni čas ne privede nujno tudi do nižje produktivnosti. Pravzaprav obstajajo dokazi, ki trdijo nasprotno. S primerjavo delovnih ur na osebo z ustvarjenim BDP na opravljeno uro v državah OECD med letoma 1990 in 2012 so dokazali, da je produktivnost najvišja, če ljudje porabijo manj ur za delo.⁷ Obstaja ogromno znanstvenih raziskav, ki dokazujejo, da nad določenim pragom povečanje obsega delovnih ur ne prinaša nobene spremembe v produktivnosti. Eden precej očitnih dejavnikov, omenjenih v literaturi, je utrujenost. Ta ne samo da zmanjšuje uspešnost, ampak tudi povečuje verjetnost nesreč na delovnem mestu in negativno vpliva na zdravje zaposlenih.
- Naša glavna skrb ne bi smela biti izguba produktivnosti, ampak ločitev plač od produktivnosti. Realnost pa je, da je bila v zadnjih nekaj desetletjih rast produktivnosti višja od zvišanja plač. Na primer v zadnjih 20 letih se je v Nemčiji produktivnost delovne sile povečala za približno 30 odstotkov, plače pa so se povišale za samo 18 odstotkov. V nekaterih delih razvitega sveta, kot so ZDA, so razmere še slabše. V letih 1979–2018 se je neto produktivnost povečala za 69,6 odstotka, medtem ko se je urna postavka zvišala za zgolj 11,6 odstotka (po prilagoditvi inflacije).⁸ Če k razpravi dodamo še potencialno povečanje produktivnosti, ki bi jo prinesla digitalizacija (glej prejšnje poglavje), potem postane popolnoma jasno, da nas ne bi smelo skrbeti zaradi produktivnosti. Namesto tega **bi se morali osredotočiti na to, kako zagotoviti dostojne plače in skrajšati delovni čas.**
- Dva glavna načina za dosego tega cilja sta delavcem prijaznejši nacionalni predpisi

in močnejši sindikati, ki lahko tako skupaj omogočijo hiter, uspešen in pravičen prehod. ***Bogastvo, ki ga ustvarjajo delavci, se ne prerazporedi kar samo od sebe, potrebujemo ustrezne pravne okvire in učinkovite politike, ki spodbujajo boljšo prerazporeditev bogastva***, na primer z zagotavljanjem življenjskih plač. Povečana pokritost kolektivnih pogajanj in bolj centralizirano določanje plač bi lahko tudi znatno zvišala plače, ne da bi negativno vplivala na delovne pogoje in povečala intenzivnost dela.

Kaj pa ...

... zmanjšani proizvodnja in potrošnja, ki bi povzročili počasnejšo ali celo ničelno gospodarsko rast? Mnogi trdijo, da zmanjšanje števila delovnih mest in zamenjava delovnih mest v »rjavih« panogah z delovnimi mesti v »zelenih« panogah nista dovolj in da v resnici potrebujemo odrast, če želimo rešiti svojo vrsto in naš planet. Skrajšan delovni čas bi sprožil velike spremembe v vzorcih proizvodnje in potrošnje. Ne samo, da bi trošili drugače, tudi proizvajali bi na drugačen način in še potrošili bi manj.

Pot naprej: odrast in zelena rast

- Res je, da samo zamenjava »rjavih delovnih mest« z »zelenimi delovnimi mesti« ne bo rešila podnebne krize. Vendar pa ***koncepti zelene rasti in odrasti niso tako protislovni, kot je pogosto prikazano. V nekaterih sektorjih potrebujemo gospodarsko rast, v drugih pa odrast.*** Obstaja splošno soglasje, da bi morali številni sektorji rasti, na primer javno zdravstveno varstvo ali industrija obnovljivih virov energije. Prav tako obstaja splošno soglasje, da morajo nekateri sektorji odrasti, če želimo omejiti podnebno krizo, na primer premogovna industrija ali proizvodnja vozil, ki sta energetske neučinkoviti.

- Ločevanje gospodarske rasti od fizične rasti nam lahko na primer pomaga do boljšega življenja brez uporabe netrajnostnih virov. Navsezadnje so mnogi ugotovili, da je gospodarska rast netrajnostna zaradi povečane porabe naravnih virov in posledičnih negativnih vplivov na okolje. Vendar BDP ne meri samo proizvodnje blaga, temveč tudi zagotavljanje storitev. ***Iz razvojnega modela »past virov« se je mogoče izviti na primer s preходом na gospodarstvo, ki temelji na storitvah in znanju.*** S širitvijo izobrazbe, nege in oskrbe, umetnosti itd. bi lahko višali gospodarsko rast, ne da bi porabili tako velike količine naravnih virov.
- Moramo se zavedati, da nad določeno stopnjo materialna lastnina ne povečuje več našega dobrega počutja, ki je navsezadnje končni cilj vseh naših prizadevanj. Medtem ko je za dostojno življenje potreben določen znesek materialne lastnine ali določena raven potrošnje blaga, obstaja veliko drugih dejavnikov, ki izboljšujejo naše življenje. Naše čustve-

no počutje je v glavnem odvisno od našega zdravstvenega stanja, skrbi, ki jo dajemo in prejemamo, vezi, ki jih spletemo v skupnosti, naše družine in prijateljev. **Gospodarska rast, ki temelji manj na materialni proizvodnji, bolj pa na storitvah, ki povečujejo naše dobro počutje**, ne bi samo zmanjšala emisij ogljika, ampak bi tudi prispevala k povečanju sreče.

- Mnogo ljudi se tudi strinja, da obstajajo številni proizvodi, ki bi jih bilo treba proizvajati še naprej – vendar **v manjših količinah in po višji kakovosti**: pralni stroji, ki delujejo deset let namesto dveh (dokler ne poteče garancija), mobilni telefoni, ki jih je mogoče enostavno popraviti, če je zlomljen le del; električni vrtalniki na primer bi se lahko najemali, tako da vsakemu gospodinjstvu ne bi bilo treba kupiti svojega (v povprečnem nemškem gospodinjstvu se električni vrtalnik uporablja 13 minut na leto), da sploh ne omenjamo neverjetne količine živilskih odpadkov ali pa avtomobilov, ki se uporabljajo le kratek čas svoje uporabne življenjske dobe.

- Trajnostna izmenjava, popravila in gospodarstvo, ki temelji na konceptu »od zibelke do zibelke«, bi potrebovali veliko delovno silo specializiranih delavcev, ponudnikov storitev in moderatorjev, ki bi povezovali ponudbo in povpraševanje, itd. (glej drugo poglavje).
- Edino kontroverzno vprašanje, ki ostaja odprto, je, ali mora trg zagotavljati ali pa vsaj spodbujati množično potrošnjo v vseh sektorjih. Ali res potrebujemo novo televizijo vsaki dve leti? Razen tega spornega vprašanja si odrast in zelena rast nista tako nasprotujoči. V tržni ekonomiji bodo vedno industrije, ki se ne bodo mogle izogniti odrasti. Če želimo doseči standarde, ki so potrebni za pravičen prehod, lahko in tudi morajo nekatere industrije odrasti. Vse industrije, ki prispevajo k doseganju dobrega življenjskega standarda za vse, moramo ohraniti ali celo spodbujati k rasti, moramo pa jih narediti tudi bolj »zelen«. Kako bi bila lahko videti takšna temeljna preobrazba v dveh ključnih sektorjih, energetskem in mobilnostnem, bomo razpravljali v naslednjih poglavjih.

Za kaj si prizadevamo?

- V tem poglavju smo opisali tri trenutne megatrende: **demografske spremembe, digitalizacijo in skrajšan delovnik**, pa tudi izzive in priložnosti, ki jih ti megatrendi predstavljajo za prihodnost zaposlovanja in pri prehodu na nizkoogljčno gospodarstvo.
- Analizirali smo resnične razloge za tveganja, ki so povezana z demografskimi spremembami, digitalizacijo in skrajšanim delovnikom. Pokazali smo, da nobeden od njih ne predstavlja nepremostljivih ovir in da so ključnega pomena uredbe na tem področju.
- Ocenili smo, kako ti megatrendi vplivajo na proces dekarbonizacije in prihodnost dela. Poudarili smo zamisel, **da bi za maksimalen izkoristek priložnosti, ki jih predstavljajo, potrebovali usmerjene, napredne in kolektivne politične ukrepe**. Noben od teh megatrendov ne bo zagotovil bolj trajnostne in pravične prihodnosti sam po sebi. **Neizogibno preoblikovanje moramo zato usmerjati in oblikovati skupaj**.

Opombe in viri

Opombe

- ¹ Za upoštevanje pristopa k virom električne energije glej projekt Sindikati v prehodu, Fundacije Friedricha Eberta na <https://www.fes.de/themenportal-gewerkschaften-und-gute-arbeit/gewerkschaften-international/trade-unions-in-transformation>.
- ² Mednarodna agencija za energijo, Global Energy & CO2 Status Report 2019. Najnovejši trendi glede energije in emisij v 2018, Flagship report – Marec 2019.
- ³ Uredba Evropske komisije z dne 15. 3. 2019 o določitvi zahtev za okoljsko primerno zasnovano za strežnike in izdelke za shranjevanje podatkov v skladu z Direktivo 2009/125/ES Evropskega parlamenta in o spremembi Uredbe Komisije (EU) št. 617/2013.
- ⁴ Svetovni ekonomski forum, Electricity: generating value through digital transformation https://reports.weforum.org/digital-transformation/electricity-generating-value-through-digital-transformation/?doing_wp_cron=1592572993.3050439357757568359375.
- ⁵ Lykke Syse, Karen and Lee Mueller, Martin (2015): Sustainable Consumption and the Good Life: Interdisciplinary perspectives. Routledge.
- ⁶ Nässén, Jonas and Larsson, Jörgen (2015): Would shorter working time reduce greenhouse gas emissions? An analysis of time use and consumption in Swedish households, v: Environment and Planning C: Government and Policy, Vol. 33, strani: 726–745.
- ⁷ Grosse, Robert (2018): The Four-Day Workweek. Routledge.
- ⁸ Economic Policy Institute (2019): The Productivity–Pay Gap (July 2019); dosegljivo na: <https://www.epi.org/productivity>.

Viri

Demografske spremembe:

<https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/total-population-outlook-from-unstat-3/assessment-1>
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics
<https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/3075>

Digitalizacija:

<https://www.iea.org/reports/digitalisation>
https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ipcc_wg3_ar5_chapter8.pdf
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=PI_COM:C\(2019\)1955&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=PI_COM:C(2019)1955&from=EN)
https://ec.europa.eu/info/news/new-rules-external-power-supplies-will-enable-household-energy-savings-2020-mar-31_ro
https://reports.weforum.org/digital-transformation/electricity-generating-value-through-digital-transformation/?doing_wp_cron=1592572993.3050439357757568359375
http://www3.weforum.org/docs/WEF_FOW_Reskilling_Revolution.pdf
<https://www.oecd.org/going-digital/changing-nature-of-work-in-the-digital-era.pdf>

Skrajšan delovnik:

https://www.etui.org/content/download/32642/303199/file/Guide_Working+time-web-v
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1068/c12239>
https://434c74b4-116e-43a0-ab00-04a130c61444.filesusr.com/ugd/6a142f_36162778914a46b3a00d-cd466562fce7.pdf

4

Družbeno pravična energetska preobrazba

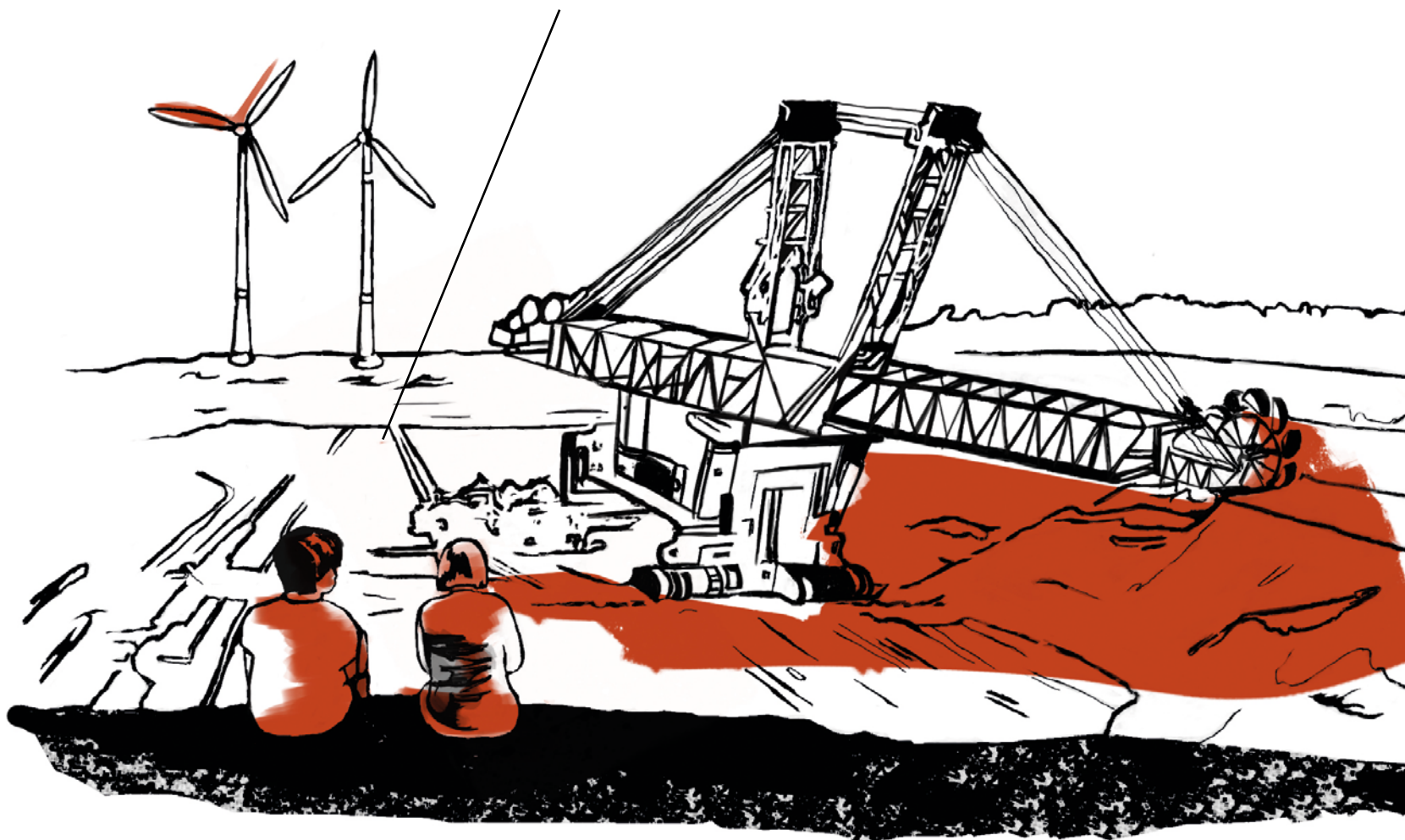
S spodbujanjem energetskega prehoda in povečevanjem rabe obnovljivih virov na pravičen in enakopraven način bomo dosegli štiri cilje pri napredovanju naše družbe. Prvič, obnovljiva energija bo demokratizirala naše elektroenergetske sisteme in infrastrukturo, to je procese proizvodnje, prenosa in distribucije moči (1). Drugič, to nam bo pomagalo zagotoviti dostop do poceni in zanesljive energije za vse: podjetja, delavce in potrošnike (2). Tretjič, to nam bo nesporno pomagalo tudi pri boju proti podnebnim spremembam in spremljajočim družbenim deformacijam (3). In ne nazadnje, obnovljivi viri energije bodo izboljšali tako individualno kot tudi javno zdravje (4).

V tem poglavju bomo prikazali, kako bo prehod naših gospodarstev na energijo iz obnovljivih virov pomagal rešiti naš planet in s tem tudi naša delovna mesta ter kako bo izboljšal delovne pogoje in zmanjšal emisije.

Navsezadnje je zdrav in neomadeževan planet minimalni skupni imenovalec za vse, kar počnemo. Bolj ko se pomikamo proti dekarboniziranemu

energetskemu sistemu, pomembnejša postaja električna energija zaradi velikega potenciala za svojo proizvodnjo iz obnovljivih virov. Različni energetski sektorji bodo vse bolj elektrificirani (»združevanje sektorjev«). Če želimo v nadaljevanju ohraniti usmerjeno razpravo in zagotoviti čim več koristnih argumentov, se moramo osredotočiti predvsem na energetski sektor.

Vetrne turbine uničujejo razgled in škodujejo pticam.

Prvi del: Demokracija potrebuje demokrate in energija potrebuje demokratizacijo.

Vključevanje državljanov je ključno za energetske demokracije, ne le kot del energetskega prehoda, ampak tudi, ko gre za enako pravico do besede v procesu, ki vpliva na moralne posledice energetskih politik za individualne in kolektivne odločitve. In tako je »od spodaj navzgor« ustvarjena energetska skladna družba. Energetska tranzicija bo privedla do manjše razlike med državljani kot končnimi porabniki energije in obstoječimi proizvajalci ter bo spremenila koncept skupne potrošnje v t. i. **prozumerizem**.¹

- Če pogledamo nemški ali skandinavski primer, kjer so spoštovali pomembnost energije državljanov v energetskega prehodu, je očitno, da je prehod na obnovljive vire energije prispeval k energetske demokratizaciji, ki je širša od državljanske sodelujočosti. Hkrati posameznikom in gospodinjstvom omogoča enak dostop do lastništva in solastništva vseh proizvodnih enot in procesov. Poleg prozumerizma je imela samo Nemčija leta 2018 približno 824 aktivnih energetskih zadrug, medtem ko jih je Danska leta 1999 imela že 931.² Temu zgledu bi morala slediti vsaka država in vsaka regija, ki želi zagotoviti demokratične odločitve, enako dostopne vsem v energetskega sektorju.
- Če bo do prehoda na obnovljive vire prišlo na dovolj **decentraliziran način**, bo to državljanom in energetskim zadrugam, skupnostnim in občinskim elektrarnam omogočilo, da sodelujejo v sedanjem energetskega sistemu.
- S podporo alternativnih ekonomskih modelov bo **država kot ključni partner** v družbeno pravični energetske preobrazbi podmazala kolesa, da zagotovi nemoten proces demokratizacije znotraj sektorja in redefinira povezave med energijo in državljani. In tukaj imamo v mislih

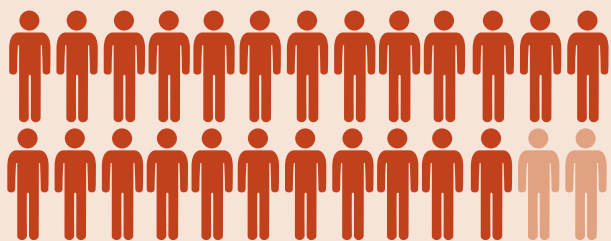
energijo ne le kot vir svetlobe, ampak tudi kot vir prihodkov.

- Številni pozitivni primeri po vsej EU in zunaj nje prikazujejo koristi energetske decentralizacije, ki jo spremljajo participativno upravljanje, vrnitev storitev iz zasebnih rok v javne in decentralizacija, kar zahteva tudi razvoj in razširitev sedanjih vlog proizvajalcev in potrošnikov, zlasti pri upravljanju lokalnih mrež. Uspeh te decentralizacije pa je odvisen od vzpostavitve ustreznega pravnega okvira za upravljanje ustanov, zagotavljanja skladnih finančnih instrumentov in ustvarjanja močnih sinergij med lokalnimi organi in lokalnimi energetskimi skupnostmi. Danes je povezava s sodobno, medregionalno in evropsko prenosno mrežo tudi strukturni predpogoj za uspešen energetske prehod, ki se osredotoča na decentralizirano proizvodnjo.
- V majhnem nemškem mestu Wolfhagen so izvedli odličen primer lokalnega energetskega projekta, ki je bil vzpostavljen po zaslugi prej omenjenih pogojev energetske decentralizacije in je tako prinesel lokalne socialno-gospodarske koristi, kot so delovna mesta in prihodki ter tudi znatna dekarbonizacija in demokratizacija lokalnega gospodarstva. Na podlagi hibridnega modela skupnosti in lokalne uprave je ta projekt pokazal inovativen pristop v skladu z idejo o vrnitvi energetskih operacij iz zasebnih rok v javne, na čelu z odgovornim javnim podjetjem Stadtwerke Wolfhagen, ki je vstopilo v skupno lastništvo z energetske zadrugo BEG Wolfhagen pod vodstvom državljanov. To je privedlo do neposrednih koristi za občino in državljane: skupnih kapitalskih naložb, odprave tveganj za občino in novih oblik demokratičnega nadzora državljanov in deljenega upravljanja.³ Zelo pomembno je na tem mestu tudi omeniti, da skupnosti, kot je ta, ne postanejo »energetski otoki«, ampak so vključene v stabilno nacionalno omrežje (glej spodaj).

- **Vključujoč, cenovno dostopen in trajnosten dostop do energije za vse je mogoče doseči** s povečanjem rabe obnovljivih virov energije z združevanjem razpoložljivih tehnoloških rešitev, lokalnih gospodarskih modelov ter obstoječih sončnih in vetrnih potencialov. Danes, leta 2020, ko ima eden od devetih ljudi na svetu omejen dostop do električne energije za osvetlitev svojega doma, je ključnega pomena sodelovanje med vladami, podjetji in državljani. Ta vrsta vzajemnega delovanja je potrebna za podporo vsem pomoči potrebnim z zadostnim širjenjem obnovljivih virov energije in zagotavljanjem ustrezne infrastrukture za povezovanje vsakega gospodinjstva v omrežje

Odgovornost EU je, da obravnava
energetsko revščino in zagotovi
pravičen energetski prehod

90%
se jih strinja

ter omogočanjem pravičnih stroškov.⁴ Energetska revščina na Kosovu na primer pomeni, da si 50 odstotkov gospodinjstev ne more privoščiti zadostnega ogrevanja,⁵ in v podsaharski Afriki preprečuje otrokom, da bi obiskovali šolo. Tudi EU ni imuna, v letu 2018 je v povprečju 7,3 odstotka državljanov EU navedlo, da svojih domov ne zmorejo ustrezno ogreti, medtem ko se v Bolgariji številka povzpne na 33,7 in v Grčiji

na 22,7 odstotka.⁶ Po drugi strani je evropska študija pokazala, da ko gre za odnos do energetske politike, se devet od desetih vprašanih (90 odstotkov) strinja, da mora EU prevzeti odgovornost za »reševanje energetske revščine in zagotavljanje pravičnega energetskega prehoda, tako da noben državljan ali regija ne zaostane«.⁷ Razmere so podobne v bodočih državah članicah EU. V Srbiji so državljani izrazili pripravljenost, da za svoje ogrevanje zamenjajo les (kot najcenejši razpoložljivi vir) z obnovljivimi viri energije.⁸

- Poleg decentralizacije in dekarbonizacije bi demokratizacija energetskega sistema, dosežena s povečevanjem rabe obnovljivih virov energije z lokalnimi energetskega modeli, kot so zadruge in občinske elektrarne, ustvarila lokalno gospodarsko odpornost na podlagi zaupanja in solidarnosti med državljani in preostalimi akterji. Da bi to zagotovili, potrebujemo dobro oblikovane zakone in podzakonske akte o obnovljivi energiji, ki bodo nudili primeren zakonodajni okvir. Spodbujati moramo lokalne projekte, ki zagotavljajo delo, zadrugam in javnim objektom (bolnišnicam in šolam) pa moramo omogočiti vlaganje v obnovljive vire energije. Zgodovinske izkušnje nam kažejo, da nam je naša kolektivna akcija omogočila napredek, ki smo ga dosegli na lokalni ravni: v šolah, bolnišnicah in pri napredovanju lokalnih gospodarskih enot, ki so tudi vir delovnih mest in prihodkov.
- Demokratično energetske upravljanje, ki državljanom, skupnostim in upravičencem do lokalnih projektov omogoča, da igrajo ključno vlogo pri celotnem odločanju in operativnem procesu s tem, da postanejo sestavni del lastniških struktur, bi hkrati krepilo upravljanje kot tako. **Državlјanska udeležba in lastništvo bi zagotovila razporeditveno učinkovitost javnih virov in dolgoročno stabilnost energetskega sektorja.**

Kaj pa ...

... dejstvo, da prehod na obnovljive vire energije v številnih državah nima ustreznih politik, ki bi omogočile, da je demokratičen, pravičen in vključujoč? Kako lahko zagotovimo energetske demokracije s prehodom na obnovljive vire energije?

Pot naprej: energetske demokracije »od spodaj navzgor«

- Če ni strukturnega sistema upravljanja, bi morali prvoborci, ki orjejo ledino, ob podpori lokalnih, regionalnih, nacionalnih in mednarodnih partnerjev ustvariti ugodne pogoje za participativen prehod na terenu. Več primerov po vsej Srednji in Vzhodni ter Jugovzhodni Evropi kaže, da je to mogoče uspešno izvesti, saj skupnosti vzpostavljajo participativne projekte za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov, čeprav jih ovira neustrezen ali slabo implementiran pravni okvir. Tako lahko lokalni energetski prehod celo prispeva k pozitivnim družbenim spremembam za večjo odgovornost institucij in boljše strukture upravljanja ter skupne koristi. Obstajajo nekateri primeri, ko je energetska tranzicija prispevala k postavitvi masivnih fotovoltaičnih in vetrnih elektrarn, ki jih financira tuji kapital, hkrati pa uživajo finančne spodbude nacionalne vlade. Vendar to ni bilo realizirano v pravičen prehod v smislu delovnih mest in koristi za vse.
- Da bi zagotovili, da energetska tranzicija spremlja tudi energetska demokracija, bi ti primeri zahtevali politike in okolja, ki omogočajo demokratično vključevanje državljanov. Šele takrat lahko to imenujemo pravičen prehod. To ne pomeni samo sodelovanja v postopkih odločanja, temveč tudi v **lastniški strukturi** energetskih enot kot prozumerji in vlagatelji v energetske zadrage in druge lokalne energetske projekte. Prav ta ideja

energetske demokracije vdahne upanje v sedanji energetski prehod. Ustvariti moramo trajnostno energetske krajino v mejah planeta in hkrati vključiti družbeno pravičnost in solidarnost kot glavna stebra naših novih energetskih politik.

Kaj pa ...

... različni odnosi do projektov, povezanih z obnovljivimi viri energije? Nekateri državljane ali skupnosti zanimajo obnovljivi viri energije zaradi gospodarske sposobnosti preživetja, druge zaradi okoljskih koristi, nekaterih pa morda sploh ne zanimajo. Katere odločitve in ukrepe je treba sprejeti za zagotovitev demokratičnega energetskega prehoda?

Pot naprej: vključujoč in pravičen prehod

- Vključujoči procesi z vsemi družbenimi skupinami in organizacijami skupaj, zlasti sindikati, ki stremijo k strateškemu načrtovanju prehoda v smislu delovnih mest, zagotavljanje virov prek prehodnih skladov ter trajnostne in inovativne rešitve za uporabo naprednih obnovljivih virov energije lahko utrejo pot pravičnemu prehodu.
- Ker se demokratizacija energetskega sistema meri z deležem energije, ki ga proizvajajo posamezniki in energetske zadrage, je treba uspeh naše kolektivne energetske družbe meriti z ravno medsebojno povezanostjo v raznolikem, predvsem decentraliziranem in dekarboniziranem sistemu, kjer vsi sodelujemo s ciljem, da bi zagotovili vzajemne koristi za vse.
- Ena najpomembnejših nalog za zagotovitev demokratičnega energetskega prehoda bi morala biti **kampanja za informiranje in ozaveščanje**. Vsi morajo biti obveščeni o tveganjih uporabe fosilnih goriv in hudem vplivu, ki ga imajo na naše okolje, naše zdravje in naše gospodarske obete zaradi nasedlih sredstev. Vsi se moramo zavedati prave cene, ki jo

plačujemo za fosilna goriva. To je nekaj, kar je mogoče jasneje videti, če od končne cene, ki jo trenutno plačujemo za električno energijo, odštejemo vse subvencije in davčne oprostitve ter olajšave. Delavci in podjetja se morajo zavedati, katere koristi prinaša prehod na obnovljive vire energije ter kakšna so tveganja, če tega ne storijo. Poleg razširjanja informacij in preglednosti so za zagotovitev podpore različnih skupin pri učinkovitem in pravičnem prehodu potrebna tudi različna orodja, kot so prehodni skladi in odškodninske politike. ***Ta prehod navsezadnje ni namenjen spreminjanju našega življenja, ampak ohranitvi življenja, ki ga imamo danes, vključno z reševanjem naših delovnih mest.*** Konec koncev na mrtvem planetu ni delovnih mest.

- Različni pozitivni primeri so pokazali, da je to mogoče, če imajo udeleženci dostop do ustreznih informacij in delujejo skupaj, ko gre za opredelitev njihove energetske prihodnosti.

Kaj pa ...

... pomisleki, da bi lahko demokratizacija energije, ki je bila olajšana s povečevanjem obnovljivih virov energije, izpodbijala stabilnost nacionalnega omrežja in bila predraga?

Pot naprej: prožnost in sodelovanje

- Vlaganje v sisteme za shranjevanje in uravnoteženje energije je pomembno pri povečanju uporabe energije iz obnovljivih virov in pospežitvi energetskega prehoda. Cene padajo in zdaj je bolj kot kadar koli prej izvedljivo širiti in medsebojno povezovati mreže, da bi ustvarili več zmogljivosti, pa tudi izboljšali prožnost (s pomočjo čezmejnih povezav). To pa omogoča regionalno povezovanje energetskega trga in rast proizvodnje energije iz obnovljivih virov. ***Širjenje mrež in decentralizacija proizvodnje električne energije tako nista več nasprotujoči si zamisli.***

Inovativne tehnologije, kot so pametna omrežja in števcji, so naprednejše kot kadar koli prej in postajajo cenovno dostopni načini za pospešitev energetske preobrazbe po načelu »od spodaj navzgor«.

- Pred leti se je EU zavezala, da bo vsaj 80 odstotkov števcjev električne energije zamenjala s pametnimi števci do leta 2020, da bi ustvarila infrastrukturo za energijo iz obnovljivih virov, zmanjšala emisije do devet odstotkov in gospodinjstvom zagotovila prihranke energije zaradi zmanjšane in bolj načrtovane porabe. Ker je večina držav ta cilj dosegla, so zdaj v postopku določanja cilji za leto 2030.⁹ S podporo EU in energetske skupnosti podobne pobude potekajo na zahodnem Balkanu. Črna gora je na primer ena vodilnih pri uvažanju pametnih merilcev in pametnih mrež s pomočjo nepovratnih sredstev, ki jih zagotavlja Evropska banka za obnovo in razvoj.¹⁰

Kaj pa ...

... pravičen dostop in neskladja v naravni obdarjenosti z obnovljivimi viri energije med skupnostmi, državami in regijami, ki določajo raven optimalne proizvodnje in porabe energije iz obnovljivih virov?

Pot naprej: koristi morajo biti dostopne vsem

- To, da je ideja o povezanosti del energetskega sistema, ob upoštevanju možnosti delitve odgovornosti za proizvodnjo, prenos in distribucijo energije, je nekaj, kar je bistvenega pomena za države, skupnosti in regije, ki uživajo pravičen dostop do koristi energije iz obnovljivih virov, ne glede na neskladja v naravni obdarjenosti. Poleg tega **so fosilna goriva veliko bolj neenakomerno geografsko porazdeljena**, obnovljivi viri energije pa so deloma na voljo v vsaki državi in tudi vsaki regiji (z manjšimi regionalnimi neskladji).

- Zato je čas, da obnovljive vire energije ponovno vzpostavimo kot del vsakodnevnih gospodarskih procesov in skupnega kulturnega obnašanja. Zgodovina sončne in vetrne energije sega dlje nazaj kot premog. V resnici **so med prvimi viri energije, ki jih je človeštvo kadar koli uporabljalo**, današnje turistične znamenitosti (na primer mlini na veter v Španiji in na Nizozemskem; vodni mlini v državah nekdanje Jugoslavije, Ukrajini in Rusiji).
- Z ustrezno integrirano in povezano infrastrukturo za pridobivanje energije iz obnovljivih virov bodo koristi enako dostopne vsem.

Kaj pa ...

... dostop do energije za veliko gospodinjstev na oddaljenih podeželskih območjih, ki niso povezana z omrežjem in si tega niso mogla privoščiti, tudi če jim je bila dana priložnost s širjenjem omrežja ali zagotavljanjem brezplačnih sončnih kolektorjev za njihove strehe?

Pot naprej: nihče ne bo zaostal

- **Dostop do energije za vse je ključen koncept za izkoreninjenje ekstremne revščine** in nekaj, kar morajo vlade zagotoviti vsem malim skupnostim na podeželju. Ker so sistemi, ki se napajajo na sončno omrežje in mini omrežja, veliko cenejše, razširljive in hitrejše rešitve, so uporabne tudi na podeželskih območjih, kjer je lahko izguba energije precej visoka. Spodbujanje obnovljivih virov energije bo tako prispevalo k ublažitvi negativnega vpliva podnebne krize na revščino in neenakost. V skladu z naprednimi tehnološkimi rešitvami bo omogočen tudi univerzalni dostop, ki bo zaračunaval pravičen delež stroškov. To zagotavlja, da nihče ne zaostane, kar je ključen cilj energetske skladne družbe, zgrajene na podlagi medsebojnega sodelovanja, solidarnosti in zaupanja.

Kaj pa ...

... možnost, da bi bil lahko energetski sektor obnovljivih virov energije kot del kritične infrastrukture ogrožen v smislu kibernetske varnosti?

Pot naprej: razpršenost

- Decentralizacija in digitalizacija energetskega sistema sta ključna pogoja za zagotavljanje varnosti v energetskem sektorju. Zmanjšanje moči monopolističnih ali oligopolističnih struktur je mogoče le z vključevanjem obnovljivih virov energije ter izmenjavo informacij in sodelovanjem med državami in različnimi akterji na trgu. To je mogoče doseči z digitalnimi rešitvami, kot so pametna omrežja, ki zagotavljajo stabilno in varno dobavo energije. Poleg tega **decentralizirana proizvodnja razprši tveganja kibernetskega napada**: zelo centraliziran sistem je veliko ranljivejši, ker je odvisen od proizvodnje le nekaj ključnih proizvodnih obratov. V energetski demokraciji imajo državljani kot prozumerji ključno vlogo pri opredelitvi povpraševanja in ponudbe ter skupaj z državo in drugimi akterji določijo institucionalna pravila igre in opredelijo procese odločanja, dodeljevanje virov in varnost. Ta proces dodatno podpirajo institucije EU in organi Nata, saj je energija ključni element varnosti in se temu ustrezno obravnava.

Drugi del: Obnovljiva energija nam pomaga doseči dostop do zanesljive in cenovno dostopne energije za vse: delavce, potrošnike in podjetja.

Obnovljiva energija¹¹ je podnebno pametna rešitev, ki na splošno koristi vsem. Obnovljivi viri energije imajo tudi velik **potencial v boju proti revščini in neenakosti**. V mnogih delih sveta je dostop do stabilne in poceni energije, še zlasti električne, žal še vedno privilegij. Decentralizirana infrastruktura za energijo iz obnovljivih virov, vključena v lokalne verige z dodano vrednostjo, priklupi na elektriko oddaljena podeželska območja, prinese državljanom poceni energijo in koristi lokalnim podjetjem. Tudi energetske zadruga lahko opolnomočijo lokalne skupnosti in demokratizirajo energijo, kot je opisano v prejšnjem delu.

Investitorji in podjetja bodo imeli dobiček na dolgi rok:

1. Prvič, v primerjavi s fosilnimi viri energije, ki imajo visoke tekoče stroške, so stroški proizvodnje dodatne enote električne energije iz obnovljivih virov blizu ničle, kar pomeni, da bodo podjetja prihranila pri stroških, ko bo na voljo infrastruktura obnovljivih virov energije.¹²
2. Poleg tega se s povečevanjem infrastrukture za energijo iz obnovljivih virov ustvarjajo nove naložbene priložnosti s skromnimi, a stabilnimi donosi.
3. Tudi v času gospodarske krize so naložbe v storitve, povezane z infrastrukturo, varno zatočišče, če je na voljo primeren zakonodajni okvir, ki to naložbo omogoča. Zato so še posebej privlačne za institucionalne vlagatelje, kot so pokojninski skladi, ki nenehno pazijo na varne donose, zlasti če upoštevamo stalno nizke obrestne mere, ki so v zadnjih desetih letih prevladale po vsem svetu.

Tako obstaja edinstvena priložnost za decentralizirane projekte, da postanejo prvoborci in orjejo ledino s podporo mednarodnih partnerjev, če za to obstaja primeren zakonodajni okvir.

- Zaradi nižanja cen in bolj predvidljivih napovedi glede cene energije **bodo imeli korist tudi potrošniki**. Uživali bodo tudi večjo energetske varnost, saj se odvisnost od premoga, nafte in plina zmanjšuje, s tem ko se infrastruktura za energijo iz obnovljivih virov povečuje. To je zato, ker večina držav fosilne vire energije uvaža, kar pomeni, da so odvisne od nihanja cen na svetovnem trgu in pomanjkanja ponudbe. Odjemalci bi lahko postali celo proizvajalci energije ali prozumerji. Na primer, električno energijo lahko proizvajajo prek nizkocenovnih sončnih kolektorjev, porabljajo pa jo sami ali jo napajajo neposredno v omrežje.
- Glede delavcev bo širjenje infrastrukture za pridobivanje energije iz obnovljivih virov ustvarilo več delovnih mest. Ustvarjajo se tudi popolnoma nova delovna mesta, saj vetrne kmetije, sončni kolektorji in bolj decentralizirano omrežje potrebujejo vzdrževanje. Poleg tega **imajo delovna mesta v sektorju obnovljive energije potencial, da nudijo bolj zdravo in varnejše** delovno okolje, če so delavci ustrezno usposobljeni. Ključno vprašanje pa je, kako podpreti delavce, ki so trenutno zaposleni v sektorju fosilne energije in njegovi dobavni verigi, na primer rudarjenju premoga. V drugem poglavju smo poglobljeno obravnavali vprašanje delovnih mest in kako pomagati delavcem pri energetskem prehodu.
- Obnovljivi viri energije prispevajo k socialnemu zbliževanju in zagotavljanju, da politične odločitve, vključno z energetskimi, izhajajo iz temeljnih pravic in svoboščin. Poleg tega da ščitijo našo pravico do čistega zraka ter pravico do okolja, ki ni škodljivo za naše zdravje, obnovljivi viri omogočajo tudi horizontalno upravljanje

virov, ki zagotavlja večjo avtonomijo za vsakega člana družbe. Vključevanje državljanov namesto ohranjanja obstoječih hierarhičnih struktur »od zgoraj navzdol«, kot je na primer v termoelektrarnah, izboljšuje enakost spolov in enakopravnost na splošno. Nedavni podatki o zastopanosti spolov v energetske sektorju kažejo, da imajo delavke v sektorju obnovljive energije za deset odstotkov višjo zastopanost v primerjavi z naftnim in plinskim sektorjem. Dejanska številka 32 odstotkov še zdaleč ni enaka zastopanost, ampak trend se premika v pravo smer in ta razvoj je zelo obetaven.¹³ Omogočil bo razumevanje enakopravnosti spolov in zagotovil vključevanje načela enakosti spolov v sektor in tako upošteval posebne pomisleke, s katerimi se ženske soočajo v neprivilegiranih družbenih skupinah. Slednje pomeni, da jih podnebna kriza in posledice premogovne industrije veliko bolj prizadenejo (na primer pomanjkanje vode, onesnaževanje zraka itd.).

Kaj pa ...

... tehnološki izzivi? Kako lahko poskrbimo, da imamo vedno varno in stabilno oskrbo z energijo, čeprav proizvodnja obnovljivih virov energije, kot sta sonce in veter, nenehno niha?

Pot naprej: povezovanje in medsebojno sodelovanje

- Proizvodnja električne energije iz obnovljivih virov se bistveno razlikuje od sedanjega sistema proizvodnje fosilnih goriv, ki je močno centraliziran. Spremembe vremena lahko povzročijo nihanja v omrežju in dolge, hladne zime lahko prinesejo pomanjkanje ponudbe. Zato je zelo mogoče, da se bomo srednjeročno morali zanašati na majhne, decentralizirane podporne enote za shranjevanje energije, ki jih napajajo zemeljski plin, bioplina ali hidroenergija. Te enote bodo morale biti zasnovane in porazdeljene tudi skozi energetske omrežje, tako da jih bo mogoče zlahka ponovno opremiti za prehajanje zelenega sintetičnega plina, ki bo na dolgi rok zagotavljal podporo možnost.

Tehnologije in rešitve, ki jih potrebujemo za reševanje vprašanj stabilnosti in zanesljivosti, dejansko že obstajajo:

- **Decentralizirane enote za shranjevanje** električne energije nam bodo omogočile shranjevanje odvečne električne energije za preprečevanje kratkoročnega nihanja. Druge učinkovite tehnologije shranjevanja so danes že na voljo – od mehanskih rešitev, kot je shranjevanje črpalk, do baterij in proizvodnje sintetičnega plina. Uporaba odvečne energije za proizvodnjo sintetičnega plina nam omogoča shranjevanje energije za daljše časovno obdobje. In tako lahko poskrbimo, da nam ne bo zmanjkalo elektrike niti v dolгих, temnih, hladnih zimah.

- **Digitalne tehnologije** nam zagotavljajo orodja za učinkovito in avtomatizirano upravljanje energetskega omrežja, kar povečuje stabilnost z boljšim usklajevanjem ponudbe in povpraševanja po električni energiji.
- Nadaljnje **povezovanje nacionalnih mrež** med državami nam omogoča dobavo električne energije po celotni celini. Ta medsebojna povezanost je že vzpostavljena v okviru Evropskega združenja sistemskih operaterjev elektroenergetskega omrežja. To na primer pomeni, da če v Španiji sije sonce, medtem ko je povpraševanje največje na Slovaškem, lahko ponudba iz Španije zadosti povpraševanju na Slovaškem. Zato bomo potrebovali manj skladiščnih zmogljivosti za obnovljive vire energije, da bo sistem stabilen. Energetska unija (kot strategija) in energetska skupnost (kot mednarodna organizacija) sta ustvarili tudi pravni okvir in ključne mejnike za energetski prehod v energetske sektorju držav kandidatk EU in držav zunaj EU v Evropi.
- Možnost decentralizirane proizvodnje obnovljivih virov energije potrošnike spremeni v energetske državljane. Skupnosti lahko vodijo svoje vetrne elektrarne, družine pa lahko namestijo svoje sončne fotovoltaične sisteme. Ta **energetska neodvisnost** povečuje naklonjenost ljudi energetskega prehodu z ustvarjanjem lastništva. Prav tako lahko uporabimo sredstva za širitev infrastrukture, če lokalne skupnosti požanjejo prednosti neposrednega napajanja energije v omrežje. Ne nazadnje pa bomo kot energetski državljani veliko bolj povezani z energetskega sistemom in posledicami, pri odločanju o svojih energetskih zahtevah in splošni porabi pa bomo veliko previdnejši. Da bi se to zgodilo, pa je **treba uvesti ustrezen okvir upravljanja, ki bo zagotavljal, da lokalne in decentralizirane pobude ne bodo prisiljene igrati druge violine velikim korporacijam in investitorjem.**

Kaj pa ...

... stroški povečevanja obnovljivih virov energije? Kako lahko poskrbimo, da se s širitvijo infrastrukture ne bodo zvišale cene električne energije? Da ne bomo oškodovali konkurenčnosti industrije in povečali bremena za gospodinjstva z nizkimi in pomanjkljivimi dohodki?

Pot naprej: padajoče cene, naraščajoče koristi

Vprašanje, kako bodo prizadete cene, je odvisno od tega, kako se bo upravljal energetski prehod. V naslednjih nekaj točkah si bomo ogledali nemški primer in orisali nekaj pridobljenih lekcij. Nemčija je bila ena od prvoborcev, ki so orali ledino na tem področju, in nam zato zagotavlja dragocene vpoglede, iz katerih se lahko učimo.

- Za začetek je treba priznati, da so se cene električne energije za gospodinjstva in veliko malih in srednje velikih podjetij v Nemčiji od uvedbe nemškega zakona o obnovljivih virih energije leta 2000 podvojile. Zlasti revnejša gospodinjstva so bila nesorazmerno bolj prizadeta, ker stroški električne energije pomenijo večji delež njihovega razpoložljivega dohodka.
- Eden od razlogov za to je, na kratko, dejstvo, da se je uvedba obnovljivih virov financirala z zagotavljanjem fiksnih tarif za zeleno električno energijo. Razlika med ceno električne energije na kraju samem in zagotovljeno tarifo je bila nato prenesena na potrošnike ter mala in srednje velika podjetja v obliki doplačila za obnovljive vire na računih, ki so jih prejeli za električno energijo. To je bilo zelo učinkovito pri povečevanju rabe obnovljivih virov energije, vendar pa je pomenilo tudi večje breme za gospodinjstva z nizkimi in pomanjkljivimi dohodki.
- Vendar to pojasnjuje le del zvišanja cen. Za cene električne energije velja tudi več drugih davkov in pristojbin, ki so se zvišale. Poleg

tega *so bili veliki potrošniki električne energije, kot je na primer energetska intenzivna industrija*, iz doplačila za obnovljive vire energije izvzeti, kar je povzročilo, da so preostali uporabniki plačali večje breme. V zadnjih nekaj letih se je doplačilo le zmanjšalo.

- Poleg tega *vlade že desetletja subvencionirajo fosilne vire energije in jedrsko energijo* – le da na našem računu za električno energijo to ni razvidno, ker se plačuje iz skupnih davčnih prihodkov. To pomeni, da v preteklosti cene električne energije niso nikoli odražale dejanskih stroškov proizvodnje energije na osnovi fosilnih goriv. Okoljsko škodljive subvencije za nemške energetske sektorje so v letu 2019 znašale približno 17 milijard evrov na leto. Zato se obnovljive vire energije pogosto krivi le zato, ker niso subvencionirani na enak način kot fosilni viri. *S preusmeritvijo teh okolju škodljivih subvencij se sredstva v državnih proračunih lahko preusmerijo* v financiranje bodisi naložb v infrastrukturo bodisi v pravičen energetske prehod za zaposlene v sektorju konvencionalne energije.
- Poleg tega *cena fosilne električne energije ali fosilnih goriv ne odraža zunanjih stroškov*, kot so vplivi globalnega segrevanja, in dodatnih stroškov, kot sta okoljska degradacija ali skladiščenje jedrskih odpadkov. Če bi bili ti upoštevani v izračun, bi imeli realnejšo sliko. Obnovljivi viri energije pa bi bili konkurenčni fosilnim virom energije. Samo zato, ker okoljsko škodljivi učinki prihajajo s časovnim zamikom, še ne pomeni, da bi jih morali zanemarjati. V sedanjosti jih moramo upoštevati v naš izračun, ne pa da jih preprosto prenašamo na prihodnje generacije.
- Danes je *povečanje obsega obnovljivih virov energije veliko cenejše kot nekoč*. Zgodnji akterji, kot je Nemčija, so pomagali ustvariti trg za obnovljive vire energije, s čimer so

omogočili nadaljnje raziskave in razvoj ter ekonomijo obsega z množično proizvodnjo. Kot rezultat so današnje vetrne turbine in sončni fotonapetostni paneli veliko cenejši kot v preteklosti in uvajanje veliko lažje kot v pionirskih časih. Države, kot sta Etiopija in Maroko, so nedavno dokazale, da je povečanje obnovljivih virov mogoče brez povišanja cen električne energije.

- Poleg tega obstajajo dokazi, da številne elektrarne na premog dejansko niso več donosne in bodo končale kot *nasedla sredstva*, če jih država ne subvencionira za izplačilo profitne marže. In to ne velja samo za stare naprave. Na primer zaradi tožbe delničarjev na Poljskem je bilo ugotovljeno, da družba, ki načrtuje gradnjo nove elektrarne na premog, ni dokazala, kako bi slednja lahko poslovala z dobičkom, kar je na koncu privedlo do opustitve projekta. To je tudi pomembno vprašanje za države, ki niso članice EU, zlasti za kandidatke za pristop: čeprav mehanizem določanja cen ogljika zanje še ne velja, ga morajo upoštevati danes, preden bodo dolgoročno vlagale v energetska infrastrukturo. Poleg tega bi lahko bile državne subvencije za proizvodnjo fosilov opredeljene kot nezakonita državna pomoč v skladu z evropsko energetska zakonodajo, kar vodi v neskladje s pristopnimi zahtevami. Ko se država pridruži EU, lahko takšna kršitev zakonodaje EU prisili celo k razgradnji objektov. Poleg tega je treba sedanje razprave na ravni EU glede prilagoditev davka na mejo za ogljik (kot je razloženo v 2. poglavju, stran 45) upoštevati v smislu dolgoročne konkurenčnosti izvoznikov energije in izvoza energetska intenzivnih produktov v Evropsko unijo.
- Ko gre za konkurenčnost podjetij, je treba upoštevati, da niso vsa podvržena mednarodni konkurenci, kjer pride do razlike v cenah

energije v proizvodnih stroških. Poleg tega je **strošek električne energije le eden izmed mnogih stroškovnih dejavnikov**, ki vplivajo na konkurenčnost podjetij. Pri izračunu je treba upoštevati tudi bližino trgov, stroške prevoza, splošno produktivnost itd.

- Na koncu je vprašanje, kako uvajanje obnovljivih virov vpliva na cene električne energije, odvisno od upravljanja, torej od tega, kako se postopek izvaja, ne pa od tega, ali se sploh izvaja. Da bi ohranili nadzor nad cenami električne energije, lahko uvedbo infrastrukture za obnovljivo energijo subvencionira država. To je lahko v obliki neposrednih subvencij, tj. z odobritvijo poceni posojil ali z jamstvom za zasebne naložbe. V preteklosti so bile te možnosti pogosto otežene zaradi strogih pravil Evropske unije o državni pomoči. V okviru Evropskega zelenega dogovora pa so pravila za uvajanje infrastrukture za obnovljivo energijo na voljo za popravke. Poleg tega želi Evropska komisija v naslednjih desetih letih zbrati bilijon evrov za pomoč državam članicam pri nadgradnji njihovih

energetskih sistemov. To je resnično dobra priložnost tudi za tranzicijska gospodarstva.

- Ne nazadnje lahko gospodinjstva z nizkimi in nezadostnimi dohodki prejmejo pomoč za kritje računov za energijo, če so ob vzpostavitvi nove infrastrukture naraščajoči stroški električne energije neizogibni. Socialne težave je treba odpraviti z instrumenti socialne politike, ne pa krivde prelagati na energetski prehod.

Kaj pa ...

... delovna mesta v sektorju fosilne energije? Kako lahko zagotovimo, da delavci v tem sektorju ne bodo ostali zadaj?

Pot naprej: mobilizacija za pravičen prehod

- Za začetek je treba priznati, da se je večina strukturnih sprememb, zlasti v premogovnem sektorju, že zgodila. **Tehnološki napredek in avtomatizacija sta prispevala k močnemu upadanju potreb po delavcih v tem sektorju in s tem tudi dejanskega števila zaposlenih**

v rudarstvu in kurjenju premoga. Družbeno pravična preobrazba energetskega sektorja bi zagotovo prinesla trajnostne rešitve, hkrati pa bi zagotovila trajnostna delovna mesta (razsežnost zaposlovanja je podrobno raziskana v 2. poglavju).

- Prav tako je treba poudariti, da **delovna mesta v premogovnikih ali elektrarnah na premog sploh niso bila nikoli zaželeno oblika zaposlitve**. Bilo je (in včasih je še vedno) nevarno in zelo naporno delo — zato so se zlasti rudarji začeli organizirati v zelo zgodnji fazi industrializacije. Čeprav je sindikatom po desetletju spopadov na koncu uspelo bistveno izboljšati delovne pogoje, glede plač in pokojnin na primer, mnogi rudarji nikoli niso dočakali mirne upokojitve, ker so umrli v podzemnih nesrečah, zaradi pljučnih bolezni ali raka.¹⁴ Številni delavci v premogovni industriji so tako svojim otrokom privoščili le eno, in sicer najti boljše zaposlitve v drugih sektorjih, ki jim ne bi uničile zdravja.
- **Za pravičen prehod** delavcev v energetske sektorju **je vseeno potrebna mobilizacija**. Prehod se ne bo zgodil sam od sebe. Sindikati že dolgo sodelujejo s socialdemokratskimi strankami, ko gre za izboljšanje delavskih pravic. Tudi tukaj bi morali sodelovati, da zagotovijo novi industrijski revoluciji postati katalizator delavskega gibanja. Drugo poglavje podrobneje opisuje instrumente za pravičen prehod za delavce; s temi instrumenti bi lahko oblikovali temelje progresivne agende.
- Poleg precej tehnokratskih političnih predlogov morajo progresivni akterji v svoje strategije **vključiti celotno fosilno dediščino civilizacije** kot take. Gibanje delavcev je nastalo v industrijski revoluciji, ki se je oblikovala okoli težke industrije in rudarstva. Prepričljiva strategija mora izkazati spoštovanje tem delavcem, ki so s svojim trdim delom prispevali k

civilizacijskemu napredku. Ne sme jim očitati onesnaževanja planeta, hkrati pa mora biti jasno in glasno povedano, da se obdobje fosilnih goriv zaključuje. Na eni strani potrebujemo kolektivne ukrepe za trajnostno prihodnost za vse, natančneje za opuščanje fosilne energije, na drugi strani pa potrebujemo tudi solidarnost do tistih, katerih preživetje je odvisno od fosilne energije.

- Ključ do izkoriščanja prednosti obnovljivih virov energije je v njihovem eksponentnem povečanju, skupaj s potrebnimi distribucijskimi in prenosnimi omrežji, varnostnim kopiranjem in pametnim upravljanjem povpraševanja. Z dovolj napravami za obnovljivo energijo se lahko izognemo težavam s stabilnostjo in odškodninsko odgovornostjo. Poleg tega se s hitrim preklpom na obnovljive vire izognemo scenariju, po katerem bi morali stari centralizirani sistem s fosilnimi gorivi voditi istočasno z novim, decentraliziranim omrežjem. To bi znižalo stroške, saj je učinkovitejše. Za gospodarstva v tranziciji ali razvijajoča se gospodarstva, ki imajo še vedno naraščajoče povpraševanje po energiji, mora to uvajanje slediti naraščajočemu povpraševanju. Hkrati pa mora zagotoviti tudi poznejšo zamenjavo elektrarn na fosilna goriva. Da bi bil ta prehod uspešen za delavce, so potrebni tako solidarnost kot tudi kolektivni ukrepi.

Tretji del: Politike obnovljive energije nam lahko pomagajo na eni strani ublažiti podnebno krizo, na drugi strani pa se nanjo bolje prilagoditi.

- Ker se je obnovljiva energija izkazala kot najboljša rešitev za naše gospodarske obete, družbeno stabilnost in demokratično upravljanje, ostaja tudi ključni instrument za okoljsko neoporečnost. **Temeljni ukrep za blaženje podnebja** in zmanjšanje emisij toplogrednih plinov je povečanje uporabe vetra, biomase in sončne energije ob istočasnem izpodrivanju fosilnih goriv. Ta namreč predstavljajo 60—70 odstotkov proizvodnje električne energije po vsem svetu.¹⁵
- Hkrati izkoriščanje obnovljivih virov energije omogoča energetskemu sektorju in drugim energetsko intenzivnim industrijam, ki jih bo podnebna kriza močno prizadela, da se **prilagodijo na podnebne spremembe**. Enako pomemben problem je hlajenje vode za velike fosilne in jedrske elektrarne. Na te težave se lahko prilagodimo: nadaljevati moramo s pravičnim preходом in obnovljive vire uporabljati kot prevladujoči vir energije.
- Razprava o podnebni krizi je bila osredotočena na temo varnosti in morebitnega konflikta zaradi pomanjkanja virov, vključno z vodo, pomanjkanjem in motnjami v dobavi električne energije ter migracijskimi trendi. Pogosto se pozablja, da ko se obnovljiva energija pravilno uporablja za zadovoljevanje potreb določene države ali regije, torej z dostopno in zanesljivo uporabo, **razlog za spore** glede naravnih virov, kot so fosilna goriva, izgine. Posledično fosilni viri ostanejo tam, kamor spadajo: v zemlji.

- Državljeni s strešnimi sončnimi kolektorji postanejo bolj okoljsko ozaveščeni in iz prve roke uživajo prednosti trajnostnih rešitev: zaščito svoje neposredne okolice pred toplogrednimi plini, hkrati pa s svojo vlogo proizvajalcev postanejo pomembni akterji v celotni proizvodni verigi.

Kaj pa ...

... minimalna, ampak vseeno realna okoljska škoda, ki jo povzročata vetrna in sončna energija?

Pot naprej: staro, novo, prihodnost

- Vsaka oblika pretvorbe (ali proizvodnje) energije posega v naravo in ima zato »nenaravne« stranske učinke. Nekatere tehnologije so bolj škodljive, druge pa manj. Obnovljive tehnologije, kot so vetrne turbine in sončni kolektorji, so najbolj podnebno neoporečne rešitve za proizvodnjo električne energije, kot tudi energije na splošno. Zaradi proizvodnega procesa niso popolnoma brez onesnaževanja. Za zdaj pa so najbolj nevtralne rešitve, ki so nam dostopne. **V primerjavi s kurjenjem fosilnih goriv, vključno z zemeljskim plinom, ali uporabo jedrske energije z njenimi številnimi škodljivimi posledicami za naše zdravje in naravno okolje so nedvomno boljša rešitev.**
- Zdaj se razvijajo tudi rešitve, kot je tehnologija zelenega vodika, ki se odzivajo na omenjene izzive, ki se pojavljajo med različnimi industrijskimi procesi, vključno s postopkom proizvodnje sončne fotovoltaike. Predvideva se, da bo, dolgoročno gledano, to vprašanje v celoti rešeno (2030–2050).
- Napredek je bil dosežen tudi pri zmanjševanju hrupa vetrnih turbin in ublažitvi negativnih učinkov na ptice selivke. Življenjska doba sončnih kolektorjev se je podaljšala in njihova

velikost se je zmanjšala, zato zdaj zavzamejo manj prostora in porabijo manj virov.

- Ne pozabimo tudi na okoljsko škodo in zdravstvene posledice, ki so jih povzročili premogovniki, da ne omenjamo odprtih jam lignita, ki jih nikakor ne moremo primerjati z minimalnimi stranskimi učinki, ki jih povzročajo obnovljivi viri energije. Cele vasi in pokrajine so bile obrnjene na glavo; ljudje so izgubili zemljo in so se morali preseliti. Vodne črpalke morajo vedno delovati, da se rudniki premoga ne bi sesedli. In gladina podtalnice je močno prizadeta zaradi poplavljenih odprtih jam. Obnovljiva energija je z vsemi svojimi prednostmi in slabostmi edini način, da se človeštvo lahko spopade z močnimi vplivi globalnega segrevanja, tako z vidika blaženja kot prilagoditve. Zaradi vpliva podnebne krize na pomanjkanje vode v mnogih državah in regijah je treba več vlagati tudi v sončno energijo, veter in biomaso. Povišanje vodne gladine bo pomenilo, da vodna energija ne bo več tako zanesljiva kot nekoč. Poleg tega bo to odvisno od razsežnosti podnebne krize, ki jo je mogoče znatno omiliti s širitvijo rabe obnovljivih virov, kar bi v prihodnjih letih v zameno zagotovilo dostop do pitne vode.

Kaj pa ...

... mnenja, ki jih včasih slišimo v Jugovzhodni Evropi, da gre pri vsem tem ozaveščanju o podnebj in promociji obnovljivih virov le za zagotavljanje trga za velike proizvajalce sončne in vetrne energije, kot je Nemčija?

Pot naprej: preskakovanje

- Podnebna kriza je resnična, o tem ni dileme. Potrebujemo čim boljša demokratična orodja, da omogočimo družbeno pravičen energetski prehod na obnovljive vire, ki bodo koristili vsem. Tisti, ki ne prepoznajo povezave med podnebno krizo in družbeno pravičnostjo, bodo

enako odgovorni kot tisti, ki zanikajo globalno segrevanje (glej 1. poglavje, stran 18). Odgovor na zaskrbljenost, da je spodbujanje rabe obnovljivih virov energije del tržne strategije velikih proizvajalcev sončne in vetrne energije, kot je Nemčija, je, da imajo od dodane vrednosti dobiček predvsem gospodarstva v razvoju, ki vstopajo v proizvodnjo in dobavne verige. Te koristi je v avtomobilskem sektorju mogoče opaziti že danes (glej 2. poglavje, stran 48).

Kaj pa ...

... spodbujanje rabe obnovljivih virov energije, kadar samo vlaganje v obnovljive vire energije ni dovolj za boj proti tveganjem, ki izhajajo iz podnebne krize? Sploh če ni ustreznih vzporednih ukrepov, kot je na primer energetska učinkovitost, ki bi preprečili nadaljnjo rast povpraševanja?

Pot naprej: zmanjšanje porabe je pomembnejše od energetske učinkovitosti

- Obnovljivi viri so po svoji naravi bolj energetsko učinkoviti viri. Res pa je tudi, da so vzporedno **potrebne naložbe v energetska učinkovitost**, če želimo zmanjšati povpraševanje po energiji. Zmanjšanje absolutne porabe energije z izvajanjem celovitih strukturnih sprememb, da bi zmanjšali povpraševanje po energiji v vseh sektorjih, bi morala spremljati uporaba najbolj energetska učinkovitih tehnologij. Ta naložba bo sama po sebi ustvarila nova delovna mesta, ki bodo dolgoročno koristna za gospodarstvo (glej 2. poglavje, stran 37).

Kaj pa ...

... dejstvo, da so številne države, ki izvajajo koncepte energetskega prehoda, bogate ekonomije z ogromnim tehnološkim, gospodarskim in finančnim potencialom? Njihov položaj je popolnoma drugačen od položaja večine srednjevzhodnih in jugovzhodnih evropskih držav.

Pot naprej: trend se kaže tudi na globalnem jugu

- Večina držav Vzhodne in Jugovzhodne Evrope ima bistveno večji potencial za sonce in veter kot na primer Nemčija. Že danes jih lahko uporabimo stroškovno učinkovito.
- Obnovljive tehnologije, zlasti vetrna in sončna, so cenovno dostopne in se že uspešno uporabljajo po vsem svetu, saj jih ni ravno težko razumeti. Ni čudno, da si vse več držav v razvoju, kot je na primer Maroko, prizadeva za energetske prehode. Niti ni presenetljivo, da strateški akterji, kot je na primer Kitajska, svoj inovativni in proizvodni potencial usmerjajo v proizvodnjo obnovljivih virov energije.

Kaj pa ...

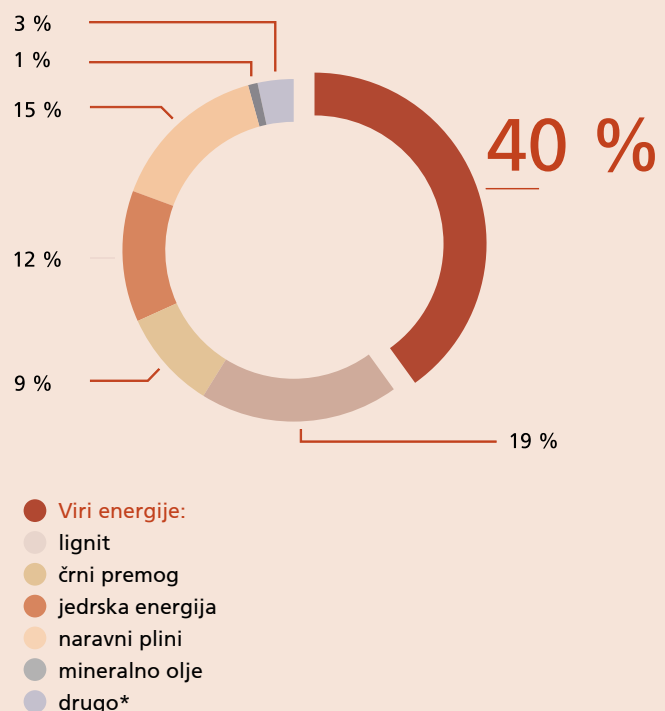
... dejstvo, da je obnovljiva energija odvisna od vremenskih razmer in ne od dejanskih potreb po energiji?

Pot naprej: še večja stabilnost

- Če je proizvodnja energije v glavnem odvisna od obnovljivih virov energije, energetska varnost ni več tako skrb vzbujajoča kot prej. Varnostni izzivi, ki so jih predstavljali običajni viri energije, so bili v preteklosti večji. Dejansko je energetska varnost že ogrožena zaradi kritičnega delovanja običajne, centralizirane proizvodnje energije. Ne moremo napovedati, kdaj bo treba ustaviti premogovno ali jedrsko elektrarno za nujno vzdrževanje. Posledice so v centraliziranem sistemu z manj napravami veliko hujše. Da ne omenjamo dejstva, da je večina držav močno odvisna od uvoza fosilnih energetskih virov, kot sta nafta in plin. Zato je njihov energetski sistem občutljiv na gibanje tržnih cen in politično nestabilnost v izvoznih državah.
- Res je, da se tok obnovljivih virov spreminja. Toda večinoma vemo, kdaj bo sončno ali

vetrovno, in znanost nam omogoča natančne in pravočasne napovedi. V kombinaciji z inovativnimi tehnologijami, kot so pametni števeci in omrežja, **je pretok energije varnejši in stabilnejši kot kadar koli prej.**

- Če obstajajo zadostne skladiščne zmogljivosti in regionalna integracija elektroenergetskih omrežij deluje normalno, se je mogoče brez strahu soočiti z naravnimi spremembami. Zanesljivost električnega omrežja v Nemčiji ni trpela, čeprav so obnovljivi viri energije leta 2019 dosegli več kot 40-odstotni delež v proizvodnji električne energije. Raziskovalne študije in celo analize, ki so jih izvedli operaterji prenosnih sistemov, so pokazale, da je v mnogih državah uporaba 100-odstotno obnovljivih virov že izvedljiva.

OBNOVLJIVI VIRI ENERGIJE ŽE POKRIVAJO 40 %, POSPEŠIMO NA 100 %

Četrty del: Zdravstvena zaščita in kakovost zdravstvenega varstva sta samoumevni koristi obnovljivih virov energije.

1. Varovanje našega zdravja in zdravja naših otrok je najdragocenejša korist prihodnosti, ki temelji na obnovljivi energiji. V prvi vrsti bodo obnovljivi viri energije **znatno zmanjšali onesnaženost zraka** in **rešili do sedem milijonov življenj na leto po vsem svetu**. Med drugim tudi življenje otrok, ki so žrtve prezgodnje smrti zaradi onesnaženega zraka (glej tudi 5. poglavje, stran 90).¹⁶ Emisije majhnih delcev (PM 2,5) iz elektrarn na premog so največji industrijski vir arzena in živega srebra v zraku. Znano je, da povzročajo bolezni srca in ožilja ter se lahko širijo na razdalji več kot 1000 km. Poleg tega bi bilo mogoče precejšnja sredstva v sistemu javnega zdravstva, ki so zdaj namenjena zdravljenju bolezni dihal zaradi onesnaženja, prerazporediti in uporabiti za druge namene, kot je brezplačno zdravstveno varstvo otrok. Obnovljiva energija lahko odpravi resne težave s smogom v številnih urbanih območjih. Ker raziskave kažejo, da so ogrevanje gospodinjstev in industrijske dejavnosti skupaj s prometom glavni viri emisij, bo zamenjava obratov na premog z obnovljivimi viri pomagala očistiti zrak v velikih mestih in zmanjšati prisotnost smoga.
2. Med pandemijo bolezni covid-19 so številne študije pokazale, da so ljudje, ki so bili izpostavljeni onesnaženemu zraku, bolj verjetno v rizični skupini in bi zato bolj trpeli, če bi se okužili, kot tisti, ki živijo na območjih z nizkim onesnaženjem.
3. Premogov pepel, odpadki, ki nastane pri kurjenju premoga, vsebuje tudi zelo strupene težke kovine, ki lahko povzročijo raka in bole-

ni živčnega sistema. Ker pogosto ni ustrezno odstranjen, onesnažuje tako zemljišča kot tudi podtalnico.

- Razlitja nafte so povzročila številne okoljske katastrofe in ogromno človeškega trpljenja. Vsi poznamo podobe onesnaženih kmetijskih zemljišč ali umirajočih morskih ptic, to je že dobro znan pojav. Tveganja razmeroma novih tehnologij fosilnih goriv, kot je fracking, pa postajajo šele zdaj zares očitna.
- V primerjavi z delovnimi mesti v premogovništvu, ki so znana kot visoko tvegana in imajo ljudje, ki jih opravljajo, resne zdravstvene posledice večinoma v starosti, **delovna mesta v sektorju obnovljivih virov zagotavljajo visoke standarde zdravja in varnosti** pri delu (glej tudi 2. poglavje, stran 28).

Kaj pa ...

... pomislek, da na stopnjo onesnaženosti zraka in smoga v določenih mestih ali območjih vplivajo vremenske in podnebne razmere, ki so pogojene z geografsko lego in naravo?

Pot naprej: čiščenje zraka

- Medtem ko naravne vremenske in podnebne razmere vplivajo na stopnjo onesnaženosti zraka in smoga, so predvsem velike količine fosilnih goriv v energetiki, prometu in gradbeništvu in dodatek lesa v ogrevanju tiste, ki ustvarjajo onesnaženje, ki močno vpliva na naše zdravje in okolje. Skopje na primer je resda mesto v dolini in je pozimi manj zračno. Res pa je tudi, da stopnja onesnaženosti narašča v urbanih območjih, kjer je gostota prebivalstva večja, kar ustvarja »ugodne« pogoje za večjo koncentracijo delcev v zraku in večjo možnost onesnaženja. Obstajajo številni primeri, ki kažejo, da se je smer razvoja spremenila, ko so ustvarili samozadostna območja obnovljivi-

ve energije. Ti pozitivni primeri so kašipot za preostale, da sledijo primerom dobre prakse. Hkrati prikazujejo, kako maksimirati ključne prednosti združevanja naravnih danosti in tehnološkega napredka, do katerega lahko dostopa naša generacija. Na primer majhno mesto Koprivnica na Hrvaškem postaja s pomočjo financiranja EU in lokalnega inovativnega duha priznано vodilno mesto na področju trajnostnega razvoja po vsej Evropi. Kar dela to hrvaško mesto edinstveno, je njegova integrirana politika socialnega in ekološkega urbanega razvoja, kjer se energetske izzivi obravnavajo skupaj z revščino in drugimi vprašanji, s katerimi se spoprijemajo marginalizirane skupine.

Kaj pa ...

... zaskrbljenost, da obnovljivi viri energije zaradi naše nesorazmerne razdelitve koristi morda ne bodo izboljšali kakovosti našega življenja ali pa jo bodo celo dodatno ogrozili?

Pot naprej: spodbujanje družbenega napredka

- Močna povezava med obnovljivo energijo in človekovim razvojem je podprta s študijo IRENA, ki kaže štiriodstotno povečanje blaginje ljudi; to je kazalnik, ki je neposredno povezan s kakovostjo življenja. Poleg tega bodo ambiciozne politike na področju obnovljive energije podprle močna obstoječa gibanja, kot je »Barefoot College« v Indiji, katerih cilj je spoprijeti se z energetske revščino in izboljšati kakovost življenja in zdravja otrok ter žensk v številnih skupnostih. Decentralizirana obnovljiva energija skupaj s trenutnim tehnološkim napredkom lahko s črpanjem, proizvodnjo in dostavo vode za gospodinjstva in namakanje izboljša dostop do čiste in pitne vode na oddaljenih območjih, s čimer vpliva tudi na varnost preskrbe s hrano.
- Poleg tega se poudarek varnostnih vprašanj preusmerja na nekonvencionalne konflikte in konflikte na podlagi virov, zato bi nam izko-

riščanje obnovljivih virov energije nedvomno pomagalo premagati nekatere varnostne grožnje. Raba obnovljivih virov bo namreč olajšala sprejemanje ukrepov za blaženje in prilagajanje odzivov na posebne podnebne izzive, kot so podnebne migracije in konflikti. Manjše kot je povpraševanje po nafti, premogu ali plinu, večja je verjetnost, da se bodo konflikti, povezani s fosilnimi gorivi, končali.

- Ne nazadnje bi to spremenilo tudi geopolitične strukture moči in se izražalo v novih interesnih področjih za močne akterje in potencialni prerazporeditvi konfliktov. Prav zato je pomembno, da se prehod na dekarbonizirano gospodarstvo zgodi le z dobro načrtovano, strukturirano in vključujočo energetsko preobrazbo, ki se izvede na demokratičen in decentraliziran način.

Za kaj si prizadevamo?

- Bi demokracijo, kakršno poznamo danes, dosegli brez volitev ali uvedbe nekaterih zapletenih postopkov glasovanja ali če bi bilo glasovanje omejeno na določene skupine? Odgovor je vsekakor ne. Za demokratizacijo energetskega sistema moramo poenostaviti tudi postopke majhnih **naložb v obnovljive vire energije, tako da bodo takšne naložbe dostopne vsem in bodo vodile v energetsko povezano družbo.**
- Rešitve, kot so sistemi za prijavo na enem mestu in poenostavljeni postopki prijave, bi lahko spodbudile decentralizirano sončno proizvodnjo, zlasti napeljave na stanovanjskih strehah. Hkrati bi lahko prispevale k najpomembnejšim ciljem energetskega prehoda, to so **okoljska združljivost in družbene ter ekonomske koristi za delavce, prebivalce in podjetja.** Preglednosti in dobrega upravljanja se morajo držati energetska podjetja v državni lasti ter v nekaterih državah obstoječi monopoli in oligopoli. Energetske

politike bi morale pustiti proste roke gospodinjstvom in lokalnim energetskim projektom. Dobre prakse, kot je primer majhnega nemškega mesta Wolfhagen, energetske zadruge ter tisoči posameznikov in mala podjetja v Jugovzhodni Evropi kažejo, kako izvedljiv je ta pristop v različnih pogojih. Mnoge od teh pobud in tudi neodvisni posamezniki so pripravljeni podpreti tudi napredne akterje v njihovih prizadevanjih za pravičen energetski prehod in definiranje prihodnosti našega življenja na Zemlji.

- Evropska unija in Energetska skupnost sta pokazali veliko zanimanje za podporo projektom energetskega prehoda. Prav tako trdo podporo nudi Evropski zeleni dogovor, ki je močan instrument za doseganje ogljično nevtralne celine. Na koncu koncev je tudi **politična volja neizkoriščen obnovljivi vir**, ki ga morajo izkoristiti in uporabiti progresivni akterji, v idealnem primeru že v tem trenutku.

Opombe in viri

Opombe

- ¹ Izraz »prozumer« je opredeljen kot aktivni potrošnik, ki izdelek hkrati porabi in proizvaja. V energetskem sektorju je »prozumer« nekdo, ki istočasno proizvaja in porablja energijo. To omogoča porast novih povezanih tehnologij in nenehno povečevanje rabe obnovljive energije, kot sta sončna in vetrna, skupaj z vključitvijo v naše elektroenergetsko omrežje, kar je omogočilo tudi ustrezno zakonodajno okolje.
- ² August, W., Valeria, J. S., Jan, P. et al. (2018): Statistical Evidence on the Role of Energy Cooperatives for the Energy Transition in European Countries (zadnji dostop 22. 5. 2020).
- ³ The Conversation (2019): This small German town took back the power – and went fully renewable (zadnji dostop 17. 6. 2020).
- ⁴ Evropska komisija, Generalni direktorat za energijo (2019): Europeans' attitudes on EU energy policy, dosegljivo na: Europeans' attitudes on EU energy policy – Publications Office of the EU, stran 6 (zadnji dostop 30. 4. 2020).
- ⁵ RES Foundation (2018): Energy poverty in the Western Balkans, Sustainability Forum of the Energy Community. Dunaj, dosegljivo na: <http://www.resfoundation.org/> (zadnji dostop 22. 5. 2020).
- ⁶ EU Energy Poverty Observatory (2018): Indicators & Data: Inability to Keep Home Adequately Warm, dosegljivo na: <https://www.energypoverty.eu/indicator?primaryId=1461> (zadnji dostop 30. 4. 2020).
- ⁷ Evropska komisija, Generalni direktorat za energijo (2019): Europeans' attitudes on EU energy policy, dosegljivo na: Europeans' attitudes on EU energy policy – Publications Office of the EU, stran 6 (zadnji dostop 30. 4. 2020).
- ⁸ Ibid.: 10.
- ⁹ Evropska komisija, Generalni direktorat za energijo (2019): Benchmarking smart metering deployment in the EU-28, dosegljivo na: Benchmarking smart metering deployment in the EU-28 – Publications Office of the EU, stran 20 (zadnji dostop 30. 4. 2020).
- ¹⁰ Pyrkalo, Svitlana (2019): EBRD finances smart metering breakthrough in Montenegro. EBRD (zadnji dostop 5. 5. 2020).
- ¹¹ Naslednji argumenti se nanašajo predvsem na proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov. To je zato, ker bo elektrika verjetno igrala pomembno vlogo v vseh gospodarskih sektorjih, od mobilnosti do industrijskih aplikacij in ogrevanja. Vse se ne bo napajalo na elektriko, toda elektrika iz obnovljivih virov bo postala temelj tudi za proizvodnjo na primer zelenega vodika ali e-goriva.
- ¹² Tudi če upoštevamo stroške večjega energetskega omrežja, potrebnega za decentraliziran sistem obnovljivih virov energije, in višje kapitalske stroške, bi imel sistem s 95-odstotnimi obnovljivimi viri enake stroške ali pa bi bil celo cenejši od sistema, ki deluje pretežno na premog, ob skromni ceni CO₂ za 20 evrov na tona leta 2050. Do sredine leta 2019 pa je cena že dosegla 25 evrov na tona.
- ¹³ IRENA (2018): Renewable Energy: A Gender Perspective, 31, dosegljivo na: Renewable energy (zadnji dostop 8. 5. 2020).
- ¹⁴ Negativne učinke premoga in premogovega prahu na zdravje so raziskovali že pred leti; celostne študije so bile objavljene že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja (na primer <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1638110/>).
- ¹⁵ Our World in Data (2014): Global electricity production by source (zadnji dostop 7. 7. 2020). Za več informacij glej <https://ourworldindata.org/energy#all-charts-preview>.
- ¹⁶ Za več informacij glej https://www.who.int/health-topics/air-pollution#tab=tab_1.

Viri

<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/15815.pdf>

[Renewable Energy Benefits: Leveraging Local Capacity for Solar PV](#)

[Causes, Effects and Solutions to Smog Pollution](#)

[Residential heating with wood and coal](#)

Karagulian, Federico, Belis, Claudio A., Dora, Carlos Francisco C., Prüss-Ustün, Annette M., Bonjour, Sophie, Adair-Rohani, Heather and Amann, Markus (2015): Contributions to cities' ambient particulate matter (PM): A systematic review of local source contributions at global level (zadnji dostop 16. 4. 2020: <https://er.elsevier.com/reader/sd/pii/S1352231015303320?token=9B7152FEA099090454C590ADB5F95BE7F68F7687A5851835FE-A7ED1661460CD543EFD31FF7AD170D6A138312E6A8DEEA>)

[Renewable energy benefits: Understanding the socio-economics](#)

<https://books.google.de/books?id=KkCLDwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Jeremy+Rifkin%22&hl=de&sa=X&ved=0ahUKEwjNzIXX3orpAhXNnOAKHbP6DgMQ6AEITzAE#v=onepage&q&f=false>

[Green jobs and occupational safety and health:](#)

[Climate victory: Companies put Poland's last new coal](#)

<http://library.fes.de/pdf-files/fes/15665.pdf>

<https://www.irena.org/publications/2019/May/Renewable-power-generation-costs-in-2018>

https://www.agora-energiawende.de/fileadmin2/Projekte/2016/Stromwelten_2050/Agora_Gesamtkosten-Stromwelten-EN_WEB.pdf

https://www.leopoldina.org/uploads/tx_leopublication/2019_Stellungnahme_Klimaziele_2030_Final.pdf

<https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/local-energy-ownership.pdf>

<https://irena.org/publications/2020/May/Tracking-SDG7-The-Energy-Progress-Report-2020>

<https://ourworldindata.org/energy#all-charts-preview>

https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b891cfb7-d50f-11e9-b4bf-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Searchresult&WT.ria_c=37085&WT.ria_f=3608&WT.ria_ev=search

<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/amman/15614.pdf>

5

Družbeno pravična preobrazba mobilnosti

Preobrazba mobilnosti ponuja izjemne možnosti za izboljšanje kakovosti življenja. Glede na nenehno naraščajoče emisije CO₂ v sektorju je nedvomno potrebna preobrazba — in ta se že dogaja, saj na stotine mest začanja izvajati koncepte pametne in trajnostne mobilnosti. Te pobude izboljšujejo življenja svojih državljanov, mestne prostore spreminjajo v bolj zelene in prijaznejše do skupnosti, lokalna gospodarstva delajo močnejša, čas upravljajo pametneje, družbe postajajo bolj pravične in okolje delajo čistejše za nas in prihodnje generacije.

V tem poglavju bomo temo preobrazbe mobilnosti proučevali z zelo različnih strani: začeli bomo s koristmi preobrazbe mobilnosti za državljane in skupnosti, proučili zdravstvene koristi (prvi del) in bivalne skupnosti (drugi del) ter

družbeno pravičnost (tretji del). Nato si bomo ogledali gospodarske vidike prehoda na mobilnost in se najprej osredotočili na koristi za gospodarstvo kot celoto (četrti del), nato še posebej na avtomobilsko industrijo (peti del).

Dobro jutro, zbiramo podpise za varno kolesarsko stezo na tej cesti ...

Na pomoč! Ta deklica želi omejiti našo svobodo!

Prvi del: Trajnostna mobilnost: nujna za varen in zdrav življenjski slog.

Da bi danes in v prihodnosti lahko živeli zdravo, moramo spremeniti naše sisteme mobilnosti. Razlogov za to je pet: onesnaževanje zraka, prometne nesreče, onesnaževanje s hrupom, premalo gibanja in ne nazadnje tudi omejitve podnebne krize.

1. **Onesnaženost zraka je vodilni okoljski dejavnik tveganja za zdravje na svetu**, ki povzroči sedem milijonov prezgodnjih smrtnih primerov na leto (glej tudi poglavje 4, stran 83).¹ Medtem ko se večji strupeni delci zataknejo v naših pljučih, kar povzroča pljučnega raka, kronično obstruktivno pljučno bolezen ali okužbe dihal, pa po drugi strani manjši delci dosežejo krvni

obtok, kar vodi do kapi ali srčnega napada. Poleg elektrarn na premog je promet eden glavnih virov tega zdravstvenega tveganja. Leta 2015 je promet povzročil 11,4 odstotka prezgodnjih smrtnih primerov zaradi onesnaženja

zraka in približno za bilijon dolarjev škode za zdravje.² Močno onesnaženje zraka zaradi prometa pa ni prizadelo samo Azije: številna mesta v Srednji in Vzhodni Evropi »tekmujejo« za problematično priznanje najslabše svetovne kakovosti zraka, zlasti pozimi: od Varšave do Almatyja so naše prestolnice zastrupljene s smogom, včasih je celo onemogočeno pristajanje letal, ker pristajalna steza ni vidna. Po pričakovanjih naj bi se svetovno prebivalstvo do leta 2050 povečalo na 9,7 milijarde, 70 odstotkov teh ljudi pa naj bi živelo na urbanih območjih. Kot rezultat **se bodo letne emisije v mestnem prometu podvojile**,³ razen če sprejmemo stroge politike in ukrepe za zaježitev emisij v prometu. Glede na omenjena dejstva bi se lahko vprašali, zakaj so zdravstvena opozorila na vsakem zavojčku cigaret, ne pa tudi na vsakem avtomobilu.

2. Da bi lahko spet dihali svež zrak, **je treba preprosto povečati število dobrih praks na domestitve prevoza na osnovi fosilnih goriv z zdravimi in trajnostnimi alternativami**. Samo v projekt »Civitas« je bilo vključenih 800 primerov trajnostne mobilnosti v evropskih skupnostih, vsako leto pa se v okviru Evropskega tedna mobilnosti predstavi⁴ na stotine novih projektov, ki so odličen vir navdiha.⁵ Projekti segajo od izboljšanja javnega prevoza z ničnimi ali nizkimi emisijami (podzemna železnica, vozni park e-avtobusov, vlaki in tramvaji, ki delujejo na obnovljive vire energije) preko kolesarskih omrežij (vključno z varnimi kolesarskimi stezami in kolesarskimi avtocestami, servisi koles, varnimi kolesarskimi garažami ali najemi koles) do multimodalnih shem, ki omogočajo prožno kombinacijo različnih vrst prevoza znotraj ene poti (javni prevoz, kolesa in električni ali vodikovi avtomobili, ki jih lahko varno pustite pri objektih »parkiraj in vozi« zunaj središča mesta).⁶ **Mestna središča po**

vsem svetu se spreminjajo v območja z nizkimi emisijami ali popolnoma brez avtomobilov, pri čemer je Pariz, nekoč avtomobilsko središče, eden vodilnih primerov.⁷

3. **Število resnih prometnih nesreč je mogoče zmanjšati** tudi s preobrazbo mobilnosti. Skupno 70 odstotkov ljudi, umrlih v prometnih nesrečah na mestnih cestah, je »ranljivih udeležencev v prometu«, kot so pešci ali kolesarji.⁸ To pomeni, da **so znova najbolj ogroženi najšibkejši člani naše družbe** — marginalizirani ljudje, ki s kolesi vijugajo med športnimi enoprostorci, ali starejši pešci, ki prečkajo cesto. Navadili smo se, da živimo v mestih, kjer so igrišča ograjena, da naših otrok ne bi povozil avtomobil, namesto da bi omejili dostop avtomobilom in si omogočili prosto gibanje. Na srečo so se številne države začele ukvarjati s tem problemom, Poljska je na primer ena vodilnih držav pri zmanjševanju števila prometnih nesreč na urbanih območjih.⁹

4. **Onesnaževanje s hrupom**, ki je pomemben zdravstveni problem, zlasti v gosto naseljenih vele mestnih območjih, se znatno zmanjša s kolesarjenjem in hojo. Pri daljših razdaljah se lahko uporablja tudi javna ali individualna e-mobilnost.

5. Poleg tega je, namesto da bi se v naše drage telovadnice odpravili z avtom, ceneje in pogosto celo učinkoviteje hoditi ali kolesariti: »Za večino ljudi so najlažje in najbolj sprejemljive oblike telesne dejavnosti tiste, ki jih je mogoče vključiti v vsakdanje življenje. Primeri vključujejo hojo ali kolesarjenje, namesto da bi potovali z avtomobilom.«¹⁰ **Kurjenje maščob namesto kurjenja fosilnih goriv pomaga zvišati pričakovano življenjsko dobo**, na primer z zmanjšanjem tveganj za srčno-žilne težave ali debelost.
6. Ne nazadnje preobrazba mobilnega sektorja ne prinaša le neposrednih koristi za zdravje

(na primer, da te ne povozijo), temveč tudi **posredne koristi z omejevanjem podnebne krize** (glej tudi 1. poglavje, stran 23). Prometni sektor predstavlja četrtno vseh emisij CO₂ v EU. In to je tudi **edini sektor, v katerem emisije še vedno naraščajo**. V primerjavi z letom 1990 se je raven emisij v tem sektorju povečala za 25 odstotkov.¹¹ Ker so mesta odgovorna za 70–75 odstotkov svetovnih emisij ogljika,¹² ne smemo pobegniti pred intenzivnimi, usmerjenimi prizadevanji za preobrazbo urbane mobilnosti, če želimo doseči bistvene podnebne cilje. To je mogoče s pobudami, kakršna je »C40 Cities«, ki združuje 16 mrež in 96 podnebno ambicioznih mest po vsem svetu. Med njimi se ustvari 25 odstotkov svetovnega BDP, pomagajo pa si medsebojno posnemati, izboljšati in pospešiti podnebne ukrepe na področju blaženja, prilagajanja in trajnosti. Projekt trenutno obsega impresivnih 1543 akcij in ukrepov na področju mestnega prometa.¹³

Kaj pa ...

... stroški prenove urbane mobilnosti? Mesta so že desetletja načrtovana z upoštevanjem individualne mobilnosti z avtomobili.

Pot naprej: preobrazba mobilnosti se obrestuje

1. Najprej moramo upoštevati stroške, ki jih že plačujemo za trenutni sistem mobilnosti — stroške naših zdravstvenih sistemov, stroške globalnega segrevanja (glej 1. poglavje, stran 25) in seveda izgubo življenj, ki je ne moremo oceniti z denarjem.
2. Drugič, trajnostno infrastrukturo, kot so kolesarske steze in cone za pešce, je ceneje zgraditi in vzdrževati kot ceste.
3. Tretjič, mesta in skupnosti lahko uvedejo politike za prerazporeditev denarja med ljudmi, ki si lahko privoščijo avto, da bo varna in pri-

ročna mobilnost dostopna vsem. Možnosti so različne, od mestnih cestnin, višjih parkirnin do fiksnih plačil (ali celo dražb) za dovoljenja za lastništvo avtomobila. Dovoljenja, ki jih kupijo lastniki avtomobilov, lahko vključujejo tudi letno vozovnico za javni prevoz, kar je dodatna spodbuda, da se ne vozite v središče mesta s svojim avtomobilom.

4. Četrtrič, obstaja več možnosti zunanjega financiranja, na primer v okviru novega zelenega dogovora EU. Pobuda »Evropski teden mobilnosti« je lahko navdihujoče izhodišče.¹⁴

Kaj pa ...

... nezadostno število kolesarskih stez, ki ne zagotavlja prave mobilnostne alternative?

Pot naprej: sprememba političnih prioritet

- ***Kot kaže na stotine mest po vsem svetu, je dobro zasnovana in obsežna mreža kolesarskih stez*** posledica pravih politik lokalnih oblasti, pa tudi pametnega urbanega načrtovanja in upravljanja mobilnosti.
- Število mest, ki gradijo nove kolesarske steze, se je močno povečalo med krizo covid-19, ko je vedno več državljanov iz kleti pripeljalo kolesa (kot na primer v Gruziji) ali si kupilo nova (zaradi česar so kolesa v trgovinah v Italiji in na Nizozemskem razprodana) in začelo kolesariti na delo po zapuščenih cestah. Številna mesta so se na to vedenjsko spremembo svojih prebivalcev hitro prilagodila z vzpostavitvijo novih kolesarskih stez, mesto Bogota pa je v tem pogledu postalo svetovni trend.¹⁵ Nekatera mesta so celo spremenila »običajne« ceste v kolesarske ulice skoraj brez stroškov — preprosto tako, da so postavila prometni znak in na asfalt poškropila simbole, da je desni pas zdaj rezerviran za kolesarje, ki vozijo po desni strani, levi pas pa za kolesarje na levi.

- ***Da bi okrepili ta pozitiven trend, mora biti kolesarjenje primerno za vse.*** Danske študije kažejo, da se večina kolesarjev odloči za kolo, ker je hitro in enostavno prevozno sredstvo, ne pa zato, ker je poceni.¹⁶ Zato je treba kolesarske steze graditi po treh merilih: biti morajo varne pred (stoječimi in premikajočimi se) avtomobili, morajo biti dovolj velike za kolesarje, ki potujejo z različno hitrostjo (tj. kolesarje, ki prehitevajo tovorna kolesa), in vsem kolesarjem morajo omogočiti hitro pot do cilja. To lahko zagotovimo s kompleksnejšimi spremembami, na primer z namestitvijo kolesarskih avtocest ali prevozov ali preprosto s programiranjem semaforjev glede na povprečno hitrost kolesarjev namesto glede na hitrost avtomobilov.

Kaj pa ...

... zaskrbljenost, da preprosto nismo pripravljeni na »multimodalnost«? Koncept se sliši dobro za integracijo različnih načinov prevoza na eni poti, ki je prilagojena individualnim potrebam po mobilnosti. Toda nekaterim mestom se to vseeno zdi nedosegljiva utopija.

Pot naprej: učimo se iz primerov dobre prakse

- Multimodalnost vključuje pametno integracijo različnih načinov mobilnosti — kot alternative individualnemu avtomobilskemu prometu v usklajeno infrastrukturo na enem samem potovanju. To je absolutno prava pot do trajnostne mobilnosti in se že izvaja v številnih mestih, tudi v Vzhodni Evropi (Gdansk, Riga, Vilna, Rostock in druga mesta¹⁷). Nekatera od teh mest imajo na voljo brezplačne aplikacije za načrtovanje posamezne poti z različnimi načini prevoza — javnim prevozom, izposajo skupnostnih avtomobilov, mestnih koles, uporabo kolesarskih stez in hoje. Z infrastrukturo, ki vključuje stojala za kolesa na avtobusih

in vlakih, dovolj parkirnih mest za kolesa na železniških in avtobusnih postajah, večnamenske informacijske točke na javnih prostorih itd., je multimodalnost lahko rešitev zlasti za mestna, pa tudi za daljša potovanja.

Kaj pa ...

... količina emisij, ki jih povzročajo gospodarska vozila, kot so tovarne ladje ali javni avtobusi?

Pot naprej: zmanjšanje emisij pri vseh načinih transporta

- Dejstvo, da so tovarne ladje odgovorne za velik del emisij CO₂, proizvedenih v prometnem sektorju, pomeni, da jih je treba strožje omejiti. Statistika emisij kaže, da takšne omejitve resnično zmanjšujejo emisije. Toda to ne pomeni, da se ne bi smeli preusmeriti na okolju prijaznejša sredstva mobilnosti na urbanih in podeželskih območjih, kot so vlaki, ki vozijo na obnovljive vire energije, itd. Konec koncev

vsak dan vdihavamo strupene izpušne pline, ne glede na to, kako visoka ali nizka je raven emisij tovornih ladij.

- Kar zadeva ogljični odtis javnega prevoza, je res, da skoraj 80 odstotkov javnih avtobusov v Evropi še vedno vozi na dizelska goriva, avtobusi pa so glavni nosilec javnega prevoza po vsem svetu (več kot 80 odstotkov svetovnega javnega prevoza¹⁸). Toda prehod z dizelskega na biogorivo ali e-avtobuse že poteka v več sto mestih, vključno s Parizom, ki namerava do leta 2025 preiti na 100-odstotni vozni park »zelenih avtobusov«, in Berlinom, ki meri na leto 2030, s podporo različnih shem in spodbud finančnih subvencij.¹⁹ Poleg tega številna mesta Srednje in Vzhodne Evrope še vedno upravljajo električna omrežja »trolejbusov«, ki jih je treba posodobiti, tako da bodo lahko sestavni del nizkoogljičnega omrežja javnega prevoza.

Drugi del: Trajnostna mobilnost je življenjskega pomena za razvoj mest, javni prostor in kakovost življenja.

Raziskave kažejo, da se mesta z napredno trajnostno politiko mobilnosti (kot so Dunaj, München, Amsterdam, Köbenhavn ali Praga, Varšava, Vilna in druga v Srednji Evropi) uvrščajo najvišje na seznamih kakovosti življenja in svojim državljanom zagotavljajo najboljše okolje in življenjske razmere na svetu.²⁰

K boljši kakovosti življenja v mestih lahko prispevamo s poudarkom na vzorcih mobilnosti na dva glavna načina

1. Dodelitev več prostora ljudem in manj prostora avtomobilom z nadgradnjo obstoječih urbanih struktur.

- Številne državljske pobude nas pozivajo, da **ponovno zavzamemo ulice**,²¹ saj opozarjajo na veliko neusklajenost med mestnim prostorom, namenjenim posameznim avtomobilom, in prostorom, ki je na voljo vsem.²² Tipično parkirišče (in avtomobili so dejansko parkirani večino svoje življenjske dobe) je veliko 11 m² — samo predstavljajte si, koliko prostora nenehno blokira mrtva pločevina, večinoma pa lastniki avtomobilov ne plačajo niti delčka povprečne cene na kvadratni meter za zemljišče v vašem mestu. Da ne omenjamo nesorazmerne razporeditve prostora, dodeljenega ulicam, na eni strani in pločnikov, kolesarskih stez in rekreacijskih površin na drugi strani. Ta **prostor je treba pretvoriti v pristen skupni prostor**, ki se uporablja ne le za drevesa in parke, ki izboljšujejo kakovost zraka in so najučinkovitejši način zniževanja temperature med vročinskimi valovi, ampak tudi **ustvarja živahnejša, bolj bivalna mesta**. Tako skupni prostor nudi več priložnosti

za srečevanje, pogovore in spoznavanje drug drugega in posledično prispeva k večji socialni koheziji in boljšemu sodelovanju.

- Osnova za takšno preobrazbo urbanih prostorov so večinoma **participativni procesi odločanja**, ki krepijo samozavest državljanov in navezanost na skupnost (glej tudi poglavji 6, stran 120, in 7, stran 135). Na primer za zelo učinkovito se je izkazalo, ko so spremembo ulic v cone za pešce ali uvedbo novih avtobusnih linij ali linij v določenih dnevih tedna uvedli **za poskusno obdobje**. Po izteku tega obdobja pa so **lokalnim prebivalcem omogočili**, da glasujejo o tem, ali naj bo sprememba trajna (kar so pogosto tudi izglasovali). Preobrazba znamenitega newyorškega Times Squara iz preobremenjenega prometnega vozlišča v cono za pešce se je začela preprosto z nekaj pisanimi stoli, ki so bili tam postavljeni nekaj mesecev. Ko je odločitev o omejitvi ali prepovedi prevoza sprejeta, bi morali lokalni prebivalci in lastniki trgovin znova sodelovati pri oblikovanju novega urbanega območja.
 - Da bi prepričali lokalne prebivalce, ki morda niso naklonjeni spremembam v urbanem okolju, imajo lokalne oblasti edinstveno priložnost, da izkoristijo svoj neposredni stik z ljudmi. Lahko jih **prepričajo z vzorom** in s svojimi vidnimi in privlačnimi primeri, kot so na primer člani mestnih svetov, ki kolesarijo na delo, ali v sodelovanju z lokalnimi podjetji svojim zaposlenim ponudijo brezplačen javni prevoz.
- ### 2. Zmanjšati potrebo po mobilnosti že na samem začetku, tako da prebivalci ne porabijo toliko časa za uporabo kakršnega koli prometa, kaj šele da v njem obtičijo.
- Sodobni, a ambiciozni urbani koncepti, kot je **»30-minutno mesto«**, so namenjeni oblikovanju mest, kjer so dom, služba, igra in druge

osnovne potrebe na 30-minutni razdalji drug od drugega. To je zapleten sistem trajnostne mobilnosti, ki zmanjšuje promet in tako izboljšuje vsakodnevno kakovost življenja v smislu zdravja, okolja, upravljanja časa, lokalnega gospodarstva in življenjskih stroškov.²³

- ***Delo na daljavo in delo na domu*** lahko prav tako pomagata zmanjšati obseg prevoza. Zlasti med krizo covid-19 so številni delodajalci in tudi zaposleni ugotovili, da je delo od doma lahko zelo učinkovito — prihrani tako denar kot čas. Navsezadnje se nihče ne mara voziti ure in ure vsak dan, bodisi z javnim prevozom ali avtom, namesto da bi ta čas raje preživel s prijatelji ali družino.

Kaj pa ...

... trgovine v mestnih središčih, do katerih ni več mogoče priti z avtom, če je središče postalo območje brez avtomobilov?

Pot naprej: povečanje privlačnosti mestnega središča

- Območja z omejenim prometom ali brez avtomobilskega prometa lahko naredijo mesta veliko bolj privlačna za mala podjetja. Obstajajo obsežne raziskave, ki kažejo, da mestna središča brez avtomobilov povečajo verjetnost, da ljudje tam porabijo denar, saj imajo čas za sprehod, ogledovanje različnih trgovin itd. To je še posebej izvedljiv argument v času, ko mestna središča »izsušuje« konkurenca s spleta in nakupovalnih središč, ki so daleč stran od centra mesta (to velja zlasti za Srednjo in Vzhodno Evropo). Čista in lepa mestna središča, primerna za življenje, imajo pomembne prednosti.
- Zato je rešitev morebitnega problema depopulacije v dobro zasnovanem omrežju javnega prevoza, v urbanem razvoju — umestitvi privlačnih storitev, kulturnih prizorišč, zabave itd. v mestnih središčih. Mestne oblasti morajo razvijati motivacijske sheme in ukrepe, ki spodbujajo storitvene dejavnosti in trgovine, da se odpirajo in poslujejo v centru mesta.

Kaj pa ...

... ljudje, ki imajo posebne družinske ali službene obveznosti, ki zahtevajo, da se z avtomobili vozijo v mesto? Ali pa tisti, ki živijo v bolj osamljenih podeželskih krajih brez dostopa do javnega prevoza?

Pot naprej: ostanimo povezani

- Za ljudi, ki svojih vsakodnevnih obveznosti ne morejo obvladati brez avtomobila, poleg individualnih nadomestnih možnosti brez ogljika ali vsaj nizkoogljičnih alternativ obstaja tudi možnost souporabe avtomobilov. Izkazalo se je, da **sistemi souporabe vozil** dobro delujejo v več kot 2000 mestih po vsem svetu²⁴ – samo v Nemčiji jih uporablja približno 2,5 milijona ljudi²⁵ – in po potrebi zagotavljajo avtomobilski prevoz brez stroškov in bremen, povezanih z lastništvom avtomobilov. Pozitiven vpliv te alternative na okolje je nesporen. Študija, ki jo je izvedla francoska agencija za okolje in energijo, je pokazala, da so ljudje, ki uporabljajo aplikacije za skupno uporabo avtomobilov, zmanjšali število prevoženih kilometrov za 41 odstotkov in so pogosteje

potovali z avtobusom, vlakom ali na lasten pogon. Raziskava, ki jo je izvedla skupnostna organizacija za mobilnost CoMoUK, je pokazala, da vsak avto, ki je del »avtomobilskega kluba«, spravi s ceste deset zasebnih avtomobilov.²⁶

- Ko gre za **povezavo mest in podeželja**, obstajajo številni primeri dobro razvitih sistemov javnega prevoza po Evropi, ki kažejo, da je povezava obrobja z metropolitanskimi območji izvedljiva alternativa, predvsem z regionalnimi železnicami. Dokler se povezave v neki regiji ne vzpostavijo, je res, da se bodo morali ljudje na teh območjih zanašati na individualni prevoz. Konec koncev pa je infrastrukturna politika lokalne ali regionalne vlade tista, ki je dolžna izboljšati infrastrukturo javnega prometa v regiji. Poleg tega je cilj trajnostne mobilnosti tudi zmanjšanje obsega prevoza, zato je eden glavnih ciljev regionalnega in lokalnega razvoja oživitve podeželskih območij. To je izvedljivo z zagotavljanjem boljših storitev na področju varstva otrok, zdravstvenih storitev in trgovin. Vse skupaj pa mora biti usmerjeno z lokalnimi politikami gospodarskega razvoja o uporabi lokalnih in regionalnih virov, kot so agroturizem, lokalna proizvodnja blaga itd. Te politike bi izboljšale kakovost življenja ljudi v določenih regijah brez potrebe po dodatnih stroških, povezanih z lastništvom avtomobila. Kot je bilo že omenjeno, lahko delo na domu in delo na daljavo vsaj nekaj dni na teden znatno zmanjšata obseg vožnje na delo, s čimer zmanjšate emisije in prevozne stroške za delavce, ki se vozijo na delo, ter jim zagotovite več časa in denarja za prostočasne dejavnosti.

Tretji del: Trajnostna mobilnost je bistvenega pomena za dostopnost prevoza in socialno pravičnost.

Izboljšanje kakovosti in dosega infrastrukture javnega prevoza zmanjšuje socialne neenakosti z vlaganjem v prevozna sredstva, ki so dostopna vsem. Doslej so bili *naši sistemi mestne mobilnosti pogosto oblikovani v skladu s potrebami potnikov iz višjega in srednjega razreda*, ki se vozijo na delo z avtomobilom. To pomeni, da so *potrebe večjega segmenta ljudi v družbi večino življenja zapostavljene*, to so otroci, starejši ali invalidi, ki ne znajo voziti, marginalizirane skupine, ki si avtomobila ne morejo privoščiti, starši, ki kupujejo na lokalni tržnici, ali prijatelji, ki se srečujejo v bližnji soseski. Kako pridejo medicinske sestre na nočno izmeno v bolnišnico — in kako pride v službo vodilni svetovalec? V interesu nižjega in srednjega razreda je imeti dober, zanesljiv in cenovno ugoden javni prevoz. Politike trajnostne mobilnosti zato prispevajo k višji ravni socialne pravičnosti v družbi.

- Vedno večja skupina županov in mestnih uradnikov začneja obravnavati **trajnostni promet kot javno dobro**. Trajnostni promet je potreben za delujočo družbo enako kot policija, zdravstvene službe ali izobraževanje. V skladu s tem vedno več mest izvaja politike za uvedbo brezplačnega ali poceni javnega prevoza (trenutno več kot 150 mest po vsem svetu, večina jih je v Evropi, vključno s Poljsko, Češko, Bolgarijo, Slovenijo in Litvo),²⁷ z Luksemburgom in delno Estonijo kot prvima državama, ki imata brezplačni javni prevoz po vsej državi. Oblasti v teh mestih vidijo to politiko kot najboljši način za znatno zmanjšanje emisij ogljika, povezanih z mestnim prometom, in tudi za **boj proti socialni neenakosti**, saj brezplačni javni prevoz bistveno zniža življenjske

stroške državljanov srednjega in nižjega srednjega razreda. Navsezadnje je znižanje stroškov z brezplačnim javnim prevozom tudi protiargument za dvomljivce in nasprotnike, ki se ne strinjajo z okoljsko ambicioznimi politikami urbanega transporta, kot so območja brez avtomobilov, stroge omejitve parkiranja, avtobusni pasovi itd.

- Kljub prispevku javnega prevoza k socialni enakosti v državah, kot je Nemčija, **avtomobilski sektor še vedno prejema nesorazmerno višje subvencije kot javni prevoz**. V letih 2009–2019 je zvezna vlada 20-krat več vlagala v raziskave, tehnologijo in optimizacijo materialov in infrastrukturo za avtomobilski prevoz kot za javni prevoz.²⁸
- Zaradi manjše odvisnosti od uporabe osebnih avtomobilov bodo ljudje **manj občutljivi za zvišanje cen goriva**, na kar ne vpliva le svetovni trg z nafto, ampak tudi razvoj sistemov za določanje cen CO₂.
- Ne nazadnje **večina državljanov pozdravlja preobrazbo mobilnosti**, ki vključuje prehod na cenovno ugoden in priročen javni prevoz. O zanimanju za izvedljive prometne alternative, ki izboljšujejo kakovost vsakdanjega življenja, priča študija McKinsey iz leta 2018, ki kaže izjemno zadovoljstvo prebivalcev z visoko razvitimi mestnimi sistemi javnega prevoza v desetih svetovnih mestih.²⁹ Dodaten dokaz je dejstvo, da v mestih, kot so New York, San Francisco in druga podobna mesta, skoraj polovica prebivalcev nima lastnih avtomobilov. Ali pa dejstvo, da je v Nemčiji skoraj 30 odstotkov manj ljudi, ki zaprosijo za vozniška dovoljenja, kot jih je bilo pred desetimi leti.³⁰

Kaj pa ...

... povišanje cen parkirnine v mestnih središčih, ki veliko bolj škodi ljudem z nizkimi dohodki kot premožnejšim članom družbe?

Pot naprej: zakaj subvencioniramo lastnike avtomobilov?

- Trajnostna in tudi družbeno pravična rešitev problema povišanja cen parkirnin v središču mesta je dobro zasnovana infrastruktura javnega prevoza in številne druge možnosti mestnega prevoza z majhnimi emisijami ali brez njih, ki zagotavljajo cenovno ugodnejše, manj zamudne in bolj zdrave načine prevoza, kot je sedenje v avtu sredi prometnega zastoja. Na obrobju mesta bi morale biti na voljo cenovno ugodne možnosti parkiranja za ljudi, ki potujejo iz okoliških krajev, ki — do zdaj — niso imeli povezave z mestom po regionalnem železniškem omrežju. Takšne postaje za parkiranje in vožnjo bi morale zagotoviti veliko parkirišč z električnimi polnilci za električne avtomobile.
- Poleg tega se moramo vprašati: ***zakaj bi ljudje brez avtomobilov, ki so manj premožni kot tisti, ki imajo avtomobile, subvencionirali lastnike avtomobilov?*** Kot je bilo že omenjeno, ljudje z avtomobili zasedajo ogromno kvadraturu javnega prostora. Kako lahko uporabljajo javni prostor, ne da bi zanj plačali pošteno ceno? Če povprečna cena kvadratnega metra v središču mesta stane veliko denarja, zakaj bi jo premožnejši lastniki avtomobilov plačevali poceni?

Kaj pa ...

... razmeroma visoka cena električnih ali vodikovih avtomobilov?

Pot naprej: cene padajo!

- Danes so cene električnih vozil na splošno še vedno višje kot pri bencinskih ali dizelskih avtomobilih, vendar se to hitro spreminja, saj cene baterij padajo, proizvajalci avtomobilov vlagajo milijarde v proizvodnjo električnih vozil, standardi in omejitve za avtomobile s fosilnimi gorivi postajajo strožji, vlade in proizvajalci

pa začenjajo uvajati subvencije za e-avtomobile. ***Alternativni e-avtomobili so že na voljo po cenah, primerljivih z avtomobili na fosilna goriva***, in relativna »pariteta cen« električnih vozil z bencinskimi in dizelskimi avtomobili je napovedana že leta 2023 ali vsaj v obdobju 2024–2028.³¹ Poleg tega številne vlade v Evropi in zunaj nje spodbujajo prehod na elektromobilnost s popusti na cene vozil, davčnimi oprostitvami in dovoljenjem za vstop e-avtomobilom na nekatera območja mesta. Mestni sveti in trgovske verige (kot je IKEA) vse pogosteje zagotavljajo parkirna mesta, rezervirana za električna vozila, kjer lahko avtomobile brezplačno parkirate in napolnite. Tudi ***stroški življenjske dobe električnih vozil so znatno nižji*** zaradi nižjih stroškov polnjenja vozila in ker vsebujejo manj pokvarljivih delov. Prav tako zavarovanja ponujajo veliko nižje premije kot za avtomobile z motorji z notranjim zgorevanjem.

- Čeprav je nekatere prej omenjene izzive (na primer čistejši zrak, manj hrupa in nižje emisije CO₂) mogoče rešiti s prehodom na električne ali vodikove avtomobile, to ne velja za vse težave (na primer razporeditev javnega prostora in socialno vprašanje, kdo si sploh lahko privoščijo lastništvo avtomobila). ***Zato bi bilo z družbenega in okoljskega vidika bolje, da se pri oblikovanju mestne mobilnosti daje prednost pešcem, kolesarjem in potnikom v javnem prevozu.***

Kaj pa ...

... naraščajoči stroški mobilnosti na dolge razdalje, zlasti letenja, in dejstvo, da to postavlja marginalizirane skupine v slabši položaj?

Pot naprej: vožnja z vlakom

- ***Pametnejša alternativa na tem področju je nedvomno železnica. Evropa hitro širi svoje železniško omrežje.*** Podatki raziskave UBS

kažejo, da se bodo naložbe v hitre železnice vsako leto v naslednjem desetletju povečevale za več kot deset odstotkov, ker se bo povpraševanje po tem načinu prevoza povečevalo.³² Povečanje povpraševanja zajema tudi povezave z nočnimi vlaki, tako da lahko ljudje prispejo na svoj (počitniški) cilj zgodaj zjutraj, s čimer prihranijo tudi stroške dodatne nočitve v hotelu. V zadnjih šestih letih je EU v železniško infrastrukturo vložila 35 milijard evrov, od leta 1996 pa širi železniško infrastrukturo za visoke hitrosti po vsej Evropi v okviru vseevropskega prometnega omrežja (TEN-T). Čeprav je ta mreža še nepopolna, bo mogoče na primer iz Srednje Evrope (Bratislava) do Pariza pripotovati v približno osmih urah. Poleg tega se je 24 držav EU dogovorilo o skupnem cilju zamenjave letov na kratke razdalje (300–800 km) z železniškimi povezavami. Instrument za povezovanje Evrope (CEF), ki med drugim financira tudi prehod na trajnostno mobilnost v Evropi, se bo z 1,5

milijarde evrov povečal na 14,521 milijarde. Evropski svet je leto 2021 razglasil za evropsko leto železnic in načrtuje različne pobude za promocijo železniškega prometa kot alternative vožnji in letenju. Tudi posamezne države so sprejele progresivne ukrepe, na primer Francija svojih sedem milijard evrov finančne pomoči, namenjene Air Franceu, pogojuje z nadomestitvijo krajših notranjih letov z železniškimi povezavami, ki jih opravlja državno železniško podjetje SNCF.

- Ogljični odtis tega alternativnega načina prevoza je neizmerno nižji od avtomobilskega prevoza in letenja, saj ustvari le 0,5 odstotka prometnih emisij v EU. Še več, povprečna poraba energije v mestnih železnicah na potnika na km je sedemkrat bolj energetsko učinkovita kot zasebni avtomobili v mestih.³³
- Nasprotno pa je letalska industrija eden najhitreje rastočih virov emisij toplogrednih plinov, saj so se emisije letal v primerjavi z letom 2005 zvišale za približno 70 odstotkov.³⁴ In

**PROMETNI ZASTOJI DELAJO OGROMNO
ŠKODO GOSPODARSTVU**

kljub obstoju nizkocenovnih prevoznikov **so ljudje, ki letijo in imajo največ koristi od poceni letov, premožnejši člani družbe.** Medtem ko vzgojiteljice predšolskih otrok morda letijo v Sredozemlje enkrat letno, imajo največ koristi poslovneži in mestni izobraženski razred,

ki pogosto letijo z nizkocenovnimi prevozniki. Najbolj pa v tej situaciji trpijo ljudje z nižjimi dohodki, ki živijo v hišah pod letalskimi stezami in so prisiljeni prenašati hrup in onesnaženje zraka, da o globalnem segrevanju sploh ne govorimo.³⁵ Kot smo videli med krizo covid-19, so številna službena potovanja z letalom dejansko nepotrebna — danes je mogoče po spletu zlahka organizirati mednarodna srečanja in celo interaktivne razprave.

- Kakor koli že, pri letenju nas pogosto še vedno očara ideja o doživljanju eksotičnih krajev, srečevanju z ljudmi iz druge kulture in širjenju obzorja. Toda kar se pogosto zgodi po številnih urah na letalu, je enotedensko bivanje v zaprti skupnosti, kjer več časa preživimo v pogovoru z drugimi evropskimi sosedi na ležalniku poleg nas kot pa z lokalnimi prebivalci. Tako bi bilo za prebivalce današnjih evropskih mest morda bolj eksotično, da se zares zapletejo v pogovor s prebivalci na podeželju v sosednjih državah.

Četrty del: Trajnostna mobilnost je ključnega pomena za gospodarstvo in politiko.

Ko se izzivi, s katerimi se srečujejo mestne skupnosti, povečujejo, se soočamo tako z naraščajočo urbanizacijo, saj bo 70—80 odstotkov svetovnega prebivalstva živel v mestih do leta 2050,³⁶ kot tudi s starajočo se prometno infrastrukturo (zlasti na podeželju) in seveda še s podnebno krizo. Zato postaja vedno bolj jasno, da je tehnološka, ekonomska in okoljska trajnostna mobilnost osnovni predpogoj za prihodnji gospodarski napredek. **Mesta in regije z ambicioznimi načrti, dejanji in dosežki pri izboljšanju okolju prijazne mobilnosti bodo imele gospodarsko prednost.** Koristi bodo imele v večji produktivnosti, na primer zaradi manjših prometnih zastojev, učinkovitejši porabi energije itd., pa tudi v boljši kakovosti življenja, ki privlači človeški potencial, ustvarjalnost in spretnosti, ki so ključni viri gospodarskega napredka.

- **Prometni zastoji**, ki jih povzroča obsežna uporaba avtomobilov v mestih, velemestnih in primestnih območjih, prispevajo ne le k znatni okoljski škodi, temveč **povzročajo tudi milijarde v gospodarskih izgubah (zaradi nižje produktivnosti)**. Leta 2017 so takšne izgube stale gospodarstva ZDA, Velike Britanije in Nemčije skupaj 461 milijard dolarjev ali 975 dolarjev na osebo.³⁷
- Prehod s fosilnih goriv na nizkoogljično ali brezogljično mobilnost prispeva k trajnosti, pa tudi h konkurenčnosti gospodarstva. Zato ta premik kot tak ni samo v interesu vlade in javnosti, temveč tudi komercialnih akterjev. Ob upoštevanju vsega tega **bi morale politike trajnostne mobilnosti vključevati tudi komercialne akterje kot ključne vlagatelje v razvoj pametnih tehnologij za mobilnost**, pa

tudi v gradnjo infrastrukture za nizkoogljično mobilnost, kot so električna vozila in pametni sistemi javnega prevoza.

- Dobro razvita infrastruktura javne mobilnosti kot izvedljiva alternativa avtomobilskemu prometu (mestna kolesa, e-skuterji, skupni prevoz itd.) tudi pomembno vpliva na **pri-vlačnost mesta za turiste**, kar pa posledično prispeva tudi h gospodarski uspešnosti mesta.
- Ne nazadnje pa so zaradi zmanjšanja uporabe prevoza na fosilna goriva naša **gospodarstva in države manj odvisni** od avtokratskih izvoznikov nafte.

Kaj pa ...

... zaskrbljenost, da bo omejevanje prevoza na fosilna goriva upočasnilo gospodarsko rast, ker sta gospodarstvo in trgovina neločljivo povezana s prevozom??

Pot naprej: inovacije in lokalna gospodarska rast

- Realnost je v nasprotju s to predpostavko: resnični gospodarski razvoj kaže, da tehnološke rešitve in politike na evropski, nacionalni ali občinski ravni, ki **emisije strogo omejujejo in subvencionirajo razvoj mobilnosti z nizki-mi ali ničelnimi emisijami, dejansko ne škodi-jo gospodarstvu**. Prav nasprotno, prispevajo h konkurenčnosti, mednarodni trgovini in rasti gospodarstva na splošno. Te tehnološke rešitve spodbujajo in podpirajo tudi Evropska komisija in številne nacionalne vlade.
- Poleg tega je eden od ciljev trajnostne mobilnosti, da se naraščajoči prevoz blaga na dolge razdalje upočasnijo. To ne bo samo znatno zmanjšalo emisij, ampak bo **ustvarilo tudi več možnosti za rast lokalnih in regionalnih gospodarstev** in prispevalo k družbeni pravičnosti na svetovni ravni. Odprlo bo tudi nove priložnosti za rast lokalnih gospodarstev ali

lokalne proizvodnje (na primer hrane). Lokalna proizvodnja namreč s svojimi višjimi cenami pogosto nima nobene možnosti konkurirati izdelkom iz velikih tovarn, ki jih brez večjih stroškov dostavljajo v vse konce države.

- Tovarna letala, ladje in tovornjaki so odgovorni za pomemben delež svetovnega ogljičnega odtisa, hkrati pa povečujejo tudi krivice po vsem svetu, ker jih izkoriščajo velike multinacionalke, ki ustvarjajo velike dobičke. Vendar te oblike prevoza pogosto niso del razprave, ki poteka po filozofiji »Česar ne vidite, ne šteje«, in to je vrsta prevoza, ki je pogosto »nevidna«.

Kaj pa ...

... utemeljitev subvencij za nove oblike mobilnosti, kot sta e-mobilnost ali vodik?

Pot naprej: financirajmo prihodnost, ne preteklosti

- Vse prometne tehnologije so v eni ali drugi obliki subvencionirane. Odsotnost davka na petrolej ali nižji davek na dizel v Nemčiji sta le dva tipična primera. Da ne omenjamo eksterenaliziranih stroškov, zlasti zdravljenja boleznih dihal, ki jih plačuje javni zdravstveni sistem.
- Glavna naloga odgovorne vlade je podpirati sektorje, storitve ali dejavnosti, ki so pomembni ali potrebni za napredek ali trajnost družbe (glej 2. poglavje, stran 49, in 6. poglavje, del 115). Eden od teh sektorjev je elektromobilnost in drugi načini prevoza z nizkimi ali ničelnimi emisijami ogljika. Brez razvoja nizkoogljičnih načinov prevoza so podnebni cilji, ki jih je treba doseči, da bi preprečili popolno okoljsko krizo, samo pobožne želje.
- Poleg tega minimalnih evropskih subvencij za e-mobilnost ne moremo primerjati z obsežnimi subvencijami, ki jih prejema industrija

fosilnih goriv. Leta 2017 je industrija fosilnih goriv z vsem onesnaženjem in uničenjem okolja prejela neposredne in posredne subvencije v višini 87 milijard dolarjev od nacionalnih vlad in EU. To je 2,5-krat več kot leta 2010. Te subvencije so bile namenjene proizvodnemu sektorju (neposredna plačila, posojila, skladi, davčna politika, raziskave itd.), pa tudi porabi goriva (regulirane cene, davčne olajšave).

- **Skupno vsoto subvencij za fosilna goriva v obdobju 2010–2017 bi lahko uporabili za postavitev 1,6 milijona polnilnih postaj za električna vozila**, kar bi spodbudilo večji prodor električnih vozil na trg in znatno zmanjšalo onesnaževanje zraka iz avtomobilskih prevozov. **Ali pa bi jo uporabili za 20.000 km železniških prog za vlake visokih hitrosti**, kar bi posledično zmanjšalo obseg avtomobilskih in letalskih potovanj in s tem tudi onesnaženje, ki ga povzročajo ti načini prevoza.³⁸

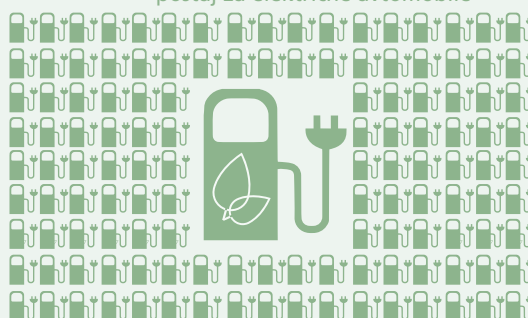
SUBVENCije MORAJO SPODBUJATI ZDRAVO MOBILNOST, NE FOSILNEGA GORIVA

Subvencije za fosilna goriva v obdobju 2010–2017 bi lahko uporabili za postavitev

1,6 milijona

postaj za električne avtomobile

- Kot kažeta primera vodilnih v Evropi na področju e-mobilnosti Norveška ali Nizozemska, politike, ki spodbujajo e-mobilnost (oprostitve plačevanja davkov, postavitev javno financiranih polnilnih postaj, raziskave, ukrepi v mestnem prometu, kot so avtobusni pasovi za električna vozila, privilegirana parkirišča, brezplačna vožnja z električnimi vozili itd.), že dajejo odlične rezultate. Leta 2019 je na Norveškem število registracij električnih avtomobilov prvič preseglo število registracij vozil z motorjem z notranjim zgorevanjem

in omrežje e-polnjenja je bilo skoraj enako veliko kot omrežje bencinskih črpalk.³⁹ Od leta 2018 se je na Nizozemskem registracija električnih vozil skoraj podvojila in zdaj predstavlja 15 odstotkov celotne prodaje avtomobilov.⁴⁰

- Za konec lahko mirno rečemo, da nas e-mobilnost stane veliko manj kot fosilna mobilnost. Še več, zaradi njenega prispevka k prepotrebni tranziciji mobilnosti, ki bo v končni fazi ohranila naš ekosistem, ***koristi e-mobilnosti presegajo njene stroške.***

Peti del: Trajnostna mobilnost je nujna za prihodnje zaposlitvene priložnosti.

Prej opisani prehod na mobilnost bi pomenil ustvarjanje novih, trajnostnih delovnih mest na različnih področjih.

Najprej bodo morala mesta in tudi države nadgraditi svojo infrastrukturo, kar pomeni **ogromno naložb**, da bodo naši prometni sistemi okolju prijazni: zgraditi bo treba kolesarske steze, polnilce za električna vozila, kupiti nove avtobuse in tramvaje ter zgraditi tisoče kilometrov železniških tirov. In za vse to bo **potrebnih nešteto delavcev** (glej tudi 2. poglavje, prvi del).

- Prehod z individualne mobilnosti na javni prevoz bo povzročil **povpraševanje po več delavcih v logistiki in prometu**. Danes je povečanje obsega javnega prevoza v večjih mestih, kot je Berlin, ki se je odzvalo na zahteve prebivalstva, že ovirano zaradi pomanjkanja usposobljenih voznikov.
- Kot rešitev, ki spada nekam med javno in individualno mobilnost, so se že pred nekaj leti razvile nove oblike deljenja vozil, vzporedno z nastankom novega trga za najemniške agencije. **Agencije za najem souporabe avtomobila so bile šele začetek**. Danes kot gobe po dežju rastejo agencije, ki dajejo v najem običajna kolesa, e-kolesa, kolesarske prikoliče, tovorna kolesa ali e-skuterje, tako za eno samo vožnjo kot tudi za dolgoročni najem.⁴¹
- »Ozelenitev« tistega deleža mobilnosti, ki bo ostal individualen, bo sprožila **povpraševanje po različnih vrstah vozil**: e-avtomobili, e-kolesa, pa tudi navadna in tovorna kolesa, ki so bila do zdaj ročno izdelana v delovno intenzivnih procesih v več evropskih državah.

Seveda se bo **podporna industrija** servisov in podobnega razvijala skupaj s temi novimi trgi.

- Kljub temu je avtomobilska industrija v mnogih državah pomemben sektor. Vendar pa bi morala naše znanje o avtomobilih in kapital, ki se je nabral v Evropi v zadnjem stoletju, še vedno zadoščati, da dohitimo ameriška in azijska podjetja ter **se postavimo na vodilno mesto pri razvoju e-vozil. A le, če bomo ukrepali takoj**. Če se bo prehod na e-mobilnost v nekaterih evropskih državah nadalje zavlačeval, bodo izgubili velik del avtomobilske industrije, ker jo bodo enostavno prevzela inovativna podjetja iz drugih delov sveta. Kljub temu pa, čeprav so azijska ali ameriška podjetja — v nekaterih pogledih — naprednejša od evropskih, ko gre za trg e-mobilnosti, to še ne pomeni, da v Evropi ne ustvarjajo novih delovnih mest. Veliko avtomobilsko podjetje iz Južne Koreje je pred kratkim odprlo novo tovarno avtomob-

bilov na Češkem in ustvarilo 12.000 delovnih mest, medtem ko ameriško podjetje Tesla na primer načrtuje gradnjo tovarne v Nemčiji, ki bo bližje evropskim potrošnikom. Kot je bilo že opisano, se avtomobili z motorjem z notranjim zgorevanjem že postopno opuščajo, saj vlade po vsem svetu omejujejo njihovo uporabo in spodbujajo nadomeščanje z električnimi vozili ali drugimi oblikami mobilnosti. Zato ni presenetljivo, da je Tesla skoraj iz nič leta 2020 postal najbolj cenjen proizvajalec avtomobilov na svetu.

- Medtem ko je trg električnih avtomobilov že zelo konkurenčen, je **trg trajnostnih (električnih ali vodikovih) vozil za komercialno uporabo**, kot so bagri (ki v mestih povzročajo znatno onesnaževanje zraka), ali traktorjev (ne samo za uporabo na ekokmetijah) še vedno zelo nerazvit. Ker imajo številni evropski proizvajalci bogate izkušnje z izdelavo komercialnih vozil vseh vrst, lahko še vedno začnejo delati na segmentu trga trajnostnih vozil.
- Ne nazadnje so zaposleni v avtomobilski industriji pretežno visoko usposobljeni. Njihove veščine in znanja niso samo dragoceni za avtomobilsko industrijo, ampak jih je mogoče dobro uporabiti tudi v nekaterih drugih sektorjih. **Za te delavce obstajajo v prihodnosti različne priložnosti tako v avtomobilski industriji kot zunaj nje — dejansko obstaja celo tveganje, da bo v prihodnosti v Srednji in Vzhodni Evropi primanjkovalo kvalificiranih delavcev** (glej 3. poglavje, stran 54). Obstaja že nekaj preizkušenih rešitev, ki bodo zagotovile nemoten prehod v drug sektor, če si delojemalec to želi. Na primer nemški sindikat IG Metall je podal zelo dober predlog, po katerem se za čas prehoda uvede skrajšan delovnik. Ta predlog bi bil uporaben tudi za avtomobilski sektor. Delavci bi skrajšali svoj delovni čas in hkrati pridobili nove kvalifikaci-

je. Razliko v plačah med skrajšanim in rednim delovnim časom bi morala kriti država (glej tudi 2. poglavje, stran 42).

Kaj pa ...

... pomisleki, da bodo omejitve uporabe avtomobilov z motorjem z notranjim zgorevanjem škodile nacionalnim gospodarstvom, saj so tovarne avtomobilov tako ključni delodajalci?

Pot naprej: za e-mobilnost je čas zdaj ali nikoli

- Avtomatizacija in digitalizacija sta že prej in bosta še naprej temeljito spreminjali avtomobilsko industrijo v vsakem primeru. Ker je na današnji proizvodni liniji ostalo samo še nekaj korakov, ki jih za zdaj še ne morejo upravljati roboti, so tovarne avtomobilov, polne delavcev, postale preteklost (glej tudi 2. poglavje, stran 41). Zaposlitev v inovativnih segmentih avtomobilske industrije je lahko varnejša od delovnih mest, ki proizvajajo vozila z motorjem z notranjim zgorevanjem. Razlog za to je, da je **proizvodnja delov, ki se uporabljajo za tradicionalno proizvodnjo avtomobilov, vedno bolj standardizirana in avtomatizirana. Medtem pa je na področju e-mobilnosti, zlasti mobilnosti na osnovi vodika, še vedno veliko priložnosti za tehnične inovacije.**
- Povpraševanje po čisti mobilnosti hitro narašča tudi zaradi **preferenc potrošnikov**. Ta velika sprememba ponuja velike priložnosti. Avtomobilska industrija je močan sektor z veliko tehničnega znanja. Z uporabo pametnih zaposlitvenih politik in inovacij se bo lahko spopadel s temi velikimi izzivi in tako pomagal izboljšati svet.
- Raziskave kažejo, da bo do leta 2030⁴² več kot 30 odstotkov novo prodanih vozil avtomobilov brez emisij in hibridnih vozil, kar predstavlja **potencial za trg, vreden bilijon dolarjev**. Ker

bodo električna vozila v bližnji prihodnosti postala cenovno enako ugodna kot običajni bencinski in dizelski avtomobili, ponuja prehod na proizvodnjo e-avtomobilov proizvajalcem avtomobilov ogromne možnosti dobička.

- **Zelena mobilnost bo vodila tudi do pravične lokalne gospodarske rasti.** Namesto da bi plačevali za uvoženo gorivo in financirali tuja podjetja in države, bo mobilnost z zelenimi avtomobili zagotovila, da bo denar ostal v naših gospodarstvih – čeprav bo v primeru e-mobilnosti (ne pa tudi vodika) za zdaj še vedno treba uvažati surovine za izdelavo baterij. V decentraliziranem energetskega sistemu (glej poglavje 4) bo prehod na čisto mobilnost podpiral lokalne proizvajalce energije, kar bo opolnomočilo lokalna gospodarstva.

Kaj pa ...

... polnjenje električnih vozil – kako bomo to plačali?

Pot naprej: raznovrstna ponudba e-avtomobilov ni več problem

1. Prvič, gostota omrežja polnilnih mest za električna vozila v Evropi se izjemno povečuje, in sicer s 4000 polnilnic v letu 2011 na več kot 190.000 v letu 2019 (povečanje za 4750 odstotkov).⁴³ Najpomembnejše pa je, da obstajajo sredstva EU in druge finančne sheme za povečanje števila električnih polnilnic in razvoj električne mobilnosti na splošno. Stvar je torej samo v zmožnosti zbiranja sredstev in upravljanja ter sposobnosti lokalnih, regionalnih ali državnih organov, da dostopajo do teh shem.⁴⁴ Kot je bilo že omenjeno, številne trgovske verige vgrajujejo tudi polnilce za električne avtomobile in tako potencialne kupce z brezplačnim polnjenjem vozila pritegnejo k temu, da kupujejo pri njih.

2. Drugič, ponudba električnih avtomobilov se je v zadnjih nekaj letih precej izboljšala. Leta 2020 je bil najdaljši doseg posameznega e-avtomobila skoraj 1000 km, številna (cenejša) vozila pa so dosegla razdaljo 400 km ali več. Po taki razdalji bi si moral vseeno vsak odgovorni voznik vzeti odmor za kavo.

Kaj pa ...

... okoljski odtis, ki ga povzročajo električna vozila?

Pot naprej: električna vozila so boljša rešitev, ne pa tudi najboljša

- Na splošno primerjava emisij iz električnih vozil in avtomobilov s konvencionalnim motorjem z notranjim zgorevanjem (bencinskim ali dizelskim) razkrije različne rezultate v različnih državah, zlasti glede različnih mešanic, ki se uporabljajo za gorivo avtomobila po njegovi proizvodnji. Vendar pa dejstvo ostaja nespremenjeno: **skoraj vsa električna vozila v Evropi, vključno s posrednimi emisijami iz proizvodnje baterij, imajo znatno**

nižje ogljične odtise. Zanesljive študije so pokazale, da je ogljični odtis električnih vozil v njihovi življenjski dobi do 40 odstotkov nižji od običajnih dizelskih ali bencinskih motorjev z notranjim zgorevanjem. S tekočo preobrazbo proizvodnje električne energije se bo ta razlika povečala v korist e-avtomobilov,⁴⁵ kar pomeni, da so dejansko veliko bolj trajnostna izbira.

- Vendar pa zaradi virov, ki se uporabljajo za proizvodnjo baterij, in ker številnih prej opisanih koristi ni bilo mogoče izkoristiti, **popolna zamenjava avtomobilov z motorjem z notranjim zgorevanjem z električnimi avtomobili ni dovolj.** Še posebej to drži, če upoštevamo družbene dejavnike (kdo si lahko privošči in vozi kakršno koli zasebno vozilo in kdo dobi kakšen delež javne površine), zato zamenjava ene vrste avtomobila v zasebni lasti z drugo ni najboljša možnost.

Za kaj si prizadevamo?

- **Bodoča mobilnost, za katero si prizadevamo in ki ne prispeva k propadu našega ekosistema, ampak v resnici izboljšuje naše življenje in ustvarja bolj pravično družbo, je vse prej kot samo pobožna želja.** Trendi in številke sicer res kažejo, da preobrazba našega prometnega sistema predstavlja izziv, s katerim se bomo morali spoprijeti na način, ki bo zahteval spremembo naše infrastrukture, našega gospodarskega modela in naših vsakodnevnih navad. Toda kot smo poskušali dokazati in podkrepiti tudi z dejstvi in številkami, **obstaja nešteto primerov dobre prakse iz stotih in tisočih mest, regij ter držav, ki dokazujejo, da je prehod na ekološki promet popolnoma izvedljiv.** Nešteto je primerov politik, ukrepov in pobud v različnih sektorjih. Politika razširitve kakovostnega javnega prevoza je na primer privedla do več kot 150 mest z brezplačnim javnim prevozom.
- Hiter prehod na elektromobilnost in druge avtomobilske prevoze z ničelnimi ali nizkimi

emisijami ogljika je med drugim ustvaril **število nove zaposlitvene priložnosti.** Sistemi skupne uporabe avtomobilov v več kot 2000 mestih so znatno zmanjšali prometne zastoje in hkrati omogočili cenovno ugodnejša potovanja. Nadaljevanje širitve in razvoja železniškega omrežja za visoke hitrosti je izvedljiva alternativa letalskim povezavam na kratke razdalje. V številnih mestih se zdi, da multimodalni sistemi, ki omogočajo pametno integracijo različnih načinov potovanja na eni poti, dobro delujejo. Te bodoče prometne rešitve in nova bodoča delovna mesta nam kažejo, kako je prehod resnično izvedljiv.

- Vsakdo, ki se zaveda situacije in si upa še bolj ambiciozno prilagoditi svojo mobilnost omejitvam in potrebam našega okolja — in ustvariti življenjski prostor za naše otroke — mora samo **pogledati, kaj se že počne, uporabiti te ideje za lasten navdih in ukrepe prenesti v prakso.**

Opombe in viri

Opombe

- ¹ Glej <https://www.unece.org/environmental-policy/conventions/envlrapwelcome/cross-sectoral-linkages/air-pollution-and-health.html> (zadnji dostop 15. 7. 2020).
- ² <https://www.ccacoalition.org/en/resources/global-snapshot-air-pollution-related-health-impacts-transportation-sector-emissions>
- ³ <https://www.intelligenttransport.com/wp-content/uploads/tramwaysvsbrrt.pdf>
- ⁴ <http://civitas.eu/cs>
- ⁵ <https://mobilityweek.eu/home/>
- ⁶ Primerjavo preobrazbe mobilnosti v mestih po vsem svetu najdete tukaj: <https://www.arcadis.com/en/global/our-perspectives/sustainable>
- ⁷ <https://theicct.org/publications/true-paris-low-emission-zone>
- ⁸ <https://etsc.eu/70-of-road-deaths-in-european-cities-are-pedestrians-cyclists-and-motorcyclists/>
- ⁹ Ibid.
- ¹⁰ CMOs, Start Active, Stay Active 2011.
- ¹¹ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20190313STO31218/co2-emissions>
- ¹² <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2.3 UITP Perchel.pdf>
- ¹³ <https://www.c40.org/networks/mass-transit>
- ¹⁴ <https://mobilityweek.eu/eu-initiatives/>
- ¹⁵ <https://www.uci.org/news/2020/pop-up-bike-lanes-a-rapidly-growing-transport-solution-prompted-by-coronavirus-pandemic>
- ¹⁶ http://www.cycling-embassy.dk/wp-content/uploads/2017/07/Velo-city_handout.pdf
- ¹⁷ <https://www.cities-multimodal.eu/>
- ¹⁸ <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2.3 UITP Perchel.pdf>
- ¹⁹ <https://zeeus.eu/>, <https://www.uitp.org/> etc.
- ²⁰ <https://www.mercer.com/newsroom/2019-quality-of-living-survey.html>, <https://www.arcadis.com/en/global/our-perspectives/sustainable>, <https://emerging-europe.com/news/prague-ranked-emerging-europes-smartest-city/>
- ²¹ Gibanje je nastalo v Londonu v devetdesetih letih. Za več informacij glej <https://beautifulrising.org/tool/reclaim-the-streets>
- ²² To je ponazorjeno s čudovito karikaturjo, ki jo je narisal Karl Jilg: <https://www.businessinsider.com/car-illustration-karl-jilg-2017-4?r=DE&IR=T>
- ²³ <https://www.sustainabilitymatters.net.au/content/sustainability>, <https://www.blurb.com/b/9873433-the-30-minute-city>
- ²⁴ <https://www.sharedmobility.news/carsharing>
- ²⁵ <https://www.carsharing>
- ²⁶ <https://www.intelligenttransport.com/transport-articles/76434/public-transport-car-sharing/>
- ²⁷ <https://freepublictransport.info/city/>
- ²⁸ <https://www.spiegel.de/auto/aktuell/bund-zwanzigmal-so-viel-forschungsgelder-in-kfz-wie-in- oep-nv-a-1296690.html>
- ²⁹ https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/Sustainability/Our%20Insights/Elements%20of%20success%20Urban%20transportation%20systems%20of%2024%20global%20cities/Urban-transportation-systems_e-versions.ashx
- ³⁰ https://economictimes.indiatimes.com/industry/auto/auto-news/how-car-ownership-is-changing-rapidly-and-irreversibly-in-india/articleshow/66296079.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst
- ³¹ <https://www.smh.com.au/national/electric-cars-will-be-price-competitive-with-petrol-by-2023-professor-20190826-p52kv2.html> <https://theicct.org/publications/update-US-2030-electric-vehicle-cost>
- ³² <https://www.ubs.com/global/en/investment>
- ³³ <https://www.railjournal.com/policy/uic-uitp-unife-public-transport-post-covid-19-world/>
- ³⁴ https://ec.europa.eu/clima/policies/transport/aviation_en
- ³⁵ Za statistiko o tem, »kako krivično je letenje«, zlasti »kako frekventni letalski potniki segrevajo svet«, glej [https:// stay-grounded.org/get-information/](https://stay-grounded.org/get-information/)
- ³⁶ <http://library.fes.de/pdf-files/akademie/15802.pdf>
- ³⁷ <https://www.economist.com/graphic-detail/2018/02/28/the-hidden-cost-of-congestion>

- ³⁸ <https://theconversation.com/fossil-fuel-subsidies-reach-us-87-billion-in-eu-countries-and-theyre-growing-123733>
- ³⁹ Za več informacij o norveškem prehodu na e-mobilnost glej <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2019/04/E-Mobility%20in%20Norway%20-%20NL%20embassy%20Oslo.pdf>
- ⁴⁰ Za več informacij o prehodu na e-mobilnost na splošno glej https://ec.europa.eu/transport/themes/urban/vehicles/road/electric_en, <http://www.caneurope.org/publications/blogs/1278-fossil-fuel-subsidies>, <https://www.auto-motiveworld.com/articles/electric-vehicle-sales-a-global-snapshot-in-uncertain-times/>
- ⁴¹ Eden od primerov je storitev najema koles »Swapfiets«, ki se je začela kot ideja skupine prijateljev, da bi ponudila povprečna kolesa za dolgoročni najem, ki bi jih, če se pokvarijo ali jih ukradejo, takoj zamenjali. »Swapfiets« ima zdaj več kot 1400 zaposlenih.
- ⁴² <https://unfccc.int/news/global-car-industry-must-shift-to-low-carbon-to-survive-cdp>
- ⁴³ <https://autovistagroup.com/news-and-insights/boosting-europes-ev-charging-infrastructure>
- ⁴⁴ <https://www.electrimobilityeurope.eu/projects/>, <https://ec.europa.eu/inea/en/news-events/newsroom/bridging-funding-gap-using-eib-loans-to-help-to-deliver-electric-car-mobility>, https://wallbox.com/en_us/guide-to-ev-incentives-europe etc.
- ⁴⁵ <https://www.carbonbrief.org/factcheck-how-electric-vehicles-help-to-tackle-climate-change>, <https://www.isi.fraunhofer.de/content/dam/isi/dokumente/sustainability>, <http://library.fes.de/pdf-files/fes/15665.pdf>

Viri

European Environmental Agency: <https://www.eea.europa.eu/themes/transport>

European Commission – DG for Energy and Transport:

https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/media/publications/doc/2009_future_of_transport_en.pdf

Eurostat – Energy, transport and environment statistics 2019: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10165279/KS-DK-19-001-EN-N.pdf/76651a29-b817-eed4-f9f2-92bf692e1ed9>

Civitas – Cleaner and better transport in cities: <https://civitas.eu/mobility-solutions>

European Mobility Week - <https://mobilityweek.eu/home/>

Covenant of Mayors for Climate and Energy: <https://www.covenantofmayors.eu/en/>

C40 Cities - <https://www.c40.org/>

Transport and Environment: <https://www.transportenvironment.org/>

World Wildlife Fund Sustainable Mobility: https://www.panda.org/our_work/projects/one_planet_cities/sustainable_mobility/

Transformative Urban Mobility Alternatives: <https://www.transformative-mobility.org/campaigns/2nd-global-urban-mobility-challenge>

Die Debatte um den Klimaschutz. Mythen, Fakten, Argumente:

<http://library.fes.de/pdf-files/fes/15665.pdf>

Weiterdenken. Diskussionspapier des Landesbüros NRW der Friedrich-Ebert-Stiftung: <http://library.fes.de/pdf-files/akademie/15802.pdf>

6

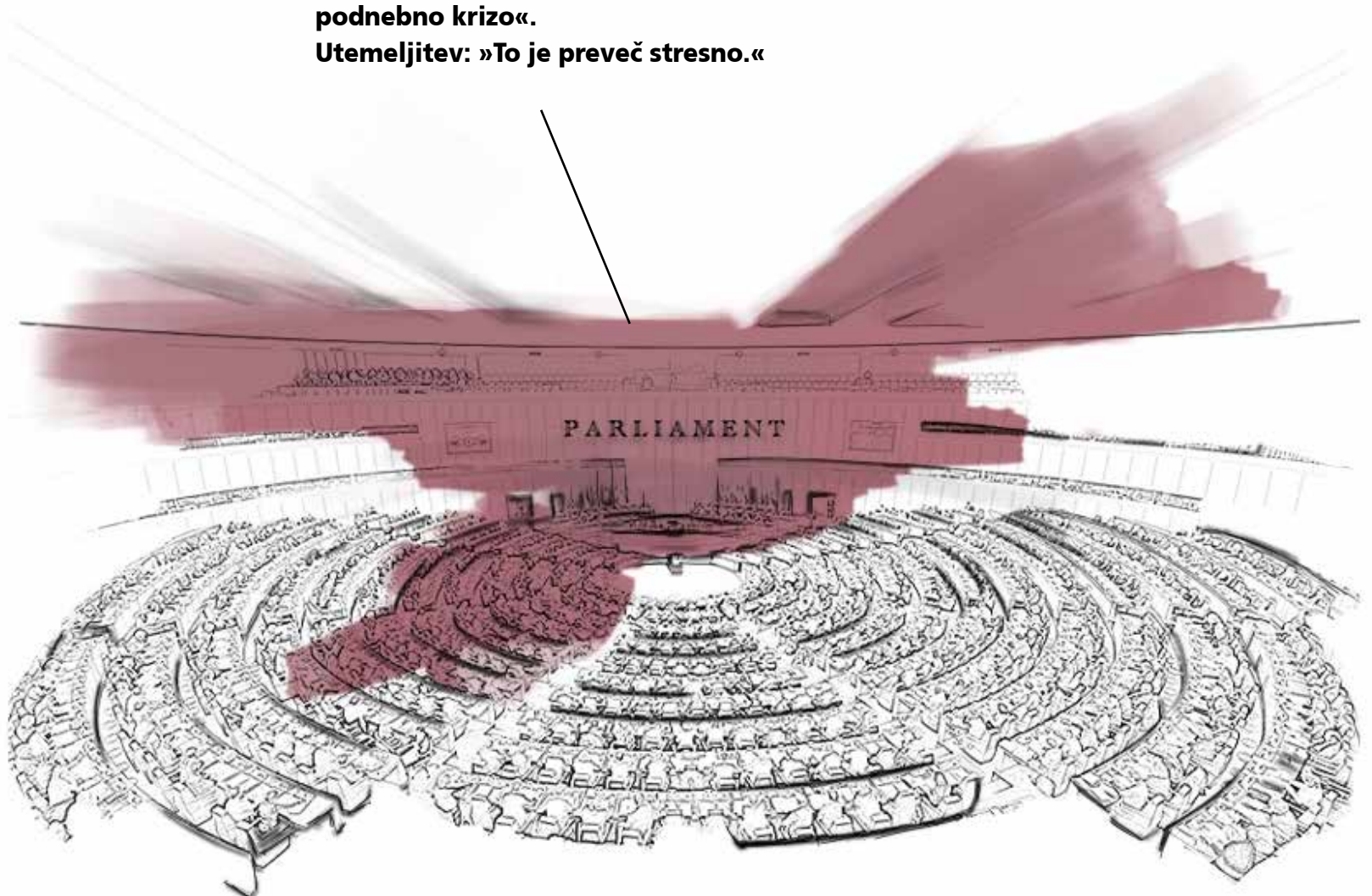
Politični instrumenti za ublažitev podnebne krize

Vsi potrebni politični instrumenti za boj proti podnebnim spremembam so že na voljo, le uporabiti jih je treba, po možnosti v obliki učinkovite mešanice nadnacionalnih, nacionalnih, podnacionalnih in individualnih orodij.

Mednarodno upravljanje podnebja je s sprejetjem Pariškega sporazuma in Agende za trajnostni razvoj do leta 2030 doseglo pomemben napredek v boju proti podnebnim spremembam. Tako je postavljen mednarodni okvir, ki državam ponuja različna orodja in mehanizme za nadaljnje ukrepanje. Ti bodo podrobneje obravnavani v prvem delu. Glede na pomanjkanje politične volje, ki so jo izkazale vlade nekaterih držav,

je nastal predlog »Rešite države sveta«. V drugem in tretjem delu bodo opisana nekatera orodja, ki so na voljo na podnacionalni in individualni ravni. Če bodo progresivni akterji in prebivalci sami ustrezno podprli ta orodja in predloge, bodo zasenčili podnebno nevednost svojih vlad. Tako bodo omogočili progresivnim akterjem, da se med seboj povežejo in pridobijo moč, da sami dosežejo pozitivne spremembe.

Tako je torej parlamentarna večina zavrnila predlog »Reši svet pred podnebno krizo«.
Utemeljitev: »To je preveč stresno.«

Prvi del: Kaj podpira naš argument na državni ravni?

Države že vrsto let veljajo za odločilne akterje podnebne politike. Nacionalne države (196 držav) so se septembra 2015 zbrale in se zavezale, da bodo z Agendo za trajnostni razvoj do leta 2030 in s pomočjo 17 ciljev trajnostnega razvoja odpravile revščino, ublažile podnebno krizo in se borile proti krivicam. Kmalu zatem so nacionalne države sprejele **Pariški sporazum**, ki določa globalni okvir za ublažitev podnebne krize, in se dogovorile, da bodo razvile lastne načrte za nacionalno določene prispevke, ki bodo predstavljali njihova prizadevanja za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, in se prilagodile pričakovanim vplivom podnebne krize.

- Te zaveze ne bi bile mogoče brez **podpore mednarodnih organizacij, kot so Združeni narodi**, ki so olajšale postopek sprejemanja ciljev trajnostnega razvoja in Pariškega sporazuma. Drugi nadnacionalni akterji, kot je Evropska unija, so imeli vodilno vlogo pri spodbujanju podnebnih politik, ki »nikogar ne puščajo za seboj«, in pri razvoju celovitega okvira za ogljično nevtralno celino s pobudami, kakršna je Evropski zeleni dogovor.
- Vzporedno s tem je EU razvila tudi podporna orodja in instrumente tako za države članice kot države kandidatke, vključno z Obzorjem 2020, instrumentom za predpristopno pomoč (IPA) in drugimi. Energetska in podnebna komponenta Berlinskega procesa, ki se je začel posebej za podporo energetske integraciji t. i. »šesterice zahodnobalkanskih držav«, pa tudi številne druge oblike skupnih podnebnih pobud, vključno z zeleno agendo (uvvedeno leta 2014), so le nekatera orodja, razvita za razogljichenje regije v skladu z ambicijami EU 2050, ki izhajajo iz Evropskega zelenega do-

govora. Drugi pomembni akterji pri doseganju napredka so bile **razvojne banke**, kot so Svetovna banka, Evropska investicijska banka in druge mednarodne finančne institucije, kot je Evropska banka za razvoj in obnovo. Te institucije so na primer Črni gori omogočile, da postane ena od evropskih voditeljic v digitalizaciji energetskega sektorja, ki ustvarja pogoje za uporabo obnovljivih virov (glej poglavje 4, stran 72).

- Poleg podpornih mehanizmov, ki izhajajo iz strateških partnerstev in mednarodnega sodelovanja, **so na državni ravni na voljo številna politična orodja in instrumenti za uvedbo učinkovitih podnebnih politik in s tem izpolnjevanje njihovih obveznosti iz Pariškega sporazuma.** Če želijo politični odločevalci hkrati znatno zmanjšati onesnaževanje in izkoreniniti revščino, morajo uporabiti učinkovito kombinacijo vseh instrumentov: a) naložb, b) finančnih spodbud, c) predpisov in d) novih zgodb. Čeprav bomo o teh orodjih in instrumentih razpravljali v tem poglavju, so podrobneje obravnavani v 7. poglavju, saj se v demokracijah uporabljajo učinkoviteje (glej 7. poglavje, stran 129).

a) Naložbe

- **Številni posamezniki in podjetja so pripravljeni spremeniti svoje obnašanje, če se zagotovijo družbeno-ekološke alternative.** S predstavitvijo takšnih alternativ lahko država posredno nagovarja k obnašanju, ki je bolj združljivo s podnebjem, brez nepotrebnih predpisov. Če na primer redne, direktne, priročne in tudi cenovno ugodne železniške poti povezujejo večja mesta in podeželje, bo manj ljudi uporabljalo avto.
- Seveda **mora država natančno proučiti in zagotoviti, da vsaka investicijska odločitev ustreza visokim okoljskim in družbenim**

standardom — od večjih infrastrukturnih projektov do pisarniškega materiala, ki ga uporabljajo javni uslužbenci — tako da odločitve o javnih naročilih temeljijo na družbenih in okoljskih standardih (glej tudi 5. poglavje, stran 102).

b) Davčni sistem in spodbude

- Inovativne pobude, ki zagotavljajo trajnostne rešitve in podnebno združljive alternative tako na individualni kot na lokalni ravni, na primer zadruga ali socialna podjetja, bi morala država še naprej podpirati. Država ima na razpolago različne podporne politike, kot so spodbude in davčni instrumenti, da olajša pravično razporeditev virov, s katerimi razpolaga. Tako lahko zagotovi pravilne odločitve pri izvajanju teh pobud, da bodo združljive s podnebjem in tudi koristne za človeško družbo.
- **Država ima oblast in je zmožna oblikovati naravo gospodarske rasti s pomočjo distribucijske funkcije davčne politike na način, ki spodbuja razvoj v skladu s planetarnimi mejami in družbenimi potrebami.** Čeprav je glavna ideja trajnostnega razvoja predvsem povečanje potrošnje manj privilegiranih s podpiranjem gospodarskih dejavnosti in s tem zmanjševanje neenakosti, mora hkrati imeti ta razvoj čim manjši ekološki odtis. Določitev teh pogojev pa je dolžnost in naloga države. Država lahko močno vpliva na opredelitev, kako bodo gospodarstva rasla in se razvijala v prihodnosti.
- Prvič, država lahko vzpostavi ustrezno raven **davka na ogljik**, kar zahteva pravično nadomestitev ogljika. Drugič, ta ukrep lahko kombinira z omejitvami in **emisijskimi kvotami** za ogljično nevtralne proizvodne rešitve **ter tehnološkimi zahtevami**. To je tudi glavna zamisel za reforme cen ogljika, predlagane v Evropskem zelenem dogovoru, ki določajo potrebo po opredelitvi mehanizmov za preprečevanje uhajanja ogljika v EU ali zunaj

nje. Nadomestitev ogljika s preprosto prerazporeditvijo proizvodnih zmogljivosti ni pravična niti za družbo niti za okolje, saj onesnaževanje in podnebna kriza ne priznavata državnih mej (glej 2. poglavje, stran 45 in 4. poglavje, stran 77).

c) Predpisi

- **Cene sicer delujejo kot spodbuda, vendar ne morejo nikoli v celoti določiti obnašanja ljudi.** V Nemčiji skupne pristojbine za liter bencina znašajo 237 evrov na tono CO₂; kar je do sedaj najvišji znesek obdavčitve ogljika. Kljub temu Nemci še vedno vozijo velike avtomobile, ki onesnažujejo okolje. Nedavna študija med kolesarji v Københavnu je pokazala, da nizka cena ni odločilni dejavnik pri izbiri tega prevoznega sredstva, temveč se za kolo odločijo, ker je najhitrejša in najenostavnejša prevozna sredstvo.¹
- Seveda bi moralo mesto vlagati v kolesarske avtoceste, da bi upoštevalo te interese. Ampak **končni cilj zaščite temeljnih pravic, ki jih ogroža podnebna kriza, je v nekaterih primerih mogoče doseči le s predpisi za omejevanje človeškega obnašanja**, ki povzroča visoke emisije toplogrednih plinov.
- Če so zaradi globalnega segrevanja ogrožene temeljne človekove pravice do življenja, bivanja, hrane ali vode in zdravja, je povsem legitimno omejiti hitrost na avtocesti na 100 kilometrov na uro ali prepovedati lete na krajše razdalje, na primer iz Bruslja v Strasburg. Podlaga za takšno ureditev pogosto že obstaja — na primer v številnih državah uredbe o čistem zraku olajšujejo uvedbo mestnih središč brez avtomobilov.
- **To je tudi najbolj družben način oblikovanja podnebnih politik, saj bogatejšim preprečuje, da si preprosto »kupujejo odpustke«** v obliki

plačila cestnine in parkirnine ali pa nakupa električnega vozila, medtem ko preostali zaostajajo.

d) Zgodbe in »nova normalnost« so pot naprej

- **Vladni uradniki bi morali s svojim zgledom pokazati, da je pametno podnebno obnašanje »nova normalnost«**, tako s pošiljanjem sporočil kot s političnimi orodji. Za preoblikovanje javnega diskurza lahko uporabljajo tudi različne instrumente.
- Najprej je to mogoče doseči s **poudarjanjem prednosti, ki jih imajo ambiciozne podnebne politike** (tj. omogočanje dostopnejšega javnega prostora za vse, izboljšanje kakovosti zraka, zmanjšanje hrupa v prometu, zagotavljanje manj prometnih nesreč, več gibanja za državljane in s tem podaljšanje pričakovane življenjske dobe, boljša kakovost življenja na splošno itd.).
- Drugič, lahko **preoblikujejo diskurz** in pokažejo, da je pametno podnebno obnašanje »nova normalnost« (glej zgoraj). Njihovo lastno obnašanje lahko na primer vpliva na dožemanje ljudi v zvezi z naslednjimi vprašanji: Kaj bi morali razumeti kot standardni del uživanja sadja v Evropi — mango s Tajske, vzgojen s kupom pesticidov, ali organsko pridelano jabolko z bližnjega drevesa? Ali bi morale elektrarne na premog še naprej nadaljevati z »običajnim poslovanjem«, čeprav se velik del električne energije v Evropi že proizvaja iz obnovljivih virov?
- Tretjič, politični odločevalci bi morali državljanom tudi **opozoriti na posledice neukrepanja** in povedati znanstveno resnico o katastrofi, s katero se soočamo. Naše najnovejše izkušnje so pokazale, da je resnica sčasoma privedla do ogromnih sprememb v obnašanju med krizo covid-19.

- Če povzamemo, lahko ugotovimo, da je država pripravljena ukrepati in ima za to potrebna orodja in instrumente.
- Toda v skladu z naraščajočo priljubljenostjo neoliberalne doktrine je koncept države, ki je v vlogi »nočnega čuvaja«, široko sprejet in je vnesel široko skepso, zlasti glede novih predpisov ali davkov, ki jih uvaja država. To še posebej velja za številne države v srednjevzhodni in jugovzhodni Evropi, kjer so izzivi upravljanja in izkušnje popolnega propada države po razpadu Sovjetske zveze spodbudile ljudi, da se držijo pojma individualne koristi. To se kaže tudi v obsežni utaji davkov v sektorju zaposlovanja.
- Z vidika socialne demokracije je to zelo problematično, ker mora država igrati aktivno vlogo pri zaščiti marginaliziranih skupin pred grožnjami (kot je podnebna kriza). In zato je nujno potrebno sprejeti predpise, katerih naloga je, da zagotovijo to zaščito.
- Zato mora biti država »vidna roka«, ki zagotavlja socialno pravičnost z močjo redistribucijskih instrumentov, ki so ji na voljo, kot so davek na ogljik, subvencije in druge oblike spodbud za zaščito in spodbujanje družbene in ekonomske blaginje vseh državljanov, ter istočasno skrbi za ohranjanje okolja. Še enkrat lahko vidimo, da se dojemanje države že zdaj spreminja, kot kaže precej dramatičen primer, kako se države in prebivalci odzivamo na krizo covid-19. Vprašanje, kakšna naj bo aktivnejša vloga države, je tako ključnega pomena, in to je že predmet razprave.

Kaj pa ...

... socialne posledice okoljevarstvene davčne politike za manj privilegirane člane družbe? Kako lahko zagotovimo, da pristop »onesnaževalec plača« primerno kompenzira vse in zmanjša neenakosti?

Pot naprej: prerazporeditev bogastva in zaščita zapostavljenih

- Glavna naloga davčne politike, v skladu s socialdemokratskimi načeli, je določiti prerazporeditev premoženja in vplivati na vrsto gospodarske rasti. V primeru okoljevarstvene davčne politike to pomeni spodbujanje podnebno nevtralne rasti, ki koristi celotni družbi, ob istočasnem varovanju okolja. Davek na ogljik je eden od davčnih instrumentov, ki ga socialni demokrati uporabljajo za spodbujanje enakosti z odvrčanjem od emisij ogljika in preprečevanjem, da bi se kdor koli s pomočjo denarja izognil ogljično nevtralnim rešitvam. V kombinaciji z drugimi političnimi instrumenti, kot so ogljično nevtralni načrt, ki predvideva postopno zmanjševanje emisij v določenem časovnem obdobju, ter tehnološke zahteve in subvencije, nam **bo ustrezna obdavčitev ogljikovih emisij pomagala preskopiti k dekarbonizirani družbi** in ustrezno zaščititi najbolj prizadete in marginalizirane družbene skupine, hkrati pa bo varovala okolje.
- Drugo orodje, ki ga imajo na voljo demokratično izvoljene vlade, je koncept **povračila teh prihodkov na individualni ravni, kar bi pospešilo prerazporeditev bogastva** in zagotovilo trajnostni razvoj. Prihodki od davkov na ogljik se lahko uporabijo tudi za izboljšanje prekvalifikacije in povečanje socialne podpore regijam in posameznikom, ki jih prehod najbolj prizadene, ali pa za financiranje nizkoogljičnih tehnoloških inovacij. Za razpravo o nadaljnjih vidikih davka na ogljik glej 1. poglavje, stran 20, in 2. poglavje, stran 45.

Drugi del: Kaj podpira naš argument na podnacionalni ravni?

Drugi razpoložljivi instrument s precejšnjim potencialom so svetovna omrežja, ki so zavezana blaženju podnebne krize na podnacionalni ravni.

- **Konvencija županov** je ambiciozna pobuda Evropske komisije, ki želi združiti lokalne vlade, ki so se prostovoljno zavezale doseganju ambicioznih podnebnih in energetskih ciljev.
- Mreža za podnebne ukrepe je zavezništvo, ki povezuje več kot 1700 okoljskih **nevladnih organizacij** v več kot 130 državah z dobro uveljavljenimi regionalnimi omrežji, ki usklajujejo in podpirajo skupna prizadevanja za zaščito ozračja, hkrati pa omogočajo trajnostni in nepristranski razvoj.

- **Mreže trajnostnih občin**, kot sta ICLEI ali LAG 21 NRW, povezujejo lokalne vlade z namenom, da jih podprejo v izmenjavi dobrih praks in skupnih prizadevanjih za oblikovanje ambicioznih podnebnih politik.

- Številna mesta in občine po Evropi so med seboj povezane s prej omenjenimi globalnimi pobudami, ki združujejo podnacionalne akterje celo iz diktatorskih držav, kot je Turkmenistan. Nujno je, da progresivni akterji izkoristijo politična orodja, ki so na voljo na podnacionalni ravni, in jih uporabijo za podporo državljanom v državah, kjer vlade niso pripravljene ukrepati. Toda, kot bo prikazano v 7. poglavju, vse to je veliko učinkoviteje v demokratičnem kontekstu (glej stran 129 in naslednje).
- **Tudi energetske projekti, ki jih vodijo skupnosti**, postajajo priljubljeni po vsem svetu. Sončne strehe v današnjem času postajajo najbolj priljubljena znamenitost, bodisi v majhnih skupnostih v tranzicijskih gospodarstvih, kot je Makedonska Kamenica v Severni Makedoniji, ali v večjih okrožjih v Nemčiji, kot je Rhein-Hunsrück. Obe skupnosti sta znani kot pionirja na področju prehoda na zeleno energijo. V Makedonski Kamenici so prebivalci namestili lastne strešne sončne celice in se povezali z omrežjem kot prozumerji, da bi zmanjšali emisije in izkoristili majhne regulativne prilagoditve, ki jih je država nedavno izvedla. Dodatni podporni instrumenti, vključno s subvencijami, ki jih načrtuje lokalna vlada, bi lahko povečali pobudo in pomagali spremeniti celotno skupnost v mikrokozmos, ki deluje na trajnostno energijo. V okrožju Rhein-Hunsrück so lokalni prebivalci sklenili partnerstvo z lokalnimi podjetji ter lokalno in nacionalno vlado. Uporabili so razpoložljivi pravni okvir za razvoj in izvedbo energetskega projekta v skupni lasti, ki jim je omogočil aktivno vlogo pri gradnji socialnega kapitala, boju proti energetske revščini, odpravi migracij in ustvarjanju delovnih mest.² Koristi za državljane so seveda veliko večje, če se ti projekti razvijajo »od spodaj navzgor«, ne pa da jih vodi država s pristopom »od zgoraj navzdol«, kot kažejo podobni projekti na Kitajskem (glej 7. poglavje, stran 132).

- Delo z mesti je ključnega pomena za učinkovite podnebne ukrepe zaradi visokih ravni emisij, ki jih povzroča obsežna urbanizacija, in pričakovanega povečanja povpraševanja po energiji, saj naj bi dve tretjini svetovnega prebivalstva do leta 2050 živeli v mestih (glej 5. poglavje, stran 101). Da bi se ustrezno odzvali na te trende, številna mesta že prevzemajo vodilno vlogo pri razvojno usmerjenih nevtralnih politikah bodisi s strategijami energetske samozadostnosti bodisi s spodbujanjem zelenih delovnih mest in podpiranjem shem mobilnosti brez ogljika, ki zagotavljajo ekonomsko prilagodljivost in hkrati izboljšujejo zdravje ter kakovost življenja meščanov. Samo v zadnjem desetletju smo videli, kako so velika evropska mesta, kot sta Hamburg in København, pa tudi druga manjša mesta, kot sta hrvaška Koprivnica in Krk, postala vodilna mesta pri oblikovanju ambicioznih podnebnih politik, prehodu na javni prevoz brez ogljika in spodbujanju alternativnih sistemov za proizvodnjo hrane in energije. Ta mesta na podlagi agende OZN 2030 skupaj z aktivnimi kampanjami prebivalcev, ki spodbujajo **»glokalen« pristop (global-**

ni cilji, lokalne rešitve) k izvajanju ciljev trajnostnega razvoja, spretno in uspešno vključujejo trajnostne rešitve v nacionalno zakonodajo ter še naprej krepijo svojo vlogo in moč na mednarodni ravni. To moč država uporablja za povečanje nacionalno določenih prispevkov, ustvarjanje mreže trajnostnih mest in občin ter pospeševanje tesnejšega sodelovanja in posnemanja pozitivnih primerov.

- Poleg mestnih javnih služb in **energetskih projektov v skupni lasti so energetske zadruge pomembni dejavniki energetskega prehoda** k ogljično nevtralnemu razvoju in sovpadajo z razvojem podpornih shem v različnih državah.³ Te lokalne enote gospodarske organizacije, ki jih vodijo državljani, se osredotočajo na interese skupnosti, kot sta majhen vpliv na okolje in cenovno ugoden dostop do energije za vse, hkrati pa so vir energije in dohodka. Energetski eksperiment Feldheim, ki ga je leta 1995 začel mladi inženir s podporo lokalne skupnosti, je eden mnogih uspešnih mejnikov na lokalnem nivoju v energetskega sektorju. Uspeh je bil dosežen s sodelovanjem, ki omogoča ohranjanje okolja, hkrati pa zagotavlja pri-

hodke za lokalno prebivalstvo. Zanesljive cene električne energije in ogrevanja so pomembna prednost, ne smemo pa pozabiti tudi na delovna mesta, ustvarjena v tej majhni skupnosti jugozahodno od Berlina. Danes je Feldheim izjemno priljubljena energetska zadruga z obiskovalci z vsega sveta. Točno to kaže, da sta sodelovanje skupnosti in ugoden pravni okvir ključnega pomena za zagotavljanje trajnostne in cenovno dostopne energije za vse. Za več pozitivnih primerov energetskih zadrug v demokracijah glej 7. poglavje (stran 131).

Kaj pa ...

... napačne predstave o zadrugah zaradi usode mnogih, ki so bile ustanovljene v začetku 19. stoletja, pa tudi mnogih, ki še vedno mirujejo in samo širijo korupcijo?

Pot naprej: demokratični poslovni model

- Napačne predstave o zadrugah se prenašajo iz generacije v generacijo, čeprav so zadruge glavni vir oskrbe, zagotavljanja storitev in učinkovitega načina uravnoteževanja cen v času vojne, poplav in suše. ***V primerjavi s finančnim neuspehom in korporacijskimi goljufijami, ki smo jih opazili pri vseh drugih oblikah kapitala, zadruge še vedno kritizirajo brez utemeljenega razloga.*** Uradna dokumentacija kaže, da so nekatere zadruge zaprli zaradi slabega upravljanja in korupcije zaradi neučinkovitih upravnih odborov in pomanjkanja odgovornosti, a tudi javne in

zasebne organizacije niso bile ravno imune na takšno obnašanje. Ideja zadruge je zagotoviti platformo za samopomoč, medsebojno odgovornost, enakopravnost in pravičnost ter pomagati širši skupnosti. Marginaliziranim in prikrajšanim skupinam v družbi so tako lahko zadruge kot luč v temi, če na primer nudijo finančno podporo in osnovne storitve za člane z družinami in otroki v obliki izobraževanja in zdravstvenih storitev.

- ***Zadruge so najpomembnejša oblika demokratično organizirane gospodarske dejavnosti in najbolj demokratična oblika poslovanja. Zato so socialni demokrati pogosto spodbujali ustanavljanje zadrug.*** Ob upoštevanju tega in koristi, ki jih nudijo, ko pomagajo nam, našim družinam in naravnemu okolju v obliki podnebnih ukrepov, vidimo, da država nima druge možnosti, kot da podpira te demokratične oblike gospodarske dejavnosti. V tej obliki demokratično organizirane gospodarske dejavnosti avtoriteta izhaja iz odpiranja številnemu članstvu, ne pa da ima dostop do avtoritete le peščica izbrancev. Ugodna davčna obravnava in subvencije lahko zagotovijo pošteno konkurenco energetskih zadrug na trgu ter svojim članom in širši skupnosti zagotovijo varno oskrbo in stabilne cene, istočasno pa varujejo okolje.

Tretji del: Kaj podpira naš argument na individualni ravni?

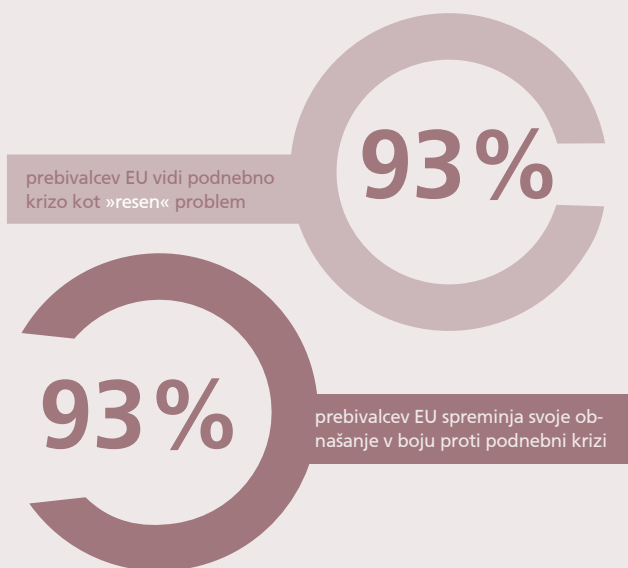
Tako kot se tisoč kilometrov dolga pot začne z enim korakom, je tudi število posameznih načinov za ublažitev podnebne krize neomejeno. Od nas je odvisno, da zarjavelo kolo pripeljemo iz garaže in odkolesarimo v svet brez ogljika, v katerem želimo živeti, namesto da bi se z avtomobili vozili na delo. In seveda so tudi koristi za zdravje številne.

- Poleg posameznih vedenjskih sprememb, kot je ta, je pomembno tudi sodelovanje v kolektivnih akcijah in dokazovanje javnega sodelovanja pri ukrepanju na individualni ravni. In **število posameznikov, ki sodelujejo v podnebnih akcijah, kot je gibanje »Petki za prihodnost«, se je po vsem svetu močno povečalo.** Vrhunec je bil dosežen leta 2019, ko je na ulice odšlo 1.160.000 ljudi, ki so pozvali k podnebnim ukrepom v 166 državah.⁴
- **Globalna podpora podnebnim ukrepom** ni padla niti med pandemijo covid-19; v svetovni raziskavi je 71 odstotkov udeležencev izjavilo, da je globalno segrevanje (vsaj) tako resno kot kriza covid-19. Zanimivo je, da je bila največja podpora tej izjavi izražena v državah s srednjim dohodkom in ne na Zahodu.⁵
- **Med državljani EU je podpora ambicioznim podnebnim politikam leta 2019 dosegla nov rekord:**⁶ 92 odstotkov državljanov EU želi do leta 2050 podnebno nevtralnemu EU. To potrjuje dejstvo, da 93 odstotkov državljanov EU vidi podnebno krizo kot »resen problem in 79 odstotkov jo vidi kot »zelo resen« problem. In zdaj, samo leto kasneje, bi večina Evropejcev (ali 58 odstotkov) želela, da države EU že do leta 2030 zmanjšajo svoje emisije ogljika do stopnje brez presežnih emisij.⁷ In večina jih verjame, da bi morale glavno odgovornost za

reševanje podnebne krize prevzeti vlade, na drugem mestu jim sledi EU, na tretjem mestu lokalne samouprave, nato še podjetja in seveda posamezni člani skupnosti z izbirami, ki so jim na voljo.⁸

- Še pomembnejše pa je, da 93 odstotkov prebivalcev EU spreminja svoje obnašanje in je sprejelo vsaj en poseben ukrep za boj proti podnebni krizi. Ta številka se je po vsej EU že povečala do pomladi 2019 — z drugimi besedami, še preden so množične demonstra-

LJUDJE SE ZDRUŽUJEJO S SKUPNIM CILJEM VAROVANJA PODNEBJA

cije in množična državljanska gibanja dosegla vrhunec v poletnih in jesenskih mesecih istega leta.

- Ta zelo široka podpora in pripravljenost za spremembe v obnašanju sta ključnega pomena, ker o podnebnih politikah — razen političnih odločitev, kot so pogodbe o nadzoru orožja ali sporazumi o prosti trgovini — ne more odločati vlada sama. Te politike morajo posamezniki izvajati v praksi. Pravzaprav gre za spreminjanje družbenih norm trajnostnega

obnašanja. Doseči je treba kritično maso prebivalcev, ki na individualni ravni sprejemajo in tudi v praksi uresničujejo ukrepe, združljive s podnebjem.

- Še boljša novica je, da se **vse pogosteje poziva k ukrepom, ki niso neposredno povezani z ambicioznimi podnebnimi politikami, imajo pa pozitiven okoljski učinek**, na primer zahteve po večjem številu pešcon v urbanih območjih, ki bi ustvarile več prostora za rekreacijo, ali pozivi k skrajšanju delovnega časa na štiridnevni teden.⁹
- Vse večja podpora takšnim ukrepom kaže tudi na **splošen premik v miselnosti: zdaj veliko ljudi daje prednost kakovosti svojega življenja kot pa količini stvari, ki jih lahko nakopičijo**. Nujno je imeti dovolj časa za prija-

na okolje — nakup obraznih mask in zračnih filtrov, da bi se lahko spoprijeli z onesnaženjem zraka, ali nakup ustekleničene vode in vodnih filtrov zaradi nečiste pitne vode.

- **Pametno podnebno vedenje napreduje in postaja zelo pomemben dejavnik splošnega vedenja prebivalcev v mnogih naših družbah**. Medtem ko je bil v preteklosti morda statusni simbol imeti velik avto, vsak dan jesti meso ali za konec tedna leteti v Barcelono, danes mnogi državljani (iz istih privilegiranih skupin) namesto tega izberejo skupno rabo avtomobila ali se raje odločijo za vegetarijanski/veganski način življenja in do počitniških destinacij potujejo z vlakom. Izraz »sramota letenja«, o katerem trenutno razpravljamo, je dober primer tega izrazitega premika, kjer je

telje in družino, narediti nekaj »pomembnega« za družbo (naj bo to pomoč sosedom ali prostovoljno delo) in razumeti, da je bivalno okolje veliko bolj dragoceno kot samo materialno bogastvo. Ljudje se zavedajo, da je nesmiselno zapravljati del svojega naraščajočega osebnega dohodka za ublažitev vplivov

okolju prijazno in ne okolju škodljivo vedenje zdaj povezano z družbenimi koristmi. Ta premik se je zgodil v samo nekaj letih.

- Spodbudno je videti, da se toliko ljudi samoiniciativno odloča za nov življenjski slog. Če pa želimo doseči vpliv v večjem obsegu, **je**

pomembno zagotoviti in spodbujati družbeno-ekološke rešitve kot »novo normalnost« na vseh področjih življenja. Okolju prijazna hrana (organska, regionalna, vegetarijanska/veganska, nepakirana) je postala na voljo v večini evropskih držav, trg drugih trajnostnih dobrin pa tudi začenja rasti (gospodinjski predmeti, oblačila, kozmetika). Začel se je premik mobilnosti (nov poudarek je na kolesih/tovornih kolesih, javnem prevozu in vlakih), skupnosti pa že podpirajo podnebno pametno »energetsko državljanstvo«, trajnostno gradnjo in projekte skupnostnega vrtnarjenja. A za povečanje teh pobud je še vedno mogoče storiti veliko več. Na nekaterih področjih so družbeno-ekološke alternative še vedno na voljo le v zelo omejenem obsegu (na primer zelene banke, obveznice in zavarovanja ali pa elektronske naprave).

- Ne nazadnje smo med krizo covid-19 videli, da so **družbe zelo prilagodljive in da lahko večina prebivalcev hitro sprejme nove, naglo spreminjajoče se rutine.** Če lahko socialna distanca in nošenje mask v nekaj kratkih tednih postane — čeprav neprijetna in nadležna — »nova normalnost«, zakaj se ne bi bilo mogoče navaditi na proste petke, ki bi jih preživeli s kolesarjenjem čez peščono v središču mesta do svojega skupnostnega vrta, kjer lahko uživamo v sončnem prostem dnevu s prijatelji in družino. Dobra novica je, da takšne spremembe pogosto povzročijo učinek snežne kepe: **ljude običajno posnemajo navade drugih, zlasti sosedov ali prijateljev, kadar se zdi, da so te navade cenjene v družbi.** Ko bo končno vse več ljudi namesto avtomobilov uporabljalo vlake ali postalo vegetarijancev, bodo ustvarili trajnostne družbene norme, ki bodo navdihnile še več ljudi, da se pridružijo, s čimer bodo še dodatno pospešili kotaljenje snežne kepe proti bolj zeleni prihodnosti.

Kaj pa ...

... dejstvo, da si manj privilegirani deli družbe morda ne bodo mogli privoščiti podnebno združljivih izdelkov (organska hrana, e-avtomobili, sončni kolektorji za lastne hiše) itd.?

Pot naprej: ekološka potrošnja je cenejša

Socialno-ekološka potrošnja in obnašanje morata biti omogočena vsem. To lahko zagotovimo na štiri načine — nekatere lahko organiziramo na individualni ravni, drugi pa zahtevajo več podpore:

1. Najprej in najpomembneje, **manjša potrošnja stane manj.** Če govorimo o prehranjevalnih navadah, je tudi bolj zdravo, če uživamo manj mesa in mlečnih izdelkov. Veliko proizvedenih stvari je treba zagotoviti tudi na stroškovno ugodni ravni — na primer vrtalnike ali šivalne stroje, ki jih običajno uporabljamo le nekaj minut na leto, ali pa tovarna kolesa.
2. Drugič, **dolgotrajni in popravljivi izdelki so cenejši** od ultrapoceni majic, nepopravljivih pametnih telefonov ali pralnih strojev, ki prenehajo delovati ravno, ko poteče garancija. Seveda posameznik nima moči, da bi to spremembo naredil lažje: skupnosti bi morale ponuditi cenovno ugodne najemnine za popravilnice. Končno je tudi treba uveljaviti direktive o ekološkem oblikovanju izdelkov, ki določajo, da morajo biti izdelki sestavljeni tako, da jih je mogoče popraviti. Nacionalni ali evropski zakonodajni okvir, ki določa popravljivost (»pravica do popravila«), bi tudi povečal možnosti in cenovno dostopnost trajnostne potrošnje.
3. Tretjič, spletne in fizične **prodajalne rabljenih predmetov ponujajo varčne, trajnostne alternative** — zlasti za stvari, kot so otroška oblačila, ki se uporabljajo le nekaj mesecev.
4. Četrtoč, **subvencije za ekološke proizvode je treba oceniti glede na njihove distribucijske**

učinke: ali lahko samo lastniki hiš izkoristijo vstopne tarife za sončno fotovoltaike ali se lahko vsi pridružijo zadrugi, ki vlaga v obnovljive vire energije, in ali lahko tudi najemniki uporabljajo obnovljivo energijo in energetske instrumente? Je bolje subvencionirati e-avtomobile, ki so tudi po nekoliko nižji ceni še vedno dostopni samo manjšini, ali pa vlake in (tovorna) kolesa?

V mnogih primerih je družbeno najbolj pravična rešitev tudi tista, ki bo najboljše pripomogla k omejevanju podnebne krize.

Kaj pa ...

... argument, da v diskurzu o omejevanju potrošnje prevladujejo posamezniki v bogatih državah, ki že imajo vse in zdaj želijo preprečiti isto potrošnjo drugim?

Pot naprej: diskurz mora voditi globalni jug

- Prehod na družbeno-ekološki življenjski slog ni razvoj, ki bi bil samo za bogate industrializirane države. Dejansko mnogi diskurzi na Zahodu temeljijo na konceptih za alternativne razvojne poti, ki prihajajo z globalnega juga, na primer »buen vivir« iz Andov ali »ubuntu« iz južne Afrike.¹⁰ Po vsem svetu so zlasti mlajši ljudje zelo zaskrbljeni, da bodo njihova generacija in prihodnje generacije podedovale nenaseljen planet. To jih žene k iskanju trajnostnih alternativ. Na koncu ***ne dosežemo ničesar, če omogočimo največjo porabo zelo omejenemu številu najpremožnejših prebivalcev po vsem svetu, ki se rodijo ravno v tej generaciji.***¹¹ Namesto tega bi se morali osredotočiti na zagotavljanje dobrega življenja vsem članom družbe ter našim otrokom in vnukom.
- Trajnostno gospodarstvo nam bo zagotovilo tudi nove storitve, nove izdelke in nove

možnosti gospodarskega razvoja — brez negativnih posledic »starega gospodarstva«. Če se države odločijo, da se bodo držale starih vzorcev potrošnje in proizvodnje, bodo izgubile konkurenčno prednost in zmanjšale možnosti za izboljšanje življenjskega standarda in kakovosti življenja.

Kaj pa ...

... potencialne družbene posledice posameznih odločitev za omejitev podnebne krize in ohranjanje okolja za globalno gospodarstvo?

Pot naprej: preusmeritev svetovne trgovine

- Spreminjanje posameznih odločitev bi zagotovo vplivalo na svetovno gospodarstvo, in čeprav je namen rešiti planet, lahko pride do nekaterih neželenih učinkov. Kot primer lahko navedemo izgubo delovnih mest v cvetlični industriji v Keniji, ki je bila rezultat promocije nakupa lokalno pridelanega cvetja v Veliki Britaniji. Podnebne politike so zapletene, o tem ni dvoma, zato se lahko pojavijo taki izzivi. A to ne sme odvrniti naše pozornosti od cilja, da politika postane vključujoča

in pravična za vse generacije in regije. Potrebne so alternativne razvojne rešitve, ki bodo zagotavljale dostojne socialne in okoljske standarde, ki podjetjem preprečujejo, da bi svoj ekološki odtis preselili izven nacionalnih gospodarstev in hkrati izkoriščali poceni delovno silo v tujini.¹²

- Zakaj bi Kenijci razen prej omenjenega primera cvetja izvažali sadje in zelenjavo v Združeno kraljestvo ali kam drugam, ko je njihova vlada ravno zaradi pomanjkanja hrane razglasila izredno stanje? Kriza covid-19 nam je dejansko pokazala, da ***smo prišli do točke, ko moramo domačo proizvodnjo resnično usmeriti proti domačemu povpraševanju*** in zgraditi odpornejše lokalne skupnosti, namesto da preprosto nadaljujemo po poti globalizacije, ki ne koristi vsem enako in pravico do zaposlitve opredeljuje kot ugodnost.
- Konec koncev, kot je bilo poudarjeno na začetku tega poglavja, ***si družbena in eko-***

loška vprašanja niso medsebojno nasprotujoča. Nastajajo namreč natanko kot rezultat že dolgo uveljavljenega nepravičnega gospodarskega modela. Pogledati moramo samo tekstilno industrijo, ki nam omogoča, da kupujemo ogromne količine tekstila po izjemno nizkih cenah. To je mogoče samo zaradi mizernih plač in delovnih pogojev v proizvodnih obratih v Bangladešu in drugih državah v razvoju. Prostemu pretoku in razdelitvi kapitala niso sledile ustrezne politike obdavčenja in prerazporeditve, ki bi vsem zagotavljale enake koristi. In čeprav mnogi trdijo, da so delovna mesta priložnost in vir dohodka za številne delavce v teh državah, ali sploh smemo dovoliti, da se služba opredeli kot priložnost in ne kot temeljna pravica? V demokraciji je ta premik mogoče doseči s pomočjo institucionalne moči, ki so jo sindikati pridobili v preteklih letih in lahko zagotovi boljše usklajevanje družbenega in ekološkega napredka v družbi.

Za kaj si prizadevamo?

- ***Spreminjanje obnašanja za doseganje bolj trajnostnih načinov življenja na individualni in lokalni ravni postaja naša resničnost*** — začeni z razširjeno zavestjo o osebni odgovornosti do skupnega občutka pripadnosti in priznavanja nepogrešljive povezanosti med ljudmi in njihovim okoljem.
- Od nadnacionalne do podnacionalne, od vladne do individualne ravni so v tem poglavju opisana ***številna orodja in instrumenti, ki jih že imamo na razpolago***, pa naj bo to v obliki energetske

zadruga ali individualne potrošnje. Dajmo jih uporabiti pametno in nehamo ravnati z ogljikovim dioksidom kot zgolj z globalno dilemo.

- Čas je, da razumemo, kar nam sporoča narava, in če to prevedemo v številke, je sporočilo jasno: ohranjanje dviga globalne temperature pod 1,5 °C. Zagotoviti moramo, da je ***to sporočilo v središču naših političnih, gospodarskih in individualnih odločitev o reševanju našega planeta in ustvarjanju boljših delovnih mest, zmanjšanju neenakosti in izboljšanju kakovosti življenja.***

Opombe **in viri**

Opombe

- ¹ Glej http://www.cycling-embassy.dk/wp-content/uploads/2017/07/Velo-city_handout.pdf (zadnji dostop 24. 5. 2020).
- ² Za več informacij glej Rhein-Hunsrück, Nemčija.
- ³ Ibid.: 20.
- ⁴ Glej <https://fridaysforfuture.org/what-we-do/strike-statistics/list-of-countries/> (zadnji dostop 7. 5. 2020).
- ⁵ Glej <https://www.swissre.com/risk-knowledge/risk-perspectives-blog/will-our-behavioural-change-from-covid-19-help-us-fight-climate-change.html> (zadnji dostop 24. 5. 2020).
- ⁶ Za več informacij o teh številkah glej Eurobarometrovo posebno poročilo (april 2019): overview https://ec.europa.eu/clima/citizens/support_en, poročilo v celoti https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/support/docs/report_2019_en.pdf (zadnji dostop 17. 4. 2020).
- ⁷ Garton Ash, Timothy and Zimmermann, Antonia (2020): In Crisis Europeans Support Radical Positions, BST- Vorlage 2013. Bertelsmann Stiftung.
- ⁸ Evropska mnenja, ki smo jih zbrali v naši posebni anketi.
- ⁹ To podpira velika večina prebivalcev ZDA in VB in bi lahko pomagalo ublažiti podnebno krizo. Glej <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jun/21/help-the-planet-work-a-four-day-week> (zadnji dostop 17. 4. 2020).
- ¹⁰ Glej na primer Buen vivir: the social philosophy inspiring movements in South America or Post-Development concepts? Buen Vivir, Ubuntu and Degrowth (zadnji dostop 20. 4. 2020).
- ¹¹ Tretjina vseh ljudi z najvišjim ekološkim odtisom živi v državah s srednjimi dohodki; glej prvo poglavje ali Human Development Report 2019, stran 179 (zadnji dostop 20. 4. 2020).
- ¹² Leipold, Bruno and Morgante, Francesca (2012): The Impact of the Flower Industry on Kenya's Sustainable Development, dosegljivo na: https://www.researchgate.net/publication/323966320_The_Impact_of_the_Flower_Industry_on_Kenya's_Sustainable_Development, (zadnji dostop 23. 4. 2020).

Viri

15 National and Sub-national Policies and Institutions

7

Vzajemne koristi demokracije in ambiciozne podnebne politike

Demokracije so najprimernejše ureditve za zagotavljanje učinkovite in pravične podnebne politike. In obratno, z ambicioznimi podnebnimi politikami lahko zaščitimo tudi demokracije.

Razprava o medsebojni odvisnosti med političnimi sistemi držav in oblikovanjem politik je bila trajna značilnost na področju podnebnih sprememb. V tem poglavju bomo najprej opisali, kako današnja

podnebna kriza ogroža naše demokratične družbe. In drugič, nadaljevali bomo s trditvijo, da so ravno ti demokratični sistemi najprimernejši za razvoj učinkovitih podnebnih politik.

Tako sem navdušena, da zdaj elektriko dobivamo v celoti iz obnovljivih virov energije. Upajmo, da bo ta regionalni pilotni projekt spodbudil vlado, da spremeni svojo energetska politiko.

Ampak, draga, jaz zmrzujem! Vsekakor je bila boljša naša stara elektrika.

Prvi del: Ambiciozne podnebne politike stabilizirajo demokracije.

***Za ohranitev demokratičnega in pluralističnega sistema,** za katerega smo se tako dolgo borili, **je ključnega pomena, da ukrepamo v zvezi s podnebno krizo. V času krize se demokratični procesi odločanja običajno ustavijo in osebna svoboda se pogosto omeji.** Izvršna oblast mora sprejeti hitre daljnosežne odločitve, ko na primer po državi divjajo gozdni požari, ko milijoni podnebnih beguncev prispejo na državne meje, kadar se proizvodnja električne energije ustavi zaradi pomanjkanja vode v hidroelektrarni ali ko imajo jedrske elektrarne in termoelektrarne na premog težave z obratovanjem. V takšnih scenarijih ni časa za razprave o protiukrepih z opozicijskimi strankami v parlamentu, pripravo strokovnih zaslišanj, čakanje na rezultate javnomnenjskih raziskav ali celo nove volitve, ki bodo pokazale voljo pravega vladarja, državljanov.*

- ***Naše demokracije temeljijo na kompromisu, ki pa doseže svoje meje, ko je zaradi okoliščin nemogoče spoštovati potrebe in temeljne pravice celotnega prebivalstva:** ko je treba evakuirati prebivalstvo celotnega glavnega mesta ali milijone ljudi preseliti zaradi dviga morske gladine, ni mogoče upoštevati načela »nikogar ne puščamo za seboj«. **Noben državni proračun nima dovolj sredstev, da bi zagotovil zadostno nadomestilo za vse skupine, na katere je podnebna kriza vplivala v zadnjih desetletjih** — marginalizirane člane družbe, ki si morajo po večji nevihti ponovno zgraditi hiše, kmete, ki se soočajo s ponavljajočimi se izgubami pridelka, ali podjetja v stečaju, ki so investirala v пристanišče na presahli reki (glej tudi 1. poglavje, stran 16).*

Kriza covid-19, ki je spodbujala avtoritarne postopke odločanja, povzročila kršenje temeljnih pravic, pospešila gospodarska potvarjanja in povečala socialne krivice, se zdi kot uvod v ponavljajoče se izredno stanje, s katerim se bomo morali zares spoprijeti, ko se podnebna kriza v celoti razširi. S tem se ne bomo spopadali le nekaj mesecev, ampak več stoletij, mnogo dlje, kot si lahko predstavljamo.

Med pandemijo covid-19 smo videli tudi, kako so razprave, ki sestojijo iz različnih potreb in mnenj številnih interesnih skupin, kar je tipična prednost demokratičnih sistemov, skoraj zastale. ***Ko udari kriza, ostane pozornost javnosti in medijev močno osredotočena na to edino temo.*** Naglo naraščajoče najemnine, razlike v plačah med spoloma in drugi družbeni pomisleki, ki so nekoč prevladovali na naslovnica, so skoraj popolnoma izginili iz javnega diskurza.

Dobra novica pa je, da so demokracije še posebej primerne za spopadanje s podnebno krizo, kot bomo pokazali v naslednjem poglavju.

Drugi del: Demokratični sistemi so zelo primerni za razvoj in izvajanje ambicioznih podnebnih politik.

Statistični podatki kažejo, da obstaja **močna povezava med demokratizacijo in okoljskimi politikami: popolnoma razvite demokracije imajo v mednarodnih ocenah ambicioznih energetskih politik veliko boljše rezultate kot avtoritarne države** (sliko nekateri nasprotni primeri, kot sta ZDA in Avstralija, pogosto izkrivljajo).¹ Aarhuško konvencijo, ki ureja »dostop do informacij, sodelovanje javnosti pri odločanju in dostop do pravnega varstva v okoljskih zadevah«, so ratificirale skoraj izključno samo demokratične države.² **Tudi na individualni ravni ljudje, ki so naklonjeni avtoritarnim vrednotam, (v povprečju) izkazujejo manj skrbi za okoljska vprašanja.**³

To medsebojno odvisnost lahko razložimo s tremi značilnostmi demokratičnih sistemov: a) svoboda izražanja, b) vključujoče oblikovanje politike in c) večja stopnja preglednosti.

a) Svoboda izražanja:

- **Ljudje, ki živijo v avtorskih državah, so odvisni od tega, ali se njihovi avtoritarni voditelji odločijo, da je globalno segrevanje problem,**⁴ kot državljani demokratičnih držav pa imamo dostop do številnih načinov izražanja svoje politične volje, in ker vedno več državljanov priznava učinke podnebne krize, **so demokratične vlade prisiljene k ukrepanju.** V globalni raziskavi je skoraj 70 odstotkov vprašanih poudarilo, da »če njihove vlade ne bodo takoj ukrepale proti podnebnim spremembam, bodo izneverile svoje državljane«. In skoraj 60 odstotkov jih je reklo: »Nikoli ne bi mogli glasovati za politično stranko,

ki politike podnebnih sprememb ne jemlje resno.«⁵ Seveda avtoritarnim voditeljem ni treba posvečati toliko pozornosti takim javnomnenjskim raziskavam, kaj šele peticijam, množičnim demonstracijam ali šolskim stavkam (če so takšni instrumenti političnega izražanja sploh dovoljeni).

- V demokraciji ne bi smelo biti delitve na nas in na vladajoče. Vloga demokratičnih institucij je zagotoviti, da javne ustanove zadovoljijo potrebe državljanov, vključno z mladimi, ki še ne morejo oddati svoje glasovnice na volitvah, a je njihovo mnenje kljub temu pomembno. Demokratično vodene družbe zagotavljajo institucionalizirane mehanizme za ustrezno sodelovanje in zastopanje. Naloga upravnih organov in institucij je torej zagotoviti okolje, ki omogoča trajnostni premik. Število individualnih in kolektivnih državljan-skih pobud narašča. Vedno bolj se namreč zavedamo, zlasti mladi, da je treba ustvariti infrastrukturo, ki bo omogočala ogljično nevtralne rešitve, ki so okoljsko združljive in koristne za človeško družbo.

b) Vključujoče oblikovanje politike:

- **Demokratični državi kot partnerici državljanov ni treba odkrivati tople vode. Lahko pa sprejme pobude in predloge civilne družbe, ki so bili oblikovani s ciljem, da zadovoljijo potrebe državljanov.** Primere dobrih praks, ki jih sprožijo a) skupnosti, b) stranke, c) nevladne organizacije in državljanske pobude ali d) zadruga, je mogoče enostavno razširiti. V demokraciji **imajo ti podnacionalni akterji svobodno pot do eksperimentiranja,** torej jim ni treba čakati na navodila ali odobritev z vrha in imajo pomembno vlogo pri podajanju informacij o uspešnih projektih državi ali celo institucijam na mednarodni ravni.

- **Mesta in skupnosti** igrajo dvojno vlogo pri inovativnih podnebnih projektih: prvič, **skupnosti so tiste, na katerih se preizkušajo novi pristopi**, ki jih je mogoče reproducirati na nacionalni ravni in širše. Drugič, **zagotavljajo prostor, v katerem lahko državljani izkusijo samoučinkovitost** in se naučijo zaupati v svojo sposobnost spreminjanja stvari na bolje. Številni socialdemokratski župani radi podpirajo pobude od ljudi za ljudi, ki zagotavljajo družbeno-ekološko politiko na način, ki koristi vsem. Širok nabor instrumentov, ki jih lahko skupnosti uporabljajo za omejevanje podnebne krize, je opisan v 6. poglavju (glej stran 112). Seveda je skupnosti lažje izvajati progresivne predpise, če imajo pri tem besedo njihovi lokalni politiki. Zato številne skupnosti svoje pristojnosti spet širijo s preoblikovanjem komunalnih služb. Na primer v Hamburgu je uspešen referendum, ki so ga zahtevali meščani, spodbudil lokalno vlado, da je mestno energetska omrežje odkupila od ene največjih nemških energetskih družb, ki se je v glavnem zanašala na premog in jedrsko energijo, ter začela prehod na obnovljivo energijo in trajnostne ogrevalne sisteme.⁶ Prav tako se je Skopje pred kratkim odločilo, da bo ponovno določilo, da občina prevzame ravnanje z odpadki.
- **Stranke:** kot politični voditelji v skupnostih in pokrajinah **lahko predstavniki strank tudi izvajajo inovativne projekte na terenu** in tako volivcem in svojim političnim nasprotnikom v vladi dokažejo, da lahko nudijo boljše rešitve. Zelo spodbudno je videti, da **vse več socialdemokratskih strank sprejema idejo ambicioznih socialnih in okoljskih politik**, vključno s skupnimi prizadevanji za soočanje s podnebno krizo. Vse več socialnih demokratov se bori za ambiciozne podnebne ukrepe za zaščito vrednot, za katere se zavzemamo — družbeno pravičnost, solidarnost z margi-

naliziranimi skupinami na državni in mednarodni ravni ter prihodnost naših otrok. Dokaže o tem lahko vidimo po vsem svetu: Bernie Sanders je za svojo kampanjo predsedovanja v ZDA vzpostavil namensko podnebno platformo, Frans Timmermans je predstavil novi zeleni dogovor za Evropo, nemška stranka SPD je storila velik korak k zagovarjanju preobrazbe mobilnosti in socialdemokratska stranka Severne Makedonije je sprejela ambiciozni volilni manifest, če jih naštejemo le nekaj. Kot je opisano v prvem poglavju (stran 26), ti družbeno-ekološki koncepti v socialni demokraciji niso novi, vendar so postali pomembnejši v zadnjih nekaj letih — včasih zato, ker so politiki dobili uvid v družbene učinke podnebne krize, včasih pa zato, ker bi brez podpore podnebnim ukrepom izgubili volivce, saj se je zaskrbljenost državljanov zaradi podnebne krize močno povečala.

- **Nevladne organizacije in državljanske pobude:** **nevladne organizacije in vse bolj tudi državljanske pobude skupaj s skupnostmi postajajo gonilna sila ambicioznih podnebnih politik po vsem svetu.** Čeprav lahko majhne pobude ustvarijo najboljše lokalne prakse, izmenjava med uveljavljenimi nevladnimi organizacijami o podnebnih spremembah o najboljših praksah poteka na nacionalni ali celo mednarodni ravni, tako da se na primer v Berlinu izvajajo uspešni projekti mobilnosti, ki so bili razviti v Bogoti. V demokratičnih družbah nevladne organizacije ne delujejo le kot nadzorni organ, ki nenehno postavlja pod drobnogled odločitve v politiki, temveč v mnogih državah delujejo tudi kot konstruktivni partnerji, ki politikom zagotavljajo inovativne ideje ali študije. Medtem ko imajo uveljavljene nevladne organizacije pogosto dolgoročne podpornike in strokovno osebje, na katero se lahko zanesejo, so pobude drža-

vljanov postale privlačne za ljudi, ki se borijo za določen cilj (na primer proti gradnji nove termoelektrarne na premog v njihovi okolici), ali za ljudi, ki želijo svoje sposobnosti uporabljati kot prostovoljci. Medtem ko se državljanska gibanja, ki se osredotočajo na podnebne ukrepe, že vrsto let širijo, je leto 2019 pokazalo izjemno podporo novim (množičnim) gibanjem, kot sta »Petki za prihodnost« ali »Upor proti izumrtju«.

- **Sindikati lahko pomagajo spodbujati družbeno-ekološke inovacije** v posameznih podjetjih (na primer ukrepi za varčevanje z energijo pri delovanju določenih strojev), v celotnih sektorjih (kot je prehod k večji trajnosti v nemški kemični industriji) ali v družbi kot celoti (na primer zavzemanje za skrajšanje delovne-

ga časa, kar ima med drugim tudi pozitivne okoljske koristi). Kot je opisano v 1. poglavju (stran 27), **so današnji sindikati v mnogih primerih naši zavezniki, ki si prizadevajo za pravičen ekološki prehod in so enotni pod sloganom »na mrtvem planetu ni delovnih**

mest». Dejansko imajo države z višjo stopnjo sindikalne organiziranosti zares nižje ogljične odtise na prebivalca.⁷ Nujno je torej, da damo besedo tudi delavcem in zaposlenim, ne le z demokratičnega vidika, temveč tudi ko gre za to, da lahko s pristopom od spodaj navzgor spremenimo družbo na bolje.

- Zadruga so najbolj poštena in najučinkovitejša oblika, ki jo podpirajo močne demokratične družbe, za zagotavljanje vključujočih in progresivnih podnebnih politik z ekonomskega vidika (glej 6. poglavje, stran 117). Tu je pomembno opozoriti, da zadruga veliko bolje delujejo v demokratičnem kontekstu, kjer lahko državljani svobodno sodelujejo pri uveljavljenih projektih. V avtoritarnih državah je bilo ustanovljenih le malo zadrug (s pristopom od zgoraj navzdol).⁸

Edinstveno za projekte, ki jih sprožijo skupnosti, stranke, nevladne organizacije, državljanske pobude ali zadruga v demokracijah, je, da **je potrebno le majhno število ljudi za vodenje takšnih naprednih pobud in njihovo predstavitev javnosti**. Aktivni državljani, ki se zavzemajo za družbene izboljšave za vse, načrtujejo rešitve za lokalizacijo proizvodnje hrane, tekstila in energije (če omenimo le nekaj primerov) na inovativen, učinkovit in odgovoren način. Kolektivna akcija, ki jo danes vidimo na lokalni ravni, bo koristila prihodnjim generacijam, če jo ustrezno podpira tudi lokalna ali državna vlada. Demokratična orodja za sodelovanje javnosti in vključujoči procesi odločanja omogočajo, da ideje in spremembe, podprte s strukturo od spodaj navzgor, predlagajo in izvajajo aktivni državljani, ki bi morali ob podpori mestnih načrtovalcev, inženirjev in drugih strokovnjakov biti sposobni oblikovati trajnostno prihodnost za svojo skupnost. Zato si skupnosti na podlagi Pariškega sporazuma in Agende 2030 zaslužijo priložnost, da eksperimentirajo in se same odločijo o najboljših rešitvah za trajnostno prihodnost. Vse dosedanje pozitivne izkušnje skupno-

stnih projektov, lokalni, trajnostni in s podnebjem združljivi projekti na področju energije, proizvodnje hrane in prometa so bistveni del tega procesa.

- **Podnacionalni akterji prispevajo tudi k sprejemanju odločitev, ki temeljijo na dokazih:** predstavniki državljskih pobud lahko na primer svojega poslanca opozorijo na uspešen projekt na individualnih sestankih, nevladne organizacije lahko na primer na zaslišanju pojasnijo, zakaj določena ideja ni uspela. Dober primer tega procesa usmerjanja informacij navzgor je »neposredni podnebni načrt«, ki zbira in ocenjuje številne ideje za čim hitrejšo in čim bolj družbeno pravično zmanjšanje emisij CO₂.⁹
- **V demokratičnih državah blaginje se okoliščine marginaliziranih skupin upoštevajo že od samega začetka** uvajanja novih politik. Tako obstaja večja verjetnost, da bodo podnebne politike oblikovane na način, ki zagotavlja večjo družbeno pravičnost in preprečuje širjenje socialnih vrzeli (kot smo videli v 1. poglavju, stran 16).

Nasprotno pa način odločanja v avtoritarnih režimih »od zgoraj navzdol« pogosto ne prinaša rezultatov: avtoritarni voditelji bodo verjetneje sprejeli podnebne strategije na hitro — brez večje predhodne razprave med člani kabineta, parlamentom ali javnostjo. Čeprav so te strategije na papirju videti dobro, je njihovo izvajanje pogosto ovirano, ker potrebe in zmogljivosti podnacionalnih akterjev niso bile upoštevane. Skupnosti morda nimajo usposobljenih ljudi ali pa interesa za izvajanje strategij, ki nimajo nič skupnega z realnim stanjem na terenu.¹⁰

- V teh režimih imajo strokovnjaki omejen vpliv pri oblikovanju novih politik. Nimajo niti redne izmenjave s predstavniki civilne družbe niti odprtih razprav z volivci. Posledično ni postopkov, ki bi zagotavljali uporabnost politik, preden se te sploh začnejo izvajati. V avtoritarnih režimih je tudi manj razvitih primerov dobre prakse: lokalni voditelji pogosto nimajo niti politične svobode niti razpoložljivih financ za preizkušanje inovativnih podnebnih politik. Morda za to tudi nimajo prave motivacije, saj ponovno imenovanje političnih

zagovornikov ni odvisno od njihove priljubljenosti med volivci, temveč od kapric avtoritarnega voditelja. In če državljanske pobude ali neodvisne nevladne organizacije sploh ne smejo obstajati, seveda ne morejo vzpostaviti nobene dobre prakse.

- V avtoritarnih režimih obstaja tudi **večje tveganje za korupcijo in neučinkovitost, zaradi katerih so podnebne strategije zastarele na vseh ravneh**. Z močno omejenim javnim diskurzom in svobodo medijev cvetijo tako korupcija kot tudi prevare. Če je na primer mogoče in tudi poceni podkupiti revizorja, bodo filtri v elektrarnah na premog pač ostali izključeni. In če sodniki svoje odločitve opirajo na debelost ovojnice, ki jo prejmejo »pod mizo«, ta revizor ne bo nikoli odgovarjal za svoja dejanja. Ne nazadnje, če neodvisni novinarji nimajo svobode, da bi razkrili take škandale, bodo podnebne strategije morda še naprej videti dobro na papirju – emisije pa se ne bodo zmanjševale.
- Seveda obstajajo primeri prevare in korupcije tudi v demokratičnih družbah. Zlasti dejavnosti lobistov so pogosto skrb vzbujajoče — in veliko teh skupin nasprotuje premiku k trajnostni prihodnosti. Statistični podatki pa kažejo, da imajo uveljavljene demokracije znatno nižjo stopnjo korupcije — iz preprostega razloga, ker lahko takšne primere razkrijejo neodvisni mediji ali žvižgači in ker politiki, za katere je znano, da so koruptivni, lahko ostanejo brez funkcije.¹¹ To je še posebej pomembno pri izvajanju podnebnih in drugih okoljskih politik, ki lahko delujejo le, če je izvajanje zagotovljeno na vseh ravneh; če podjetja ali vozniki avtomobilov, ki vozijo po pešconah, ne morejo »kupiti odpustkov« in onesnaževati zraka na račun vseh drugih.

- **S socialdemokratske perspektive je pomembno spodbujati natanko te značilnosti naših demokratičnih sistemov: svoboda izražanja, vključujoče oblikovanje politike v nasprotju s sprejemanjem odločitev od zgoraj navzdol, pa tudi preprečevanje korupcije in preglednost**. Vsi ti vidiki so na socialnode-mokratičnem dnevnem redu že od rojstva socialne demokracije. **Zato je zelo dobra novica, da prav te značilnosti naših vladnih sistemov zagotavljajo idealen okvir za oblikovanje ambicioznih podnebnih politik.**

Kaj pa ...

... zaskrbljenost, da se demokratični sistemi, katerih končni cilj je doseči najboljši kompromis za vse interesne skupine, ne morejo spoprijeti s podnebno krizo, saj že v osnovi ne moremo sklepati političnih poslov z ozračjem Zemlje? Ali bi bilo morda bolje ustanoviti odbore neposredne demokracije za spopadanje s tem izzivom?

Pot naprej: javna posvetovanja kot dodatek k ustaljenim demokratičnim postopkom

Demokratični procesi odločanja zahtevajo čas in ta ni na naši strani, ko gre za cilj 1,5 °C. Kot je bilo omenjeno, je demokratično in participativno odločanje dolgoročno preprosto učinkovitejše in je zagotovo eden izmed elementov, ki jih želimo vključiti v družbeno-ekološko prihodnost. Za mnoge socialne demokrate in napredne državljane so nova orodja neposredne demokracije zelo privlačna, vendar je za njihovo vzpostavitev potreben čas. Preprosto ni izvedljivo, da bi najprej počakali na izvajanje političnih reform in se nato pripravili na ukrepanje v zvezi s podnebno krizo — če čakamo, bo cilj 1,5 °C vsekakor nedosegljiv.

Torej, kakšna je rešitev?

1. Prvič, kot je bilo prikazano in omenjeno tudi v 6. poglavju, so **naši sedanji predstavniki**

demokracijski sistemi popolnoma sposobni obvladovati podnebno krizo, če politiki uporabljajo vse instrumente, s katerimi razpolagajo (tako kot v času krize covid-19).

2. Drugič, *instrumenti javnega posvetovanja*, kot so odbori neposredne demokracije ali komisije, *delujejo kot zelo dobra nadgradnja ustaljenih političnih procesov, vendar jih ne smejo nadomestiti*. Dva pozitivna primera bi bila referendumi v Severni Makedoniji o odprtju novih rudnikov zlata leta 2016¹² in ustanovitve odborov neposredne demokracije na Irskem (in nato tudi v Veliki Britaniji in Franciji), ki so razvili priporočila za omejevanje podnebne krize.¹³
3. Tretjič, ker se ne moremo pogajati z našim podnebjem, *je treba že od samega začetka zagotoviti združljivost s Pariškim sporazumom*. »Provizije za premog« bi na primer morale združiti vse pomembne interesne skupine, ki bi razpravljale o družbeno pravični strategiji izstopa do določenega datuma, v skladu s ciljem 1,5 °C, o datumu opuščanja se sploh ni mogoče pogajati (glej tudi 1. poglavje, stran 28).

4. Četrtoč, *z današnjimi težavami bi se morali spoprijeti z uporabo instrumentov in virov, ki jih imamo na voljo zdaj* — in nikoli ne smemo obupati. Tudi če nekatere države leta 2020 ne bodo sprejele ciljev za zmanjšanje CO₂ v skladu s Pariškim podnebnim sporazumom, je javnost še vedno dobro ozaveščena, pritisk na države še vedno narašča in instrumenti za nadzor so nam na voljo. Če datum opustitve premoga ne bo upošteval cilja 1,5 °C, ga bo treba ponovno izpogajati. Če ne letos, pa naslednje leto.

Kaj pa ...

... zagotavljanje ustrezne ravni zastopanosti vseh državljanov v postopkih oblikovanja politike od spodaj navzgor?

Pot naprej: skupno oblikovanje družbeno-ekološke preobrazbe

- *Številni podnebni projekti ne koristijo le marginaliziranim skupinam (kot je prikazano v 1. poglavju, stran 16), ampak se tudi razvijajo v sodelovanju z njimi* — s tem krepijo njihov

občutek samoučinkovitosti in jih spodbujajo k aktivnejšemu sodelovanju. Socialdemokratski cilj, ki se zavzema za večjo udeležbo nevprivilegiranih skupin v družbi, je sestavni del teh podnebnih projektov: številne skupnosti zagotavljajo socialna sredstva za podnebne projekte, ki jih izvajajo manj premožni državljani, na primer v okrožju Rhein-Hunsrück, eni najrevnejših nemških podeželskih regij. V poljskem mestu Słupsk pa so bile v zavetiščih za brezdomce nameščene energetsko učinkovite žarnice, ne samo za brezdomce, tudi nameščali so jih brezdomci sami. In skupnostni vrtovi, postavljeni v marginaliziranih soseskah po vsem svetu na pobude prebivalcev, niso pozitivno vplivali le na zdravje in dobro počutje posameznikov, temveč tudi izboljšali socialno kohezijo in okrepili občutek skupnosti.¹⁴

- Vsak državljan ali član skupnosti ni zainteresiran ali pa si ne vzame časa za sodelovanje v procesih odločanja, to drži tudi v najbolj demokratičnih družbah. A ključnega pomena je, da si prizadevamo zagotoviti, da se naše demokratične družbe še naprej odpirajo in zagotavljajo orodja in mehanizme, ki bodo **prebivalce spodbujali in omogočali, da oblikujejo našo skupno družbeno-ekološko prihodnost**. Treba je okrepiti nove koncepte, ki znižujejo pragove za aktivno državljanstvo, tak primer je platforma za socialne inovacije SynAthina, ki je bila ustanovljena v Atenah. Njen namen je posvetovanje in sodelovanje z državljani, lokalnimi skupinami in pobudami civilne družbe s ciljem iskanja rešitev za urbane probleme, ki jih je mogoče deliti in o njih razpravljati z lokalno upravo, poslovno skupnostjo in političnimi voditelji.¹⁵

Kaj pa ...

... mnenje, da so nekatere okoljske nevladne organizacije bolj usmerjene k svojim lastnim interesom kot pa k prebivalcem?

Pot naprej: ključni akter ambicioznih podnebnih politik

- Nevladni sektor igra ključno vlogo pri reševanju vprašanj, povezanih z osebnimi interesi in korupcijo, saj se bori za to, da se sliši glas in interes državljanov. Kljub temu pa vse nevladne organizacije niso imune na korupcijo in nekatere od njih kljub temu zastopajo osebne interese, zlasti v času, ko »zeleno pranje« postaja resnična grožnja. Kot je dejala kanadska avtorica in družbena aktivistka Naomi Klein, nevladne organizacije včasih naredijo več škode kot koristi, zlasti kadar ne morejo delovati zares neodvisno, temveč so odvisne od finančne podpore vlad ali lobistov. Vendar **se demokratična orodja in mehanizmi za spodbujanje dobrega upravljanja lahko spopadejo s takšnimi negativnimi zunanjimi učinki na vseh ravneh**. Poleg tega lahko ta orodja preprečijo, da bi eno gnilo jabolko uničilo podobo celotnega stebra naše družbe, tj. stebra, ki vdihuje življenje prilagajanju in blaženju podnebne krize, hkrati pa si prizadeva za uveljavljanje humanitarnega vidika. Okoljske nevladne organizacije so igrale in še vedno igrajo ključno vlogo pri doseganju trajnostne prihodnosti za vse. Izobilje odličnih pobud, najsi bo to na lokalni ravni, kot je platforma SynAthina, ali na mednarodni ravni, kot je pobuda »Petki za prihodnost«, je mogoče le zaradi civilne družbe. Ta je tako učinkovita in vplivna akterka kot tudi pomembna udeleženka v demokratičnih procesih odločanja.

Kaj pa ...

... težave pri zagotavljanju široke podpore pri preciznih podnebnih politikah — na primer ljudje, ki protestirajo proti vetrnicam, ki bi jih lahko zgradili v njihovi bližini?

Pot naprej: ogromna podpora

- **Ljudje zelo podpirajo ambiciozne podnebne politike** (glej 1. poglavje, stran 7, in 5. poglavje, stran 94). **V predstavniških demokracijah, kot je naša, to zadostuje za ambiciozno ukrepanje.** Vsakemu prebivalcu ni treba obravnavati in v celoti odobravati vsake politične odločitve. Presenetljivo je videti, kako politiki prosjajo za splošno podporo za sprejetje ambicioznih podnebnih politik, hkrati pa delujejo proti volji večine na drugih političnih področjih (na primer pri podpiranju sporazumov o prosti trgovini). **Če je ogrožena blaginja toliko državljanov in je hkrati ogroženo še delovanje našega demokratičnega sistema, imajo seveda politiki mandat, da vodijo** — navsezadnje so bili za to tudi izvoljeni.¹⁶

Če se država izogne tej dolžnosti in državljane obremeni z odločitvijo o tem, kako podnebno združljivo bo njihovo življenje, bosta nastala dva negativna učinka:

1. Naraščajoče vrzeli v družbi: če je vzdušje ob božični mizi uničeno zaradi razprav o vegetarijanskih alternativah puranu ali če se vaščani na sodišču leta borijo proti novi vetrnici, se bo družba polarizirala.
2. Družbeno in okoljsko ozavešeni državljani se počutijo prevarane: veliko ljudi želi več navodil s strani vlade, ker sami preprosto nimajo zmogljivosti, da bi vsako odločitev utemeljili na predhodnih raziskavah o socialnih, delovnih in okoljskih standardih in te standarde še pretehtali glede na priročnost in ceno izdelka.¹⁷ Ti državljani, ki s podnebno združljivim življenjskim slogom na koncu dneva ustvarjajo koristi za celotno skupnost, so razočarani tudi, ko država drugim članom družbe ne preprečuje, da bi nam uničevali skupno prihodnost.

- Čeprav ni treba prepričati čisto vsakega prebivalca, da podpre podnebne in druge politike, je treba najti ravnovesje med vključujočim odločanjem, okrepljenim z elementi neposredne demokracije, in politiki, ki vodijo državo. Tu imajo lahko pomembno vlogo posredniki med vlado in posameznimi prebivalci.
- Ne nazadnje **je bistvenega pomena, da ljudem omogočimo pozitivno oblikovanje prihodnosti:** če se ljudem omogoči, da vlagajo v vetrnice v svoji skupnosti (na primer kot del zadruga) in imajo tudi besedo pri tem, kam točno naj se postavijo vetrnice, potem se nasprotovanje takim projektom hitro spremeni v podporo.

Kaj pa ...

... neoliberalna doktrina, ki naše države sili, da dajejo prednost (kratkoročnim) gospodarskim odločitvam namesto dobremu počutju državljanov in skrbi za okolje?

Pot naprej: v vsakem primeru potrebujemo socialno državo

- **Če skrb za okolje postavimo za trenutek na stran, moramo premisliti o vlogi države in se vrniti k demokratičnemu sistemu, ki v središču svoje strategije postavlja blaginjo državljanov in zdravo okolje.** Postaviti interese ljudi na prvo mesto, pred ekonomske interese, je že desetletja eden glavnih ciljev socialne demokracije. Nacionalne razvojne politike je treba oblikovati tako, da ne bodo omejene z volilnimi cikli in bodo dolgoročno postavile trajne prednostne naloge na politični program.
- Med izvajanjem ukrepov, povezanih s pandemijo covid-19, so države po vsem svetu dokazale, da so sposobne ukrepati, ko je ogroženo življenje prebivalcev — tudi v nasprotju z

gospodarskimi interesi. Na prvo mesto postavljamo zdravje ljudi, zlasti ranljivih skupin, na primer starejših in bolnih, čeprav to pomeni, da za več mesecev popolnoma zaustavimo gospodarstvo. Torej, če s te perspektive pogledamo na podnebno krizo, vidimo, kako argument, da določeno dejanje »ni politično izvedljivo«, ker so kratkoročni gospodarski interesi pomembnejši od življenja in dobrega

počutja ljudi, zagotovo izgubi vso verodostojnost. Zdaj moramo samo poskrbeti, da bodo ukrepi za okrevanje, ki bodo uveljavljeni po pandemiji covid-19, temeljili na zelenih in družbenih inovacijah, ki bodo dajale prednost blaginji večine, ne pa peščici na vrhu družbene hierarhije.

Za kaj si prizadevamo?

- ***V demokraciji si ti sprememba, ki jo želiš videti pri reševanju podnebne krize!*** Izkoristimo potencial vključevanja milijonov prebivalcev po vsem svetu, ne samo za ustvarjanje družbeno-ekološke, ampak tudi bolj vključujoče prihodnosti. Hkrati sprejmemo poziv socialdemokratov, ki nas vabi, da pomagamo okrepiti glasove najbolj prikrajšanih. Obstaja veliko načinov,

kako slišati te glasove — na odborih neposredne demokracije, na protestih, med (šolskimi) stavkami ali v sosedskih projektih.

- ***Namesto da podnebna kriza spodkopava temelje naših demokracij, raje opolnomočimo državljanke, skupnosti, zadruge in nevladne organizacije, da v duhu solidarnosti oblikujejo našo skupno prihodnost.***

Opombe in viri

Opombe

- ¹ »Leta 2015 je imelo dvajset držav, ki jih je EIU (The Economist's Intelligence Unit) razvrstila med demokracije, povprečje 34,2 na indeksu energetske trajnosti, medtem ko je 27 avtoritarnih režimov, za katere obstajajo podnebni podatki, doseglo veliko slabši rezultat s povprečno oceno 85,6.« Pomembno je omeniti, da to velja tudi za demokratične države z nizkim dohodkom na prebivalca, zato bogastvo države (kar pogosto ustreza demokratizaciji in visokim emisijam) ni odločilni dejavnik. Glej <https://foreignpolicy.com/2016/06/01/democracy> (zadnji dostop 23. 5. 2020).
- ² Glej https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-13&chapter=27&clang=_en (zadnji dostop 25. 7. 2020).
- ³ Schultz and Stone (1994): Authoritarianism and Attitudes toward the Environment.
- ⁴ Glej <https://foreignpolicy.com/2016/06/01/democracy> (zadnji dostop 23. 5. 2020).
- ⁵ Glej <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-04/earth-day-2020-ipsos.pdf> (zadnji dostop 21. 6. 2020). To je močan protiargument trditvi, da bi demokratični odločevalci lahko zanemarili podnebno krizo, ker se osredotočajo samo na odločitve, ki vplivajo na celotno obdobje njihovega političnega mandata. Nevarnost, da bi lahko zanemarili prihodnja tveganja, je bila morda(!) pomembna že v preteklosti, a s podnebno krizo, ki se je razvila tudi na svetovnem severu, ne vpliva več na podnebno akcijo.
- ⁶ Glej <https://carbonneutralcities.org/how-hamburg-regained-control-of-its-energy-utility/> (zadnji dostop 22. 6. 2020).
- ⁷ Huerta Alvarez, Camila, York, Richard and McGee, Julius Alexander (2019): Is Labor Green?, v Nature and Culture, Marec 2019, strani 17–38.
- ⁸ Nemčija ima največ aktivnih energetskih zadrug (824 zadrug v juniju 2018) in se približuje nekdanjemu danskemu vrhu z 931 zadrugami leta 1999.
- ⁹ Glej <https://gerechte1komma5.de/en/klimaplan-von-unten/> (zadnji dostop 21. 6. 2020).
- ¹⁰ Glej Wu, Jing, Zuidema, Christian and Gugerell, Katharina (2018): Experimenting with decentralized energy governance in China: The case of New Energy Demonstration City Program, v Journal of Cleaner Production 189, strani 830–833.
- ¹¹ Glej Warren, Mark E. (2004): What Does Corruption Mean in a Democracy?, v American Journal of Political Science 48, no. 2, strani 328–343.
- ¹² Glej <https://globalvoices.org/2017/04/25/one-small-towns-referendum-on-gold-mining-is-a-big-victory-for-citizen-participation> (zadnji dostop 22. 6. 2020).
- ¹³ Glej <https://www.citizensassembly.ie/en/how-the-state-can-make-ireland-a-leader-in-tackling-climate-change/recommendations/> and <https://www.climateassembly.uk/> (zadnji dostop 22. 6. 2020).
- ¹⁴ Glej <http://www.slupsk.pl/zielonypunkt/> in <https://www.strongtowns.org/journal/2018/8/16/the-case-for-community-gardens>, na primer.
- ¹⁵ SynAthina povzema pobude državljanov, povečuje njihovo prepoznavnost in jim pomaga pri povezovanju z zasebnim sektorjem, različnimi strokovnjaki in lokalnimi upravami. Z ocenjevanjem dejavnosti državljanov in priznavanjem dobrih praks s strani civilne družbe SynAthina nenehno obvešča občinske oblasti o prioritetah državljanov in si prizadeva za posodabljanje predpisov, poenostavljanje postopkov in ustvarjanje sinergije z državljani, z namenom povečanja učinkovitosti uprave pri odzivanju na potrebe državljanov. Za več informacij glej <https://www.synathina.gr/en>.
- ¹⁶ Podnebna kriza ni edini politični teren, na katerem je potrebno politično vodstvo. V zadnjih letih so se pravice LGBT v mnogih državah okrepile kljub protestom (zelo glasne) manjšine, ker bi bila nenehna diskriminacija v nasprotju s standardi človekovih pravic.
- ¹⁷ Ni treba, da preiskujemo družbene in okoljske razmere, v katerih se proizvajajo pametni telefoni, vendar bi bilo treba preprosto prepovedati uvoz izdelkov, izdelanih z otroškim delom in povzročanjem okoljske katastrofe.

Viri

A good overview of the nexus between democratic systems and climate policies can be found here: <https://foreignpolicy.com/2016/06/01/democracy>

Interesting statistics demonstrating strong support for ambitious climate policies on a global level, and especially in democracies, can be found here: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-04/earth-day-2020-ipsos.pdf>

Avtorji in avtorice & svetovalci in svetovalke

Sonja Schirmbeck / avtorica

Vedno bolj sem se zavedala, da pri tem izzivu ne gre za „zaščito podnebja“, temveč za zaščito vseh nas v Evropi, naših družbenih dosežkov in našega načina življenja.

Robert Zanony / avtor

Že zdrava pamet nam na srečo pove, da je podnebna kriza resna grožnja in da je ključnega pomena pri obravnavanju te nevarnosti ambiciozna podnebna politika. Ustrezno ukrepanje je seveda druga zgodba. Zagotavljanje, da se ambiciozne podnebne akcije izvajajo na socialno pravičen način, je bistven del dnevnega reda, ki ga morajo socialni demokrati sprejeti in podkrepiti z odločnimi političnimi koraki. To je bilo bistvo našega skupnega prizadevanja za to publikacijo in več kot vesel sem, da sem bil lahko del nje.

Victoria Stoiciu / avtorica

Pisanje je tudi odkrivanje. Takrat, ko pa je pisanje še kolektivni proces, postane resnična učna izkušnja. Upam, da bo ta priročnik tudi bralca in bralko oplemenitil tako, kot je pisanje obogatilo mene kot soavtorico.

Thomas Oellermann / avtor

Delo pri tem projektu mi je pokazalo, kako večplastna in posledično zapletena je podnebna politika v resnici. Podnebna politika ni samo eno izmed vprašanj, temveč je čisto svoja razsežnost.

Ivana Vuchkova / avtorica

Vprašanje ni, ali bo življenje na Zemlji sploh še obstajalo, ampak kdo bo tukaj živel in pod kakšnimi pogoji. Za vse želimo zagotoviti trajnostno prihodnost, zato moramo v zvezi s podnebjem ukrepati. Družbeno. Pravično.

Max Ostermayer / avtor

Bolj kot se poglobite v neko temo, več slojev kompleksnosti odkrijete. Krmiljenje te zapletenosti je bila neverjetna izkušnja, ki sem jo delil z ambiciozno in zavzeto ekipo, ki si prizadeva za skupen cilj: pokazati, da je oblikovanje pravične in trajnostne prihodnosti v naših rokah.

Eva Junge / avtorica & svetovalka

Kot okoljska psihologinja močno verjamem v precejšnje prekrivanje družbeno-ekoloških politik in strateških podnebnih komunikacij. Pravijo, da prihodnost pripada tistim, ki pripovedujejo boljšo zgodbo - v tej publikaciji bosta bralka in bralec našla veliko zbirko navdihujočih zgodb za socialdemokratsko preobrazbo.

Toralf Staud / svetovalec

Naš cilj pri klimafakten.de je pomagati ljudem, da najdejo „svoj“ glas v pogovoru o podnebj. Ta publikacija doda močan glas socialdemokratskemu podnebnemu zboru - bilo je navdušujoče gledati, kako se krepi.

Kolofon

© 2020

Fundacija Friedricha Eberta | Oddelek za Srednjo in Vzhodno Evropo
Hiroshimastr. 28 | 10785 Berlin | Nemčija

Odgovorna oseba:

Matthias Jobelius | Predstojnik oddelka | Oddelek za Srednjo in
Vzhodno Evropo

Telefon: +49-30-269-35-7726

Telefaks: +49-30-269-35-9250

<https://www.fes.de/referat-mittel-und-osteuropa>

V zvezi z vsebino publikacije stopite v stik s Sonjo Schirmbeck:
Sonja.Schirmbeck@fes.de

Naročila publikacije sprejemamo na elektronskem naslovu:
blanka.smoljan@fes.hr

Mnenja, izražena v tej publikaciji, ne izražajo nujno stališč
Fundacije Friedricha Eberta. Komercialna uporaba te publikacije ni
dovoljena brez pisnega soglasja Fundacije Friedricha Eberta.

ISBN 978-953-8376-03-0

Prevod v slovenščino: Nina Beyokol

Oblikovanje: facts and fiction GmbH

Tisk: grafex agencija, Slovenija

Natisnjeno na RecyStar Polar (100-odstotno recikliran papir)

Viri fotografij

Naslovnica picture alliance / Westend61 | Westend61 / Andreas Pacek **V. 7** picture alliance / Andreas Franke | Andreas Franke **V. 11** picture alliance / Heikki Saukkomaa / Lehtikuva / dpa | Heikki Saukkomaa **V. 17** picture-alliance / dpa/dpaweb | Rolf Haid **V. 18** unsplash | mika-baumeister **V. 20** picture alliance / ZUMAPRESS.com | Ollie Millington / Rmv **V. 22** picture alliance / REUTERS | SUSANA VERA **V. 24** picture alliance / Xinhua News Agency | Li Mengxin **V. 27** Arhiv socialnih demokratov – Fundacija Friedricha Eberta **V. 28** picture alliance / REUTERS | RUBEN SPRICH **V. 37** picture alliance / dpa | Facundo Arrizabalaga **V. 39** picture alliance / Frank Hoermann | SVEN SIMON **V. 43** picture alliance / dpa | Oliver Berg **V. 49** picture alliance / dpa | Julian Stratenschulte **V. 55** picture alliance / Richard Linke | Richard Linke **V. 58** picture alliance / Chen Shichuan / Costfoto | Chen Shichuan / Costfoto **V. 62** picture alliance / Westend61 | Robijn Page **V. 63** picture alliance / blickwinkel / W. G. Allgoewer | W. G. Allgoewer **V. 71** picture alliance/ANN | Viet Nam News **V. 72** picture alliance / blickwinkel/M. Woike | M. Woike **V. 75** picture alliance / REUTERS | YIORGOS KARAHALIS **V. 78** picture alliance / REUTERS | AKHTAR SOOMRO **V. 84** picture alliance / dpa | Thomas Warnack **V. 90** picture alliance / dpa | Photocome **V. 93** picture alliance / SZ Photo | Natalie Neomi Isser **V. 95** picture alliance / dpa | Wael Hamzeh **V. 95** picture alliance / Xinhua News Agency | **V. 99** picture alliance / dpa / dpa-Zentralbild | Thomas Uhlemann **V. 100** picture alliance / Hans Eder/Shotshop | Hans Eder **V. 103** picture alliance / Newscom | Jevone Moore **V. 104** picture alliance / dpa / dpa-Zentralbild | Jan Woitas **V. 106** picture alliance / dpa / CTK | Michal Kamaryt **V. 113** picture alliance / Westend61 | Maya Claussen **V. 116** picture alliance / PIXSELL | Goran Kovačić **V. 117** picture alliance / Westend61 | Željko Dangubić **V. 120** picture alliance / TASS | Alexander Shcherbak **V. 122** picture alliance / PIXSELL | Emica Elvedji **V. 131** picture alliance / dpa / CTK | Roman Vondrous **V. 132** picture alliance / AA| Furkan Abdula **V. 134** picture alliance / NurPhoto | Alain Pitton **V. 137** picture alliance / Fotostand | Fotostand / Reuhl

Kazalo

A

Aktivno državljanstvo 135

Ambiciozne podnebne politike & akcije 7, 16, 22, 23, 24, 128, 136

Avtokracije 101, 129

Avtomatizacija 41, 58, 60, 78, 105

Avtomobilska industrija 42, 104, 105

B

Biogoriva 93

Biomasa 36, 80, 81

Brundtlandino poročilo 27

BDP & odrast 8, 24, 25, 47, 57, 62, 63, 91, 100

BDP & rast 8, 24, 25, 47, 57, 62, 63, 91, 100 glej tudi kapitalizem

Brezposelnost 40, 56, 60

C

Cilj 1,5 °C 133

Cenovna dostopnost 48, 69, 72, 74, 82, 118, 121

energije 69, 74, 118

zelene tehnologije 69

novih tehnologij 48, 72

trajnostne potrošnje 121

mesta C40 91

Cedefop 48

Ciljno občinstvo 12

Č

Černobilska jedrska nesreča 27

Čustva 11, 63, 64

Časovna suverenost 22

D

Dušik 37

Dohodek 7, 17, 18, 55, 61, 76, 78, 97, 100, 117, 119, 120, 123

nenavezanost plač na produktivnost 62

razpoložljiv 76

poštene plače 40, 62

v sektorju zdravstvene nege 23

v rudarski industriji 7, 40, 79

v državah z nizkim dohodkom 18

v državah s srednjim dohodkom 17

zmanjšanje delovnih ur 55, 62

stabilnost 7

Dostop do vode 23

Družbeni napredek 11, 23, 24

Državlanske pobude 94, 129, 130, 131, 132, 133

Dekarbonizacija 5, 34, 36, 38, 40, 41, 45, 47, 48, 52, 53, 54, 68 glej tudi ogljična nevtralnost

dekarbonizirano gospodarstvo 34, 36, 38

dekarboniziran energetski sistem 45, 47, 48 glej tudi obnovljiva energija

poklici, ki bodo najverjetneje imeli koristi 40, 41

Decentraliziran energetski sistem 68, 75, 76, 79, 84, 106

Deglobalizacija 53

Demokracija 5, 68, 70, 85, 112, 115, 118, 123, 126, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 136, 137

povezava med demokratizacijo in okoljskimi politikami 66, 68

energetska demokracija 69

vplivi podnebne krize na demokracijo 80, 81

socialna demokracija 26

Demokratske institucije 129

Demografske spremembe 5, 52, 53, 54, 64

Davek na dizelsko gorivo 102

Digitalizacija 105, 112

Direktiva o ekološkem oblikovanju izdelkov 121

Dostop do energije za vse 69, 73, 117 glej tudi energija, revščina

Delo od doma 95

Delovna mesta 6, 16, 22, 38, 39, 40, 42, 47, 48, 50, 53, 53, 55, 57, 59, 60, 67, 68, 74, 78, 79, 81, 83, 107, 118, 123 glej tudi delavci

v kmetijstvu 19, 40

v nastajajočih industrijah 34 glej tudi zelena delovna mesta / trajnostna delovna mesta

v inženirstvu 38

v lokalnih skupnostih 46, 123

v javnem prevozu 104

v turizmu 19, 40

slabo plačane prekarne zaposlitve 29, 40, 123

tveganje izgube zaradi globalnega segrevanja 16

trajnostna delovna mesta 79

Država 6, 16, 17, 19, 21, 23, 26, 28, 29, 42, 45, 46, 49, 56, 62, 68, 70, 72, 73, 76, 77, 78, 81, 82, 85, 97, 100, 104, 105, 106, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 122, 123, 129, 130, 131, 132, 136

vloga 115 glej tudi podnebna kriza in vladno ukrepanje

Davčni sistem 113

Delo na daljavo 95, 96

Delavci 29, 39, 40, 42, 48, 60, 63, 71, 74, 78, 79, 104, 105 glej tudi službe

prilagajanje tehnološkim spremembam 45

demografske spremembe 5, 52, 54, 64

prispevek k civilizacijskemu napredku 79

izginjanje poklicev 57

v sektorju zdravstvene nege 54 glej tudi sektor zdravstvene nege

v avtomobilski industriji 42, 105

v gradbeni industriji 42, 54

v nastajajočih sektorjih 42, 55

v fosilni ekonomiji 40, 41, 79 glej tudi premog

pravična tranzicija 41

pomanjkanje delovne sile 54

nove spretnosti 56, 57, 58 glej tudi strukturna transformacija, instrumenti za podporo delavcem

zastarele spretnosti 48

grožnja za zdravje & dobro počutje 27

višja raven spretnosti 60

skrajšanje delovnika 52, 61, 131 glej tudi časovna suverenost

Delovni pogoji 42

Delovni čas 40, 42, 61, 62, 63, 105

Delovnik 61, 64, 105

E

Emisije CO₂ 21, 57, 88, 98 glej toplogredni plini
 Energetski projekti v lasti skupnosti 116
 Ekološki odtis 61, 113, 123
 E-mobilnost 91, 102, 103 glej mobilnost / e-mobilnost
 Energija 66, 67, 68, 73, 74, 80, 81, 82, 83, 84 glej obnovljiva energija
 Energetsko državljanstvo 121
 Energetska demokracija 70
 Energetske tarife 45, 76, 122
 Energetsko omrežje 75, 130
 Energetsko intenzivne/-i 36, 44, 45, 77, 80
 industrije 36, 44, 77, 80
 proizvodi 45, 77
 Energetska varnost 82
 Energetska preobrazba 4, 66
 Evropski zeleni dogovor 8, 46, 85, 112
 Evropska banka za razvoj in obnovo 72, 112
 Evropska industrijska strategija 46
 Evropska investicijska banka 112
 Enakost spolov 19, 22, 25, 75
 Energija 66, 67, 68, 73, 74, 80, 81, 82, 83, 84 glej tudi dostop do energije za vse
 Energetika 83 glej tudi obnovljiva energija / dekarboniziran energetski sistem

F

Finančne podpore 42, 93, 99, 106, 112, 118, 135
 Fosilna goriva 36, 71, 72, 79, 80, 98, 101, 102
 Fotovoltaika 70, 76, 80, 122

G

Gradbene zaloge 36
 Greta Thunberg 19

H
 /

I

Instrument za povezovanje Evrope 99
 Izginjanje poklicev 48, 57
 Infrastruktura 24, 44, 74, 98, 101
 Investicije 25, 38, 44, 46, 56, 112
 vladne 38, 44, 46, 56, 112
 za dekarbonizacijo 38
 zelene 25
 v kmetijstvo 25, 37
 v energetsko intenzivne industrije 36, 44, 45, 77
 v energetsko preobrazbo 85
 v energetsko tranzicijo 70
 v infrastrukturo 25, 46, 74, 77
 v trajnostno mobilnost 90, 94, 97, 101, 104
 Izredno stanje 123, 128

J

Javni prevoz 20, 29, 90, 92, 94, 97, 104, 117 glej tudi mobilnost / javni prevoz

K

Kapitalizem 8, 12 glej tudi BDP & rast
 Kmetijstvo 16, 19, 23, 25, 36, 37, 38, 40, 76, 83, 105
 Kolesa 20, 39, 68, 92, 93, 104 glej mobilnost / kolesarjenje
 Krožno gospodarstvo 7, 47, 48, 49, 59, 60

Kognitivna disonanca 11
 Kolektivna pogajanja 55
 Konkurenčnost gospodarstev in produktov 8, 58, 61, 76, 77, 78, 101
 Korupcija 118, 133, 135
 Kolesarjenje 91, 92, 121 glej mobilnost / kolesarjenje
 Kakovost življenja 4, 6, 7, 8, 26, 54, 55, 61, 64, 83, 84, 88, 90, 94, 95, 96, 97, 101, 107, 114, 117, 120, 122, 123

L

Letala / letalstvo 17, 90 99, 100, 102, 107 glej mobilnost / letala & letalstvo
 Lakota 17, 23, 24, 29

M

Medgeneracijska pravičnost 8
 Medvladni odbor za podnebne spremembe 9
 Marginalizirani državljani in skupine 17, 29, 91
 Migracije 24, 54, 80, 85, 116
 Mobilnost 4, 7, 8, 19, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 64, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108 109, 117, 121, 130
 car sharing 47, 96, 104
 prometni zastoji 100, 101
 kolesarjenje 91, 92, 121
 digitalizacija 105
 e-mobilnost 91, 102, 103
 evropski teden mobilnosti 92
 evropsko leto železnic 99
 letala & letalstvo 17, 90 99, 100, 102, 107
 zelena mobilnost 106
 sektor mobilnosti 36, 39
 preobrazba mobilnosti 4, 90
 multimodalnost 36, 92, 93
 parkiranje 97, 98
 javni prevoz 20, 29, 90, 92, 94, 97, 104, 117
 železnice 24, 36, 38, 39, 44, 90, 93, 96, 98, 99, 102, 104, 107, 112
 trajnostna mobilnost 90, 94, 97, 101, 104
 urbana mobilnost 93
 ranljivi udeleženci v prometu 91
 vozila z ničelnimi emisijami 101, 102, 107

N

Neposredni podnebni načrt 132
 Nevtralnost ogljika 7, 18, 19, 36, 45, 85, 112, 113, 115, 117, 129
 Neenakost 16, 17, 18, 27, 50, 73, 74, 97, 113, 115, 123
 na globalni ravni 74, 115
 na nacionalni ravni 123
 družbena neenakost 97
 Nepravičnost 8 glej tudi družbena pravičnost
 Nizka plača / prekarna zaposlitev 29, 40
 Nacionalno določeni prispevki 112, 117
 Nova normalnost 114, 121
 Nevladne organizacije 50, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 137
 Na mrtvem planetu ni delovnih mest 29, 35, 40, 50, 71, 131
 Nikogar ne pustimo zadaj 48, 112, 128
 Naraščanje prebivalstva 41, 83, 101, 117

O

Odrast 40, 63, 64 glej tudi zadostnost
 Onesnaževanje zraka 23, 75, 90, 102, 105
 Oboroženi spopadi 24

Obnašanje 6, 10, 12, 58, 59, 73, 112, 114, 118, 119, 120, 121, 123
sprememba 119
okoljsko problematično 11
vrzel med zavedanjem in obnašanjem 10
Od spodaj navzgor 68, 70, 72, 116, 131, 134
energetska preobrazba 70 glej tudi politična participacija
oblikovanje politike 129, 133
razvoj projektov 70, 74, 85
Ogljični odtis 18, 20, 21, 45, 47, 59, 61, 63, 96, 99, 102, 107, 115
držav 21, 61
električnih vozil 107
marginaliziranih skupin 20
tehnologij 47, 59
transporta 93, 99
Od zibelke do zibelke 47, 64
Okoljska psihologija 6, 10, 11
Ogrevanje in ohlajanje 37, 69, 83
Obnovljiva energija 66, 74, 80, 81, 82, 83, 84 glej tudi dekarboniziran
energetski sistem / energetika 83
pretvorba 80
za najemnike 122
industrija 83
infrastruktura 84
inštalacije 44
trg 74, 77, 78, 81
politike 101, 122
proizvodnja 57, 75
projekti 116, 129, 130, 132, 134
zmanjšanje onesnaževanja zraka 74, 83, 90, 133
viri 4, 66, 70, 72, 74, 77, 81, 82, 83, 84
sektor 73
shranjevanje 36, 57, 71, 75
sistem 86
tehnologija 84
Odpornost 18, 69

P

Primeri dobre prakse 12
Prilagoditve davka na ogljikovo mejo 45, 77
Podnebni apartheid 17
Podnebne spremembe 4, 9, 24
vpliv na pomanjkanje vode 75, 81
Podnebno komuniciranje 10, 11, 57
Podnebna kriza 9, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 27, 50, 75, 80, 81, 114, 115, 127, 128, 137 glej tudi vplivi podnebne krize
in kmetijstvo 16, 128
in onesnaževanje zraka 75
in podnebni begunci 24
in demokracija 127, 137
in ekonomija 16
in energetske stroški 80
in energetska učinkovitost 80, 81
in globalna neenakost 18
in vladno ukrepanje 115, 128 glej tudi vloga države
in zdravje 23
in službe 16, 19
in marginalizirane skupine 27
in mobilnost 114
in revščina 17, 23
in regulative 114, 115
in obnovljiva energija 80

in varnost 24
in socialnodemokratske stranke 50
in socialnoekološka prihodnost 50
in družbena pravičnost 50, 81
in družbeni napredek 50
in družba 9, 127, 137
in izredno stanje 24, 128
in sindikati 27
in pomanjkanje vode 75
in ženske 19, 75
Podnebna pravičnost 18
Podnebni begunci 24, 128
Premog 36, 42, 77, 79, 82, 83, 90, 114, 128, 130, 131, 133
provizije za premog 134
rudarjenje lignita 39, 41, 44, 81
Potrošnja 63, 121
omejevanje 122 glej odrast ali zadostnost
s strani manj privilegiranih 17, 121
energije 4
Pandemija covid-19 6, 7, 53, 54, 83, 119, 128, 136, 137
Petki za prihodnost 119, 131, 135
Prijatelji narave 26
Prihodnost dela 53, 64
Pravična tranzicija 41
skladi 39, 44, 71, 74, 102
mehanizmi 135
Pomanjkanje kvalificiranih delavcev 54
Preskok 19, 48
Pripovedi 10, 11
Pariški podnebni sporazum 9, 19, 21, 28, 112, 134
Parkiranje 97, 98 glej mobilnost / parkiranje
Pešcone 120, 121, 133
Planetarne meje 30
Politična participacija 129 glej tudi oblikovanje politike od spodaj navzgor
Politični sistemi 25
Princip onesnaževalec plača 115
Proaktivni argumenti 54
Produktivnost 61, 62, 78, 101
Prozumerji 70, 73, 74, 116
Psihologija podnebne komunikacije 10
Prerazporeditev bogastva 63, 91, 115
Pametna/-e/-i glej tudi zelena, trajnostna
omrežja 72, 73
infrastruktura in števci 57, 82
produkti 59
tehnologije 59
Podpora za ambiciozne podnebne politike 119
Prelomne točke 9, 123

R

Revščina 17, 19, 23, 24, 29, 69, 73, 74, 84, 112, 116
Regionalni & lokalni razvoj 127
Regulative 47, 59, 116

S

Sprejemanje 41, 55, 57, 133
Sektor zdravstvene nege 19, 23, 63, 83 glej tudi delavci v sektorju zdravstvene nege
Skupnosti 4, 7, 9, 19, 21, 25, 29, 36, 38, 40, 46, 47, 48, 64, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 76, 84, 88, 89, 90, 91, 100, 101, 116, 117, 118, 119, 121, 123, 129, 130, 131, 132, 135, 136, 137 glej tudi podnebna kriza in lokalna akcija

Suše 6, 8, 16, 23, 118 glej tudi vplivi podnebnih sprememb na pomanjkanje vode
 Svoboda izražanja 129, 133
 Stranke 7, 26, 50, 54, 129, 130, 131
 zelene stranke 26
 socialnodemokratske stranke 26, 54
 Samozadostnost 83, 117
 Spretnosti 42, 45, 48, 56, 57, 58, 60, 101
 kampanja 45
 za krožno ekonomijo 7, 47, 48, 49, 59, 60
 učenje novih spretnosti 42
 zahtevane ravni 60
 zastarele spretnost 40, 48i
 zahtevano na trgu 54, 56, 57, 59
 tehnične spretnosti 56
 Socialna demokracija 7, 19, 26, 27, 115, 133, 136
 Socialna podjetja 113
 Socialna pravičnost 6, 8 glej tudi nepravičnost
 poštenost & solidarnost 8
 Socialno pravična/-i/-e 5, 7, 22, 29, 40, 44, 46, 68, 69, 80, 134
 energetska preobrazba 4, 66
 prihodnost 64
 družbe 8, 17, 88
 rešitve 121
 Solidarnost 6, 8, 12, 19, 29, 45, 54, 69, 70, 73, 79, 130, 137
 Skladiščenje jedrskih odpadkov 77
 Strukturne spremembe 26, 44, 52
 Strukturna preobrazba 43
 programi predčasne upokojitve 42 glej tudi delavci, starejši delavci
 instrumenti za podporo regijam 115 glej tudi regionalni & lokalni razvoj
 Subvencije 20, 37, 43, 71, 77, 79, 98, 102, 115, 118, 121
 Sindikati 27, 28, 29, 39, 45, 50, 54, 55, 63, 65, 70, 79, 123, 131
 in pogajalska moč 54
 in dekarbonizacija 42, 54, 55
 in demokracija 54, 123
 in zelena delovna mesta 39, 70, 131
 in pravična tranzicija 29, 54, 55
 in nova zavezništva 50, 55
 in socialna demokracija 27, 29, 79
 in socialna pravičnost 54
 in njihovo strokovno znanje in izkušnje 23, 45
 in delovni pogoji 52, 63, 131
 in premogovna industrija 42, 79
 in priložnosti digitalizacije 58
 in skrajšanje delovnika 61, 62, 131 glej tudi časovna suverenost
 Svetovna banka 46, 112

Š

/

T

Tehnološke spremembe 59
 Toplogredni plini 17, 21, 37, 47, 57, 80, 99, 112, 114
 Trajnost 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 26, 27, 28, 30, 39, 40, 44, 46, 47, 49, 50, 51, 53, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 69, 70, 79, 80, 84, 88, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 107, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 129, 130, 131, 132, 133, 135 glej tudi zelena / pametna
 okoljsko trajnostne ekonomije 28
 trajnostni razvoj 27, 11, 112, 115
 trajnostna ekonomija 122
 akcijski načrt za trajnostno financiranje 44

trajnostna prihodnost 79
 trajnostne dobrine 121
 trajnostni življenjski slog 90, 120, 122
 trajnostna mobilnost 90, 97, 101, 104
 trajnostna proizvodnja 40
 trajnostna družba 60, 61, 121
 trajnostna tehnologija 44
 trajnostni način življenja 8, 120 glej tudi obnašanje, trajnostno
 netrajnostna potrošnja virov 63
 Tranzicija 4, 14, 21, 41, 50, 68, 70
 tranzicijska gospodarstva 46, 48, 78

U

Uhajanje ogljika 44, 113
 Učinkovitost 7, 8, 12, 37, 38, 45, 47, 48, 49, 50, 57, 58, 69, 81, 130, 133, 135
 energetska učinkovitost 58, 81
 učinkovitost virov 47, 58
 Upor proti izumrtju 131
 Urbanizacija 41, 117

V

Vseevropsko prometno omrežje 99
 Vozila z motorjem z notranjim zgorevanjem 36, 39, 42, 98, 103, 105, 106, 107
 Vročinski valovi 16, 94
 Vodik 36, 39, 45, 80, 86, 90, 98, 102, 105, 106
 Vplivi podnebne krize 24
 na ljudi 16
 Vrednote 10, 11, 29, 129, 130
 biosferične & altruistične 11
 temeljne demokratske vrednote 29
 intrinzične 11
 materialistične 11
 zastarele 25
 temeljne tradicionalne vrednote 29
 Vetrne elektrarne 36, 76

Z

Zaklepanje ogljika 45
 Zaveza županov 21
 Zahteve o okoljsko primerni zasnovi 59
 Zelena/-i/-e 7, 8, 26, 29, 38, 39, 40, 46, 56, 63, 64, 85, 93, 104, 106, 112, 117, 121, 122, 130, 137
 dogovor 8, 46, 85, 112, 130
 diplomacija 21
 agenda 111
 vodik 36, 80
 stranke 26
 raziskave 19
 tehnologije 19
 Zdravje 4, 7, 22, 27, 40, 62, 66, 70, 74, 80, 83, 90, 91, 117, 119, 135, 137
 Zgodovinske emisije 19, 21
 Znanje 10, 12, 45, 48, 54, 56, 60, 90, 104
 Zastopanje 39, 54, 129
 Zadostnost 8, 49, 50, 117 glej tudi odrast & potrošnja

Ž

/

W

Willy Brandt 9, 26

Ambiciozna podnebna akcija se mora izvajati vzporedno z družbenim napredkom. Ključni problem pa je v tem, da podnebna kriza spodkopava družbeni napredek in demokratični razvoj, ki je bil dosežen v zadnjih desetletjih.

V tem priročniku argumentov natančno proučujemo sedem najpomembnejših tematskih področij, v katerih se družbeni in okoljski problemi pogosto - napačno - predstavljajo kot konkurenčni. Obravnavani argumenti nasprotno kažejo, da nam ambiciozne podnebne politike lahko pomagajo pri gradnji pravičnejših in bolj socialnih družb.